

STUDIA LATINA ET GRAECA

Letnik XVIII, številka 1, Ljubljana 2016

Κηροία
KERIA

Univerza v Ljubljani
FILOZOFSKA
FAKULTETA

DRUŠTVO ZA ANTIČNE IN HUMANISTIČNE ŠTUDIJE SLOVENIJE
SOCIETAS SLOVENIAE STUDIIS ANTIQUITATIS ET HUMANITATIS INVESTIGANDIS

Vsebina

David Movrin: *Nec spinae terrent: ob osemdesetletnici Primoža Simonitija ...* 5

RAZPRAVE

Al' prav se reče Cezar ali Kajsar: slovenjenje latinskih in starogrških imen.
(Prispevki s sedmega Grošljevega simpozija, Ljubljana, 1.–3. marca 2016.)

Kajetan Gantar: *Nekaj odprtih vprašanj o poudarjanju antičnih imen*..... 11

Matej Hriberšek: *Od Megiserja do Slovenskega pravopisa 2001:
nekaj poglavij iz zgodovine slovenjenja antičnih imen*..... 21

Gregor Pobežin: *Recto nomine nuncupari:
ob rob k razpravi o slovenjenju antičnih imen*..... 71

Marko Marinčič: *Parménid ali Parmeníd: Pravda, ki sploh ni črkarska*..... 87

Marta Kocjan Barle: *Sklanjanje starogrških in latinskih lastnih imen
moškega spola po prvi sklanjatvi*..... 97

Helena Dobrovoljc: *Slovensko pravopisje in prevzemanje grško-latinskih prvin:
med izročilom, prestižem in uporabnikom*..... 117

PREVODI

Hildegarda iz Bingna: *Scivias*. Prevod Doroteja Novak 139

De Pegamo et Lambergare. Prevod Matej Hriberšek..... 169

Contents

David Movrin: <i>Nec spinae terrent. On the Occasion of the 80th Birthday of Primož Simoniti</i>	5
--	---

ARTICLES

Al' prav se reče Cezar ali Kajsar: Slovenisation of Latin and Ancient Greek Names (Contributions to the Seventh Milan Grošelj Symposium, Ljubljana, March 1–3, 2016)

Kajetan Gantar: <i>Open Issues of Stress Placement in Classical Names</i>	11
Matej Hriberšek: <i>From Megiser to the Slovene Orthography Guide 2001: Chapters from the History of Slovenising Classical Names</i>	21
Gregor Pobežin: <i>Recto nomine nuncupari: A Note on the Debate over the Slovenisation of Classical Names</i>	71
Marko Marinčič: <i>Par-MEN-ides or Parmen-I-des: A Controversy Not Limited to the Letter</i>	87
Marta Kocjan Barle: <i>The Forms of Greek and Latin Proper Names Attributed to the First Masculine Slovene Declension</i>	97
Helena Dobrovoljc: <i>Slovene Normative Guides and Borrowing of Greek-Latin Elements: From Tradition to Prestige and towards the User</i>	117

TRANSLATIONS

Hildegard of Bingen: <i>Scivias</i> . Translated by Doroteja Novak.....	139
<i>De Pegamo et Lambergare</i> . Translated by Matej Hriberšek.....	169

David Movrin

Nec spinae terrent: ob osemdesetletnici Primoža Simonitija

Sredi devetdesetih, ko sem se vpisal na univerzo, se je študijski teden vsak petek končal z impozantnim opoldanskim akordom – z uvodom v klasično filologijo, ki mu je sledilo tematsko predavanje o rimski historiografiji. Redkokdaj sem manjkal, oboje je predaval Primož Simoniti in v tistem obdobju, ko se je latinščina spet ukoreninila v šolskem sistemu in sta bila demografska oseka in ustanavljanje novih univerz šele nekje daleč na obzorju, nas je bilo toliko, da smo morali gostovati pri umetnostnih zgodovinarjih, v veliki predavalnici na koncu hodnika.

Uvod je bil nekakšno ogrevanje, seznanjanje s pripomočki, pri katerih sem takrat z aroganco osemnajstletnika godrnjal, ko se jih je bilo treba učiti za izpit, že v naslednjem letniku pa hitro ugotovil, da jih dejansko uporabljam vsak dan. Profesor je z lahkotnostjo kirurga, ki pregleduje svoj instrumentarij, razlagal, kaj je RE in kaj RAC, kaj so PL in PG, pa CSEL in CIL, APh in AIJ. Od časa do časa se mu je najbrž zazdelo, da je bilo podatkov za tisti dan dovolj, in nam je za oddih privoščil ekskurz, ki ga je bilo največkrat nemogoče pozabiti. Znal se je razgovoriti o prvi evropski literarni aluziji, zanikrnem glinastem vrčku iz Neapeljskega zaliva, ki se suvereno baha, da prekaša Nestorjev vrč iz *Iliade* (»polnega komaj kdo drug drsáje potiska po mizi«), saj bo menda pivca navdal s hrepenenjem po Afroditu z lepim vencem (»mikavno, ni kaj«); pa o slovenskih humanistih in z njimi povezanih rokopisih (»če ste v Stuttgartu, pojdite še v Tübingen in Derendingen pogledat«); in o aristokratski terminološki folklori, ki operira z izrazi, kot so *regina inscriptionum*, pa *princeps philologorum* in *regina viarum*; ter o prezgodnji smrti Michaela Ventrisa nekaj let po tem, ko je kot tridesetletnik dešifriral linear B (»tukaj se človek spomni na tisti Menandrov verz, ki ga ob Čopovi smrti ponovi Prešeren«).

Toda zares razživel se je Simoniti šele ob historiografiji. Ko je prizadeto razlagal o Tacitovem pogledu na svet, o razočaranosti rimskih elit nad politič-

nim razvojem po Akcijo ter o njihovi nelagodni zavesti, da bi alternativa pomenila novo klavnico, *omnem potentiam ad unum conferri pacis interfuit*, se je poslušalcem na trenutke zazdelo, da govori o nekih drugih ljudeh in o drugem času. Skupaj z njim smo analizirali pasti, ki čakajo zgodovinarja, kadar se bodisi ne razume na politiko bodisi se prepusti navdušenju ali preziru do ljudi, ki se ukvarjajo z njo, ter kako zaradi takšnih slabosti trpi resnica – *veritas pluribus modis infracta, primum inscitia rei publicae ut alienae, mox libidine adsentandi aut rursus odio adversus dominantis*. Obenem z vsebino je seciral piščev slog, opozarjal na razkrinkavanje človeških značajev ter na skrbnost, s kakršno Tacit išče svoja *verba remotiora* – ter se včasih zatekel v varno naročje izvirnika, kadar se mu je zazdelo, da bo več povedal, če kaj zamolči. Nekega petka je tako razlagal o zgodovinarjevih opisih Tiberijevega razvrata, zaradi katerega si je bilo treba v latinščini menda izmisliti nove samostalnice: *ignota antea vocabula reperta sunt sellariorum et spintriarum, ex foeditate loci ac multiplici patientia*. Simoniti je prebral latinski stavek, kakšen trenutek razmišljal, kako bi stvar poslovenil, nato pa svetovljansko odmahnil z roko ter se nasmehnil: »Tega vam pa ne bom prevedel, ker bi zardel. Sem še gospod stare šole, veste.«

V njegovi značilno avtoironični formulaciji je bilo dejansko veliko resnice. Decembra 1936, ko se je rodil na Golniku, se je Evropa že pospešeno pripravljala na novo katastrofo; in vojna, ki jo je doživel kot otrok, mu je prihranila marsikakšno iluzijo o človeški naravi. Po osnovni šoli z nemško učiteljico in njenimi pritožbami staršem (»er hat Slowenisch geschrieben«) in nižji gimnaziji v Slovenj Gradcu je hodil na mariborsko klasično v nelahkem obdobju, ko so morali z nje med grmenjem ideologov oditi Peter Božič, Polde Bibič in Jože Pučnik, pa tudi njegov sošolec in kasnejši duhovnik Jože Topolovec; ter se po maturi vpisal na Filozofsko fakulteto, kjer je diplomiral leta 1959. O zagatnem vzdušju tedanje Ljubljane veliko pove anekdota iz tistega časa. Kot študent tretjega letnika je moral nekoč na policijo in tamkajšnji uslužbenec ga je lep čas privijal, da bi mu poročal o klasičnem seminarju. Na koncu ga je brez uspeha izpustil, še prej pa zahteval, naj podpiše, da bo o srečanju molčal, sicer da ne more domov. Simoniti je nekaj časa trmaril in slednjič precej nerad podpisal, naslednji dan pa v seminarju neženirano poročal: »Klicali so me tja-in-tja.« Nakar se je oglasil njegov kolega: »Mene pa pred štirinajstimi dnevi.« In tretji, dosti več jih ni bilo: »Jaz moram priti pa naslednji teden.« Podobno brutalna je zgodba iz njegove prve službe, novomeške gimnazije, kjer je pri uri nekoč obravnaval Biblijo – in se takoj naslednji dan znašel na zagovoru pri ravnateljici: »Kaj ste govorili v razredu? O tem je razpravljaj občinski komite.« Toda v ta čas sodijo tudi njegove prve objave, v Novem mestu je prevedel *Etiko* Barucha de Spinoze. Da si je v tistem prismuknjem svetu uspel izboriti akademsko normalnost, je bil, če si izposodim Kavafisa, nemajhen dosežek, *λίγο δεν είσαι*. Leta 1962 je šel za leto dni študirat v München in se moral ob vrnitvi spet otepati ustreznih organov, nato pa je nekaj let delal z Marxovimi pariškimi rokopisi kot asistent na Inštitutu za sociologijo in filozofijo, kjer

je bila njegova mentorica Alma Sodnik. Konec šestdesetih se je habilitiral na Filozofski fakulteti kot lektor in kasneje kot asistent. Doktoriral je leta 1978 z disertacijo »Humanizem na Slovenskem in slovenski humanisti do srede 16. stoletja«, ki je nato izšla pri Slovenski matici in je bila kasneje prevedena v nemščino, ter postal v naslednjih desetletjih docent, izredni in redni profesor. Humaniste je raziskoval v Würzburgu, Heidelbergu, Marburgu, Tübingenu, Stuttgartu, Münchnu, Benetkah, Padovi in Vatikanu; pa na znanstvenih srečanjih v Dubrovniku, Toursu, Bologni, Trstu, Padovi, Milanu in na Dunaju. Leta 2007 je bil izvoljen za rednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Študije, ki jih je objavil, so temeljne in še vedno deležne mednarodnega odmeva; še pred meseci sem v nekem letošnjem članku hrvaškega profesorja naletel na citat njegove bibliografije *Sloveniae scriptores Latini recentioris aetatis*, ki je leta 1972 izšla v Zagrebu. Najbolj znana je kritična izdaja rokopisa, ohranjenega v Nuku, *Bartholomaei Arnoldi de Usingen O.S.A. Responsio contra Apologiam Philippi Melancthonis*, objavljena v Würzburgu leta 1978. Izbor njegovih razprav iz tujih znanstvenih revij, denimo o najdbi elegije renesančnega pesnika Basinija iz Parme, pa o najdbi Trubarjevega lastnega izvoda prvega dela Novega testamenta z avtorjevimi opombami, ter o ljubljanskih operozih in o knjigah iz gornjegrajske knjižnice, je leta 2007 izšel pri Slovenski matici pod naslovom *Med humanisti in starimi knjigami*. V javnosti je kajpak najbolj znan po svojih briljantno izbrušenih prevodih. Po Spinozovi *Etiki* je od filozofskih tekstov prevedel še Descartesove *Meditacije*, Avguštinovo razpravo *Proti akademikom* in Erazmov traktat *O svobodni volji*; pa vrsto zgodovinskih virov, povezanih s slovenskim prostorom, denimo popotni dnevnik oglejskega kanclerja Paola Santonina in knjižico z »Akadetskimi čebelami«, nekakšnim statutom, s katerimi so v začetku osemnajstega stoletja pred javnost stopili ljubljanski operozi (in iz katere je zgornji naslov, »trnje ne straši«). Posebej rad se je loteval antičnih romanopiscev, prevedel je Petronijev *Satirikon*, Apulejeve *Metamorfoze* in Heliodorjeve *Etiopske zgodbe*. Njegov *Srednjeveški cvetnik* smo v seminarju brali sproti, ko je še nastajal. V kratkem bo izšel njegov Livij, prvih pet knjig zgodovinarskega mastodonta, ki v slovenščini doslej še ni spregovoril.

V zaključek prigradnega besedilca, kakršno je tole, bi najbrž sodile samo-umevne dobre želje, *ad multos annos*. Slavljenec mi bo odpustil, če se bom namesto tega po prave besede zatekel kar k njegovemu ljubljencu in če ne bodo namenjene njemu. *Anali* se končajo abruptno, sredi stavka, in zadnja misel, ki jo dečku ob sebi izreče stoik Traseja Pajt, velja za nekakšen Tacitov testament. *Specta, iuvenis; et omen quidem dii prohibeant, ceterum in ea tempora natus es quibus firmare animum expedit constantibus exemplis.* – »Glej, mladenič; in naj bogovi odvrnejo omen, toda rodil si se v čas, ko si je treba utrditi srce z zgledi stanovitnosti.«

Razprave

AL' PRAV SE REČE CEZAR ALI KAJSAR:
SLOVENJENJE LATINSKIH IN STAROGRŠKIH IMEN
(Prispevki s sedmega Grošljevega simpozija, Ljubljana,
1.–3. marca 2016)

Kajetan Gantar

Nekaj odprtih vprašanj o poudarjanju antičnih imen

Problemi pisanja in izgovarjave antičnih imen so zelo zapleteni in večplastni, lahko jih osvetljujemo z različnih zornih kotov. Ker jih obravavamo v okviru *Grošljevih dnevov*, se jih bom lotil ob tematiki akcenta, ki je bila mojemu profesorju Milanu Grošlju zelo pri srcu, o čemer bom še podrobneje spregovoril. Iz študentskih let se spominjam, kako je nekoč Grošelj našo kolegico, ki je neko antično ime dvakrat napačno naglasila, (z njemu lastnim humorjem) opozoril: »To ni majhen prekršek, gospodična, ampak velik greh. Ali veste, da so v srednjem veku zaradi napačnih akcentov ljudi na grmadah sežigali?«

Tudi sam sem tem problemom posvečal veliko pozornost, zato sem jim pri predavanjih iz Uvoda v študij klasične filologije namenil kar nekaj ur. In tudi pri seminarjskih vajah sem slušatelje nagovarjal, naj se kdo v diplomskem ali magistrskem delu loti te tematike. Pozneje sem spoznanja teh svojih predavanj – na prigovarjanje dr. Jara Šašlja – strnil v prispevek, ki je izšel v *Arheološkem vestniku* (v dveh nadaljevanjih).¹

Preden pa preidem k naslovni tematiki, mi dovolite uvodoma najprej nekaj splošnih besed o mojih pogledih in dosedanjih izkušnjah s pisanjem antičnih imen.

Kot rečeno, so ta vprašanja zelo zapletena in nanje ni enostavnih odgovorov. Z njimi se dan na dan soočajo raziskovalci antike, klasični filologi, arheologi in še zlasti prevajalci antičnih umetnin. Bistvo problema vidim v tem, da pišemo v slovenščini vsa osebna in geografska tuja imena (z redkimi izjemami, npr. Rim, Pariz, Bruselj, Dunaj) v izvorni obliki, medtem ko pa za antična imena pri nas že od nekdaj velja poseben režim. Večina antičnih imen se je namreč v teku stoletij tako organsko zlila v naš jezikovni sistem, da smo jih podomačili in uživajo skoraj nekak privilegij. Vsi naši slovaropisci, pravopisci, prevajalci so se z njimi ukvarjali in pri tem nihali med dvema skrajnostma:

¹ »Nekaj misli o pisavi antičnih imen«.

Eni so težili k čim večjemu podomačevanju, drugi so zagovarjali neokrnjeno in dosledno zvestobo izvirnemu zapisu.

Spočetka je prevladovala težnja po podomačevanju. Ta težnja je v nekem zmernem obsegu navzoča že pri Prešernu, ki nam je lahko še danes vzor in norma, saj kljub domačnosti nikoli ne zabriše izvirne dikcije; verjetno je imel pri iskanju jezikovnih rešitev strokovno oporo v svojem najboljšem prijatelju, vsestransko razgledanem filologu Matiju Čopu.² Lahko se zgledujemo tudi ob Stritarju, Aškercu,³ Gregorčiču. Pozneje ta težnja večkrat zahaja v pretirane skrajnosti, tako da se npr. v naših starejših prevodih Homerja večkrat domačijo celo sufiksi patronimikov (-ides): Pelides Ahil postane Pelejevič Ahil, Kronides Zevs Kronojevič itd.

Kot reakcija je proti temu odločno nastopil Josip Tomiňšek v drobni knjigi z naslovom *Antibarbarus* (1910), kjer je eno najbolj polemičnih poglavij posvetil *Pisavi tujih, posebno latinskih in grških imen v slovenščini* in zapisal: »Kakor ima vsaka oseba pri svojem narodu in svojem jeziku neovržno pravico do svojega imena, in sicer v pravopisni obliki, ki mu jo je dala subjektivnost ali družinska vzgoja ... tako moramo tudi osebam drugih narodnosti in jezikov pustiti njih pisavo, brez vsakega ozira na slovnico ali na obični pravopis bodisi svojega, bodisi tujega jezika.«⁴

Temu opozorilu je zvesto sledil Sovrè, ki je v enem prvih prevodov zapisal provokativno posvetilo *moji vrli Xanthippi*; in podobno je v njem zapisoval tudi vsa druga antična imena (*Athene, Odysseus, Sisyphos*).⁵ Ta težnja prevladuje pri njem – v nekoliko omiljeni obliki⁶ – vse do pravopisa 1962, pri katerem je imel pomembno besedo.

S temi težnjami je nato radikalno obračunal Toporišičev pravopis, ki pa je včasih zabredel v drugo skrajnost. Pri pripravi tega pravopisa sem v komisiji za izdelavo pravil podpisani tudi sam sodeloval. V osmih letih je imela naša komisija približno 200 triurnih sej, od teh so bile nekatere poučne in prijetne, druge včasih naporne in mučne. Posebno živo se spominjam večurnih diskusij o svojilnih pridevnikih tipa *Horačev (Properčev, Terenčev, Laktančev)*, ki sem jim skupaj z literarnimi somišljeniki odločno nasprotoval in dosegel, da ti primeri niso prišli v knjigo pravopisnih pravil (1987). Štirinajst let pozneje pa sem na svojo grozo takšne hibridne tvorbe zagledal v pravopisnem slovarju (2001), kjer sem bral *Horačev, horačevska estetika*.⁷

2 Prim. o vsej tej problematiki zlasti Kastelic, *Umreti ni mogla stara Sibila*.

3 Zlasti ob njegovi zbirki *Akropolis in piramide* (1909).

4 Tomiňšek, *Antibarbarus*, 48.

5 Sovrè, *Platon: Sokratov zagovor*.

6 Sovrè jih je nekako omilil v tem smislu, da je pozneje sčasoma (vendar ne vedno in ne dosledno) opuščal črke in črkovne kombinacije x, y, q, ch, ph, th, rh ter dvojne konzonante.

7 Prim. *Slovenski pravopis*, 649. Zadeva se ni ustavila samo pri antičnih imenih, ampak je (kljub protestom iz vrst filozofov) vsiljevala take pridevnike tudi pri filozofu Leibnizu (Leibničev), pri generalu Clausewitzu (Clauzevičev) itd. Prim. SP str. 415 in 814. Med polemično diskusijo v pravopisni komisiji sem zagovornikom takšnih hibridnih tvorbo odločno dal vedeeti, da nikoli ne bom zapisal Boničev ali Wilamovičev, ampak če ne bo dovoljeno drugače, bom rajši izpisal kar cel oziralni stavek, npr. »Index Aristotelicus, ki ga je sestavil in objavil Hermann Bonitz«.

* * *

Obe nasprotujoči si težnji, o katerih sem uvodoma spregovoril, sta bili navzoči že v antiki, predvsem v latinščini, ko je v svoj besedni zaklad sprejemala imena iz grške mitologije, zgodovine, filozofije in poezije. In sicer sta bili navzoči v raznih vidikih, morda najizraziteje prav ob problemih naglaševanja grških imen. Pri tem so se izoblikovala med latinskimi slovnicarji v antiki, v srednjem veku in v humanizmu tri različna načelna stališča.

Po enem načelu, za katerega so se ogrevali zlasti poznoantični gramatik 4. in 5. stoletja po Kr.,⁸ je najbolje, če prevzeta grška imena naglašamo z grškimi akcenti. Donat ob tej dilemi izrecno zapiše, da je »seveda bolje (*melius*), če grška imena izgovarjamo z grškimi akcenti.«⁹ V sodobni slovnični terminologiji bi rekli, da je ob prevzemanju tujih imen bolje, če jih zapisujemo (in tudi izgovarjamo in poudarjamo) v citatni obliki. Seveda pa takšno načelo predpostavlja neko jezikovno dovolj osveščeno in razgledano, elitno publiko. Ali pa morda upošteva publiko z območja latinsko-grške dvojezičnosti, ki je prevladovala med rimskimi izobraženci in marsikje tudi v nižjih slojih v obdobju pozne republike in cesarstva, deloma pa tudi že v Plavtovih časih.¹⁰

Drugo, temu nasprotno načelo, pa je velevalo, da se morajo grška imena takoj, ko zaidejo v območje latinščine, povsem podrediti zakonitostim latinske slovnice. Tako stališče je imelo zaledje (ali »potuho«) v čedalje slabšem znanju grščine (oziroma največkrat v popolnem neznanju grščine); zagovarjal ga je npr. srednjeveški gramatik Aleksander Villadei (Villedieu ok. 1175–ok. 1245) v svojem popularnem učbeniku *Doctrinale puerorum* in ga strnil v heksameter: *Graeca per accentum debes proferre Latinum*.

Seveda pa je boljše ali pomanjkljivejše znanje oziroma popolno nepoznavanje grščine pogojevalo najrazličnejše oblike in odtenke v naglaševanju grških imen in izposojenk v latinščini, tako da so mnogi močno zdvomili o možnosti uveljavitve nekih obvezujočih pravil ali zakonov na tem področju. Zato ne preseneča, da se skoraj istočasno – verjetno kot odgovor na pravkar omenjeni heksameter – pojavi še drug heksameter, *adespoton*, ki uzakonja jezikovno anarhijo in kaos, ko se postavi na stališče, da se lahko grška imena povsem brez zakonov potepajo in potikajo po ozemlju Avzonije (tj. Italije): *Graeca per Ausoniae fines sine lege vagantur*. Danes bi rekli, da grška imena vdirajo v latinščino in se klatijo po njej kot nekakšni ilegalni migranti.

Zanimivo pa je, da si po drugi strani grški pisci – grščina v tistem času še zmerom velja za duhovno superioren jezik – sploh ne delajo podobnih problemov, če je treba kdaj kako latinsko ime presaditi v grško okolje. Pri

8 Npr. Diomed, Donat, Marcijan Kapela in ponekod (vendar ne dosledno), tudi Servij v komentarjih k Vergiliju, npr. ad *Georg* 1.59: »sane Epiros Graece profertur, unde etiam E habet accentum; nam si latinum esset Epirus, pi haberet, quia longa est«.

9 »Sane Graeca verba Graecis accentibus melius efferimus.« (4.371.21 K). Prim. Bernardi Perini, *L'accento latino*, 113.

10 Prim. moj članek »Nekateri pojavi in problemi dvojezičnosti«.

Plutarhu se npr. ime *Ciceron* vedno naglaša kot Κικέρων (torej po grških pravilih o naglašanju).

Pa si zdaj ob nekaj konkretnih primerih oglejmo, kaj bi v slovenščini ustrezalo uveljavitvi omenjenih treh načelnih stališč o naglaševanju.

Če bi skušali uveljaviti prvo stališče – ohranitev prvotnega grškega akcenta –, bi morali npr. imena velikih grških dramatikov naglašati *Sofoklès, Evripíd, Aristofánes*. Zaradi pravila o odločilni vlogi predzadnjega zloga pri latinskem akcentu (pravilo o *paenultimi*) pa so se ta imena ob vstopu v latinščino preoblikovala v *Sófokles, Evrípides, Aristófanes*; in v tako »iznakaženi« obliki smo jih sprejeli tudi v slovenščino. Podobno velja tudi za imena velikih grških filozofov in učenjakov, ki bi se po grškem izvoru morala glasiti *Sokrátes, Aristóteles, Diogénes, Eratosthénes*. Če pa upoštevamo – kot nekakšno »olajševalno okoliščino« – grško težnjo, da se v vokativu akcent pogosto pomakne kolikor mogoče proti začetku besede, se nam taka oblika sploh ne zdi več vprašljiva in iznakažena, ampak prej nasprotno, skoraj edino pravilna. V resnici se namreč lahko vprašamo: v katerem sklonu pa sploh lahko kako osebo lepše in čustveno bolj obarvano ogovorimo, če ne v vokativu? In mnoga grška imena glede akcenta večkrat presenetljivo sovpadajo z latiniziranimi akcenti istih imen, npr.:

nominativ:

Σοφοκλῆς Εὐριπίδης Σωκράτης Ἀριστοτέλης Ἐρατοσθένης

vokativ:

ὦ Σόφοκλες ὦ Εὐρίπιδες ὦ Σώκρατες ὦ Ἀριστότελες ὦ Ἐρατόσθενες

latinsko:

Sóphocles Eurípides Sócrates Aristóteles Eratósthenes

Vendar niso vsa grška imena tako oblikovana in naglašena, da bi jih lahko reševal vokativ. Cela vrsta imen je (npr. *Heraklít, Teofrást*), pri katerih se je v slovenščini udomačil latinski akcent, ki se mu njihova grška oblika tudi v vokativu ne približa. To velja še posebej za mnoga mitološka imena ženskega spola (npr. imena Muz), ki so prihajala k nam najprej iz pouka latinščine, kjer jih pogosto srečujemo v Horacijevih odah, zato jih naglašamo npr. *Kaliópa, Melpómēna, Terpsíhora*, čeprav je v grščini akcent drugačen (*Kaliópe, Melpoméne, Terpsichóra*).¹¹

Zanimivo pa je, da zadnji (Toporišičev) slovenski pravopis takšno naglašanje grških imen po ovinku preko latinščine celo uzakonja. Tako se npr. glasi pravilo 1073: »Besede grškega izvora naglašujemo po latinsko, če

¹¹ Vendar tudi tu zadeve niso v vseh sklonih povsem brezupne: če že ne v nominativu in vokativu, pa je vsaj v genetivu grški akcent včasih enak latinskemu, tako npr. pri pravkar omenjenem Heraklítu ali Teofrástu.

so prevzete prek latinščine.«¹² Takšno stališče se mi zdi sprejemljivo, dokler ostaja v mejah pogojnika če. Seveda pa bi bilo absurdno, če bi to pravilo posploševali na vsa grška imena, saj bi to pomenilo, da bi morali grško ime najprej polatiniti in šele nato bi ga lahko poslovenili. Navsezadnje bi v tem primeru morali *Iliado* – namesto iz Homerjevega izvornika – rajši prevajati iz Divovega ali Kuničevega latinskega prevoda, kar je skregano z vsemi načeli prevajalske umetnosti.

Zahtevnejši problemi pa se porajajo takrat, kadar je treba sloveniti kako manj znano grško ime ali ἄπαξ λεγόμενον. Tukaj lahko prihaja do precejšnjih nedoslednosti, na kar je kot eden prvih opozoril Grošelj v izčrpnih oceni prvega Sovretovega (delnega) prevoda Homerjeve Iliade:¹³

Najbrž zaradi metra je Sovrè grška imena začel zopet naglaševati po latinskih naglasnih pravilih. Hujše pa je, če naglaša grško, tj. nelatinizirano obliko po latinsko, npr. Hefáistos (namesto grško Héfaistos), Meneláos (namesto grško Menélaos), Eufórbos. Nemogoč je akcent Panthóos za grško Pánthoos tudi po latinskih naglasnih pravilih...Po vseh pravilih je tudi nedopustno naglašati Zefiros, v grščini in latinščini je Zéfiros. Francoski naglas, ki je prešel v nemščino in slovenščino, se ne sme rabiti za grško obliko ... Po mnogem trudu, da bi se povzpeli do doslednosti, se tako ravnanje ne more imenovati napredek.

Zanimivo pa je, da Sovrè Grošljevih kritik pozneje, v integralnem prevodu Iliade (1950), večidel ni upošteval, ampak je obdržal akcente Hefáistos, Meneláos, Eufórbos.¹⁴ Edinole Pantóos je popravil v Pántoos. In pri tem navsezadnje niti ni šlo za kaka obrobna ali manj znana imena: Héfaist je bog, ki se v Iliadi večkrat omenja, in Menelaos je junak, ki igra poleg svojega brata Agamemnona eno osrednjih vlog v trojanski vojni.

Osebnostno sodim, da se tudi takšno naglašanje, ki ga narekuje nuja metričnega obrazca (*metri causa*),¹⁵ v poeziji lahko tolerira kot *licentia poetica*, lahko pa se sčasoma ob kakem konkretnem imenu tudi na splošno uveljavi.

Če se zdaj vrnemo h Grošljevi kritiki imena Meneláos, ki se je skrčilo v **Meneláj**, bi boljše rešitev skorajda težko našli. Mislim, da Menelája sploh ni uvedel Sovrè, saj ga pozna že Omerza,¹⁶ uporabljajo pa ga nato tudi Bronka

12 Prim. *Slovenski pravopis*, 146. Sicer pa se zdi, da se je skušal temu približati že Omerza, ki v predgovoru k svojemu prevodu Homerjeve *Iliade* piše: »Lastna imena sem pisal fonetično ... naglas je latinski, kot ga navadno rabimo.« Temu je zelo blizu tudi Bronislava Aubelj, *Antična imena po slovensko*, XXII: »Najpreprostejše pravilo bi se glasilo, da vsa grška lastna imena naglašujemo po latinskih zakonih.«

13 Grošelj, ocena prevoda Sovrè, *Homer: Iliada*. Gre za prevod približno četrtrine Homerjeve *Iliade*, ki je izšel v mohorski zbirki *Cvetje iz domačih in tujih logov*.

14 Prim. prevod *Iliade*, verzi A 607, P 59–60, Γ 21.

15 Lahko bi temu rekli tudi »nasilje heksametra«, izraz, ki sem ga uporabil v naslovu prispevka »Nepesniške besede in nasilje heksametra«.

16 V prevodu *Iliade* (npr. Γ 206, 210, 213, 232, 281, 284, 339, 349, 403, 430, 432, 439, 452, 457, Δ 7, 195,

Aubelj,¹⁷ Matej Hriberšek¹⁸ in mlajši prevajalci (Barbara Šega Čeh,¹⁹ Jelena Isak Kres²⁰). Vprašljivo se nam zdi tudi, ali je smiselno – poleg besede **zefir**, ki je kot splošna oznaka za prijetno zahodno sapico pri nas že dobro udomačena – ime boga, ki pooseblja ta veter, označevati z drugačnim (tj. z izvirnim latinskim ali grškim) naglasom kot **Zéfir**(os).²¹

Največ problemov se nedvomno pojavlja pri naglaševanju imen v ladijskem katalogu, kjer se v 426 verzih (B 494–759 in 816–877) zvrsti stotine manj znanih imen. Ta katalog je seveda prava zlata jama dragocenega onomastičnega gradiva za greciste, mikenologe, etimologe, zgodovinarje, arheologe, ki so zainteresirani predvsem za brezhiben zapis in dikcijo imen, manj za ubesedenje v ritmiki heksametra. Mislim pa, da tudi s poetičnega vidika ta katalog ni brez vrednosti. V strukturi celotnega epa ga moramo obravnavati kot nekakšno vojaško parado, kot defile grških (in trojanskih) oboroženih sil pred odhodom v odločilne bitke, ki si bodo sledile v naslednjih spevih. Vsako takšno parado ali defile običajno spremljajo vojaške koračnice, ki so zaigrane ali zapete po določenem ritmu in taktu. Zato sta morda ravno ritmika in metrika igrali že v grškem izvorniku odločilno vlogo pri razvrščanju in zaporedju teh imen. In če je tako v izvorniku, mora imeti tudi prevajalec pravico, da se podreja metričnim zakonitostim, v tem primeru daktilskemu ritmu, ki je pri tem odločilni dejavnik, veliko bolj kot pa amuzično podrejanje grškim ali latinskim naglasnim zakonitostim. In si ob tem ustrezno prilagodi akcentuaciji pri imenih, ki sicer ne bi bila kompatibilna z metrično shemo heksametra.²² Zato niti pri Omerzu, ki se, kot rečeno, a priori odloča za latinsko, še manj pri Sovretu, ki omahuje med grško in latinsko akcentuacijo, ne gre iskati gramatične doslednosti za vsako ceno. Celotno gmoto omenjenih verzov in imen bi bilo zato vredno v kakem diplomskem ali magistrskem delu podrobneje preučiti tudi z metričnega in evfoničnega vidika (cezure, diereze, menjave daktilov in spondejev, tudi vpliv morebitnih aliteracij).

Skoraj edina stalnica ob slovenjenju imen iz ladijskega kataloga pa je (po mojem površnem opažanju), da se oba, Omerza in Sovrè, karseda izogibata naglašanju imen na zadnjem zlogu, čeprav so med temi imeni mnoga oksitona. Nekaj primerov:

B 508 Ἄνθηδὼνα (Ἄνθηδών, *Anthedón*) Omerza: »dalje v Nisi presveti, v Antédonu slednjič ob meji«; Sovrè: »v Nise presvetih zidéh in obmejnem Antédonu mestu«;

205, 220), čeprav v imenovalniku večkrat zapiše tudi Meneláos (npr. Δ 19, 183, 189).

¹⁷ Aubelj, *Antična imena po slovensko*.

¹⁸ V Wiesthalerjevem *Latinsko-slovenskem slovarju* 4:264, s. v. *Meneläus*.

¹⁹ Šega-Čeh, *Publij Ovidij Nazon: Umetnost ljubezni*, str. 95, 127, 143, 203.

²⁰ Prim. Isak Kres, *Evipid: Helena*.

²¹ Sam sem se v prevodu Heziodove *Teogonije* (v. 379 in 870) odločil za *Zéfir*, ker označuje obenem osebo in veter: »Zarja rodila je Burjo, ki naglo vrši, in Zéfir, ki preganja oblake.« Drugače Nada Grošel, *Publij Ovidij Nazon: Fasti*, 5.201 in 319, enako tudi že v knjigi *Praznično leto Rimljanov v pesmi*, 94.

²² Gre za tako imenovana »nepoetična imena«, prim. Axelson, *Unpoetische Wörter*.

B 511 **Ἀσπληδόνα** (Ἀσπληδών, *Aspledón*) Omerza: »ki jim Orhómenos dom je mínijski in pa Asplédon«; Sovre: »Borcem Asplédona, dalje Orhómena, Mínijscev mesta«;

B 519 **Πυθόνα** (Πυθών, *Pythón*) Omerza: »v Pítoji ki skaloviti so bivali in Kiparísu«; Sovre: »bil Kiparísos jim dom, bil dom jim kršni je Pítón«;

B 592 **Αἰπύ** (Αἰπύ) Omerza: »v Triju, brodu Alfeja, in Ájpiju, zidanem lépo«; Sovre: »Trios, Alféiov pregaz, in dobro zazidani Aipi«.

Vse to pa akcentuacijo teh (in tudi drugih podobnih) imen dejansko približuje latinščini, ki – kot znano – z nekaj redkimi izjemami²³ sploh ne pozna naglašanja na zadnjem zlogu.

Problemi pa niso samo pri naglašanju grških osebnih in geografskih imen. Nič manjši problemi se porajajo tudi ob naglaševanju osebnih imen iz starih orientalskih jezikov, še posebej iz hebrejščine, v kateri so bile izvirno napisane skoraj vse knjige *Stare zaveze*, čemur biblicisti zadnje čase posvečajo čedalje večjo pozornost.²⁴ Tudi pri nas v zadnjih desetletjih opažamo favoriziranje in forsiranje »hebrejenja«, kar bi lahko konkretizirali, če bi primerjali razlike v naglaševanju osebnih in krajevnih imen v novejših prevodih v primerjavi s starejšimi prevodi.²⁵ Zanimivo je, da se zdaj pri imenu Natan, ki se le enkrat omenja v Lukovem evangeliju,²⁶ vsiljuje naglas na zadnjem zlogu, čeprav je v tradiciji ob znameniti Lessingovi drami *Nathan der Weise* že dolgo udomačen Nátan.²⁷

Zanimivo, da je naš zadnji pravopis v tem pogledu precej nedosleden. Pričakovali bi uveljavitev podobne formulacije kot pri naglaševanju grških imen, namreč da »imena hebrejskega izvora naglašamo po latinsko, če so prevzeta iz latinščine«, saj je znano, da so bila skoraj vsa svetopisemska imena v teku stoletij v slovenščino prevzeta najprej prek latinske *Vulgate*. Sicer pa nam bo probleme v tej zvezi morda bolje in bolj kompetentno osvetlil prof. Miran Špelič v zadnjem referatu našega simpozija.

S podobnimi problemi se ne nazadnje srečamo tudi pri naglaševanju antičnih krajevnih imen iz jezikov, ki so nam geografsko bližji. Znano in dokazano je npr., da se ime današnje avstrijske prestolnice v najstarejšem nam znanem zapisu (pri Ptolemaju) glasi *Vindóbona*,²⁸ čeprav je med Dunajčani (in tudi

23 Te redke izjeme taksativno našteva Kopriva, *Latinska slovnica*, 16 (opombi 2 in 3 k § 7).

24 Prim. Krašovec, *Svetopisemska lastna imena*.

25 To je opazno npr. ob »rodovniku Jezusa Kristusa« (Mt 1:1–17, prim. tudi Lk 3:23–38), v katerem se omenja nekaj redkejših hebrejskih imen. Besedilo je precej znano, ker se je bralo kot evangelij pri slovesnih božičnih mašah. Imena v tem rodovniku so v večini starejših prevodov brez naglasa, npr. v prevodu *Nove zaveze* iz let 1925–29 (Jeglič et al., *Sveto Pismo Novega Zakona*), po kateri je prirejena tudi »mariborska« izdaja (1958), je naglas samo ob imenu Boóz. V vseh naslednjih prevodih pa je naglasov čedalje več, in sicer jih je čedalje več na neobičajno poudarjenem zadnjem zlogu. Presenetljivo pa je ravno pri imenu Booz, edinem, ki je v mariborski izdaji naglašen na zadnjem zlogu (Boóz), v zadnji (jeruzalemski) izdaji (2010) naglas premaknjen na predzadnji zlog (Bóaz).

26 Lk 3:31. Pa še na tem mestu imajo nekateri rokopisi zapis *Natham*, prim. Nestle in Aland, *Das Neue Testament*, 162.

27 Tako ga očitno naglašata tudi Josip Vidmar v svojem prevodu iz leta 1981 (prim. Vidmar, *Gotthold Ephraim Lessing: Modri Natan*).

28 Prim. Neumann, »Vindobona«; Waldherr, »Vindobona«.

pri nas) že dolgo uveljavljeno in udomačeno naglašanje Vindobóna. Tudi ime *Emone* (na tleh današnje Ljubljane) se je po vsej verjetnosti sprva naglašalo na predpredzadnjem zlogu kot *Émona*; tako (Ἐμόνα) ga namreč zapisujeta krščanska pisca Zosimos (ok. 500) in Sozomenos (5. stol.).²⁹ Seveda je tudi ime *Emóna* že tako globoko zakoreninjeno v našem izročilu, da bi bil vsak poskus uvajanja prvotnega naglasa jalovo in povsem nekoristno početje. Kajti v teku stoletij je raba (*usus*), ki je po Horaciju najpomembnejši in odločilni regulator jezika,³⁰ naglašanje najpogostejših znanih antičnih imen že davno podomačila in prilagodila melodiji in zvočni naravi pogovorne slovenščine; in pri tem je ravno medij latinščine s svojimi zakonitostmi in dvatisočletno tradicijo pri nas odigral odločilno vlogo.

Problemi v zvezi s poudarkom pa se ne pojavljajo samo pri slovenjenju starogrških imen, ampak tudi pri avtentičnih latinskih imenih, še zlasti pri konzontančnih deblih tretje sklanjatve. Tu naš zadnji pravopis v slovarskem delu za nekaj imen izrecno uzakonja premični akcent, kar pomeni, da predpostavlja neko vsaj minimalno znanje latinščine: *Cíceron* – *Ciceróna*, *Scípion* – *Scipióna*.³¹ Po tem vzorcu bi potemtakem morali naglašati tudi druga latinska imena z debelno osnovo *-on*, npr. *Názon* – *Nazóna*, *Pízon* – *Pizóna*, *Porfirion* – *Porfirióna*. Presenetljivo pa pravopis v slovarskem delu ne navaja imena imena Katona, ki se dvakrat pojavi že pri Prešernu, a brez pomičnega akcenta. Prešeren je tudi v imenovalniku (v epigramu na Stanka Vraza) zapisal naglas »narobe Katón« (pač *metri causa*, da distih izzveni z močno poudarjeno arzo).

Seveda pa je še cela vrsta latinskih imen, kjer bi bilo preveč zahtevno računati s tolikšnim predznanjem latinščine, da bi uzakonili sklanjatev s premičnim naglasom, in ob tem dodatno tudi še z menjavo obrazila. Gre za primere *Népos* – *Nepóta*, *Mecénas* – *Mecenáta*. V takšnih primerih bi se mi zdela sprejemljivejša rešitev *Nepót* – *Nepóta*, *Mecenát* – *Mecenáta* (pri čemer pa v imenovalniku ne bi smela biti kot alternativa prepovedana tudi »citatna« oblika *Népos*, *Maecénas*, če bi se komu morda zdela bolj domača).

Skratka, ni moj namen, da bi morda zanetil kako novo črkarsko pravdo. Rešitev po mojem mnenju lahko obstaja samo v iskanju neke zlate sredine med dvema skrajnostma, ki sem ju omenil uvodoma. Treba je najti čim boljši kompromis med antičnimi koreninami, iz katerih je kako ime vzknilo in zraslo, in slovenskim okoljem, kamor to ime presajamo v želji, da bi se tudi v njem dobro počutilo, ob tem pa ohranilo prvotno zvočno lepoto in večplastno pomenljivost. Pri tem pa ne gre pozabiti, da je jezik nenehno pretakanje, zato sta vsak preveč radikalen poseg ali zametavanje naporov prejšnjih generacij zgrešena, ker ne obrodita zaželenih sadov. Poleg tega je treba dopustiti – kot

²⁹ Prim. Šašel, »Emona«.

³⁰ Prim. *Ars poetica* 71–72: »... si volet usus, quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi«.

³¹ Zanimivo pa je, da Toporiščev *SP* ni uveljavil takšnega premičnega akcenta npr. pri imenu Napóleon.

alternativo – demokratično svobodo izobraženim strokovnjakom, ki morda težijo k bolj avtentičnim zapisom ali naglasom, nikakor pa jih ne zvišča odpraviti, češ da se njihovo poudarjanje lahko tolerira samo v skrajnem primeru kot »citatna oblika«.

Ne vem, kako bo zdajšnja pravopisna komisija opravila nalogo, ki se mi zdi prav tako zahtevna in težko rešljiva kot kvadratura kroga. Eno pa vem, in sicer to, kar je pred desetletji zapisal Ivan Prijatelj: »Jezik je večni mladenič, čigar rast ne preneha nikdar, jezik je večno ustvarjanje, jezik je življenje, o katerem marsikaj vemo, kako je hodilo, a ničesar, kam pojde, razen morebiti to, da samega sebe, to je svoje preteklosti ne bo zatajilo nikoli ...«³²

BIBLIOGRAFIJA

- Aškerc, Anton. *Akropolis in piramide*. Ljubljana: Schwentner 1909.
- Aubelj, Bronislava. *Antična imena po slovensko*. Ljubljana: Modrijan, 1997.
- Axelson, Bertil. *Unpoetische Wörter*. Lund: Gleerup, 1945.
- Bernardi Perini, Giorgio. *Laccento latino*. Bologna: Pátron, 1986.
- Gantar, Kajetan, prev., opombe in sprem. beseda. Heziod: *Teogonija, Dela in dnevi*. Ljubljana, Modrijan: 2009.
- . »Nekaj misli o pisavi antičnih imen in strokovnih izrazov.« *Arheološki vestnik* 25 (1976): 539–549, 30 (1979): 538–548.
- . »Nekateri pojavi in problemi dvojezičnosti v antičnem Rimu.« *Razprave SAZU, Razred za filološke in literarne vede* 17 (2000): 137–154.
- . »Nepesniške besede in nasilje heksametra.« *Razprave SAZU, Razred za filološke in literarne vede* 16 (1997): 17–30.
- Grošelj, Milan, ocena knjige Sovrè, *Iliada* (1942). *Čas* 36 (1942): 176–179.
- Grošelj, Nada, prev., opombe in spremna beseda. *Publij Ovidij Nazon: Rimski koledar (Fasti)*. Ljubljana: Institutum Studiorum Humanitatis, 2009.
- Grošelj, Nada, ur., Nada Grošelj in Jelena Isak Kres, prev. *Praznično leto Rimljanov v pesmi: verzi o praznikih, običajih, ozvezdijih*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2006.
- Isak Kres, Jelena, prev. *Evipid: Helena*. Ljubljana: Modrijan, 2006.
- Jeglič, Anton Bonaventura, Frančišek Jere, Gregorij Pečjak in Andrej Snoj, prev. *Sveto Pismo Novega Zakona*. 2 zv. Ljubljana: Bogoslovna akademija: Katoliško tiskono društvo, 1925–29.
- Kastelic, Jože. *Umreti ni mogla stara Sibila: Prešeren in antika*. Ljubljana, Modrijan: 2000.
- Kopriva, Silvo. *Latinska slovnica*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1976.
- Krašovec, Jože. *Svetopisemska lastna imena*. Ljubljana: SAZU in ZRC SAZU, 2007.
- Nestle, Eberhard, Erwin Nestle, Kurt Aland in Barbara Aland, izd. in prev. *Das Neue Testament, griechisch und deutsch*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft – Katholische Bibelanstalt, 1986.
- Neumann, Alfred. »Vindobona.« *PWRE* 9, A 1, 17. Hbd. (1961): 53.
- Omerza, Fran. *Homer, Iliada I.–VI. spev*. Ljubljana, Katoliška bukvarna: 1916.
- Prijatelj, Ivan. *Borba za individualnost slovenskega književnega jezika v letih 1848–1857*.

³² *Borba za individualnost*, 7.

- Ljubljana: Slavistično društvo, 1937.
- Slovenski pravopis: Pravila*. Ljubljana, SAZU in DZS: 1987.
- Sovrè, Anton, izbor in prevod. *Homer: Iliada*. Cvetje iz domaèih in tujih logov, Svetovno slovstvo 1. Ljubljana, Mohorjeva druŹba: 1942.
- . prevod. *Homer: Iliada*. Ljubljana, DrŹavna zaloŹba Slovenije: 1950.
- . prevod. *Platon: Sokratov zagovor*. Prevalje: DruŹba sv. Mohorja: 1923.
- Šašel, Jaro. »Emona.« *PWRE Suppl.* 9 (1968): 547–549.
- Šega Èeh, Barbara, prevod, opombe in slovar lastnih imen. *Publij Ovidij Nazon: Umetnost ljubezni*. Ljubljana, Modrijan: 2002.
- Tominšek, Josip. *Antibarbarus: Studije o napakah in pravilih slovenskega pisanja*. Ljubljana: Schwentner: 1910.
- Toporišič, JoŹe, predsednik Pravopisne komisije SAZU. *Slovenski pravopis*. Ljubljana: SAZU in ZRC SAZU: 2001.
- Vidmar, Josip, prev., Janko Kos, spremna beseda. *Gotthold Ephraim Lessing: Modri Natan: dramska pesnitev v petih dejanjih*. Ljubljana: DrŹavna zaloŹba Slovenije, 1981.
- Waldherr, Gerhard. »Vindobona«. *Der Neue Pauly* 12.2 (2003): 231–233.
- Wiesthaler, Fran. *Latinsko-slovenski slovar I–VI*. Ljubljana, ZaloŹba Kres: 1993–2007.

Matej Hriberšek

Od Megiserja do Slovenskega pravopisa 2001: nekaj poglavij iz zgodovine slove- njenja antičnih imen

UVOD

Slovenjenje antičnih imen je bilo in še vedno ostaja zanimiva tema iz več razlogov. Prvič zato, ker je to področje kljub nemalo prizadevanjem še vedno precej nedorečeno, pa tudi tam, kjer je dorečeno in je bil sprejet konsenzualni dogovor glede pravil, obstajajo razlike v pogledih, pogosto že znotraj filološke stroke, kaj šele zunaj nje. Drugič zato, ker je teoretično problematično in pušča še veliko manevrskega prostora, kar pomeni po eni strani težavo in strokovni izziv tako za filologe in strokovnjake sorodnih disciplin, kot tudi za sloveniste in druge. Tretjič pa zato, ker je praktično problematično, kar lahko izkusi v najbolj pristni meri vsakdo, ki se ukvarja s prevajanjem, dalje vsak, ki se z antiko tako ali drugače srečuje, o nedoslednostih pri rabi širše, v medijih, literaturi in govorjenem jeziku pa sploh ne gre izgubljati besed. Morda bi kdo rekel, da je pač »tragika« slovenščine v tem, da starogrška in latinska imena sloveni; sploh ne, prej je to prednost, ki v znatni meri kaže okretnost jezika, njegovo prilagodljivost, pa tudi zmožnost ohranjanja zvestobe, po eni strani samemu sebi, po drugi pa jeziku, iz katerega imena slovenimo. Ko govorimo o slovenjenju antičnih imen, imamo pogosto občutek, kot da gre za slovnico znotraj slovnice, tako pri stari grščini kot tudi pri latinščini. Zakaj? Preprosto iz naslednjega razloga: ko upoštevamo vsa dana pravila, ko upoštevamo, če pravila zatajijo, tradicijo in ustaljeno rabo in na koncu še svoj občutek in se zdi, da je zadevo prignana do konca in rešitev na dlani, nas na koncu doleti tisto, česar smo sicer že vajeni iz latinske ali grške slovnice: *vedno* se najde kakšna izjema. Težava v slovenščini pa ni le ta, da antična imena tradicionalno slovenimo, ampak tudi ta, da ima naš jezik sistem sklonov, kar stvari pri slovenjenju še dodatno zaplete.

Ob razmisleku o slovenjenju antičnih imen se porodi pet dejavnikov, ki vplivajo nanj. Prvi dejavnik je nedvomno slovnična korektnost, tj. upoštevanje pravil za slovenjenje. Gre za jezikovno načelo, ki mora biti primarno; s tem imam v mislih upoštevanje slovničnih pravil tako latinskega kot grškega jezika na eni kot tudi slovenskega jezika na drugi strani, in načel, ki v njih veljajo. Drugi dejavnik sta tradicija in ustaljena raba. Gre za načelo, ki je povzeto v kratki eliptični frazi *usus tyrannus*, v njej pa je okrajšano zajeta vsebina verzov 70–72 Horacijevega *Pisma o pesništvu (Ars poetica)*:

Multa renascentur quae iam cecidere cadentque
quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi.

Mnoge [tj. besede], doslej že zašle, bodo spet oživele, a druge,
te, ki so danes v časteh, zatonile, če raba ukaže;
v njenih rokah so presoja in pravo in norma jezika.

(prevedla Nada Grošelj)

Ali je učinek teh dejavnikov pozitiven ali negativen, je težko reči; oba sta pri reševanju problemov slovenjenja antičnih imen včasih v olajšanje, včasih pa sta lahko tudi obremenjujoča. Tretji dejavnik sta jezikovni čut in jezikovni občutek; oboje je rezultat znanja slovnice materinščine, dalje načitanosti posameznika, njegove razgledanosti prvenstveno na področju materinščine in njene književnosti, pa seveda na področju grške in latinske književnosti in tudi drugojezičnih književnosti. Gre za veščini, ki se razvijeta postopoma ob ukvarjanju z antiko, še zlasti pa ob prevajalskem delu. Četrty dejavnik, na katerega se lahko pogosto opremo, je analogija. Peti dejavnik so pričakovanja različnih uporabnikov, tako posameznikov kot tudi strok. Tu se najdemo v precepu na eni strani med željami po čim bolj razdelanem in poenotenem sistemu, v katerega bi bilo mogoče vključiti tudi različne posebnosti, in na drugi strani po kar najbolj poenostavljenem sistemu.

Tradicija ukvarjanja s prenašanjem iz jezika v jezik je stara; s podobnimi problemi, s kakršnimi se srečujemo pri slovenjenju antičnih imen, so se srečevali že poznoantični gramatiki, pa tudi poznejši, ki so se ukvarjali z latinjenjem grških imen. Latinščina zaradi svoje razširjenosti, živosti in dejstva, da je bila v rabi kot sporazumevalni jezik, ni bila težava; težavno je bilo vprašanje grščine, še zlasti pa vprašanje naglaševanja grških besed. Že od antičnih gramatikov naprej najdemo različne pristope in predloge; obstajala so tri načela prevzemanja grških besed in imen.

Prvo načelo zagovarja ohranjanje izvirnega grškega naglasa; to načelo se ni uveljavilo zaradi prevladujočega statusa latinščine in dejstva, da so grška imena, ki so jih že uporabljali v latinščini, naglaševali po latinskih naglasnih pravilih.

Drugo načelo zagovarja uveljavitev latinskih naglasnih pravil. To načelo, ki je bilo očitno uveljavljeno že vsaj v 11. in 12. stoletju, je svojo potrditev dobilo v slovničnem delu francoskega pisca, pesnika in slovničarja Aleksandra de Villa Dei (Alexandre de Villadieu; ok. 1170–med 1240 in 1250) z naslovom *Doctrinale puerorum*, ki je nastalo ok. l. 1200; v 2329. verzu tega, v 2641 leoninskih heksametrih napisanega slovničnega dela, je avtor zapisal: »Graeca per accentum debes proferre Latinum« (»Grške besede moraš izgovarjati z latinskim naglasom«),¹ tj. po pravilih naglaševanja v latinščini. Pravilo je kljub različnim pogledom skozi čas uveljavljeno še danes.

Tretje načelo zagovarja trditev, da pri naglaševanju ni pravila. Ta pristop je posledica dejstva, da je v nekaterih jezikih na tem področju vladal nered; tako je po vzoru Aleksandrovega prej omenjenega pravila nastal heksameter: »Graeca per Ausoniae fines sine lege vagantur« (»Grške besede po ozemlju Avzonije [= Italije, op. M. H.] pohajkujejo brez pravila.«)

Kot pravilo prozodije ga najdemo zapisanega v francoskem slovarju *Regia Parnassi*, prvič izdanega l. 1679 v Parizu. Slovar, ki je združeval gradivo vseh podobnih predhodnih slovarjev, v njem pa je bilo zbrano pesniško besedje in besedne zveze, je bil namenjen latinskim humanističnim pesnikom. Avtorstvo slovarja ni zanesljivo potrjeno, nastal pa je v krogu pariških jezuitov; verjetno je bil skupinsko delo, čeprav ga nekateri pripisujejo francoskemu jezuitu in humanistu Françoisu Vavasseurju (1605–1681).

SLOVENJENJE ANTIČNIH IMEN NA SLOVENSKEM

Kakšna je bila tradicija slovenjenja antičnih imen na Slovenskem? Kako smo Slovenci postopoma prišli do pravil, kakršna so trenutno v rabi? V nadaljevanju je pregledno zbranih nekaj poglavij in mejnikov iz te tradicije, s posebnim poudarkom na *Slovenskem pravopisu*, ki je izšel l. 2001.

V najstarejših zapisih v slovenskem jeziku, med katere sodijo *Brižinski spomeniki* (med 972 in 1039), *Celovški* ali *Rateški rokopis* (ok. 1380), *Stiški rokopis* (med 1428 in 1440), *Škofjeloški rokopis* oz. škofjeloška mesečna imena (1466), *Starogorski rokopis* (1492 in 1498), antičnih (poganskih) imen ne najdemo, le božja in svetopisemska imena. Najstarejši ohranjeni krajši slovarčki in sezname slovenskih besed ne prinašajo imen in imajo predvsem dokumentarno vrednost, npr. t. i. Rinijev kodeks, ki ga hrani *Bibliotheca Marciana* v Benetkah idr.,² v obsežnejših delih, nastalih na naših tleh, pa slovenskega besedja sploh ni, npr. v 463 folijev obsegajočem *Vocabularium latinum* meniha in profesa Valentina Suesstrunkla iz Žič³ ali v kodeksu iz

1 Reichling, *Das Doctrinale des Alexander de Villa-Dei*, 155.

2 Bibliotheca Marciana, Mss. latini VI. 6, N° 59; manoscritti marciani 2548.; Bezljaj, »*Liber de simplicibus Benedicti Rinij*«, 185 in nasl.; Hriberšek, »Slovaropisje klasičnih jezikov na Slovenskem«, 78.

3 Rokopis slovarja hranijo v Gradcu (Ms 988); Golob, *Srednjeveški rokopisi iz Žičke kartuzije*, 108–109.

kartuzijanskega samostana v Bistri (14. do 15. stoletje), ki vključuje tudi več manjših latinskih vokabularjev in nekaj odlomkov o latinski slovnici.⁴

Slovenski protestanti so s svojim delom na področju slovaropisja orali ledino. Pri njih najdemo prve slovaropisne zametke in začetke, vendar omejenega slovarskega pomena; o pravih slovarjih še ne moremo govoriti. Prvi tak zameetek je Trubarjev l. 1550 izšli opismenjevalni priročnik *Abeceđarij oz. Abeceđnik*.⁵ Drugo podobno delo je Kreljeva *Otročja biblija (Otrozhia Biblia)*, izšla 1566, imenovana tudi *Kreljev katekizem*.⁶ Resničen napredek je bila *Ljubljanska začetnica (Elementale Labacense)* Adama Bohoriča, ki jo je avtor dopolnil še s kratkim priročnim slovarčkom z naslovom *Besedišče (tudi Besedje ali Imenje) treh jezikov (Nomenclatura trium linguarum)*, nastala domnevno med letoma 1575 in 1580, vsekakor pa ne pred l. 1575 in ne po l. 1582).⁷ Omeniti moramo tudi Dalmatinov *Register*.⁸ Za zgodovino slovenjenja imen so zanimiva svetopisemska imena v prevodih Svetega pisma (ta v tem prispevku niso zajeta v obravnavo); med temi omenimo Trubarjeve prevode (*Ta prvi deil tiga Noviga testamenta* 1557; *Ta evangeli svetiga Matevsha* 1555; *Ta drvgi deil tiga Noviga testamenta* 1560; *Noviga testamenta pvsledni deil* 1567; *Svetiga Pavla lystvvi* 1567; *Ta celi nov testament* 1582) in Dalmatinov prevod (*Biblia* 1584).

Adam Bohorič, *Zimske urice proste* (1584)

V slovnici Adama Bohoriča *Zimske urice proste (Arcticae horulae succisivae)* najdemo tudi 115 lastnih imen. Imena najdemo tako v imenovalniku kot tudi v odvisnih sklonih; nekaj primerov za antična imena:⁹

- str. 204: Cicero je bil zhes vſe beſednike beſſednik
- str. 212: Meni je jime Pomponius.; moja Eunuchus
- str. 215: Quirinus s'bratom Remom, Quirinus inu Remus
- str. 216: Katere je njemu , veſſjela od dejla (oli sa volo dejla) Sama Sidoniſka Dido Jhivala (oli ſpredla)

4 NUK, Ms 46 – CAESARIUS Arelatensis. Pripisano kot Anonyma: *Nomina quaedam herbarum* (92b); *Vocabula infirmitatum* (93a); *Interpretatio vocabulorum latinorum* (93b–102a); *Vocabularium latinum* (103a–138a, 146a–153b). Za natančnejšo predstavitev kodeksa in v njem ohranjenega gradiva Kos, *Srednjeveški rokopisi v Sloveniji*, 71–73; Gantar, *Das älteste lateinische Wörterbuch in Slowenien*, passim; Hriberšek, »Slovaropisje klasičnih jezikov na Slovenskem v 16. stoletju«, 77–78.

5 Kmecl, »Prve slovenske knjige«, 5; 7–9.

6 Kidrič, »Otrozhia Biblia 1566«, 121–125; Orožen, *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika*, 161–162.

7 Polni naslov dela je *Elementale Labacense cum nomenclatura trium linguarum latinae, germanicae et slavonicae*. Gl. tudi Gjurin, *Slovensko slovarstvo do prvega knjižnega slovarja*, III; Kidrič, »Bohoričev *Elementale Labacense cum Nomenclatura*«, 128–130; Kidrič, »Slovenske protestantske knjige v protestantski stanovski«, 130–138.

8 Za podatke o *Registru* gl. Orožen, »Dalmatinov register«, 196–201; Rigler, »Register v Dalmatinovi Bibliji«, 104–106; Bokal, »Zametki terminologije v *Registru*«, 279–291.

9 Vsi primeri povzeti po Toporišičevi izdaji faksimila s prevodom in spremno študijo iz l. 1987. Gl. Bohorič, *Bohorizh Adam, Arcticae horulae succisivae*, passim.

- str. 218: Ieft Virgilius Berem
- str. 230: Virgilius bode od mene brán *vel* Virgilius fe od mene bere

Hieronim Megiser, *Slovar štirih jezikov* (1592)

Za slovaropisje tako slovenskega slovaropisja kot tudi slovaropisja klasičnih jezikov je zanimivo, da na njunem začetku ne stoji Slovenec, ampak Nemeč, l. 1555 v Stuttgartu rojeni humanist in polihistor Hieronim Megiser. Je eden od najpomembnejših nemških ustvarjalcev 16. stoletja, ki so s svojim delom posegli tudi v slovenski prostor.¹⁰ Leta 1592 je izdal svoj *Slovar štirih jezikov* (*Dictionarium quatuor linguarum*), prvi tiskani knjižni slovar pri nas in ga je posvetil cesarju Maksimilijanu, sinu nadvojvode Karla; obsega 344 strani, vanj pa je vključil 8575 besed, ki jih je zbral ob okoli 4000 latinskih in nemških geslih.¹¹ V slovarju je tudi nekaj primerov za antične tujke, latinskih ali polatinjenih različic imen (imena prebivalcev, dežel, zvezd ...) ter poslovenjenih oblik:

Deutsch.	Latine.	Windisch.	Italice.
Deutscher.	Germanus.	<i>Nemaz.</i>	Alemanno, Tedesco.
Deutschland.	Germania.	<i>Nemshka deshela.</i>	lamagna, Magna.
Franckreich.	Gallia.	<i>Franska deshela.</i>	Francia.
Griechenland.	Graecia.	<i>Gerzka deshela.</i>	Grecia.
Griech.	Graecus.	<i>Gerk.</i>	Greco.
Hundstern.	Sirius.	<i>paßja fvesda.</i>	canicola.
Jud.	Iudaeus.	<i>jüed.</i>	Hebreo, Giudeo.
Morgenstern.	lucifer.	<i>daniza.</i>	tella diana.

Matija Kastelec (1680–1685), Gregor Vorenc (1703–1710), *Dictionarium latino-carniolicum*

Nekaj primerov antičnih imen najdemo tudi v latinsko-slovenskem slovarju z izvirnim naslovom *Dictionarium latino-carniolicum*, ki ga je napisal

¹⁰ Janko, »Nemška literarna ustvarjalnost na Slovenskem«, 322; Janko, »Nemško literarno tvorstvo na Slovenskem«, 172–173.

¹¹ Polni naslov slovarja je *Dictionarium quatuor linguarum, videlicet Germanicae, Latinae, Illyricae (quae vulgo Sclavonica appellatur) & Italicae sive Hetruscae. Auctore Hieronymo Megiser Impressum Graecii Styriae a Iohanne Fabro; cum S. Caes. Majestatis Privilegio Octennali. Anno MDXCII.* (gl. Orožen, »Hieronim Megiser v slovenskem slovaropisju«, 63). Izdan je bil še dvakrat: druga izdaja je izšla v Frankfurtu l. 1608 v nespremenjeni obliki, tretja pa l. 1744 v Celovcu z znatno razširjenim naborom besed; o tem priča že naslovna stran, kjer pove, da je slovar »correctum et auctum«, »popravljen in razširjen«. Izdaja je izšla na pobudo celovških jezuitov in mecena, koroškega deželnega vladarja A. Goesa, večino gradiva pa je uredil Anton Miklaviz iz Železne Kaple (Orel, »Razvoj slovenskega besedišča od Megiserja«, 245–246). Slovarju je dodanih 12.613 slovenskih besed, večino dodatkov pa je Megiser povzel iz koroškega narečja, skupaj 21.188 slovenskih izrazov Gl. Vrtovčeva, »O Megiserjevem slovarju«, 70–72; Orožen, »Hieronim Megiser v slovenskem slovaropisju«, 64–65.

novomeški kanonik Matija Kastelec (1620–1688), a je delo ostalo v rokopisu. Čeprav ga poznamo samo v prepisu, je bil njegov slovar do začetka 19. stoletja eno najboljših tovrstnih del. Kastelčev slovar je v letih 1703–1710 prepisal, dopolnjeval in pripravljajl za tisk Gregor Vorenc, vendar tudi takrat ni izšel; za izdajo latinsko-slovenskega slovarja, ki je nastal z združitvijo dela Kastelca in Vorenca, pa je v obrnjeni obliki (kot slovensko-latinski slovar) l. 1997 poskrbel sodelavec Inštituta za slovenski jezik SAZU Jože Stabej.¹² Skupna lastnost antičnih imen, ki so vključena v slovar, je, da niso slovenjena, ampak avtorja navajata ali slovenske različice imena ali ime opišeta. Nekaj primerov:

- *Aetna* → gorezhi hrib v'Sicily
- *Aetiopia* → samurska deshela
- *Arcturus* → goštoshenzhizhi, švésde, tajfte jedmere na Nebu švésde, katere se imenujejo furman, ali vošnyk
- *Ariopagus* → en nékadanî plaz v'tem méšti Athene
- *Bacchanalia* → puft, prasniki tega Baccha
- *Bosphorus Cimmericus* → tesnova morjá v'Scitày per Ierus: s'imenom Maeotis
- *Gallia* → francoska deshela
- *Germania* → nemskha deshela
- *Graecus* → gerk
- *Hellespontus* → tú tefnu morjè v'Tracý
- *Ister* → tonova velika tekozha voda per Dunaju

Hipolit Novomeški, *Trijezični slovar (1711–1712)*

Zanimiv in bogat dokument, v katerem najdemo kopico poslovenjenih antičnih imen, je latinsko-nemško-slovenski *Trijezični slovar (Dictionarium trilingue)* slovenskega kapucina, slovaropisca, slovníčarja in nabožnega pisca Janeza Adama Geigerja, bolj znanega pod imenom p. Hipolit Novomeški. Ohranjen je v rokopisu, ki ga hrani Rokopisni oddelek NUK.¹³ Slovarja, ki je bil dokončan v letih 1711–1712, Hipolitu ni uspelo natisniti; ohranjene so le tri natisnjene, najbrž vzorčne strani (delo tiskarja Janeza Jurija Mayra), in sicer prva stran latinsko-nemško-slovenskega dela (gesla od *a* do *abeo*) in začetek črke *b* nemško-slovensko-latinskega dela. V samem slovarskem delu,

¹² NUK, Ms 169 – KASTELEC Matija Dictionarium latino-carniolanum (1a–168b); Ms 803 – KASTELEC, Matija Dictionarium latino-carniolicum. A – Obscuritas. [Prepis neznane roke]; Ms 1731 – VORENC, Gregor Novum dictionarium, seu Lexicon universale = Wörterbuch = Nove besedne buque, ali vsehsplöh (vsehglihernih vsehkupgmain) bessedy buque. [naslov na f. 2: Dictionarium latino-carniolicum; sestavljeno na podlagi rokopisa, ki ga je napisal Matija Kastelec: Dictionarium latino-carniolanum. Gl. tudi Stabej, *Slovensko-latinski slovar*, passim.

¹³ NUK, Ms 182 HIPOLIT (GAIGER Janez Adam) – Dictionarium trilingue ex tribus nobilissimis Europae linguis compositum. In anteriori parte latino-germanico-sclavonicum in posteriori parte germanico-sclavonico-latinum (1–732, 1–284).

katerega prvi del (latinsko-nemško-slovenski slovar; *Dictionarium Latino-Germanico-Sclavonicum*) obsega 732 strani (končan je bil l. 1711; na koncu je pripis *finis O. A. M. D. B. V. M. G.*), drugi del (nemško-slovensko-latinski slovar; *Dictionarium Germanico-Sclavonico-Latinum*) pa 284 strani (končan je bil l. 1712; na koncu je pripis: *FINIS; finitum 18. Aprilis MDCCXII*), ni lastnih imen. Ta so zbrana v posebnem dodatku z naslovom *Nomenclatura Regionum, Populorum, Urbium, Fluviorum, montium et Virorum*, ki je prav tako razdeljen na dva dela:

a) na latinsko-nemško-slovenski del, ki obsega 23 strani, in

b) na nemško-slovensko-latinski del, ki obsega 7 strani, naslovljen pa je *Index Germanico-Slavonico-Latinus Nomenclaturae Regionum, Populorum, Urbium, Fluviorum, et Montium*). Hipolitov pristop k slovenjenju imen je različen: večinoma navaja samo opise, včasih ime samo pretranskribira, bodisi z naglasom ali brez njega, včasih ime posloveni, včasih ime posloveni in doda še opis. Nekaj primerov iz slovarja:

- *Aegeum mare* → morje v'mej malo Asio inu Graecio
- *Aegyptus, i, f.* → Egýptovska deshela
- *Aemona, ae, f.* → Lublana
- *Agamemnon, onis, m.* → en garfhki vojvoda, katéri je pomagal Trojo oblézhi
- *Boeotia, ae, f.* → ena deshella v' [gorenji] Graecji, kir so saróbleni ludy bily
- *Bucephalus, i, m.* → koyn Alexándra tiga Veliziga, je imél eno glavo kakor en vol
- *Carinthia, ae, f.* → Korotán ali Koróshka deshélla
- *Gallia, ae, f. vel Galliae f. pl.* → Fránska ali Franzóska deshélla, enu krajléftvu
- *Gangas, is, m.* Ganges, ena vóda v' jútrovi Indji
- *Hercules, is, m.* → en velik junák, katéri je mnóga junázhkiga djania dopernéssel
- *Labacum, ci, n.* olim Aemona → Lublána, poglavítu méftu v'Crajnski deshéli
- *Lacedaemon, is vel Lacedamonia, ae, f.* → Lacedaemónia, ali sparta méftu
- *Lacedaemones* → Lacedemóniarji
- *Latium, ii, n.* → latínska deshélla blisu per Rimu
- *Saturnus, i, m.* → ta malyk Saturnus
- *Socrates, is, m.* → en Atheniéfarski philósophus
- *Vulcanus, i, m.* → bogóv oróshya kovázh

Marko Pohlin, *Kraynska grammatika* (1768, 1783); *Tu malu besedishe treh jesikov* (1781)

Marko Pohlin nekaj primerov slovenjenja antičnih imen navede že v tretjem delu svoje, l. 1768 izšle *Kraynske grammatike*, v katerem obravnava metriko, ki jo sam imenuje »spevorezhnost« (»spevorečnost«),¹⁴ in sicer v četrtem in petem poglavju, v katerih obravnava cezuro in rimo: »§ IV. O cezuri. Cezura (Predahnjenje) je nek premor v verzu, kjer se pri branju malce obmiruje in se vdihne, da se preostali del izgovori povsem neovirano, kakor v tistem prevodu prve Vergilijeve ekloge med Titiro in Melibojem. *Pod hladnem gaberjam o Tityr! ti lefhish, ... Od Amarylle kjer zol worshtë pejt' uzhish.*«¹⁵ »§ V. O rimi. Rima, kakor tudi drugi imenujejo konec verza, je ujemanje glasu v zadnjih zlogih verza; zato se tudi po kranjsko verzu reče *peffem*, kar pomeni pesem. Razen v pesmih je kranjskih verzov malo. Morda zato človeka popade želja, da bi sam kaj pretil v verze, kakor je pisec življenjepisa svete Heme, ustanoviteljice samostana v Krki na Koroškem, spis na začetku predstavil v verzih. ... Ali kakor je nekdo drug v kranjščino prevedel zgodbo o Herkulu in Dejanetri iz 9. pisma Ovidijevih *Heroid*. *Té ni sram Alcida! tvojo roko stegniti ... 'Nu kar teb' tvoja fdej Jolen na vago da ... Oh! k'tir'ga Juno ni, ne Cérberus premagal, / Per Jolneh nogah fdej moj Alcida! lefhy. Oh! ktir' je Anteva mogozhnu bil premagal ...*¹⁶

Pohlin je pri slovenjenju antičnih imen včasih posegal po nekoliko radikalnem ukrepu: imena je ali kar prevedel v slovenščino ali pa jih je poistovetil s slovanskimi ustreznici. Nekaj primerov najdemo že v njegovem trijezičnem slovarju *Tu malu besedishe treh jesikov*.¹⁷

<i>Kraynsku.</i>	<i>Deutsch.</i>	<i>Latinum.</i>
Afrika, e, sh.	Afrika.	<i>Africa.</i>
Anshê, eta, m.	Hanns.	<i>Joannes.</i>
Belin, a, m.	Bellus, Apollo.	<i>Apollo.</i>
Bojhâk, a, m.	Jupiter.	<i>Jupiter.</i>
Burovsh, a, m.	Heerwagen.	<i>Stella polaris.</i>
Drajhena, e, fh.	Die Furie.	<i>Furia.</i>
Drujhize, fh.	Die Charites.	<i>Charites.</i>
Gostasęvzhezhi, ov, m.	Die Gluckhenne ein Gestirn.	<i>Plejades, astrum.</i>
Hromék, a, m.	Der Vulkan.	<i>Vulcanus.</i>
Modriza, e, fh.	Kluges Frauenzimmer, Muse.	<i>Musa.</i>
Pušt, a, m.	Bacchus. 2) Der Fasching.	<i>Bacchus. 2) Bacchanalia.</i>
Slômék, a, m.	Feuergott. 2) Teufel.	<i>Vulcanus. 2) Diabolus.</i>
Strashnize, fh.	Die Höllenfurien.	<i>Furiae.</i>
Torka, e, fh.	Kriegsgöttin.	<i>Bellona.</i>

¹⁴ Pohlin, *Kraynska grammatika* (1768), 176.

¹⁵ Pohlin, *Kraynska grammatika* (1768), 181. Prevod M. H.

¹⁶ Pohlin, *Kraynska grammatika* (1768), 181–182. Prevod M. H.

¹⁷ Pohlin, *Tu malu besedishe treh jesikov*, passim.

V drugi izdaji svoje *Kraynske grammatike* iz l. 1783 je poglavju, v katerem govori o pesniških svoboščinah (Von den poetischen Freyheiten), dodal tudi seznam nekaterih bogov, ki se pojavljajo v poeziji, jih je pa še nekoliko radikalneje poslovenil:¹⁸

– Aktäon → Jêlovz	– Musen → Marlivke
– Aeolus → Viharne; Fertunz	– Neptun → Murân
– Apollo → Belin; Jason	– Nymphe → Nymphe, tēh Bogov
Gospodizhne
– Bachus → Pušt	– Pan → Pan, Travnêpân
– Bellona → Tôrka	– Parzen → Sodize, Jhivize
– Ceres → Sejvina	– Pluto → Meroth
– Charites → Drushize	– Proserpina → Ninga, Hudina
– Cupido → Lubizhk, Serzhèk	– Satyri → Dovji mojĥji, lēsni
Bogovi
– Diana → Marena, Nozhliza,
Triglav	– Seichgott → Tribèk
– Echo → Ogglasuvavka	– Todsgottinn → Smert, Rebrenèza
– Flora → Roshnezvitarza	– Vulkan → Hromek, Jlômek
– Fortuna → Srêzha	– Vakuna → Namarneza
– Furien → Draĥhêna,
Draĥhnize, Straĥhnize	– Uible Luft → Pohvijt
– Genius → Bratek	– Venus → Zhiĥtlika, Jĥba
– Hausgötz → Sidék	– Wetterglas → Urêmènek
– Hausgenius → Skrytek,
Shkratel	– Göttin des schönen Wetters →
Pahoda
– Hekate → Vila, Vilna	– Göttin des üblen Wetters →
Grumina, Mozhirna
– Juno → Bogina; Slavina	– Windgottinn → Fertûna
– Jupiter → Berôn; Kraylomozh	– Herrwagen → Burovsh
– Mars → Ladon; Tor; Tôrk	– Polstern → Hervor
– Merkur → Shilôn, Sêlôn	– Haufstern → Shmarn krish
– Minerva → Modriza	– Gluckhenne → Gostosejzhezhi.

¹⁸ Pohlin, *Kraynska grammatika* (1783), 226–227.

Valentin Vodnik, *Pismenost* (1811) in *Pésme* (1840)

Valentin Vodnik je najbolj splošno pravilo za slovenjenje zapisal v svojem delu *Pismenost ali Gramatika sa Perve Shole* pod naslovom *Obras ptujih imen per naf* (§ 162): »Ptuje imena šploh per naf konzuhjemo in šklanjamo, kakor šo šame na šebi; latinškim in grešhkim pa vezhidel konze špremenjamo.«¹⁹ V nadaljevanju je na približno strani in pol predstavil nekaj pravil za slovenjenje ter primerov zanje. Imena je razvrstil po skupinah glede na način slovenjenja, ni pa povsod zapisal pravila:²⁰

- a) Daphnis, Adonis: Dafnid, Adonid.
- b) Atreus, Andreas, Ptolemeus, Museum: Atrej, Andrej, Ptolemej, Musej.
- c) Tityos per naf Titia.
- č) Titius, Anicius, Marius, Evangelium, Idyllion: Tizi, Anizi, Mari, Evangeli, Idili.
- d) Oseas, Isaias, Aeneas: Osea, Isaia, Enea.
- e) Pallas (antis) Palant.
- f) Ganymedes, Pindos, Cajus, Antoninus, Antonius, Aristoteles, Diogenes: Ganimed, Pind, Kaj, Antonin, Anton, Aristotel, Diogen.
- g) Cypros, Oenotrus, Pathmos, Patroclos (to je imena s' enim glášnikam pred *l*, *m*, *n*, *r* pred konzam opušhajo konez in devajo *e* med šoglasnike) tedaj: → Ziper, Zipra itd, Enoter, Patem, Patrokel. Tako Jupiter, Jupitra itd.
- h) Ker šta dva druga šoglasnika pred *us*, *os*, *um*, *on*, opušhamo šgol konez, kakor: sakrament, reštament; *sius* prejde rad v' *sh* kakor: Blasius, Ambrosius: Blash, Ambrosh. Anaštasius pa ima Anaštasi.
- i) *Xius* prejde v' *sh*, Alexius: Alešh. Alexander je per naf Sander.
- j) Plato, Cicero itd. imajo: Plato, Plátona. Zizero, Zizeróna itd.

V pravilih je nekaj nejasnosti in nedoslednosti; tako je na primer pri točki b) dvoumno pravilo za imena na *-eas*, da v slovenščini dobijo končnico *-ej*, ker se križa s pravilom pod točko d), da pri imenih, ki se končujejo na *-eas*, izpustimo končni *s*; tudi primer *Antonius* pod točko f) ni v skladu s pravilom pod točko č), kar lahko v tem primeru opravičujemo s tradicijo in tradicionalno uveljavljeno obliko imena. Tudi pravilo pod točko h) ostaja nedorečeno, saj Vodnik ne navede nobenega primera. Iz pravil pa je jasno, da so pisana za uporabnika, ki pozna oblikoslovje obeh klasičnih jezikov.

V svojih pesmih je Vodnik antična imena slovenil deloma po pravilih, mestoma jih je po Pohlinovem zgledu prevedel v slovenščino ali pa jih je poistovetil s slovanskimi ustreznici (večkrat tudi omeni, da se opira na

¹⁹ Vodnik, *Pismenost ali Gramatika sa perve shole*, 161.

²⁰ Vodnik, *Pismenost ali Gramatika sa perve shole*, 161–163.

Pohlina), ponekod pa jih je povsem prikrojil glede na pesniške potrebe. Največ slovenjenih antičnih imen najdemo v njegovih prevodih anakreontskih pesmi, nekaj tudi v drugih. Nekaj primerov:²¹

1. iz anakreontskih pesmi

- a) Atrejca (= Atrida); Herakel (= Herakles); Kadem (= Kadmos), *rod.* Kadma
– str. 91–92: (Gòsli) Zapojem od Atrejcov / Zapojem Kralja Kadma ... / Zapojem korenjaštva Heraklove.
Opomba: Vojšaka in kralja *Agamemnon* in *Menelaj* sta *Atrejca*, to je Atrejova sina, in vojdača bila o Trojanski vojski 900 let pred Krist. – Kadem Tebanski kralj je živel še pred njima. Herakel ali *Herkul* kraljev sin na greškim, nekidaj presilni ruvàn in vsimu hudimu kós.
- b) Hromák (= Hefajst, Vulkan); Vinodáj → Bahuz (= Bakh)
– str. 103: (Sreberin kozárec) Hromák,* kovač iz srebra ... Mastila z' Vinodajám.
- c) Vumnice (= Muze); Lada (= Venera, Afrodita); Ljubézen, *rod.* Ljubézna (= Eros, Amor)
– str. 106: (Ljubézen súzinj) So Vumnice * Ljubézna / Lepòti dale v' sužnost. – / Odkupšino ponudši / Pa jišejo Mat – Lada** / Iskupiti Ljubézna.
- č) Memp (= Memfis)
– str. 107: (Lastavca) ... Prot Mempu * na Ponilje, – ...
- d) Prijaznice, Blažnice (= Harite, Gracije); Greki (= Grki)
– str. 109: (Pomládi) Lej trósio v' pomladji / Prijáznice * Gošavko.

Nekaj primerov najdemo tudi v Vodnikovi pesmi *Ilirija oživljena* (*Iliria oshivlena*), ki jo je objavil kot uvod za predgovorom k svoji *Pismenosti ali Gramatiki* l. 1811, npr.:²²

- Kdo najde Metúlo / In Terpo moj grad? / Emona, Skardona / Sta komaj posnat.
- Shé mozhen na morju / Ilirjan je bil, / K' je ladie tefat / Je Rimiz vuzhíl.
- S' Bilipam in Sandram / So jméli terd boj, / Latinze po mokrim / Strahval je njih roj. (Bilip = Filip; Sander = Aleksander)

21 Vse citirane strani s primeri se nanašajo na Vodnik, *Pésme Valentina Vodnika*, passim.

22 Vodnik, *Pismenost ali Gramatika sa perve shole*, IX in nasl. (*Ilirija oživljena*).

Franc Serafin Metelko, *Slovnica slovenskega jezika* (1825)

Franc Serafin Metelko je v svoji *Slovnici slovenskega jezika v Ilirskem kraljestvu in sosednjih provincah* (*Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen*) v poglavju *Bildung der Eigennamen. A. Der Eigennamen der Alten* nekoliko dodelal sistem. Metelkova pravila so oblikoslovno nekoliko bolj dodelana kot Vodnikova; pisec ni uvedel prelomnih novitet, ampak se je že opiral na tradicijo. Pravila za slovenjenje je strnil v šest točk:²³

- »Tvorba osebnih imen, ki izvirajo iz grščine in latinščine, poteka takole:
- a) Moška imena na *-es, -us* in *-os*, pred katerimi stoji en soglasnik, izpahujejo končnico: Anchises → Ankiz; Krösus → Krez; Epicurus → Epikur
 - Markus → Marka, na Spodnjem Kranjskem Marko
 - Če po izpahu latinskega ali grškega izglasja besedo končujeta dva trda soglasnika, se med njiju vrine *e*, ki ju omehča: Cypros → Ciper; Pathmos → Patem
 - b) Imena, ki so v latinskem rodilniku podaljšana, se ravna po genetivu brez *-is*. Ženska imena dobijo končnico *-a*:

Pallas, antis → Palant	Pallas, adis → Palada
Cicero, onis → Ciceron	Ceres, eris → Cerera
Plato, onis → Platon	Venus, eris → Venera
 - c) Moška imena na *-as*, s predhodnim *i* ali soglasnikom, ki v latinščini spadajo v 1. deklinacijo, odpahnejo *s*: Mathias → Matija; Jeremias → Jeremija; Lukas → Luka; Thomas → Toma; dandanes se uporablja Tomaž.
 - Če pred *-as* stoji *e*, namesto *-as* dobijo končnico *j*: Andreas → Andrej; Aeneas → Enej
 - d) Imena na *-ius* izpahujejo *-us*: Aloisius → Alojzi; Anastasius → Anastazi; Livius → Livi; Titius → Tici; *rod.* Alojzja itd.
 - Od Antonius, Blasius, Ambrosius, Alexius so v rabi oblike: Anton, Blaž, Ambrož, Aleš.
 - e) Imena, ki se končujejo na *-aus* in *-eus*, namesto *-us* dobijo končnico *-j*: Archelaus → Arhelaj; Mardocheus → Mardohej; Timotheus → Timotej.
 - Za Matej je dandanes običajno Матеуѡ.
 - Nekateri govorijo Mardohej, Andrej itd.
 - f) Krajevna imena na *-ium* spremenijo to končnico v *-ja* in postanejo ženskega spola: Latium → Lacja; Regium → Regja
 - Na podoben način kot lastna imena tudi drugi samostalniki odvržejo latinsko končnico: testamentum → testament; sacramentum → zakrament«

²³ Metelko, *Lehrgebäude der slowenischen Sprache*, 63–64.

Ker ni bilo jasnih pravil, je na področju slovenjenja antičnih imen vladal precejšen nered. Lep dokaz tega je na primer delo *Dogodivšine štajerske zemle*, napeto napisana in mestoma romansirana zgodovina Štajerske z močno narodnobudilno noto, ki jo je l. 1845 napisal Anton Kreml.²⁴ Nekaj primerov iz dela:

- str. 6: Medovje, Sarmatovje, Afganovje, Perzianci, Armenci; Getovje ali Dakovje, Moezovje, Macedonci, Epiroti, Cimerovje, Taurovje i. dr.; v mali Azii Grygovje, Lydovje, Bitynovje, Karovje i. dr. K' totem rodi spadajo tudi Gerki ali Helini, ter Latinci ali Rimlani.; Keltovje ali Celtovje, tudi Galovje imenuvani, od Slovincov pa od negda Lahovje zvani; nadale Cimbrovje ...;
- str. 8: poleg Celtov; v' Panonii ino Noriki; Ilirci; Celtovje; v' Panonio ino Norikum (Noriko) ...; str. 9: Celtovje ino Ilirovje; Gerki; s Henetmi (Venedmi, Vinidmi); trojanski Princ Antenor; Toriščani, Tauriščani; Ambidravci ali Obojdravci; mnogo Celtogalov; Bojari, od Rimlanov pregnani; Rimlani; Cimbri ino Teutoni ...;
- str. 10: Dakovje; iz Dakie ali Dacie; krala Börebista; Ilirio ino Panonio; tudi Macedonio, Syrio, Gerčko, ter Španjolsko ...;
- str. 11: od Julius Caesara premagani Karni; Caesarov naslednik Oktavian; Japode; Arrupium ino Metulium; Arupianci; Metulianci; Panonio ino je Panonce; Do Siscie (Siseka); Siscijanci ali Segestanci ...;
- str. 12: Panonce; Rimlana; Vibius; Gemina; Dalmatinci; mesto Promona, ter Sinedion ino Setovio; Statilia Taura; Augustus; Drusus ino Tiberius; iz Helvecie; vso Recio ino Vindelicio...;
- str. 13: zadnič tudi Noriko; Celtovje; Od Celtov; Noricani ino Toriščani;
- str. 22: Tiberius; Markomani; od Drusa; v panonskem mesi Kornunti; z Marbodom; 'z Panonie ino Dalmacie; v' Kornunt; nad Macedonio; Panonio ino Dalmacio...

Franc Malavašič, *Slovenska slovnica* (1849)

Po Metelku je pravila za slovenjenje antičnih imen v celoti povzel Franc Malavašič v svoji *Slovenski slovnici* pod naslovom *Zlaga lastnih imen*. § 71. A. *Iména starih*; tudi pri njem navedeni primeri so povsem enaki kot pri Metelku. Malavašič je pravila za slovenjenje strnil v šest točk:²⁵

²⁴ Kreml, *Dogodivšine štajerske zemle*, passim.

²⁵ Malavašič, *Slovenska slovnica za prve slovenske šole*, 104–105.

- a) Imena moških oseb, tako latinskih kot grških, ki se končujejo na *-es*, *-us* in *-os*, v slovenščini te zloge izpahujejo, če je pred končnico soglasnik, npr. Anhises → Ankis; Krezus → Krez; Epikurus → Epikur.
 – Markus → Marka ali Marko.
 – Če po odpahnitvi končnice ostane na koncu osnove več trdih soglasnikov (»preveč terdih soglasnic«), mednje vrinemo *e*, npr. Cipros → Ciper; Patmos → Patem itd.
- b) Imena, pri katerih se v grščini ali latinščini roditelj podaljša, v slovenskem roditelju izpahnejo zlog *-is*. Ženska imena namesto *-is* dobijo končnico *-a*, npr.:
 Palas, *rod.* Palantis → v slovenščini Palant;
 Cicero, *rod.* Ciceronis → v slovenščini Ciceron;
 Plato, *rod.* Platonis → v slovenščini Platon;
 Palas, *rod.* Paladis → v slovenščini Palada;
 Venus, *rod.* Veneris → v slovenščini Venera;
 Ceres, *rod.* Cereris → v slovenščini Cerera.
- c) Tuja imena moškega spola s končnico *-ias* izpahnejo končni *s*, npr. Matias → Matia; Jeremias → Jeremia; Lukas → Luka; Barnabas → Barnaba.
 – Tomas → Tomaž.
 – Če je pred končnico *-as* samoglasnik *e*, *-eas* poslovenimo z *-ej*, npr. Andreas → Andrej; Eneas → Enej itd.
- č) Pri moških imenih, ki se končujejo na *-ius*, se pri slovenjenju izpahuje končni *-us*, npr. Aloisius → Alojzi; Anastasius → Anastazi; Livius → Livi.
 – Antonius, Blasius, Ambrosius, Alexius → Anton, Blaž, Ambrož, Aleš.
- d) Pri imenih, ki se končujejo na *-aus* in *-eus*, končni *-us* preide v *-j* npr. Arhelaus → Arhelaj; Mardoheus → Mardohej; Timotheus → Timotej.
 – Matthäus → Matevž
- e) Pri krajevnih imenih, ki se končujejo na *-um*, ta preide v *-a*, npr. Latium → Lacja; Regium → Regja.
 – sakramentum, testamentum itd. v slovenščini izpahujejo *-um* in se izgovarja zakrament, testament.

Anton Janežič, *Slovenska slovnica* (1854)

Enako je po Metelku povzel pravila tudi Anton Janežič v svoji slovnici iz l. 1854 pod naslovom *Zlaga ptujih imen*. Janežičev prispevek k razvoju sistema

slovenjenja je pravzaprav ničen, saj je enako kot pred njim Malavašič Metelkove primere zgolj prepisal ter mestoma minimalno spremenil ali jih poenostavil:²⁶

- §. 18. a) Imena moških gerških ali latinskih imen s končnico: **es, os** in **us**, odveržejo te končnice, p. *Ulises – Ulis; Epikurus – Epikur. Markus ima Marka, Marko ali Markež.*
- b) Imena s koncom **as** odpahnejo **s**, p. *Matias – Matia, Jeremias – Jeremia, Lukas – Luka.* Če imajo pa pred končnico *as* samoglasnik **e** tako **eas** v **ej** premenijo, p. *Andreas – Andrej.*
- c) Imena, ki se na **ius** dokončajo, *ius* ali saj *us* odveržejo, p. *Alojzius – Alojz, Alojzi, Livius – Livi; Antonius – Anton; Gervazius – Gervazi.*
- d) Imena s koncom **aus** in **eus** premenijo **us** v **j**, p. *Arhelaus – Arhelaj, Timoteus – Timotej.*
- e) Imena, ki v svojem jeziku rodivnik podaljšajo, odveržejo **is** rodivnika, p. *Cicero – Ciceronis – Ciceron; Palas – Paladis – Palada; Plato – Platonis – Platon.*
- f) Imena krajev na **ium** preminjajo ti izhod v **ja**, p. *Lacium – Lacja, Regium – Regja.*

Da se pravila niso povsem uveljavila, dokazuje sam Janežič v *Slovenski koledi za leto 1858*. Nekaj izbranih primerov:²⁷

- str. II: Solnce, Merkur, Venus, Mars, Vesta, Juno, Cerera, Palas, Asträa, Jupiter, Saturn, Uranos, Neptun;
- str. IV: Makari, Tit, Telesfor, Valentin, Severin, Paul, Higin, Hilari, Feliks, Maurus, Anton, Vincenci. Timotej, Paulin;
- str. V: Ignaci, Skolastika, Dezideri, Favstin, Juliana, Konstancija, Flavian, Viktorin, Aleksander; str. VI: Albin, Simplici, Tomaž, Herakli, Gregor, Longin, Benedikt, Oktavian, Viktorin ...

Pravila, ki so bila v veljavi, za ureditev razmer niso zadostovala, kar dokazujejo tudi različni pristopi k slovenjenju v strokovni literaturi in prevodih tega obdobja. V strokovni literaturi najdemo manj odstopanj od pravil. Josip Tominšek sicer v *Antibarbarusu* ocenjuje: »Zmedo najdemo, kamor pogledamo ... A povsod vlada breznačelnost v njih obrazovanju; kar v eni sapi se na vsaki strani križajo nasprotni si principi.«²⁸ Kot primer navaja Staretovo *Občno zgodovino* (1. zvezek). Glede na povedano je pričakovati kaotičen položaj, vendar tako hudo ni bilo; neenotnost je bila rezultat ohlapnih in ne dovolj dorečenih pravopisnih pravil. Prevajalci antičnih proznih del so načeloma upoštevali veljavna pravopisna pravila, čeprav najdemo tudi odstopanja od

²⁶ Janežič, *Slovenska slovnica* (1854), 17.

²⁷ Janežič, *Slovenska koleda za leto 1858*, II–XV.

²⁸ Tominšek, *Antibarbarus*, 55

njih, medtem ko so si prevajalci pesniških del zaradi pesniške svobode in tudi metričnih potreb privoščili več odstopanj in prikrojevanja veljavnih pravil. Nekaj primerov:

- a) *Občna zgodovina za slovensko ljudstvo* Josipa Stareta (izbor iz 1. in 2. knjige, v katerih obravnava zgodovino Grčije in Makedonije (str. 109–326) ter Rima do konca cesarstva):²⁹ Geja; v kiklope, hekatonhejre in titane; Okean in Kron; Rejo; Hestijo, Demetro, Hero, Hada in Posejdona; nimfe; Hermej in Pan; Zevs; Leta; boga Apolona in boginjo Artemido; Danaja; Maja; Semela; boga Dioniza; Mina in Radamanta; Ija (= Io); Poluks, Helena, Kastora in Klitemnestro; Hefajst; Palada – Atena; Apolon; Artemida; Arej (Mart); Afrodita (Venera); Erot (Amor); Hermej (Merkur); Helij; Faeton; Asklepij (Eskulap); Hore ali Moire; Muze ali modrice; Haritke (Gracije); Heba in Ganimed; Posejdon (Neptun); Dioniz (Bah); Bahantke; Satiri; Pentej; Pan; Nimfe (Vile); Okeanide ali Nereide; Oreada, Driada, Najada; Demetra (Cerera); Triptolem; Irida; Eol; Had (Pluton); tri peklenske sodnike Radamantija, Minoja in Eaka; Elizij; Piriflegeton; Sizif; Heraklej; Pelazgi; Tračani; Iliri; Prometej; Devkalijon; Pandora; Minoj (= Minos); Dedal iz Atene; Danaj, Danajci; Androgej; Gorgonke; Meduza; Stenel, Alkej, Elektrijon; Pelopovci; Pelops, tudi Pelop; Atrej, Tiest; iz Mikene, v Mikeno; Kekrop; Tezej; Prokrust; Arijadna; Kadmejc; Teba; Kadem; Kreont; Jokasta; Edip; Beotija; dvojčka, Etevkleja in Polinika; Izmeno in Antigono; Argonavti; Atama (= Atamas); Jolk; Ezon; Pelija; Jazon; Pelej; Tetida; Prijam; Menelaj; Agamenon; Odisej; Ahilej; Kalhant; Patroklej; Hektor; Ajant; Palamed; Nestor; Dijomed; Idomenej; Merijon; Filoklet; Tersitej; Laokoon; Sinon; Anhiz; Lotofagi; Kiklopi; prek Karibde; mimo Skile; Penelopo, sina Telemaka; Kalipsa; fejaški otok; Levkoteja; Navzikaja; Skerija; Alkinoj; Tesalci; Beočani; Dorani; Etoļjani; Heraklejevci; Koder; Jonjani; na vseh obrežjih Sredozemnega in Črnega morja; Likurg; Sparta, Spartanci; Mesenjani; Atenjani; Arkadci; Solon; Drakon; Kilon; Megaklej; v Ateni; Pizistratovci; Pizistrat; Hipija in Hiparh; Harmodij in Aristogejton; Alkmeonovci; *Ilijada*; Hezijod; Tales; Bijant; Perijander; Cir; Krez; kralj Darij; Lidijanci; Perzijanci; Megabaz, satrap ali namestnik v Traciji; vojvode Datija in Artaferna; otok Naks; Miltijad; Platejci; Aristid; Temistoklej; Kserks; Sarde; artamizijski nos; Bejotija; Pavzanija; Helespont; Bizanc; Evrimedon; na otoku Tasu; Fočani; Periklej; Anaksagor; Propileje, Partenon in Odej; Polignot; Mnesiklej; Fidija; Pleistonaks;

²⁹ Staré, Josip: *Občna zgodovina za slovensko ljudstvo*, passim.

Aspazija; Nikija; Demosten; otok Lesb; Peloponežani; Alkibijad; zoper mogočno Sirakuzo; bogato Kartagino; pri Notiji blizo Efeza; njegov namestnik Kalikratida; arginuški otoci; ob ustji kozjega potoka; Teramen; Trasibul; ob reki Tigridu; Halijart; pri Knidu; na polotoku Kalkidiki; Olinčani; Arhija in Filip; izvolili Pelopido in Epaminonda za poglavarja; Habrija; pri Levktri; Mesenjani; bitka pri Keroneji; Amfišani; Poliklet; Zevksid; Apel; Tirtej; pesnica Safo; Anakreont; Ksenofont; v kinesarškeji šoli; Dijogen; iz Roda; Aleksander; Bukefal; Makedonija; Iliri; Tračani; Egipet; Memfida; Gavgamela; Darij; Perzepolj; Hefestijon; Fokijon; sinu Antigonu Genoti; Filopomen; Ptolomej; Ptolomejci; Antijohija; Selevkija; Selevkovci; Antijoh ... // tempelj boga Jupitera; Ostija, Lavrent, Lavinij, Alba longa, Tibur; Svesa Pomecija; Sabincev; Marsov; Pelignjanov; Marucinov; Vestincev; Tiberij Sempronij Grah; Kaj Grah; Mark Oktavij; Scipijon Nazika; Lucij Opimij; Masinisa; Micipsa; Jugurta; Adherbal; Hiempsal; Kaj Marij; Cimbri in Tevtoni; Papirij Karbon; Aravzija; Sekstijeve toplice; na ravdinskem polji; Marij; Lucij Kornelij Sula; Knej Oktavij; Marijevega prijatelja Kornelijo Cino; Knej Pompej; Mitridat; Murena; pri reki Haliji; pri Halcedonu; Pont; Sertorij; Spartak; Marko Tulij Ciceron; Katon mlajši, Marko Porcij Katon; Kaj Julij Cezar; Vesoncij; Belgijanci; Nervijci; Akvitanci; pogumnega Vercingetoriga; pri Farsalu; Labijen; zoper Partijance; Antonij; Oktavijan; Marko Brut; Kasij Longin; Bononija; v Akarnaniji pri Akciji; mesto Nikopolj; Recijo, Vindelicijo, Norik; Kvinktilij Var; Keruščani; Tiberij; Elj Sejan; Kaligula; Klavdij; Neron; Galba, Oton, Vitelij; Vespazijan, Tit, Domicijan; Hati, Dačani; Nerva, Trajan, Hadrijan; Marko Avrelj in Lucij Ver; Pertinak; Karakala; Makrin; Helijogabal; Gordijan; Filip Arabec; Decij; Galien; Dijoklecijan; Konštancij Klor; Konstantin véliki; Niceja; Konstant; Valentinijan in Valent ...

- b) iz prevoda *Apologije* Ivana Božiča (1862):³⁰ str. 33: Sokrates; Atenčani; pri Zenu!; str. 35: Anitosa; Atenčani; str. 36: Melitos (*rod.* Melita); v Aristofanovi komediji; str. 37: Gorgias Leontinski; Prodikos s Keja; Hippias Elejski; neki drug mož, Páriški modrijan; h Kalliasu, sinu Hipponikovemu; Evenos Páriški (s Parija); str. 39: Hajrefont; v Delfi; Pitija; str. 44: Melitos, Anitos, Likon (*rod.* Melita, Anita, Likona); Atenčani; str. 48: Anaksagora; Klacomenčana knjige; str. 51: Trojo; Tetidin sin; Hektor (*rod.* Hektora); str. 52: pri Potideji, Amfipoli in Deliju; str. 58: Leonta Salaminskega iz Salamine; (v opombi) Trasibul; Themistokles; Perzijance; str. 60: Kriton, oče Kritobulov;

30 Božič, *Platonov Kriton in Apologija*, passim; Hriberšek, *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu*, 124–131.

- Lizanija Sfetiški, Aischina oče; Antifon Kefiziejski, Epigenov oče; Nikostrates, sin Teodotidov, brat Teodotov; Paral, Demodokov sin; Theages; Adejmant, Aristonov sin; Platon, Ajantodor; Apollodor; str. 72: k Hadu; Minos; Radamantis, Ajakos; Triptolem; z Orfejem, Muzejem, Hesiodom in Homerom; s Palamedom, Ajantom Telamonovim; Agamemnona; str. 73: Odiseja, Sisifa;
- c) iz prevoda Vergilijevih *Georgik* Jožefa Šubica (1863):³¹ 1. knjiga: v. 1: Mecéna; v. 6: Liber in Cerera; (v opombi) Liber ali Bak; sin Jovov; Greki; Cerera, Grekom imenovana Demeter, hči Krona in Réje; v. 10: Favni; deve Rusalke (= Drijade); v. 14: Neptún; v. 16: hribe licejske; v. 17: Pan; menalske višave; v. 18: Minerva; (v opombi) Grekom Pallas Athène imenovana, hči Jovova; v. 20: Silvan; v. 30: Izlandija (= Thule); v. 31: Tetida; v. 36: (v opombi): Tartar ali Plutonov svet; v. 39: Proserpina; (v opombi) hči Jova in Cerere, Plutonova zaročnica; mesta Enna v Siciliji; Pluto; Cerera; Etna; na Greško; Celeuz, kralj elevziški; Triptólema; Jupiter, *rod.* Jova; v. 56: Tmól; v. 57: Sabéji; v. 58: Kálibi; (v opombi) narod na južno-vhodnem bregu evksinskega morja; Potunje (= Pont(us)); v. 59: Epír; v. 61: Devkalijon; v. 68: Buróvš (= Veliki voz, Arktur); v. 103: Mizija; Gárgara; v. 120: strimonskih obal; (v opombi) iz merzle Tracije, od reke Strimona; v. 125: pred Jovom (*imen.* Jupiter); v. 138: Gostosevke (= Plejade); deževke (= Hiade); Likáona; Burarca (= *Arctos* Veliki medved oz. medvedka); v. 149: Dodóna...

Zanimivo je opazovati tudi različne pristope k slovenjenju v prevodih istih del ali odlomkov. Za primerjavo vzemimo dva prevoda prvega speva *Odiseje*, ki sta nastala v razmiku 17 let: prevod Matije Valjavca iz l. 1854, objavljen v *Glasniku slovenskega slovstva*,³² in prevod Valentina Kermavnerja iz l. 1871, ki je izšel v *Izvestju celjske gimnazije* za l. 1871:³³

- a) Valjavec (1854): v. 1: Musa; v. 8: Hiperíona Helja goveda; v. 9: Dijeva hči; v. 14: Kalípsa; v. 20: Poséjdonu; Odíseja boguenác'ga; v. 22: Etiopce; v. 27: v Olimškega Dija poslopji; v. 29: Egíst; v. 30: Orést Agamemnonov sin; v. 35: Agamemnona; v. 38: Hermeja bistrih oči ... Argoumorca; v. 40: Orést; sinú Atreja; v. 44: Atena; v. 45: Krónovec; v. 52: hči Atlanta; v. 57: Itako; Odísej; v. 59: Olímčan; v. 61: pri ladjah Argívskih; v. 62: Dij; v. 63: Dij oblakozbiratelj; v. 69: zavolj Kiklópa; v. 70: Polifému; v. 71: ga Toósa rodila je Vila; v. 72: Forkina hči; v. 73: Poséjdonu; v. 84: Hermeja Argoumorca; v. 85: na otòk Ogígijo; v. 86: Vili lepolasáti; v. 93: v Sparto i Pilo

³¹ Šubic, *Publija Virgilija Marona Georgikon*, passim.

³² Valjavec, »Homerove Odiseje I. spev«, 54–58.

³³ Kermavner »Odiseje I. spev«, 17–22.

- peščeno; v. 102: z višav se Olímskega doma; v. 103: v Itaški zemlji; v. 105: Gostu podobna na moč vsa Mentu vladarju Tafijcov; v. 113: Télemah boguenaki; v. 125: Paláda Atena; v. 154: Femiju; v. 180: Mentés Anhiala sin; v. 181: ljudstva Tafijskega car; v. 184: v Témeso; v. 186: V Rejtru prístánu; pod Néjem goró lesovito; v. 188: do Laërta junaka; v. 211: naj jakši Argivcov
- b) Kermavner (1871): v. 1: modrica; v. 8: Hiperijona solnca; v. 9: o Zenova hčerka; v. 14: Vila ... Kalipso; v. 20: Posejdóna; bogoličen Odisej (naglas: Odísej); v. 22: zamorce; v. 27: v Zena dvoranh Olimpljana; v. 29: Egista; v. 30: Agamemnonič Orestej; v. 35: Atrejiča; v. 38: Po Hermeji poslancu, opaznem bistrojavniku; v. 40: Orest; Atrejeviča; v. 44: Atena; v. 45: Kronion; v. 52: Atlanta (naglas: Átlanta) hči; v. 57: Itake; Odisej (naglas: Odísej); v. 59: Olimpljan; v. 61: ob ladjah Ahajskih; v. 62: Zen; v. 63: oblakovladar Zen; v. 69: radi Kiklopa; v. 70: Polifema; v. 71: Toosa pa vila je njega rodila; v. 72: Forkina hči; v. 73: Posejdaónu; v. 84: Hermeja sprovodnika bistrojavnika; v. 85: na ostrov Ogigijski; v. 86: Vili lepokitni; v. 93: v Sparto i do peščenega Pila; v. 102: raz Olimpa vršace; v. 103: v Itaki na zemljini; v. 105: podobna je gostu Tafijskemu vodiji, Mentu; v. 113: bogolični Telemah (naglas: Télemah); v. 125: Palas Atena; v. 154: Femiju; v. 180: Mentej Anhiala sin; v. 181: carujem pak Tafijanom; v. 184: v Temeso; v. 186: Na Retrejski pristani; pod Neijo goro gozdovno; v. 188: korenjaka Laerta; v. 211: Med Argejci najbolji

Fran Levec, *Slovenski pravopis* (1899)

Problematike se je temeljiteje lotil Fran Levec v svojem *Slovenskem pravopisu*, ki je izšel l. 1899 na Dunaju. Pod naslovom *Kako obrazimo tuja imena* je slovenjenju in sklanjanju antičnih imen je posvetil paragrafe od 466 do 495 (Levec: 1899: 61–66). V primerjavi z njegovimi predhodniki je so Levčeva pravila prav revolucionarno obsežna in natančna; bralca preseneti, koliko pravil, ki jih je postavil za slovenjenje antičnih imen, velja še danes. Levec uvodoma pove, da je bilo v slovenščino sprejetih veliko tujih besed, »ki jih ne kaže vselej sloveniti, tudi ko bi nam bilo to mogoče, ker tuja beseda večkrat določneje zaznamenjuje dotični pojem, nego bi ga mogla domača (npr. *flegma*, *geometrija*, *jezuit*, *oktoeder*, *realka*, *stenograf* ...) ... Ker pa slovenščina tujim besedam ni naklonjena, izkušamo tujkam, zlasti kadar so vzete iz starodobnih jezikov, v deblih kakor v končnicah dati kolikor moči domače lice s tem, da jih uravnavamo po glasovnih pravilih slovenskega jezika ...«³⁴

³⁴ Levec, *Slovenski pravopis*, 61–62 (§ 464–465).

Glede zapisovanja navaja:³⁵

1. Slovenščina v nezloženih besedah ne trpi samoglasnika poleg samoglasnika.
 - a) Zatorej tuje dvoglasnike *au, eu, ai, ei, oi, ui* spreminja v *av, ev, aj, ej, oj, uj*, dvoglasnika *ae* in *eo* pa v *e*: *August: Avgust; Pausanias: Pavzanija; Europa: Evropa; ichneumon: ihnevmon; Gaius: Gaj; Hephaios: Hefajst; Poseidon: Pozejdon; Oidipus: Ojdip; Oinomaos: Ojnomaj; Aeneas: Enej; Aetholia: Etolija; ...*
 - b) V tujih besedah, ki se končavajo na **ia, ei, ea** (po pravilu 32) j zapira zev, n. pr. *Maria: Marija; Cornelia: Kornelija; Italia: Italija ...*
 - Kadar se pri tuji besedi v deblu snideta po dva samoglasnika, ki nista dvoglasnik, tedaj ostane zlog odprt, n. pr. *aktualen, biblioteka, februar, genialen, januar, kolonialen, ocean poet, poezija ...*
 - *Komedijant, gimnazijalec, gimnazijalen, gvardijan, milijon, milijarda, misijon, misijonar, škorpion, tercijal in tercijalka* imajo vselej zaprt zlog, ker jih čutimo kot že popolnoma domače besede.
2. Slovenščina ne trpi podvojenih soglasnikov, zatorej piše v tujih besedah samo po enega, npr. *Apollon: Apolon; Gallia: Galija; Hanno: Hanon; Messana: Mesana; Pannonia: Panonija ...*
3. Za tuje glasnike **ch, ph, q(u), rh, th, x, y** piše slovenščina v tujih besedah **k** ali **h, f, k(v), r, t, ks, i**, n. pr. *Christus: Kristus; Chilon: Hilon; geographia: geografija; Phosphor: fosfor; Carrhae: Kare; Pythia: Pitija; Xerxes: Kserks; Triphylia: Trifilija ...*
4. Grški **z** piše slovenščina z **z**, n. pr. *zephyros: zefir; Zoroastres: Zoroaster; Zoe: Zoa...*
5. Latinski **C (c)** se piše pred *e, i, y* s **C (c)**, v drugih primerih pa s **K (k)**, n. pr. *Celeia: Celeja; Cercina: Cercina; Cicero: Ciceron; Cyrus: Cir; Cato: Katon; Claudius: Klavdij...*

Glede slovenjenja grških in latinskih lastnih imen Levec navaja naslednjih šestnajst pravil (str. 63–67, § 474–495; tu so navedena okrajšano, brez primerov in izjem):

1. Moška in ženska grška in latinska imena na **a** ohranijo v slovenščini svojo končnico.
2. Ženska grška imena na **e** izpreminjajo **e** v **a**.
3. Moška lastna imena na **-as** (s soglasnikom pred **-as**), na **-ias, -yas** odpahujejo **s** v končnici.
4. Lastna imena na **es, os, us, um** odpahujejo to končnico; kadar se potem na koncu pokažeta po dva soglasnika, ki nista **rk, rp, rt, nd, nt** in **st**, se vrine poluglasni **e** vmes.

³⁵ Levec, *Slovenski pravopis*, 62–63 (§ 466–473).

5. Lastna imena na **ios, ius, aos, aus, aeus, eus, ous, aeum, ion, ium** odpahujejo končnico **os, us, on, um** ter namesto nje dobivajo **j**.
6. Grška lastna imena na **kles** odpahujejo **s** ter namesto njega privzemajo **j**.
7. Latinska moška imena in grška imena v latinski obliki na **er** ostajajo v končnici neizpremenjena ... Ženska imena na **er** dobivajo v slovenščini končnico **a**, n. pr. *Demeter: Demetra* ...
8. Grška lastna imena na **on, or, an** in tista latinska imena tretje sklanjatve, ki v edninskem rodilniku razen sklonila ne dobivajo nobenega podaljška, ostajajo v slovenščini v končnici neizpremenjena.
9. Grška in latinska lastna imena, ki dobivajo v edninskem rodilniku pred sklonilom podaljšek, ali pa preminjajo svoj končnik, odpahujejo sklonilo; moški samostalniki ostajajo potem neizpremenjeni, ženski dobivajo slovensko končnico **a**.
10. Grška ženska imena na **o**, kakor *Argo, Dido, Gorgo, Kalypso, Leto, Sappho* ... ohranijo v edninskem imenovalniku to končnico, v ostalih sklonih se sklanjajo po zgleda **riba**.
11. Množinska krajna imena na **ae (ai), i (oi)**, na **a** in **es** se tudi v slovenščini sklanjajo v množini.
12. Grška imena *Athos, Eos, Kos, Keos, Minos, Teos* ... nam v slovenščini različno rabijo.
13. Grške sestave s *-polis* imajo v slovenščini dvojno obliko, tako n. pr. *Akropolis: Akropola* ž.
14. Imena *Albis, Apis, Dubis, Halys, Ehenus, Rhodanus, Tomiris, Bibracte, Preneste* ... slovejo slovenski: *Laba, Apis* (rod. *Apisa*), *Dub, Halij, Rena* ali *Ren, Rona* ali *Rodan, Tomira, Bibrakta, Prenesta* ...
15. Občna imena, vzeta iz starodobnih jezikov, slovenščina časih popolnoma po svoje prikroji, n. pr. *gymnasium: gimnazija* (prisiljeno *gimnazij*) ...
16. Vobče je končno opomniti, da je najbolje, ako starodobna imena v imenovalniku ohranijo tudi v slovenščini svojo grško ali latinsko končnico, kadar je po naših glasovnih pravilih to sploh dopustno; treba je le, da se po ostalih sklonih uravnajo po pravilih našega jezika.

Anton Janežič, Jakob Sket, *Slovenska slovnica* (1894)

Kot kaže, se je Levec oprl tudi na Janežičevo slovnico v Sketovi predelavi iz l. 1894;³⁶ ta pod naslovom *Tvorba tujih lastnih imen* v § 217 najprej poda splošno navodilo za slovenjenje tujih lastnih imen:

Lastnim imenom novejših evropskih jezikov, ki nimajo korena v starodavni grščini in latinščini ali pa v slovanščini, puščamo njih lastno obliko tudi v slovenski pisavi. Druga pa je z lastnimi imeni grškimi in latinskimi in pa s tistimi tujkami sedanjih narodov, ki so si jih prvotno iz starih klasičnih jezikovali pa iz slovanščine zajeli in s časom po svoje prikrojili. Tem le dajajmo brez skrbi domače lice, ker se grščina in latinščina z našo domačo besedo veliko bolj ujema, kakor nemščina.

V nadaljevanju (§ 218) poda šest temeljnih pravil za slovenjenje grških in latinskih imen:

1. Grška in latinska moška imena na soglasnik se sklanjajo sploh po moški, ženska na *e* in *a* po ženski sklanji ... Ženska imena na *o*, kakor: *Kalipso*, *Gorgo*, *Leto*, *Sapfo*, ohranijo v imenovalniku prvotno končnico, sicer pa jih sklanjamo po *a*-sklanji
2. Z imeni oseb in krajev na *-as*, *-es*, *-is*, *-on*, *-os* ali *-us* gre takó-le obrniti:
 - a) če imajo soglasnik pred končnico, odpahni jim končnico brez vsake priponke
 - Da se preveč trdih soglasnikov na koncu ne druží, devamo med nje gibljivi **e**, na pr.: *Alexandros* = *Aleksander*...
 - Besede na *-as* ali *-ias* odvržejo rade samo **s**, na pr.: *Barnabas* = *Barnaba* ...
 - b) če stoji **a**, e ali **i** pred končnico, odpahni jo in pristavi **j**, na pr.: *Andreas* = *Andrej* ...
3. Imenom, ki v roditeljskem sklonu na *-os* ali *-is* privzemajo, dajemo slovensko obliko s tem, da roditeljskim tujega imena sklonilo odbijemo, za ženski spol pa še pritaknemo *-a*; na pr.: *Ajas* (*Ajantos*) = *Ajant* ...
4. Imena dežel in krajev s končnico *-um* izpreminjajo ta zlog v *-ja*, na pr.: *Latium* = *Lacija* ... Tako preobražamo tudi občna imena, na pr.: *gymnasium* = *gimnazija* ...
5. Latinski množniki (*pluralia tantum*) s končnico *ae* in *i* ter grški s končnico *ai* in *oi* se rabijo v množini s sklonilom *e* in *i*, na pr.: *Athenae* = *Atene*, *Delfoi* = *Delfi*.

³⁶ Janežič, Sket, A. *Janežičeva Slovenska slovnica*, 130–132.

Josip Tominšek, *Antibarbarus* (1910)

Za Levcem se je problematike temeljito lotil Josip Tominšek, ki je to temo l. 1910 najprej obdelal v »Ljubljanskem zvonu« v prispevku v dveh delih z naslovom *Pisava tujih, posebno latinskih in grških lastnih imen v slovenščini*,³⁷ pozneje pa sta združena prispevka izšla tudi v knjižni, razširjeni in popravljeni izdaji kot 5. poglavje Tominškove knjige *Antibarbarus. Studije o napakah in pravilih slovenskega pisanja*, ki je izšla še isto leto v Ljubljani; poglavje je naslovljeno enako kot prispevek v »Ljubljanskem zvonu«.³⁸ Poglavje pisec začinja s splošnim razmislekom o prevzemanju tujih besed, še zlasti lastnih imen, nadaljuje z razmislekom o stanju v slovenščini in o prevzemanju imen iz živih jezikov (slovanskih, romanskih, germanskih),³⁹ nato pa preide na oba klasična jezika. Tominšek v njiju ne vidi nobene izjeme ali posebnosti in zato tudi ne vidi razloga, da bi zanju imeli posebna pravila.⁴⁰ Sledi kratek oris zgodovine prevzemanja antičnih imen (Pohlin, Vodnik, Metelko, Malavašič, Janežič, Levec), nato pa poda predlog svojih pravil, pri katerem se je oprl na pravila, veljavna v češčini. Pravila je strnil v nekaj točk (podana so v okrajšani in prirejeni obliki):⁴¹

1. Tuji imenovalnik lastnega imena je tudi slovenski imenovalnik; temeljna oblika imena je v slovenščini enaka kakor v latinščini ali grščini.
2. Tujka se prevzame iz pristnega njenega domovja: grška iz grščine, latinska iz latinščine, vselej s izvirnimi glasovi. Grške besede se torej ne prevzemajo polatinjene, ampak kakor se izvirno glase. ... Edino množinski grški končnici *-ai* in *-oi* se vzameta v latinski nadomestbi *-e* in *-i*.
3. Prevzamejo se tuja imena z njih izvirnim pravopisom, grške z običajno transkripcijo: ostanejo podvojeni konzonanti (*ll, nm, ss, mm ...*); vpelje se črke *y, ph, th, rh, oe, ae* (kot množinska končnica = *e*); namesto *x* in *ch* se lahko uporabljata *ks* in *h*; kadar *c* pomeni *k*, ga lahko nadomestimo z njim; samo imena ljudstev in družinska imena naj se uporabljajo v slovenščini v brezkončniški obliki ali s slovenskimi obrazili.
4. Sklanjatev je v primerjavi z imenovalnikom le malo pomembna. Kdor si ne upa dodati ustreznih ali pravih oblik, naj si pomaga z dodajanjem občnega imena (mesto, otok, reka itd.) ali pa naj stavek drugače zastavi. Priporočila so naslednja:

³⁷ Tominšek, »Pisava tujih, posebno latinskih in grških lastnih imen«, 468–475, 539–543.

³⁸ Tominšek, *Antibarbarus*, 47–60.

³⁹ Tominšek, *Antibarbarus*, 47–51.

⁴⁰ Tominšek, *Antibarbarus*, 51–53.

⁴¹ Tominšek, *Antibarbarus*, 58–59.

a) Pri enozložnicah, dvozložnicah in besedah, katerih osnova se končuje na *-l*, *-r* in *-n*, vzamemo v vseh sklonih za osnovo pri sklanjanju imenovalniško obliko: Eros (Erosa, Erosu); Atlas, Atlasu itd. ... Pri besedah, kjer se je uveljavila drugačna oblika kot imenovalniška (npr. brez končnice, zlasti *-us/-os* ali Ceres – *Cerere*), naj se uporablja ta. Samostalniki moškega spola, ki se v nominativu končujejo na vokal, se sklanjajo s pomočjo genitivne osnove (Cicero, Cicerona), samostalniki ženskega spola, ki se v nominativu končujejo na vokal, pa po a-sklanjatvi (Kalypso, Kalypse).

b) Tudi večzložnice lahko sklanjamo tako, da za osnovo vzamemo imenovalniško obliko. Če se nam to upira, vzamemo za izhodišče ali genitivno osnovo (Karthago – Karthage ali Karthagine) ali pa v nominativu odpahnemo končni zlog. Če pred končnim zlogom stoji vokal, se ta vokal s končnico povezuje z *j* (Menelaos – Menelaja). Pri imenih na *-kles* izpahnemo samo končni *-s* in na obliko dodamo *-j* (Pelopidas – Pelopida – Pelopidu itd; Perikles – Perikleja). Končnice *-us* in *-os* ter *-um* in *-on* redno odpadejo. Sklanjanja se bo naučil vsakdo sam; lahko se deloma posega tudi po Levčevih pravilih; vedno naj se zaradi zanesljivosti ob imenovalniku navede tudi roditelj.

Tak način slovenjenja je Tominšek predlagal za strokovne in učne knjige; pravilo, ki je bilo po njegovem mnenju poglavitno in naj bi se uveljavilo takoj, pa je, da naj bo naš imenovalnik tuji imenovalnik, četudi zapisan po slovenskem pravopisu. Druga stopnja uveljavljanja pravil naj bo sklanjanje na osnovi imenovalnika, tretja stopnja pa pisanje v izvirnem črkopisu. Tominšek sam je izrazil pomisleke glede uveljavitve teh pravil in je opozoril na njihovo »prevratnost«, vendar je njihovo upravičenost zagovarjal s tem, da našete glasove najdemo v živih jezikih, pa se vendar nihče ob to ne spotika; po njegovem mnenju naj bi bil s prvimi tremi pravili vsak morebitni dvom izključen. Svoja pravila je zagovarjal tudi z dejstvom, da so tako slovenili imena nekateri njegovi sodobniki; omenja dva: Antona Aškerc in njegovo pesniško zbirko *Akropolis in piramide*, ki je izšla l. 1909,⁴² ter študijo Ivana Arnejca *Doneski k zgodovini grške elegije*, ki jo je pisec objavil l. 1910 v »Nastavnem vjesniku«.⁴³ Omenja tudi, da je pravila pripravil »po dogovoru z veščaki, posebno z dr. Antonom Breznikom«, z namenom, da bi naredil konec zmedi. Prav Breznik je napisal tudi kritično oceno Tominšovega *Antibarbarusa*, v kateri je nekatere Tominškove rešitve pohvalno ocenil, nekatere pa je tudi pokritiziral.⁴⁴

42 Aškerc, *Akropolis in piramide*, passim.

43 Arnejc, »Doneski k zgodovini grške elegije,« passim.

44 Breznik, »Dr. Jos. Tominšek: Antibarbarus«, 35–37, 79.

Franc Jerè, *Lastna imena* (1915)

Obsežna odlična pravila za slovenjenje grških lastnih imen z jasnimi navodili in številnimi primeri je napisal Franc Jerè in jih pod naslovom *Lastna imena* objavil v uvodu k Doklerjevemu *Grško-slovenskemu slovarju*, ki je izšel l. 1915.⁴⁵ Takšno dopnilo k slovarju je bilo nujno, kajti v slovarju samem lastna imena niso bila prevedena (to je bilo pri slovaropisju klasičnih jezikov običajno), zato je moral uporabnik na podlagi veljavnih pravopisnih pravil sam priti do ustrezne poslovenjene oblike imena. Jerè, sicer priznan grecist, biblicist in prevajalec Svetega pisma, pri pisanju pravil ni izhajal iz posameznih skupin ali tipov imen, ampak je ubral verjetno najzanesljivejšo in najnatančnejšo pot: pravila je določil za vsako grško deklinacijo posebej, obenem pa je skušal zajeti tudi čim več posebnosti in odstopanj (opozorila na izjeme ter na že rabljene in tradicionalno uveljavljene oblike). Svoj namen je predstavil v uvodu k pravilom:⁴⁶

Lastna imena se redno niso prevajala. V kolikor pa so se slovenila, so se pri njih obdržale v imenovalniku končnice, ki so bile skoro do zadnjega časa pri nas splošno v rabi; v deblu pa so se lastna imena kolikor mogoče približala grškim, samo da se je ohranil slovenski pravopis. (Nekaj nedoslednosti, ki so se prezrle, naj blagohotni čitatelj sam popravi.) V zadnjem času pa se kaže tudi pri nas stremljenje, da se kakor moderna imena pišejo tudi grška lastna imena v imenovalniku tako, kakor se glase v grščini, seveda s slovenskimi črkami. Ta težnja se kaže pri Nemcih, pri Čehih; tej pisavi se približujejo tudi Poljaki in Hrvati. Pri Slovencih se je zadnje čase za to pisavo zavzel posebno dr. Josip Tomišek (prim. pos. *Antibarbarus* str. 47-60), upošteva jo deloma dr. J. Debevec (prim. *Grška drama v Izv. I. drž. g. za l. 1913/14*) in, razen par izjem, jo rabi Omerza v svojem prevodu *Iliade*. Ker se torej kaže težnja po taki pisavi tudi pri nas, zato podajamo v naslednjem glavna pravila, kako naj bi se ta pisava kolikor mogoče dosledno izvedla.

Anton Breznik, *Slovenska slovnica za srednje šole* (1916)

Anton Breznik je v svoji *Slovenski slovnici za srednje šole*, ki je izšla l. 1916, pravila za slovenjenje antičnih imen nazorno in zgoščeno predstavil v § 326–328 pod naslovom *Tvoritev tujih lastnih imen*.⁴⁷ Značilnost njegovih pravil je doslednost. Trudil se je, da so poslovenjene oblike imen čim bolj odražale njihovo izvirno obliko; ni se posvečal izjemam, ampak samo osnovnim pravilom za slovenjenje posameznih skupin imen. Temeljno načelo je zajel v § 326:

45 Jerè, *Lastna imena*, VII–XI.

46 Jerè, *Lastna imena*, VII.

47 Breznik, *Slovenska slovnica za srednje šole*, 203–206.

Lastnim imenom novejših jezikov, ki nimajo korena v grščini in latinščini ali v slovanščini, puščamo navadno njih lastno obliko, zlasti v znanstveni pisavi. Drugače ravnamo z lastnimi imeni grškimi in latinskimi ter s tistimi tujkami sedanjih narodov, katere smo vzeli iz starih klasičnih jezikov ali iz slovanščine ter jih sčasoma prikrojili po svoje. Takim lastnim imenom dajemo domačo obliko, ker se grščina in latinščina s svojstvom slovenskega jezika bolj ujemata kakor nemščina. ...Predaleč segati pa vendar ne kaže; lastnih imen ne smemo toliko pačiti, da bi se dala težko spoznati.

V nadaljevanju sledi predstavitev pravil za slovenjenje antičnih imen in tujk (tu so podana okrajšano in prirejeno):

1. Grška in latinska moška imena na soglasnik se sklanjajo po moški, ženska na **-e** in **-a** po ženski sklanjatvi (*Agamemnon*: *Agamemnon*, *-nona* itd.; *Pulcher*: *Pulher*, *Pulhra*; *Caesar*: *Cezar*, *Niobe*: *Nioba* ...). Ženska imena na **-o**, kakor *Ino*, *Gorgo*, *Leto*, *Sapfo* ohranijo v imenovalniku prvotno končnico, sicer pa se sklanjajo po **a**-sklanjatvi s slovensko ali pa s tujo končnico; n. pr. rod. *Inoje* ali *Ine*, *Letoje* ali *Lete* itd.
 2. Pri imenih oseb in krajev na **-es**, **-is**, **-os**, **-on** ali **-us**, **-um** odpahnemo končnico, in sicer: a) brez vsake pripone, če stoji soglasnik pred končnico (*Demosthenes*: *Demosten*, *Amphipolis*: *Amfipol* ...). Kadar stoji več soglasnikov na koncu, vtikamo pred **l**, **r**, **m**, **n** gibljivi **e**; n. pr. *Alexandros*: *Aleksander*, *Patroklos*: *Patrokel*, *Cipros*: *Ciper*, *Isthmos*: *Istem*, *Lemnos*: *Lemen*. Moška imena na **-as**, **-ias**, **-yas** odpahujejo samo **s**, n. pr. *Amyntas*: *Aminta* ... Če pa stoji samoglasnik pred končnico, pristavljamo **j**, n. pr. *Demetrios*: *Demetrij*, *Fabius*: *Fabij*, *Orpheus*: *Orfej* ... Nekatera deželjska imena spreminajo kočnico **um** v **ja**, n. pr. *Latium*: *Lacija*, *Samnium*: *Samnija*. Enako privzemajo grška lastna imena na **-kles**, n. pr. *Herakles*: *Heraklej*, *Perikles*: *Periklej*, *Sophokles*: *Sofoklej* ...
 3. Grška in latinska lastna imena, ki dobivajo v rodilniku podaljšek, ali pa preminjajo svojo končnico, odpahujejo sklonilo; moški samostalniki ostajajo potem nespremenjeni, ženski dobivajo slovensko končnico **a**, n. pr. *Ajas* (rod. *Ajant-os*): *Ajant*, *Ajanta*; *Cicero*: *Ciceron*; *Mars*: *Mart*; *Xenophon*: *Ksenofont*. Ženski samostalniki: *Ceres*: *Cerera*, *Cerere*; *Pallas*: *Palada*; *Venus*: *Venera*.
- § 328. Rabiti se pa sme tudi v imenovalniku tuja končnica (pri latinskih lastnih imenih latinska, pri grških navadno grška); odvisne sklone tvorimo tako, da pridevamo slovensko sklonilo na deblo grških in latinskih imen, tedaj: a) *Pitagoras*, *Pitagora*, *Pitagoru* itd.; *Midas*, *Mida*; *Pelopidas*, *Pelopida*; *Ajnejas*, *Ajneja*; b) *Ajakos*, *Ajaka*, *Ajaku* itd.; *Herodotos*, *Herodota*; *Alkinoos*, *Alkinoja*; *Efezos*, *Efeza*; *Naksos*,

Naksa; Ilion, Ilija; Teos, Teja; Delos, Dela. Grška imena se smejo rabiti tudi z latinsko končnico. Latinska imena: *Titus, Tita; Sentinum, Sentina; Tuskulanum, Tuskulana.* c) *Paris, Parida; Lahes, Laheta; Eros, Erota; Ksenofon, Ksenofonta; Ajas, Ajanta; Perikles, Perikleja; Palas, Palade; Cicero, Cicerona; Kato, Katona; Kartago, Kartagine.*

4. Množinska krajna imena se tudi v slovenščini sklanjajo v množini, n. pr. *Atene, Aten, Atenam; Tebe, Teb, Tebam ...*; množinska imena srednjega spola: *Levktra, Levkter, Levktrom.*
5. Občna imena, vzeta iz staroklasičnih jezikov, včasih po svoje prikrojimo, n. pr. *gimnazija* (gymnasium), *politehnika* (polytechnicum); *program* (programma), *sistem* (systema).

Fran Wiesthaler, *Latinsko-slovenski slovar* (1923)

Prvi zvezek Wiesthalerjevega *Latinsko-slovenskega slovarja*,⁴⁸ tako velikega ročnega kot tudi šolskega, ki sta bila natisnjena l. 1923, ni imel uvoda s pravili za slovenjenje imen tako kot pred njim Doklerjev *Grško-slovenski slovar*, ker so bila v njem vsa pravila poslovenjena skladno s pravopisnimi načeli iz obdobja po 1900. V *Uvodu o latinskem jeziku*, ki ga je napisal Josip Tomišek, se je avtor držal pravil za slovenjenje, ki jih je predlagal v svojem *Antibarbarusu* l. 1910 (gl. zgoraj);⁴⁹ Wiesthaler se pri slovenjenju imen ni opiral na Tomiškove predloge za slovenjenje, ampak bolj na Levčeva in pozneje Breznikova pravila. Nekaj primerov lastnih imen iz slovarja:

- *Aeacus, ī, m.* – Ejak; *Aeacidēs, ae, m.* – Ejakovič; *pl. Aeacidae, ārum (dūm), m.* – Ejakoviči; *Aeacidēius 3* – Ejakovičem pripadajoč, Ejakovičev (*gen. pl.*); *Aeacidīnus 3* – Ejakoviča (Ahila) dostojen; *Aeacius 3* – ejaški
- *Alabanda, ae, f.* in *Alabanda, ōrum, n.* – Alabanda (*gen. Alabande*)
- *Baetis, is, m.* – Betij; *adj. Baeticus 3* – betijski, ob Betiju (se nahajajoč, živeč); *subst. Baetica, ae, f.* – Betika; *Baeticī, ōrum, m.* – Betičani; *Baeticātus 3* – v betijsko volno oblečen; *Baetigena, ae, m.* – ob Betiju rojen
- *Capitōlium, īī, n.* – Kapitolij; *Capitōlinus 3* – kapitolijski, Kapitolijski; *subst. Capitōlinus, ī, m. (sc. collis)* – Kapitolijski hrib; *Capitōlinī, ōrum, m.* – oskrbovalci kapitolijskih iger

Fran Bradač, *Latinsko-slovenski slovar* (1926)

Kot seznam imen in deloma kot pravopisno pomagalo lahko omenimo tudi l. 1926 izšlo prvo izdajo *Latinsko-slovenskega slovarja* Frana Bradača.⁵⁰

⁴⁸ Wiesthaler, *Latinsko-slovenski veliki slovar*.

⁴⁹ Tomišek, »Uvod o latinskem jeziku, V–XXVII.

⁵⁰ Bradač, *Latinsko-slovenski slovar*. Ponatis slovarja je izšel l. 1929, razširjena izdaja pa l. 1937.

Avtor je vanj vključil besedišče petnajstih latinskih piscev, ki so jih brali ali bi jih utegnili brati v okviru gimnazijskega pouka latinskega jezika (Fajdrus, Kornelij Nepot, Kurcij Ruf, Cezar, Cicero, elegiki, Ovidij, Livij, Vergilij, Plinij mlajši, Salustij, Horacij, Tacit, Plavt, Terencij); pri delu je uporabljal vse razpoložljive tuje slovarje in komentarje in do tedaj nastale slovenske slovarčke in komentarje, s svojimi slovaropisnimi izkušnjami pa mu je pomagal tudi avtor grško-slovenskega slovarja Anton Dokler, ki je slovar pregledal in pomagal pri korekturi. Bradačev slovar je priločen šolski slovar žepnega tipa z zelo sumarnim načinom obravnave gesel; pri vsakem geslu vedno najprej ponuja osnovni pomen, nato sekundarne in prenesene pomene ter nekatere besedne zveze. Originalnih citatov ne navaja. Na koncu je dodan slovarček najpomembnejših mitoloških imen.⁵¹

Anton Breznik in Fran Ramovš, *Slovenski pravopis* (1935)

Slovenski pravopis, ki sta ga l. 1935 v Ljubljani priredila in izdala Anton Breznik in Fran Ramovš, v poglavju *O pisavi in sklanji tujih lastnih imen* staroklasičnim imenom posveča malo prostora, niti ne eno stran, ampak zgolj eno samo poglavje;⁵² pravila za slovenjenje antičnih imen, ki so pravzaprav zelo okrajšan povzetek pravil iz Breznikove *Slovenske slovnice za srednje šole*, ki je izšla l. 1916, sta pisca strnila v štiri točke:

3. Staroklasična (grška in latinska) imena pišemo v slov. obliki, sklanjamo pa jih po osnovi, ki jo imajo v grškem ali latinskem jeziku.
 - a) Če imajo v vseh sklonih isto osnovo, jih sklanjamo po zgledu slov. osnov, n. pr. *Troja, Troje, Troji* itd.; *Atene, Aten, Atenam; Tebe, Teb, Tebam; Delfi, Delfov, Delfom; Levktra, Levkter, Levktrom* (množinska imena).
 - b) Če imajo v odvisnih sklonih drugačno osnovo kot v imenovalniku, pridržimo tujo osnovo, n. pr. *Stiks*, rod. *Stiga; Lahes, Laheta; Ksenofon, Ksenofonta; Ajas, Ajanta; Herakles, Herakleja; Ares, Areja; Tetis, Tetide; Laokoon, Laokoonta*; latinska imena: *Cicero, Cicerona; Kato, Katona; Ceres, Cerere; Juno, Junóné; Mecenas, Mecenata*; dalje: *Sapfo*, rod. *Sapfe*, prid. *Sapfin*, -ina, -ino; *Alekto*, rod. *Alekte; Leto*, rod. *Lete*.
 - V imenovalniku ednine so bolj znana imena tuje končnice odpahnila, n. pr. *Homer* (gr. Homeros), *Livij* (lat. Livius), *Ovid* (lat. Ovidius), *Sokrat* (gr. Sokrates), *Orest* (gr. Orestes), *Herodot* (gr. Herodotos) itd.

51 Hriberšek, *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu*, 284–285.

52 Breznik–Ramovš, *Slovenski pravopis*, 13 (§ 17).

Anton Breznik, *Slovenska slovnica za srednje šole* (1934)

Precej več pozornosti je v poglavju *Tuja lastna imena* v 4. izdaji svoje *Slovenske slovnice za srednje šole* iz l. 1934 namenil Anton Breznik;⁵³ v primerjavi s pravili iz *Slovenske slovnice za srednje šole* iz l. 1916 so pravila, ki jim namenja tri paragrafe (§ 180–182), nekoliko poenostavljena, a tudi jasneje postavljena:

Pravopisne posebnosti uravnavamo po rabi našega jezika. Za grške in latinske glasnike **ch, c, ph, qu, rh, th, z, y, au, ai, oi, eu, ui** itd. pišemo **h, k, f, kv, r, t, ks, i, av, aj, oj, ev, uj** itd. Soglasnikov ne podvajamo
 § 181 Tuje končnice **-ia, -ea** itd. privzemajo slovensko obliko **-ija, -eja** itd.
 § 182. Glede sklanje veljajo pravila:

V imen. edn. se rabi navadno tuja končnica (izvzemši § 181.), in sicer pri latinskih latinska, pri grških navadno grška; odvisne sklonne tvorimo tako, da pridevamo na tujo osnovo slovenska sklonila.

- a) Moška in ženska imena na **-a** ohranijo svojo končnico, n. pr. Hera, Kasandra; Cina, Agripa.
- b) Ženska grška imena na **-e** imajo v slovenščini **-a**, n. pr. Nioba (grško Niobe), Antigona, Afrodita itd.
- c) Grška ženska imena na **-o** ohranijo v imenovalniku edn. to končnico, v ostalih sklonih se tvorijo od grške osnove, tedaj: Alekto, rod. Alektoje; Ino, rod. Inoje; Leto, rod. Letoje; Kloto, rod. Klotoje itd.
- č) Imena na **-as, -ias**, dalje na **-os, -om** (lat. **-us, -um**) ter moška imena na **-es**, ki nimajo v rodilniku podaljška, navadno ohranijo tujo končnico, n. pr. Pitagoras, rod. Pitagora; Delos, rod. Dela; Ilion, rod. Ilija; Alkinoos, rod. Alkinoja; Demostenes, rod. Demostena; Orestes, rod. Oresta. Te končnice se smejo odpahovati v edninskem imenovalniku, n. pr. Pitagora, Ajshil, Demosten itd. Če tuje končnice odpahujemo, se morajo novo nastale končnice ravnati po slovenskih glasovnih pravilih, tedaj: Istem, Lemen, Patrokel, Menelaj; Kalija; Fabij, Ovidij, Vergilij itd. Pri manj znanih in kratkih imenih te rabe ni priporočati.
- d) Lastna imena, ki dobivajo v odvisnih sklonih podaljšek, ali pa preminjajo svojo končnico, obdrže v imenovalniku povsod tujo (grško, latinsko) obliko; v odvisnih sklonih pridevamo sklonilo na tujo osnovo, npr. Stiks, rod. Stiga; Pelops, Pelopa; Palas, Palade; Paris, Parida; Eros, Erota; Ksenofon, Ksenofonta; Kreon, Kreonta; Ajas, Ajanta; Tirins, Tirinta; Herakles, Herakleja; Sofokles, Sofokleja; Ahilevs, Ahileja; Ares, Areja; Tetis, Tetide; Artemis, Artemide; Anakreon, Anakreonta; Laokoon, Laokoonta; Agenor,

53 Breznik, *Slovenska slovnica za srednje šole*, 86–87 (§ 180–182).

Agenorja; Minos, Minoja; latinska imena: Cicero, Ciceróna; Kato, Katóna; Ceres, Cerere; Mars, Marta; Juno, Júnóne; Mecenas, Mecenata itd.

Množinska lastna imena se tudi v slovenščini rabijo v množini, n. pr. Atene, Aten, Atenam; Tebe, Teb; Delfi, Delfov, Delfom; srednji samostalniki: Levktra, Levkter, Levktrom...

Stanko Bunc, *Pregled slovnice slovenskega knjižnega jezika* (1940)

Kratek povzetek pravil in primerov najdemo tudi v *Pregledu slovnice slovenskega knjižnega jezika* Stanka Bunca iz l. 1940 pod naslovom *Sklanjanje tujih imen*.⁵⁴ Bunc je pravila za slovenjenje antičnih imen poenostavljeno zajel v pet točk:

1. Staroklasična imena sklanjamo tako, da obdržimo tujo osnovo in nanjo privedemo slovenske končnice.
 - a) Če imajo v vseh sklonih isto osnovo, jih sklanjamo po zgledu slov. primerov: Troja, Atika po lipa; Seneka, Numa po sluga; Atene, Tebe po vile; Delfi po otrobi; Levktra po vrata.
 - b) Če imajo v odvisnih sklonih drugačno osnovo kot v imenovalniku, pridržimo tujo osnovo. Ohranimo jo zlasti pri manj znanih imenih in v znanstvenih spisih: Dido, Klio, Mars, Paris, Stiks, Zevs, Atos.
Pri splošno znanih prilagodimo imenovalnik osnovi:
 - c) Odpahnemo tuje končnice (*s, as, es, os, us, eus, ius, on, um*): Leonida, Sokrat, Enej, Edip, Pont, Ahil, Ovid in Ovidij, Ilij. Prim. še: Pitagora, Periklej, Temistoklej, Sofoklej, Odisej, Demosten, Ahil, Orest, Ezop, Filip, Aleksander, Pindar, Nikodem, Homer, Olimp, Hanibal, Brut, Antonij, Avgust, Horac, Vergil, Gaj.
 - d) Pridržimo osnovo odvisnih sklonov: Apolon, Platon, Neron, Ciceron, Katon, Junona, Cerera, Artemida itd.
Na ta način v imenovalniku izenačena imena se sklanjajo po domačih zgledih istega spola: Sokrat, Enej po rak, kraj; Leonida po sluga; Junona po lipa itd.

⁵⁴ Bunc, *Pregled slovnice slovenskega knjižnega jezika*, 40–41.

Slovenski pravopis 1950

Podobno skop kot Breznik–Ramovšev *Slovenski pravopis* je tudi *Slovenski pravopis*, ki ga je l. 1950 izdala SAZU in ga posvetila spominu Otona Župančiča. Avtorja sta v poglavju *O tujih lastnih imenih. O pisavi in rabi tujk* v enem samem paragrafu zajela celotno problematiko slovenjenja antičnih (staroklasičnih) imen; kot primere sta uporabila najbolj znana imena grške in rimske antike, kar še dodatno prispeva k nazornosti in uporabnosti pravil (tu povzeta prirejeno in okrajšano):⁵⁵

3. Staroklasična (grška in latinska) imena pišemo v slovenski obliki, sklanjamo pa jih po osnovi v grškem ali latinskem jeziku.

Pri tem so se uveljavila naslednja pravila:

- a) če imajo v vseh sklonih isto osnovo kakor v imenovalniku, jih sklanjamo po zgledu slovenskih primerov: *Korint -a -u, korintski -a -o; Troja -e -i, trojanski -a -o; Tebe Teb -am, tebanski -a -o; Delfi -fov -óm, delfski -a -o; Antigona -e -i, Antigonin -a -o; Levktra -ter -trom s mn., levktrski;*
- b) če imajo v odvisnih sklonih drugačno osnovo kakor v imenovalniku, pridržimo v odvisnih sklonih tujo osnovo: *Ksénofon -onta, Ksénofontov -a -o; Ajas Ajanta -u, Ajantov -a -o; Káto Kátona -u, Kátonov -a -o; Sapfo Sapfe -i, Sapfin -a -oitd.;*
- c) pri splošno znanih imenih odpahujemo tuja obrazila tudi v imenovalniku: *Ahil* (lat. Achilles, gr. Achilleus) *Ahila -u, Ahilov -a -o; Odiséj* (gr. Odysseus) *-éja -u, Odiséjev -a -o; Sôkrat* (gr. Sokrátēs) *-a -u, Sôkratov -a -o; Leónida* (gr. Leonídas) *-de in -da, Leônidov -a -o; Horác -a ali Horácij -a* (lat. Horatius) ...

Pri nekaterih imenih rabimo v imenovalniku tujo ali domačo osnovo in obrazilo: *Ártemis* ali *Artémida, Pálas* ali *Pálada, Vénus* ali *Venera -e -rin, Cicero* ali *Ciceron -a -onov, Pêrikles* ali *Périklej, Evripides* ali *Evripid -ida Evripidov -a -o, Tácit* ali *Tácitus Tácita Tácitov -a -o* itd.

Pri imenih, ki se rabijo redko ali samo strokovno, ostane imenovalnik v izvirni obliki: *Perdikas* (gr. Perdíkkas) *-ke in -ka, Perdikov -a -o; Láhes Lahéta -u, Lahétov -a -o; Anáksarhos -ha, Anáksarhov a -o; Anaksimenes -na* itd.

Moška imena na *-a* sklanjamo kakor slov. moška imena na *-a* *Matija, Luka: Numa -e ali -a, -i ali -u, Númov -a -o; Leónida -e ali -a, -i ali -u, Leônidov -a -o* itd.

⁵⁵ Ramovš et al., *Slovenski pravopis*, 24 (§ 31).

Bajec-Kolarič-Rupel, *Slovenska slovnica* (1956)

Enako velja tudi za Bajec-Kolarič-Ruplovo *Slovensko slovnico*, izšlo l. 1956, ki sklanjanje antičnih imen pod naslovom *Sklanjatev staroklasičnih imen* povzame v tri kratke točke:⁵⁶

Sklanjatev staroklasičnih imen. – Zanje veljajo tale pravila:

1. Če imajo v vseh sklonih isto osnovo, jih sklanjamo po naše: *Korint, Korinta; Tebe, Teb; Delfi, Delfov; Troja, Troje; Levktra* (mn.), *Levkter, Levktrom*.
2. Če imajo v odvisnih sklonih drugačno osnovo kakor v imenovalniku, pridržimo v odvisnih sklonih tujo osnovo: *Ksenofon, Ksenofonta; Anakreon, Anakreonta; Kato, Katona; Ajas, Ajanta*.
3. Pri splošno znanih imenih odpahujemo tuja obrazila tudi v imenovalniku: *Ahil, Ahila* (gr. *Achilleus*, lat. *Achilles*); *Odisej, Odiseja* (gr. *Odysseus*); *Sokrat, Sokrata* (gr. *Sokrates*); *Horac, Horaca* ali *Horacij, Horacija* (lat. *Horatius*); *Ovid, Ovida* ali *Ovidij, Ovidija* (lat. *Ovidius*); *Vergil, Vergila* ali *Vergilij, Vergilija* (lat. *Vergilius*).
Pomni. Pri nekaterih imenih smemo rabiti v imenovalniku tujo ali domačo osnovo in obrazilo: *Artemis* ali *Artemida, Artemide*; *Venus* ali *Venera, Venere*; *Cicero* ali *Ciceron, Cicerona*; *Temistokles* ali *Temistoklej, Temistokleja*; *Evripides* ali *Evripid, Evripida*; *Tacitus* ali *Tacit, Tacita*.

Slovenski pravopis 1962

Precej več prostora je tej tematiki posvečeno v *Pravopisu* iz l. 1962 pod naslovom *Tuja lastna imena. O pisavi in rabi tujk*, ki ga je izdala SAZU. Dovolim si sicer hipotetično, a zelo verjetno domnevo, da je vprašanje slovenjenja antičnih imen natančneje razdelano po zaslugi Antona Sovreta, ki je bil član uredniškega odbora. Pravila za slovenjenje in sklanjanje lastnih imen so razdeljena posebej na grška in latinska (tu podana v okrajšani in prirejeni obliki):⁵⁷

1. Za sklanjatev grških lastnih imen veljajo v slovenščini tale pravila
Imenovalnik ednine ima načeloma izvorno obliko: *Menon, Mentor, Nausikaa, Nemea, Asteropeia, Kloto, Kronos, Aristoteles, Gorgias* ... Le imena na *-andros* privzemajo rajši latinsko končnico *-ander -dra*: *Aléksandros – Aleksánder, Lisandros – Lisánder*.
Splošno znana imena imajo v nominativu poleg izvorne lahko tudi domačo obliko: *Homeros* in *Homer, Herodotos* in *Herodot, Ahiles* in

⁵⁶ Bajec, Kolarič, Rupel, *Slovenska slovnica*, 107.

⁵⁷ Bajec et al., *Slovenski pravopis*, 59–62 (§ 64).

Ahil, Odiseus in Odisej, Euripides in Evripid ...

Odvisni skloni pritikajo obrazila ali imenovalniku ali izvirni osnovi ali obema.

2. Imenovalniku pritikajo obrazila:
 - a) imena na *-on (-onos)* in *-ôr*: *Solon -a, Solonov; Platon -óna, Platonov; Nestor -ja, Nestorjev;*
 - b) *eno-* in dvožložna imena na *-os (-ios)* in *-es*: *Kos -a, koški, Košan; Rodos -a, rodoški, Rodošan; Kirov -a (tudi Kira), Kirov; Lahes -a, Lahesov; Hermes -a, Hermesov; Ares -a, Aresov;*
 - c) imena na *-ks* in *-ps*: *Stiks -a, stiksovski; Antraks -a, Antraksov; Pelops -a, Pelopsov.*
3. Osnovi pritikajo obrazila:
 - a) *tri-* in večžložna imena na *-os (-aos, -ios)* in imena na *-es*: *Ténédos -da, tenedski, Tenedčan; Sisifos -fa, Sísifov; Eusebios -ia, Eusebiov in Evzebijej; Dareios -ia, Dareiov in Darejev; Menelaos -aa, Menelaov in Menelajev; Ahiles -la, Ahilov; Temistokles -la, Temistoklov; Sofokles -la, Sofoklov; Damokles -la, Damoklov; Sokrates -ta, Sokratov; Demo stene s -na, Demostenov; Pilades -da, Píladov; Euripides -da, Evripidov; Tukidides -da, Tukididov; Aristoteles -la, Aristotelov, aristotelski;*
 - b) moška imena na *-as (-ias)*: *Leonidas -da in -de, Leonidov; Epaminondas -da in -de, Epaminondov; Gorgias -ia in -ie, Gorgiov; Augias -ia in -ie, Augiov in Avgijev;*
 - c) moška imena na *-eos* in *-eus*: *Sositeos -ea, Sosíteov; Peleus -ea, Peleov; Orfeus -ea, Orfeov in Orfejev; Prometheus -ea, Prometeov in Prometejev, prometejski;*
 - č) moška imena na *-ôn (-ontos)*: *Ksenofon -ta, Ksenofontov; Anakreon -ta, Anakreontov; Aheron -ta, aherontski;*
 - d) ženska imena na *-o*: *Argo -ge, Argin; Klio -ie, Kliin; Leto -te, Letin; Erato -te, Eratin; Sapfo -fe, Sappin;*
 - e) krajevna imena na *-ôn* (v grščini srednjega, v slovenščini moškega spola): *Falêron -ra, falêrski; Tiason -sa, tiaški; Téanon -ana, teanski; Sunion -ia, sunijski; Tragurion -ia, tragurski; Pitaion -ia, pitajski.*
 Pomni. Imena, ki imajo poleg izvirne oblike v nominativu tudi poslovenjeno dvojnico, delajo pridevnike navadno iz domače oblike, zato: *Gorgias -iov, Peleus -eov, vendar Orfeus – Orfej Orfejev, Augias – Avgija Avgijev, Prometheus – Prométej Prometejev, Eukleides – Evklid Evklidov.*
4. Imenovalniku ali osnovi pritikajo obrazila nekatera moška imena na *-as* in *-us*: *Damas -a in Damanta, Damasov in Damantov; Aias -a in Aianta, Aiasov in Aiantov; Flius -a in Fliúnta, fliúntski; Ramnus -a in Ramnúnta, ramnúntski.*

5. Pri ženskih imenih na *-is* rabimo v imenovalniku tujo in domačo obliko: *Akropolis -le* ali *Akropola -le, akropolski; Artemis in Artemida -de, Artemidin; Alkestis in Alkestida -de, Alkestidin; Aulis in Avlida -de, avliški; Tauris in Tavrida -de, taviški; Salamis in Salamína -ne, salamínski; Eleusis -sína in Elevzína -ne, elevzinski; Palas in Pálada -de, Paladin.*

Ženska osebna imena na *-ia* (*-aia, -eia, -oia*) ohranijo v imenovalniku izvirno obrazilo: *Artemisia -ie, Artemisiin; Talía -ie, Talín; Astraia -ie, Astraiin; Maia -ie, Maiin; Medeia -ie, Medeiin; Periboia -ie, Periboiin.* Nekatera teh imen so se tako udomačila, da jim lahko dajemo slovensko obrazilo: *Talija -jin, Maja -jin, Medeja -jin.*

6. Zemljepisna imena na *-ia, -aia, -eia, -oia* zamenjujejo izvirno obrazilo za slovensko *-ija, -aja, -eja, -oja*: *Ambrakija -je, ambrakijski; Aleksandrija -je, aleksandrijski, aleksandrinski ...*
7. Ženska imena na *-e* imajo v slovenskem nominativu ali tuje ali domače obrazilo: *Kaliope in Kaliopa -pe, Kaliopin; Sémele in Semela -le, Semelin ...* pač pa samo *Atena -ne, Atenin, Nike Nike, Nikin, Ate, Ate, Atin.*
8. Pluralia tantum: *Delfi -fov, delfski; Tebe Teb, tebanski, Tebanec; Atene -en, atenski, Atenec; Ekbatana -tan, ekbatanski; Leuktra -ter, leuktrski.*
9. Za sklanjatev novogrških imen veljajo tale pravila: Imenovalnik ednine ima pri vseh izvirno obrazilo, odvisne sklone pa delamo tako, da obrazila pritikamo ali imenovalniku ali osnovi. Ženska imena, znana iz starogrščine, pišemo in izgovarjamo po pravilih za starogrščino: *Sparta -te, Kreta -te, Leto -te, Atene Aten.*
10. Za sklanjatev rimskih lastnih imen velja v splošnem pravilo, da imenovalnik obdrži izvirno končnico. Le splošno znana imena na *-us* in *-ius* imajo poleg izvirne lahko tudi domačo obliko, na primer: *Tibulus in Tibúl, Katulus in Katul, Tacitus in Tacit, Mercurius in Merkurij in Merkur ...* Imena na *-ianus* privzemajo poleg izvirnega obrazila lahko tudi podomačeno končnico *-iján*: *Hadrianus in Hadriján, Tertulianus in Tertuliján...*

Odvisni skloni pritikajo obrazila ali imenovalniku – teh je bolj malo – ali izvirkovi osnovi.

Imenovalniku pritikajo obrazila imena na *-al, -ar, -or, -ur*: *Hanibal Hanibala, Hanibalov; Salinator -ja, Salinatorjev; Tibur.*

Osnovi pritikajo obrazila:

- a) moška imena na *-us*: *Aulus -la, Aulov; Plautus -ta, Plautov; Katulus -la, Katulov ...*
- b) moška imena na *-ius* in *-eius*: *Vergilius -ia in Vergilij -a in Vergil -a, Vergiljev in Vergilov; Ovidius -ia in Ovidij -a in Ovid -a, Ovidijev in Ovidov...;*
- c) moška imena na *-o* (*-io*): *Cicero -óna, -onov, ciceronski, ciceronijanski, ciceronijanec, ciceronianizem; Kato -óna, -onov ...;*

- č) moška imena na *-a*: *Agrikola -la* in *-le*, *Agrikolov*; *Seneka -ka* in *-ke*, *Senekov ...*;
- d) moška imena na *-is*: *Martialis -la* in *Marciál -a*, *Marcialov*; za reko *Tiberis* se je v slovenščini udomačila ženska oblika *Tibera -re*;
- e) ženska osebna imena na *-ia*: *Livia -ie*, *Liviin ...* Nekatera ženska imena na *-ia* so se udomačila, tako da morejo poleg izvirne oblike imeti tudi slovensko: *Livija Livijin ...*
- f) ženska zemljepisna imena: *Petovija*, *petovijski*; *Ostija*, *ostijski*; *Sicilija*, *sicilski ...*;
- g) imena mest in pokrajin srednjega spola: *Tarentum -ta* in *Tarent -a*, *tarentski*, *tarentinski*; *Mediolanum -na*, *mediolanski*; *Latium -tia* in *Lacij -a*, *lacijski*, *latinski*.

Nekatera ženska imena imajo poleg krajšega izvirnega tudi daljši domači nominativ; sklanja se samo ta: *Juno* in *Junona -ne*, *Junonin*, *junonski*; *Ceres* in *Cerera -re*, *Cererin*; *Venus* in *Venera -re*, *Venerin*; *Kartago* in *Kartagina -ne*, *kartaginski* in *kartažanski*. Pluralia tantum: *Fésule -sul*, *fesulski*; *Kane Kan*, *kanski*; *Leontini -nov*, *leontinski*. Bog vojne je *Mars -rta*, *Martovo polje*.

Bronislava Aubelj, *Antična imena po slovensko* (1997)

Priročnik Bronislave Aubelj *Antična imena po slovensko* je prvi res kompleksen poskus ureditve antičnih imen in prvi poskus celovite sinteze pravil za slovenjenje antičnih imen in praktičnih primerov. Avtorica se je v obsežnem uvodu dotaknila večine perečih vprašanj s tega področja (kratek zgodovinski oris, pravila za prečrkovanje, končnice in njihovo prevzemanje, spol, množinska imena, imena prebivalcev, negrška in nelatinska imena, grška imena v latinščini, naslovi del, vprašanje velike in male začetnice, naglas, sklanjatev, navodila za uporabo slovarja), nato je na več kot 250 straneh v vzorčnem priročnem slovarju zbrala več tisoč primerov, pri čemer je izhajala iz poslovenjenih oblik, na koncu pa je dodala še obrnjeni slovar.⁵⁸ Priročnik sicer ne prinaša vseh rešitev in nekaj vprašanj ostaja še nedorečenih, vendar gre nedvomno za najmerodajnejši in teoretično najbolj dodelan pripomoček za slovenjenje antičnih imen, ki je tudi najbolj uporabljan med filologi.

Ne smemo pozabiti tudi številnih imenskih seznamov v prevodih del iz obeh klasičnih jezikov ter uvodnih prevajalskih pojasnil k prevodom (tudi glede imen), ki so v delih prevajalcev mlajše generacije postali stalnica.

⁵⁸ Aubelj, *Antična imena po slovensko*, V–XXI.

Slovenski pravopis 2001 (SP 2001)

Če analiziramo pravila za slovenjenje antičnih imen in primere v SP 2001,⁵⁹ lahko ugotovimo, da pravopis ne postavlja natančnih normativnih pravil za slovenjenje in to je, če ocenjujemo z vidika filologije, njegova pomanjkljivost. Tak pristop lahko razumemo: avtorji pravil in slovarja so pogosto upoštevali tradicijo in so se pri izbiri opirali na ustaljeno rabo, ki je bila pogoj za vključitev imena ali oblike, zato je znotraj posameznih skupin imen tudi nekaj nehomogenosti. Kot bodo pokazali obravnavani primeri, so pri slovenjenju antičnih imen mestoma vidna nihanja. Čeprav kot primere večinoma navaja znana imena iz antičnega sveta, v nekaj najdemo tudi manj znane primere. Pri nekaterih skupinah imen je primerov premalo že za predstavitev osnovnih vzorcev slovenjenja; v posebnosti in odstopanja se SP 2001 zaradi svoje kompleksnosti ne spušča. Nekaj je napak pri naglaševanju; tudi tu se navadno izkaže, da gre za vpliv tradicije in ustaljeno rabo. Skratka: SP 2001 prvenstveno ugotavlja obstoječe stanje ter ponuja nekaj vzporednih rešitev in ne postavlja dokončnih normativnih pravil. V nadaljevanju je podana analiza izbranih primerov iz SP 2001. Od več kot 20 obravnavanih skupin imen je predstavljenih nekaj primerov in ugotovitev, ki so mestoma dopolnjeni tudi s predlogi; ti so – ob upoštevanju dejstva, da gre za oblike, ki izhajajo iz ustaljene rabe in tradicije – navedeni zgolj kot sugestije v želji po poenotenju pravil in primerov.

1. Latinska imena moškega spola na *-ius* ali *-eius*
 - a) Pri latinskih imenih moškega spola na *-ius* ali *-eius*, ki jih danes slovenimo dosledno s končnicama *-ij* in *-ej*, so se kot rezultat nemškega vpliva v 1. polovici 19. stoletja uveljavile tudi okrajšane oblike: Horac nam. Horacij, Ovid nam. Ovidij, Properc nam. Propercij, Terenc nam. Terencij, Lukrec nam. Lukrecij ...
 - b) Pri nekaterih geselskih iztočnicah najdemo dvojnice (tj. okrajšane in neokrajšane oblike), npr. Horác – Horácij; Ovíd – Ovídij; Lukréc – Lukrécij, vendar ne vedno, npr. samo Propêrcij, Teréncij, Salústij, Prudéncij (ne tudi Propêrc, Terénc, Salúst, Prudénc) ...
 - c) Izbira oblike, ki velja za bolj običajno, ni vedno dosledna. Tako na primer iztočnici »Horác« SP 2001 uporabnika napoti na neokrajšano dvojnico »Horácij« kot bolj običajno, drugače pa pri iztočnici »Ovídij« uporabnika napoti na okrajšano dvojnico »Ovíd«. Pri imenu Antónij -a *m* ni napotila na geslo Antón, najbrž zato, da razlikuje med prvo obliko kot imenom znanega rimskega državnika in drugo obliko kot pogostim osebnim imenom.

⁵⁹ Za pravila glede slovenjenja gl. Pravila, Toporišič et al., *Slovenski pravopis*, § 170–175, 210, 766–770, 785, 957–963, 980–988, 1006, 1013–1019.

- d) Na to, ali je geselska iztočnica okrajšana ali neokrajšana oblika latinskega imena, so tvorjeni tudi izimenski pridevniki, npr.: Horácij -a *m* → Horácijev -a -o in Horác -a *m* → Horáček -a -o; Lukrécij -a *m* → Lukrécijev -a -o in Lukréc -a *m* → Lukrécček -a -o ... Toda: Propêcij -a *m* → Propêcijev -a -o (ne tudi Propêc -a *m* → Propêček -a -o); Ovídij -a *m* → Ovídijev -a -o (ne tudi Ovídov -a -o« iz Ovíd -a *m*); Salústij -a *m* → Salústijev -a -o (ne tudi Salúst -a *m* → Salústov -a -o); Teréncij -a *m* → Teréncijev -a -o (ne tudi Terénc -a *m* → Teréncček -a -o) itd.
- č) Včasih je pri iztočnicah navedena tudi manj običajna oblika s končnico *-ius*, npr. Aétij → tudi Aétius; Horácij → tudi Horácius; Ovídij → tudi Ovídius; Pompêj → tudi Pompêius; Salústij → tudi Salústius; Teréncij → tudi Teréncius. Toda samo Antónij; Lívij; Lukrécij; Prudéncij; Boétij idr.
- e) Pri nekaterih imenih (gre za imena, katerih raba je ustaljena in že globoko zakoreninjena) kot relevantni obliki navaja obe obliki, neokrajšano in okrajšano, npr. Ambrózij -a *m* (milanski nadškof) in Ambróž (osebno ime), enako tudi pri izimskih pridevniki, izpeljanih iz njiju (Ambrózijev -a -o; Ambróžev -a -o).
2. Moška imena z osnovo na nosnik in jezičnik
- a) Primerov je v SP 2001 precej: Apólón -a *m*; Háron -a *m*; Nêron -a *m*; Pergamón -a *m*; Pigmálion -a *m*; Píron -a *m*; Pláton -a *m*; Plúton¹ -a *m*; Oríon¹ -a *m*; Pozêjdon -a *m*; Sídon -a *m*; Sólon -a *m*; Trítón -a *m*...
- b) Enaka načela za slovenjenje veljajo tudi za grška imena srednjega spola o-deklinacije, npr. Pánteon -a *m* (Πάνθεον)...
- c) Glede naglasa pri teh imenih lahko izpostavimo tri primere:
- pri imenu Sidon je glede na dve različici v grščini (Σιδών, *rod.* Σιδῶνος in Σιδόνος) naglas lahko Sídon ali Sidón;
 - naglas pri krajevnem imenu »Pergamón -a *m*« je napačen; pravilno bi bilo »Pêrgamon -a *m*«;
 - ime grškega mitološkega lovca Oriona (Oríon¹ -a *m*) je naglašeno pravilno; glede na to, da je ozvezdje Orion imenovano po njem, ni razloga, da bi moralo biti ozvezdje naglašeno drugače, tako kot predlaga SP 2001: Orión² -a *m*.
3. Grška moška imena na *-as* in *-ias*
- a) Teh imen je v SP 2001 precej, vendar je skupina zaradi tradicije in ustaljene rabe nekoliko nehomogena: Anakságora -e *m*; Pitágora -e *m*; Protágora -e *m*; Epaminóndas -da *m*; Leoníd -a *m*; Ávgij -a *m*...
- b) Pri odločitvi glede sklanjatve SP 2001 dopušča variantnost, npr. Anakságora -e in Anakságora -a *m*; Pitágora -e in Pitágora -a *m*; Protágora -e in Protágora -a *m*; toda: Leoníd -a *m*; Górgij -a *m*.
- c) Starejši slovenski pravopisi pri teh imenih predlagajo izpuščanje končnega *s*; to pravilo se ni povsem uveljavilo in pristopi pri slovenjenju (Gorgias ali Gorgija) so različni, tudi znotraj filoloških vrst. SP 2001

poleg oblik brez končnega *s* ponuja tudi oblike s končnim *s* (npr. Pitágora -e in Pitágora -a *m* → tudi Pitágoras; Protágora -e in Protágora -a *m* → tudi Protágoras; Górgij -a *m* → tudi Górgias; Leoníd -a *m* → tudi Leonídas), vendar ne vedno (npr. Anakságora -e in Anakságora -a *m*, ne pa tudi Anakságoras). Toda obrnjeno: Epaminóndas -da *m* (oblika s končnim *s*), ne pa tudi Epaminónða -e in Epaminónða -a, *m*.

- č) Oblike pridevnikov »Anakságorin -a -o«, »Pitágorin -a -o« in »Protágorin -a -o« SP 2001 označuje kot prepovedane (•).
- d) Nekatere poslovenjene oblike tega tipa se opirajo na tradicijo in ustaljeno rabo in zato izstopajo iz običajnega vzorca, npr.:
- Górgij -a *m* → tudi Górgias (predlog: Górgija -e in Górgija -a *m*, tudi Górgias);
 - Leoníd -a *m* → tudi Leonídas (predlog: Leonída -e in Leonída -a *m*, tudi Leonídas);
 - Ávgij -a *m* (predlog: Ávgija -e in Ávgija -a *m*, tudi Ávgias).
- e) V dveh primerih sta imeni prevzeti iz latinske tradicije (ne direktno iz grščine), in sta se kot taki prenašali naprej in tradicionalno uveljavili v rabi:
- Epaminóndas -da *m* → iz gr. Ἐπαμεινώνδας; predlog za geselsko iztočnico: »Epamejnónða -de in Epamejnónða -da *m*, tudi Epamejnónδας«;
 - Ávgij -a *m* → iz gr. Ἀυγέας, Ἀυγείας; predlog za geselsko iztočnico: α) »Ávgea -e in Ávgea -a *m*, tudi Ávgeas« ali β) »Avgêja -e in Avgêja -a *m*, tudi Avgêjas«.
- f) Pri imenu »Leoníd -a *m*, tudi Leonídas« je tradicionalno prevzet, a napačen naglas; pravilno bi bilo »Leónida« ali »Leónidas«.

4. Imena tipa »Sofoklej«, »Periklej«, »Heraklej«

- a) Gre za imena, ki v grščini spadajo med sigmatne osnove in se v imenovalniku končujejo na -κλης /-kles/ oz. -κλής /-klês/. V SP 2001 jih najdemo kot geselske iztočnice, ki se končujejo na -ej; s tem SP 2001 ohranja način slovenjenja, ki je tradicionalno uveljavljen že od 19. stoletja: Dámoklej -a *m*; Hêraklej -a *m*; Pêriklej -a *m*; Poliklêj -a *m*; Sófoklej -a *m*; Temístoklej -a *m*... V filološki stroki in njej sorodnih strokah in disciplinah je uveljavljena uporaba oblik »Damokles«, »Herakles«, »Perikles«, »Polikles«, »Sofokles«, »Temistokles« (rod. »Damokla«, »Herakla«, »Perikla«, »Sofokla«, »Temistokla«), ki so v pravopisu navedene kot možne dvojnice (Dámoklej → tudi Dámokles; Hêraklej → tudi Hêrakles; Sófoklej → tudi Sófokles; Temístoklej → tudi Temístokles ...), vendar ne vedno; tako npr. najdemo samo Pêriklej -a *m* (brez Pêrikles -a) in samo Poliklêj -a *m* (brez potencialne različice Poliklês).
- b) Iztočnica Poliklêj -a *m* (gr. Πολυκλής) je edina, kjer avtor pri poslovenjeni obliki ohranja izvirno grški naglas na zadnjem zlogu;

v vseh drugih primerih je upoštevan latinski naglas. Sicer pa so vsa imena te skupine, ki so vključena v SP 2001, v grškem izvorniku brez izjeme naglašena na koncu.

- c) Na povedano se navezuje tudi vprašanje tvorbe izimenskih pridevnikov. Pri oblikah na *-ej* se iz njih tvorjeni pridevniki glasijo »Dámoklejev -a -o«, »Sófoklejev -a -o«, »Hêraktejev -a -o«, »Pêriklejev -a -o«, »Temístoklejev -a -o«, vendar jih ne najdemo pri vseh imenih te skupine (npr. pri iztočnici Poliklêj -a *m* ...). Če kot iztočnice upoštevamo v filološki stroki uveljavljene različice, ki se končajo na *-es*, bi se oblike pridevnikov glasile »Dámoklov«, »Hêraklov«, »Pêriklov«, »Póliklov« »Sófoklov«, »Temístoklov« ...

5. Imena tipa »Odisêj«, »Pelêj«, »Prometêj«

Gre za imena, ki v grščini spadajo med samoglasniške osnove (osnove na dvoglasnik) in so tvorjena s starim, še predgrškim obrazilom *-εύς*, s katerim so tvorjena številna imena moških oseb in samostalniki, ki izražajo delujočo osebo: Ántej -a *m*; Egêj -a *m*; Mórfej -a *m*; Odisêj -a *m*; Órfej -a *m*; Pelêj -a *m*; Perzêj -a *m*; Pirêj -a *m*; Prometêj -a *m*; Prótej -a *m* ... Nekaj lastnosti v SP 2001 najdenih oblik:

- a) Pri nekaterih od teh iztočnic SP 2001 navaja tudi različice s končnico *-eus*, npr. Odisêj → tudi Odíseus, Prometêj → tudi Prometéus, Órfej → tudi Órfeus, Prótej → tudi Próteus. Toda samo Egêj, Pelêj, Ántej, Mórfej, Perzêj, Pirêj.
- b) Glede na izvorno obliko bi moral biti pri vseh iztočnicah naglas na koncu (*-êj*), vendar najdemo tudi naglase na predzadnjem zlogu: Ántej -a *m*; Mórfej -a *m*; Órfej -a *m*; Prótej -a *m*. Verjetno gre za vpliv latinskih oblik, pri imenu Prótej pa morda tudi za vpliv strokovnega izraza *próteus* (človeška ribica).
- c) Pri iztočnici Ántej -a *m* ostaja odprto vprašanje, za katero mitološko osebo sploh gre, kajti vse mitološke osebe in živali s tem imenom (Ἄντρεύς) so precej neznane in jih najdemo v besedilih zelo redko. Mogoče pa je, da gre za mitološkega velikana Antaja (Ἄντῆϊός /*Antaîos*/), s katerim se je spopadel Herakles; v tem primeru bi moral biti naglas Antáj.
- č) V to skupino spada tudi geselska iztočnica »Pirêj -a *m*«. Oblika, ki je bila enako kot v starejših pravopise sprejeta tudi v SP 2001, se je v slovenščini uveljavila pod vplivom latinščine (*Piraeus*) in nove grščine (*Peiraiás*, Πειραιάς). Če bi se slovenska iztočnica dosledno ravnala po grškemu izvorniku (Πειραιεύς), bi se morala v slovenščini glasiti »Pejrajêj«.
- d) Posebnost te skupine je ime »Ahíl -a *m*«, za katerega SP 2001 navaja tudi različico »Ahíles« (povzeto po latinski obliki *Achilles*). Oblika se je uveljavila že v prvih slovenskih prevodih Homerja, ohranjena pa je tudi v standardnem, Sovretovem prevodu (gl. npr. prvi verz

Iliade: »Pesem, boginje, zapoj o jezi Pelida Ahila ...«).⁶⁰ Njegovo izvirno grško ime je Ἀχιλλεύς /*Akhilleús*/; in če Πηλεός /*Peleús*/ slovenimo »Pelêj«, Ὀδυσσεύς /*Odysseús*/ »Odisêj«, Ἄτρεύς /*Atreús*/ »Atrêj« itd. bi bila za Ἀχιλλεύς /*Akhilleús*/ pravilno poslovenjena oblika »Ahilêj«. Od kod torej »Ahíl«? Razlog za to je metrične narave; že prvi slovenski prevajalci Homerjeve *Iliade* so hitro ugotovili, koliko težav pri prevajanju tega, v *Iliadi* največkrat ponovljenega imena, povzroča trizložna oblika Ahilêj, medtem ko je okrajšana oblika Ahíl (nastala najbrž tudi pod vplivom latinske *Achilles*) rešila prenekatero težavo pri prepesnitvi.

6. Polis in krajevna imena, tvorjena s -polis

a) Grški samostalnik πόλις /*pólis*/ je v grščini ženskega spola (ἡ πόλις /*he pólis*/) in lahko pomeni »mesto«, »država« ali »mestna država«. SP 2001 za geselsko iztočnico določa moški spol (pólis¹ -a *m*); kot različico navaja tudi nesklonljivo žensko obliko (pólis² -- ž), vendar uporabnika napoti na moško obliko kot primarno (tudi SSKJ ponuja obe obliki). Uporabo oblike samostalnika moškega spola lahko zagovarjamo z utemeljitvijo, da je sklonljiva.

b) krajevna imena, tvorjena s -polis (nekaj opažanj):

- Z vidika korektnosti do grškega izvirnika bi bilo pravilneje ohranjati nesklonljivo obliko ženskega spola, vendar je z vidika slovenščine razumljivo, da je v SP 2001 kot primarna oblika moškega spola, ker je sklonljiva. Zato je enako razumljivo, da to velja tudi za imena mest, tvorjenih s -*polis*: Heliópolis -a *m*, Perzópolis -a *m*, Trípolis -a *m* (pri slednjem je treba opozoriti, da gre za ime današnje Libije in ne za antično mesto). Pri imenih mest bi bilo sicer mogoče ohranjati tudi nesklonljivo obliko ženskega spola. V imenovalniku bi lahko bila ohranjena izvirna oblika, v odvisnih sklonih pa bi jo sklanjali po ženski sklanjatvi, torej: *imen.* Heliópolis ž, *rod.* Heliópole, *daj.* Heliópoli, *tož.* Heliópolo...
- Pri izkrajevnoimenskih pridevnikih, tvorjenih iz imen te skupine, ni poenotenega pristopa:
 - Heliópolis → heliópolski -a -o;
 - Perzópolis → perzépolski -a -o;
 - Trípolis → tripolitanski -a -o.

V vseh naštetih primerih bi veljalo pogledati tudi izvirne grške izkrajevnoimenske pridevnike in jim prilagoditi v slovenščini (npr. analogno s tujkama »metropolit«, »kozmpolit« → heliopolítski -a -o ...). Enako velja tudi za prebivalstvena imena, npr. Heliópolec -lca *m*, toda Trípolijec -jca *m*.

⁶⁰ Sovrè, *Homer: Iliada*, 41.

7. Moška imena na *-es*

Gre za imena, ki so v grščini:

- ali samostalniki moškega spola a-sklanjatve: Alkibiád -a *m* (ὁ Ἀλκιβιάδης, ου); Evklíd -a *m* (ὁ Εὐκλείδης, ου); Evrípid -a *m* (ὁ Εὐριπίδης, ου); Láert -a *m* (ὁ Λαέρτης, ου); Miltiád -a *m* (ὁ Μιλτιάδης, ου); Mitridát -a *m* (ὁ Μιθριδάτης, ου); Orést -a *m* (ὁ Ὀρέστης, ου); Parménid -a *m* (ὁ Παρμενίδης, ου); Prokrúst -a *m* (ὁ Προκρούστης, ου); Tukídíd -a *m* (ὁ Θουκυδίδης, ου)...
 - ali samostalniki mešane sklanjatve s sigmatno osnovo: Hipókrat -a *m* (ὁ Ἱπποκράτης, ους); Sókrat -a *m* (ὁ Σωκράτης, ους).
- a) Samostalniki so slovenjeni z izpuščanjem končnice *-es*. V SP 2001 so kot primeri izbrana znana imena iz grške zgodovine in mitologije; pri večini so navedene tudi njihove dvojnice: Alkibiád → tudi Alkibiades; Evrípid → tudi Evrípides; Hipókrat → tudi Hipókrates; Láert → tudi Láertes; Miltiád → tudi Miltiádes; Mitridát → tudi Mitridátēs; Orést → tudi Orésteš; Prokrúst → tudi Prokrústēs; Sókrat → tudi Sókrates; Tukídíd → tudi Tukidídes.
- b) V prvo skupino zgoraj naštetih imen spadajo tudi patronimi (očetna imena). V pravopisu najdemo npr. »Pelíd -a *m*«, pri katerem ohranja tudi dvojnico »Pelídes« (ὁ Πηλείδης); gre za primer, pri katerem je poslovenjena oblika rezultat prevzemanja iz latinske tradicije, saj bi se oblika, prevzeta neposredno iz grške imenske oblike, glasila »Pelejd«. Podobno tudi »Selevkíd -a *m*« (*ὁ Σελευκίδης), *mn.* Selevkídi *m* (οἱ Σελευκίδαί).
- c) Med primeri je tudi napaka. Pri geselski iztočnici »Diofánt -a *m*« (grški matematik), kot različico imenovalnika navaja tudi obliko »Diofántēs«, kar ne drži; pravilna različica bi bila »Diofántos« (gr. ὁ Διόφαντος).
- č) V nekaj primerih je napačen naglas, in sicer:
- Láert -a *m* → pravilno Laêrt;
 - Miltiád -a *m* → pravilno Miltiád (prim. Alkibiád -a *m*);
 - Tukídíd -a *m*, tudi Tukidídes → pri dvojnici bi bil pravilen naglas Tukídides (oblika »Tukidídes« ohranja izvorni grški naglas).
8. Prebivalstvena imena
- SP 2001 vztraja pri tvorbi prebivalstvenih imen s priponskim obrazilom *-(č)an*: Pergamónčan -a *m* (pravilno Pêrgamončan); Sídončan -a *m* (tudi Sidónčan), Abdêrčan. Tu bi veljalo razmisliti tudi o drugih možnostih oz. tvorbi z drugimi priponskimi obrazili, npr. zakaj ne tudi Pêrgamonec, Sídonec, Abdêrec (ali Abderít) itd.

NEKAJ PRIMEROV ODPRTIH VPRAŠANJ

Kaj je največja težava, s katero se srečujemo pri slovenjenju antičnih imen? To je ujetost med pravili in tradicijo ter ustaljeno rabo; ta bo najverjetneje ostala stalnica, kajti zaradi zakoreninjenosti prenekaterih oblik bi bilo nesmiselno trmoglavo vztrajati pri togem sistemu pravil in ne upoštevati izročila. Nekaj primerov, ki so zgolj ponazoritveni, (nekateri zelo skrajni; ne gre za predloge, ki naj se uveljavijo v rabi):

- Zevs, Jupiter. Omenjeno se pokaže že pri najbolj temeljnih pojmih obeh klasičnih jezikov, kot sta na primer vrhovna bogova grškega in rimskega Panteona Zevs in Jupiter. Slovenski imenovalnik Zevs je pravilna slovenska ustreznica grške imenovalniške oblike (Ζεύς); kaj pa roditelj? Če bi hoteli biti jezikovno dosledni, bi se ta moral glasiti ne »Zevsa«, ampak »Dija« (Διός); in če bi tudi v slovenščini dosledno upoštevali v epiki pogosto rabljeno obliko imena Ζῆν, Ζηνός, bi jo morali posloveniti »Zena, Zena«. Nič drugače ni pri latinskemu Jupitru (*Iuppiter*); če bi dosledno upoštevali jezikovna načela, bi se moral roditelj glasiti »Jova« (*Iovis*).
- Rim in Atene. Podobno je pri dveh glavnih središčih antičnega sveta. Ime »Atene« (Ἀθῆναι) je slovenjeno pravilno; kaj pa Rim? Če bi bili rigidno natančni, je že samo ime večnega mesta slovenjeno napačno: *Roma* bi pravilno poslovenili »Roma« in samostalnik bi bil ženskega spola. Seveda bi bilo takšno spreminjanje glede na zakoreninjenost in uveljavljenost oblike »Rim« nesmiselno. A po drugi strani nas to včasih spravi v prevajalsko zadrego. Tak primer je govor *Relatio de ara Victoriae*, ki ga je Kvint Avrelij Simah l. 384 naslovil na cesarja na cesarja Valentinijana II.; vanj je vključil tudi pobožanstveni Rim, tj. boginjo Romo; in v tem primeru mora biti poslovenjena oblika »Roma«.
- Latinci. Ime »Latinci« (*Latini*) je v zgodovinskem in jezikovnem izročilu tako globoko zakoreninjeno, da ob njem sploh več ne pomislimo, da je matična pokrajina, kjer je to ljudstvo živelo, pokrajina Lacij (*Latium*). Torej bi jih – strogo vzeto – pravilno poimenovali »Lacijci« in njihov jezik ne latinščina (*lingua Latina*), ampak »lacijsčina«. Podoben primer so »pretorijanci« (*praetoriani*); pravilno bi bili »pretorijci«.
- Grki: Heleni. V zavesti absolutne večine evropskih ljudstev se je uveljavilo latinsko poimenovanje »Grki« (*Graeci*); večina jezikov je prevzela to poimenovanje in pri tem nismo nobena izjema. Dejstvo pa je, da Grki sami o sebi nikoli ne govorijo kot o Grkih, ampak vedno kot o »Helenih« (Ἕλληνες) in Grčije (*Graecia*) nikoli ne imenujejo Grčija, ampak Helada (Ἑλλάς).
- Sofoklej, Periklej, Heraklej : Sofokles, Perikles, Herakles. V SP 2001 najdemo kot temeljne oblike Sofoklej, Periklej, Heraklej (*rod.* Sofokleja, Perikleja, Herakleja). Filologi zagovarjamo oblike »Sofokles«, »Perikles«, »Herakles« (*rod.* Sofokla, Perikla, Herakla), ki so v pravopisu navedene

kot dvojnice. Edini razloga za oblike na *-ej* je, da gre za tradicionalno uveljavljene oblike; jezikovnega razloga zanje ni. Na ta imena lahko navežemo še primer njihovih izimenskih pridevnikov; pri danih oblikah so pridevniki »Sofoklejev«, »Periklejev«, »Heraklejev« ... (ustrezneje »Sofoklov«, »Periklov«, »Heraklov«) ...; podoben primer sta ustaljeni besedni zvezi »Damoklejev meč« in »Ahilova tetiva« (: »Damoklov meč« in »Ahilejeva tetiva«; za slednji primer gl. nadaljevanje).

- Odisej, Pelej, Atrej : Ahil; gl. zgoraj. Zakaj grški patronim Πηλείδης /*Peleídes*/ »Pelej« (»Pelejev sin«), tudi Πηληιάδης /*Peleiádes*/ »Pelejad« in Πηληιάδης /*Peleiádes*/ »Peleiad« slovenimo kot »Pelid«? Deloma verjetno pod vplivom latinske oblike (*Pēlidēs*), deloma pa tudi pod vplivom metrike.
- Cezar : Kajsar/Kajzar. Pri latinskih imenih se včasih pojavi tudi vprašanje klasične ali poklasične izgovarjave (*Caesar* – Cezar : Kajsar/Kajzar; *Cicero* – Cicero(n) : Kikero(n); *Latium* – Lacij ali Latij; *Druentia* – Druencija ali Druentija; *Moguntia* – Moguncija ali Moguntija; *Pontiae sc. insulae* – Póncijski otoki ali Pontijski otoki ...). Ob tem vprašanju so možni trije pristopi:
 - a) v vseh primerih lahko uveljavljamo poklasično izgovarjavo;
 - b) v vseh primerih lahko uveljavljamo klasično izgovarjavo;
 - c) deljeno uveljavljamo obe izgovarjavi: klasično pri piscih arhaičnega in klasičnega obdobja rimske književnosti ter poklasično pri poklasičnih, krščanskih in poznejših piscih. Izkazuje se, da je tako širši kot tudi strokovni javnosti bližje poklasična izgovarjava in to načelo je tradicionalno večinsko sprejeto in uveljavljeno. V slovenskih prevodih imamo nekaj poskusov uporabe klasične izgovarjave, vendar se ni uveljavila, pa tudi odzivi nanjo so bili večinoma negativni. Kljub temu je odločitev glede tega prepuščena vsakemu posamezniku; ne glede na odločitev pa je nujno upoštevati načelo doslednosti.
- Prečrkovanje χ. Dvaindvajseto grško črko *khi* (χ) v slovenščino dosledno prečrkujemo z latinsko različico *ch*, čeprav za to ni nobenega utemeljenega razloga razen – znova – uveljavljene tradicije. Zato Hajroneja (Χαιρώνεια), Halkedon (Χαλκηδών), Halkidika (Χαλκιδική), Halkida (Χαλκίς), Harita (Χάριτες), Harmid (Χαρμίδης), Harikles (Χαρικλής), Hejron (Χείρων), Hilon (Χίλων), Himajra (Χίμαιρα) ..., toda Karibda (Χάρυβδις), Kaldejci (Χαλδαῖοι), Kristus (Χριστός) ...
- Imena, prevzeta iz grških in rimskih oblik. Veliko je primerov imen, pri katerih se je tradicionalno uveljavila oblika, prevzeta po latinski obliki in ne po grški, npr. Aristid (*Aristídes*) : Aristejd (Ἀριστείδης); Krez (*Croesus*) : Krojz (Κροῖσος); Eol (*Aeolus*) : Ajol (Ἄϊολος) (od tod → *Aeoliae insulae* a) Eolije ali Ajolije ali b) Eolijski ali Ajolijski otoki ali c) Eolski ali Ajolski otoki ali č) Eolovi ali Ajolovi otoki (?)); Fidija (*Phidiās*) : Fejdias (Φειδιάς); Heraklid (*Hērāclidēs*) : Heraklejd (Ἡρακλείδης); Heraklit (*Hērāclītus*): Heraklejt (Ἡράκλειτος). Imamo tudi drugačne primere, ko v latinskem

- besedilu naletimo na obliko, ki je tako spremenjena, da ne ustreza več grškemu izvorniku, npr. lat. *Aiax* = gr. Αἴας »Ajant«.
- Sparta : Šparta. SP 2001 kot glavno iztočnico navaja obliko »Šparta«, od tod »špartanski«, »Špartanci« itd.; navede tudi obliko Sparta, vendar uporabnika napoti na iztočnico »Šparta«. Pravilna oblika imena je »Sparta« (od tod »spartanski«, »Spartanci« ...), kajti z jezikovnega vidika ni nobenega utemeljenega razloga za obliko »Šparta«; gre zgolj za vpliv nemščine, zaradi katerega je prevladala oblika Šparta, podobno kot pri okrajšanih oblikah latinskih imen moškega spola na *-ius*: Horac, Ovid, Properec, Terenc.
 - Sklanjanje latinskih imen srednjega spola na *-um* in *-ium* ter grških imen srednjega spola na *-on* in *-ion*. Pri teh imenih še vedno ostaja zadrega, ali naj pri sklanjanju izhajamo iz imenovalniške oblike kot osnove ali pa naj pri sklanjanju odpahujemo končnico. Pravilo, da izhajamo iz imenovalniške oblike kot osnove, se je načeloma uveljavilo pri imenih na *-um* in *-on*, npr. *Neviodunum* »Neviodunum«, *rod.* »Neviodunuma«; *Singidunum* »Singidunum«, *rod.* »Singidunuma«; Δρέπανον »Drepanon« *rod.* Drepanona ... Kljub temu še najdemo tudi primere, ki v rodilniku odpahujejo končnico (Nevioduna, Singiduna, Drepana), včasih celo v imenovalniku (Neviodun, Singidun, Drepan). Precej manj doslednosti je pri imenih na *-ium* in *-ion*, npr. *Alsium* »Alzij, *rod.* Alzija« : »Alzijum, *rod.* Alzijuma«; Ἴλιον »Ilij, *rod.* Ilija« : »Ilion, *rod.* Iliona« ...
 - Odpahovanje končnice *-es*. Zlasti pri grških imenih na *-es* prihaja včasih do zadrege, ali naj se ta končnica ohranja, npr. Τισσαφέρνης »Tisafernes« ali »Tisafern«; Ἀρταφέρνης »Artafernes« ali »Artafern«. Zanimivo je tudi, da se je pri imenu *Iordanes* (ali *Jordanes*) za bližnjevzhodno reko uveljavilo ime »Jordan«, za poznoantičnega zgodovinarja pa »Jordanes«.
 - Latinska imena na *-mnus* in grška imena na *-ros*. Pri obeh skupinah imen se zastavlja vprašanje imenovalnika. Pri latinskih imenih na *-mnus* se je za imenovalnik uveljavila kar latinska imenovalniška oblika, čeprav včasih najdemo predlagane slovenske oblike s končnico *-men*: *Silumnus* »Silumnus« (: »Silumen«); ali *Vertumnus* »Vertumnus« (: »Vertumen«); rodilniške oblike niso vprašljive (Silumna, Vertumna). Pri grških imenih, ki se končujejo na *-ros*, se je v slovenščini uveljavila latinizirana oblika imena: Ἀλέξανδρος »Aleksander« (lat. *Alexander*); Μένανδρος »Menander« (lat. *Menander*); toda Ἄντανδρος »Antandros« (ob Antander).
 - Imena brez končnega zobnika v imenovalniku pri imenih z osnovami na zobnik ali dvojnice. Tak primer je legendarni atenski zakonodajalec Δράκων, -οντος, ki ga tradicionalno slovenimo »Drakon« (to obliko navaja tudi SP 2001); če bi obveljala pravilna oblika, bi se njegovo ime glasilo »Drakont« in njegovi zakoni »drakontski«, ne »drakonski«. Pri številnih imenih najdemo še vedno dvojnice, tudi v pravopisu, npr. Κρέων, οντος »Kréont -a m, im. tudi Kréon«; Ξενοφῶν, όντος »Ksenofónt -a m, im. tudi Ksenofón«.

SKLEP

Problematika slovenjenja starogrških in latinskih imen spremlja slovenščino in slovensko klasično filologijo ter vse njene sorodne discipline že dolgo; tradicija slovenjenja antičnih imen sega vsaj do Bohoričeve slovnice *Zimske urice*, kar pomeni znatno več kot 400 let nazaj v preteklost. V članku so predstavljena samo nekatera najpomembnejša dela in pisci, ki so skozi čas oblikovali to področje. Posebno področje, ki v članku ni posebej izpostavljeno, so imena, ki so bila v latinščino in grščino prevzeta iz drugih jezikov, npr. imena faraonov, imena vladarjev, bogov in zemljepisna imena drugih ljudstev, dalje vprašanje srednjeveških imen, prav posebno poglavje, ki v obravnavo prav tako ni zajeto, pa so svetopisemska imena. Pri obravnavi ne smemo obiti tudi številnih slovenskih literarnih ustvarjalcev, pri katerih je antika pustila močan pečat in so tako sooblikovali naš pogled na antična imena, npr. Prešeren in mnogi drugi. Prav tako ne smemo pozabiti tudi prevodov iz obeh klasičnih jezikov, od katerih imajo številni dodane tudi imenske sezname, pa tudi ne uvodnih prevajalskih pojasnil, v katerih prevajalci predstavljajo svoje odločitve glede prevajanja, tudi glede slovenjenja imen; to so počeli že starejši prevajalci, pri prevajalcih mlajše generacije pa je postalo ustaljena praksa.

Problematika slovenjenja imen ni postranska zadeva, kajti ime je nekaj, kar je neizpodbitna in neodtujljiva last njegovega nosilca ali nosilke, pa najsi gre za mitološko ali stvarno osebo, kraj, geografski pojem, živo bitje ali neživo stvar; ta ima do njega vso pravico, mi pa nalogo, da ga poimenujemo v kar najbolj neokrnjeni obliki, skladno seveda z dogovori in pravili našega jezika. To mora biti vedno prvi imperativ pri slovenjenju. Kakšen bi bil torej odgovor na vprašanje, ali je mogoče postaviti enotna pravila za slovenjenje antičnih imen, ki bi zajela vse mogoče oblike in jih razvrstila v poenoten sistem? Na čisto teoretični ravni je to seveda mogoče in bi bilo zanimivo, celo koristno tak sistem tudi dobiti; na izvedbeni ravni v praksi pa je težko, ker dolgotrajne tradicije in ustaljene rabe preprosto ne moremo zaobiti.⁶¹

BIBLIOGRAFIJA

- Aristotel, *Politika*. Spremnna beseda, komentar in prevod Matej Hriberšek. Ljubljana: GV založba, 2010.
- Arnejc, Ivan. »Doneski k zgodovini grške elegije.« *Nastavni vjesnik* 18 (1910): 336–355, 417–437.
- Aškerc, Anton. *Akropolis in piramide. Poetični sprehodi po Orientu*. Napisal A. Aškerc. V Ljubljani: L. Schwentner, 1909.
- Aubelj, Bronislava. *Antična imena po slovensko*. Ljubljana: Založba Modrijan, 1997.

⁶¹ Pričujoča razprava je razširjena oblika avtorjevega referata z letošnjega simpozija Obdobja, posvečenega delu akad. prof. dr. Jožeta Toporišiča.

- Bajec, Anton, Rudolf Kolarič, Mirko Rupel. *Slovenska slovnica*. Sestavili A. Bajec, R. Kolarič, M. Rupel. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1956.
- Bajec, Anton et al. *Slovenski pravopis*. Izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Uredniški odbor Anton Bajec, Rudolf Kolarič, Lino Legiša, Janko Moder, Mirko Rupel, Anton Sovrè, Matej Šmalc, Jakob Šolar, France Tomšič. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1962.
- Bezljaj, France. »*Liber de simplicibus Benedicti Rinij*«. *Jezik in slovstvo* 19 (1973/74): 185–192.
- Bohorič, Adam. *Bohorizh Adam, Arcticae horulae succisivae = Zimske urice proste*. Prevedel in spremno študijo napisal Jože Toporišič; uvodni del prevedel Anton Sovrè, posodobil Kajetan Gantar. Maribor: Obzorja ([Ljubljana]: Ljudska pravica), 1987.
- Bokal, Ljudmila. »Zametki terminologije v *Registru* Dalmatinovega prevoda Biblije.« *Slavistična revija* 56 = 57, št. 4 = 1 (2008–2009): 279–291.
- Božič, Ivan. *Platonov Kriton in Apologija*. Iz grščine poslovenil Ivan Božič. V Celovcu: natisnil Janez Leon, 1862.
- Božič, Jožef. *Publija Virgilija Marona Georgikon, to je: Poljedelstvo. Čveterere bukve*. Poslovenil J. Šubic. V Celovcu: natisnil Janez Leon, 1863.
- Bradač, Fran. *Latinsko-slovenski slovar*. V Ljubljani: Jugoslovanska tiskarna, 1926.
- Breznik, Anton. »Dr. Jos. Tominšek: *Antibarbarus. Študije o napakah in pravih slovenskega pisanja*. Ljubljana 1910. Zal. L. Schwentner. Natisn. Nar. Tiskarna.« *Dom in svet* 24, št. 1 (1911): 35–37; št. 2 (1911): 79.
- . *Slovenska slovnica za srednje šole*. Sestavil Anton Breznik. Celovec: Družba sv. Mohorja, 1916.
- Breznik, Anton. *Slovenska slovnica za srednje šole*. Spisal Anton Breznik. 4., pomnožena izd. V Celju: Družba sv. Mohorja, 1934.
- Breznik, Anton in Fran Ramovš. *Slovenski pravopis*. Po pravopisnih in pravorečnih načelih, ki jih je odobrila Pravopisna komisija Znanstvenega društva v Ljubljani, sta izdajo priredila A. Breznik in F. Ramovš. Ljubljana: Znanstveno društvo, 1935.
- Bunc, Stanko. *Pregled slovnice slovenskega knjižnega jezika*. Sestavil Stanko Bunc. V Ljubljani: Jugoslovanska knjigarna, 1940.
- Gantar, Kajetan. »Das älteste lateinische Wörterbuch in Slowenien.« *Živa antika* 20 (1970): 231–240.
- Gjurin, Velemir. *Slovensko slovarstvo do prvega knjižnega slovarja*. Magistrska naloga. Filozofska fakulteta v Ljubljani, 1987.
- Golob, Nataša. *Srednjeveški rokopisi iz Žičke kartuzije (1160–1560)*. Predgovor Barbara Jaki, fotografije Geodetski zavod Slovenije et al. Ljubljana: Narodna galerija, 2006.
- Hriberšek, Matej. *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu 1848–1945*. Zbirka Agora. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2005.
- . »Slovaropisje klasičnih jezikov na Slovenskem v 16. stoletju.« *Slavia Centralis* 1, št. 2 (2008): 77–87.
- Janežič, Anton. *Slovenska slovnica s kratkim pregledom slovenskega slovstva ter z malim cirilskim in glagoliškim berilom za Slovence*. Spisal Anton Janežič. V Celovcu: založil Eduard Liegel, 1854.
- . ur. *Slovenska koleda za leto 1858, slovenskemu ljudstvu v poduk in razveselovanje*. Vredil Anton Janežič. V Celovcu: Izdalo društvo sv. Mohora, natisnil Janez Leon, 1858.
- Janežič, Anton in Jakob Sket. A. *Janežičeva Slovenska slovnica*. Za srednje šole priredil in predelal dr. Jakob Sket, c. kr. profesor. Sedma izdaja. V Celovcu: tiskarna Družbe sv. Mohorja, 1894.

- Janko, Anton. »Nemško literarno tvorstvo na Slovenskem v 16. stoletju.« V: *III. Trubarjev zbornik. Prispevki z mednarodnega znanstvenega simpozija Reformacija na Slovenskem, Ljubljana, 9.–13. november 1987: ob štiristoletnici smrti Primoža Trubarja*, ur. Franc Jakopin, Marko Kerševan, Jože Pogačnik, 168–177. Ljubljana: Slovenska Matica: Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, 1987.
- . »Nemška literarna ustvarjalnost na Slovenskem: zgodovinski oris.« V: *Informativni kulturološki zbornik*, ur. Martina Orožen, 319–333. Ljubljana: Seminar slovenskega jezika, literature in kulture pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, 1995.
- Jerè, Franc. *Lastna imena*. V: Anton Dokler, *Grško-slovenski slovar*. S sodelovanjem Dr. A. Breznika in Dr. Fr. Jerèta, profesorjev knezoškofijske gimnazije v Št. Vidu, sestavlja Anton Dokler, VII–XI. Ljubljana: Katoliška tiskarna, 1915.
- Kermavner, Valentin, prev. »Odiseje I. spev.« *Programm des k. k. Gymnasiums zu Cilli am Schluß des Schuljahres 1871*. Cilli 1871: Druck von Eduard J. Jaretin in Cilli: 17–28, tu 17–22.
- Kidrič, France. »Otrozhia Biblia 1566.« *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 4, št. 1–4 (1924): 121–125.
- . »Otrozhja Tabla (ali Biblia) o. 1580.« *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 4, št. 1–4 (1924): 125–128.
- . »Bohoričev *Elementale Labacense cum Nomenclatura*.« *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 4, št. 1–4 (1924): 128–130.
- . »Slovenske protestantske knjige v protestantski stanovski šoli v Ljubljani 1563–1598.« *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 4, št. 1–4 (1924): 130–138.
- Kmecl, Matjaž. »Prve slovenske knjige.« V: *Ob 450-letnici izida prve slovenske knjige. Faksimile prvih slovenskih knjig*, ur. Martin Žnideršič, 4–14. Ljubljana: Slovenska knjiga, 2000.
- Kos, Milko. *Srednjeveški rokopisi v Sloveniji (Codices aetatis mediae manu scripti qui in Slovenia reperiuntur)*. S sodelovanjem Fr. Stelèta opisal Milko Kos. V Ljubljani: Umetnostno-zgodovinsko društvo, 1931.
- Krempl, Anton. *Dogodivšine štarejske zemle. Z' posebnim pogledom na Slovence*. Spisal Anton Krempl, Farnešter per mali Nedli v' slovenjih Goricah, sočlan znotrajno-austrijske dogodivšinske družbe. V' Grádci: v' zalogi per Franci Ferstli bukvoeržci, 1845.
- Levec, Fran. *Slovenski pravopis*. Sestavlja Fr. Levec. – Na Dunaju: Cesarska kraljeva zaloga šolskih knjig, 1899.
- Malavašič, Franz. *Slovenska slovnica za perve slovenske šole v mestih in na deželi po nar boljših dosadanjih slovnica h zdélana od Fr. Malavašiča*. V Ljubljani: J. Giontini (natisnil Jožef Blaznik), 1849.
- Metelko, Franc Serafin. *Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen: nach dem Lehrgebäude der böhm. Sprache des Hrn. Abbé Dobrowsky. (Slovnica slovenskega jezika v Ilirskem kraljestvu in sosednjih provincah. Po slovnici češkega jezika gospoda abbéja Dobrowskega.)* Von Franz Seraph. Metelko. Laibach: gedruckt bey Leopold Eger, 1825.
- Orel Pogačnik, Irena. »Razvoj slovenskega besedišča od Megiserja do Pleteršnika.« V: *Zbornik predavanj. (XXXI. seminar slovenskega jezika, literature in kulture (26. 6.–15-7. 1995).)*, ur. Martina Orožen, 245–258. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 1995.
- Orožen, Martina. »Dalmatinov register – prvi sinonimni slovarček slovenskega knjižnega jezika.« *Jezik in slovstvo* 29, št. 6 (1984): 196–201.

- . *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika: od brižinskih spomenikov do Kopitarja. Razprave*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1996.
- . »Hieronim Megiser v slovenskem slovaropisju.« *Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu za navadno leto 1995*, 63–65. V Celovcu: Mohorjeva družba, 1994.
- Pohlin, Marko. *Kraynska grammatika. das ist: Die crainerische Grammatik, oder Kunst die crainerische Sprach regelrichtig zu reden, und zu schreiben ...* Laybach: gedruckt bey Joh. Friedr. Eger ... Im Verlag bey Lorenz Bernbacher, Burgerl. Buchbinder, 1768.
- . *Tu malu besedishe treh jesikov. Das ist: das kleine Wörterbuch in dreyen Sprachen. Quod est: Parvum Dictionarium trilingue, quod conscripsit R. P. Marcus a S. Antonio Paduano Augustinianus Discalceatus inter Academicos Oporosos Labacenses dictus: Novus*. Laybach: gedruckt und zu haben bey Friedrich Eger, 1781.
- . *Kraynska grammatika, das ist: Die kraynerische Grammatik, oder Kunst die kraynerische Sprache regelrichtig zu reden, und zu schreiben / welche aus Liebe zum Vaterlande, und zum Nutzen derjenigen, welche diese Sprache entweder erlernen, oder in selber sich vollkommlicher machen wollen ... verfasst: zum Behuffe der Reisenden mit einigen nützlichen Gesprächen versehen ... Marcus a S. Antonio Paduano* – Zweyte verbesserte Auflage. Laybach: gedruckt bey Joh. Friedr. Eger ... Im Verlag bey Lorenz Bernbacher, Burgerl. Buchbinder, 1783.
- Ramovš, Fran et al. *Slovenski pravopis*. Izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Nova izd. Priredila Inštitut za slovenski jezik in Zavod za kulturo slovenskega jezika po 1. izd. Breznik-Ramovš: *Slovenski pravopis 1935*. Uredniški odbor Fran Ramovš, Oton Župančič, Anton Bajec, Rudolf Kolarič, Mirko Rupel, Matej Šmalc, Jakob Šolar. Pri odtiskih je sodeloval tudi Janko Moder. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1950.
- Reichling, Dietrich. *Das Doctrinale des Alexander de Villa-Dei*. Kritisch-exegetische Ausgabe. Mit Einleitung, Verzeichniss der Handschriften und Drücke nebst Registern. Bearbeitet von Professor Dr. Dietrich Reichling. Berlin: A. Hofmann & Comp, 1893.
- Rigler, Jakob. »Register v Dalmatinovi Bibliji.« *Jezik in slovstvo* 12, št. 4 (1967): 104–106.
- Sovrè, Anton, prev. *Homer: Iliada*. Poslovenil in uvod napisal Anton Sovrè. Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1982.
- Stabej, Jože. *Slowenisch-lateinisches-deutsches (zum Teil) Wörterbuch der Grammatik von Adam Bohorič*. V: *Adam Bohorič: Arcticae horulae: Die erste Grammatik der slowenischen Sprache*. Nachdr. [der Ausg.] Wittenberg 1584. (Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen 4/2), založ. Rudolf Trofenik, 144–206. München: Rudolf Trofenik, 1971.
- . *Slovensko-latinski slovar po: Matija Kastelec – Gregor Vorenc Dictionarium Latino-carniolicum 1680–1710*. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Sekcija za zgodovino slovenskega jezika, Založba ZRC, Zbirka Slovarji, 1997.
- Staré, Josip. *Občna zgodovina za slovensko ljudstvo*. Spisal Josip Staré, profesor zgodovine na kr. gimnaziji v Varaždinu. Celovec: na svitlo dala družba sv. Mohora v Celovcu: natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu, 1874 (I. zvezek.), 1876 (II. zvezek.).
- Tominšek, Josip. »Pisava tujih, posebno latinskih in grških lastnih imen v slovenščini.« *Ljubljanski zvon* 30, št. 8–9 (1910): 468–475, 539–543.
- . *Antibarbarus. Studije o napakah in pravilih slovenskega pisanja*. I. Ljubljana: L. Schwentner, 1910.
- . »Uvod o latinskem jeziku.« V: Fran Wiesthaler, *Latinsko-slovenski veliki slovar (A-FACILIS)*. Sestavil ob sodelovanju več šolnikov in uredil Fran Wiesthaler, gimnazijski ravnatelj v p. Tiskovne stroške pokril Dr. Anton Bonaventura Jeglič, škof ljubljanski, V–XXVII. Ljubljana: Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani, 1923.

- Toporišič, Jože et al. *Slovenski pravopis*. Uredniški odbor: Jože Toporišič et al. Izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. Stvarno kazalo Janko Moder et al. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC : Delo, 2003.
- Valjavec, Matija. »Homerove *Odiseje* I. spev. Poslovenil M. Valjavec.« *Glasnik slovenskega slovstva* 1 (1854): 54–58.
- Vodnik, Valentin. *Pismenost ali Gramatika sa perve shole*. V Lublani: natisnil Leopold Eger, 1811.
- . *Pésme Valentina Vodnika*. V Ljubljani: natisnil Jožef Blaznik, 1840.
- Vrtovčeva, Vida. »O Megiserjevem slovarju.« *Slovenski jezik. Glasilo Slavističnega društva*. 3 (1940): 68–72.
- Wiesthaler, Fran. *Latinsko-slovenski veliki slovar (A-FACILIS)*. Sestavil ob sodelovanju več šolnikov in uredil Fran Wiesthaler, gimnazijski ravnatelj v p. Tiskovne stroške pokrila Dr. Anton Bonaventura Jeglič, škof ljubljanski. Ljubljana: Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani, 1923.

FROM MEGISER TO THE SLOVENE ORTHOGRAPHY GUIDE 2001: CHAPTERS FROM THE HISTORY OF SLOVENISING CLASSICAL NAMES

Summary

The proper origins of lexicography, including the Slovenisation of classical names, are found in Slovene Protestant works (Biblical names form a separate chapter but still belong to this topic). They may be traced all the way to Adam Bohorič and his grammar book, *Arcticae horulae succisivae* (1584). An important source is represented by lexicographers, starting with Hieronymus Megiser (*Dictionarium quatuor linguarum*, 1592) and continuing with Matija Kastelec and Gregor Vorenc (*Dictionarium latino-carniolicum*, between 1680 and 1710). Another treasure trove of names is *Dictionarium trilingue* (1711–1712) by Father Hippolytus of Novo Mesto. A number of Slovenised names is found in Marko Pohlin's *Kraynska grammatika (Carniolan Grammar, 1768 and 1783)* and in the same author's trilingual dictionary *Tu malu besedishe treh jesikov* (1781). Pohlin took a radical approach to Slovenisation, often translating the classical names of gods and deities into Slovene or conflating them with their Slavic counterparts. The first rules for the Slovenisation of classical names appear in the textbook *Pismenost ali Gramatika sa Perve Shole (Literacy, or, Grammar for Primary Schools)* by Valentin Vodnik, whose poetry follows Pohlin in Slovenising the names or adapting them to its requirements. Vodnik's rules were adopted and slightly elaborated by Franc Serafin Metelko (*Lehrgebäude der slowenischen Sprache ...*, 1825), whose version was taken up unaltered in Franc Malavašič's *Slovenska slovnica za perve slovenske šole (Slovene Grammar for Slovene Primary Schools, 1849)* and Anton Janežič's *Slovenska slovnica* (1854), and with minor alterations in Jakob Sket's reworkings of the

Janežič grammar (1889, 1894 ...). More comprehensive and far more detailed rules were formulated in Fran Levec's *Slovenski pravopis (Slovene Orthography)*, published in 1899 in Vienna. In addition to his predecessors' work, Levec had at his disposal the first major achievements of Slovene classical philology and archaeology: translations of the classics (Homer, Sophocles, Plato, Vergil ...) and scholarly literature on classical antiquity (histories, professional articles ...). After Levec, the issue of Slovenising classical names was taken up by Josip Tominšek, first in a comprehensive article in the *Ljubljanski Zvon* newspaper (1910) and later in an expanded and complemented version of the same article, published as Chapter Five of his booklet *Antibarbarus: Studije o napakah in pravilih slovenskega pisanja (Antibarbarus: Studies on the Errors and Rules of Slovene Writing, 1910)*. His proposals concerning Slovenisation, however, had little impact. Excellent and detailed rules for the Slovenisation of Greek personal names, with clear instructions and numerous examples, were put forward in Franc Jerš's introduction to Dokler's *Grško-slovenski slovar (Greek-Slovene Dictionary, 1915)*. Another graphic and concise presentation is found in Anton Breznik's *Slovenska slovnica za srednje šole (Slovene Grammar for Secondary Schools, 1916)*. The relation between the theoretical rules of Slovenisation and the real state of affairs is best observed in two dictionaries: in Volume One of Wiesthaler's *Latinsko-slovenski slovar (Latin-Slovene Dictionary, 1923)* and in Fran Bradač's *Latinsko-slovenski slovar (1926, 2nd ed. 1937)*. In his fourth edition of *Slovenska slovnica za srednje šole (1934)*, Anton Breznik simplified and clarified the 1916 rules; an abridged summary of these rules is likewise found in the *Slovenski pravopis* published in 1935 by Anton Breznik and Fran Ramovš. Another brief summary of rules and examples is included in Stanko Bunc's *Pregled slovnice slovenskega knjižnega jezika (A Survey of the Grammar of Slovene Literary Language, 1940)*. The normative guide *Slovenski pravopis* published by the Slovene Academy of Sciences and Arts in 1950 absolves the entire issue of classical name Slovenisation in a single paragraph, and the same applies to *Slovenska slovnica (1956)* by Bajec, Kolarič and Rupel. The most elaborate presentation in the orthography guides is provided in the 1962 *Slovenski pravopis*, while the first complex attempt at ordering and synthesising the Slovenisation rules for classical names is Bronislava Aubelj's handbook *Antična imena po slovensko (Classical Names in Slovene, 1997)*. While her book does not provide all solutions, it is indisputably the most theoretically elaborate and most widely used aid to the Slovenisation of classical names. The 2001 *Slovenski pravopis*, on the other hand, oscillates on this topic: the author is evidently torn between rules and tradition, which results in many inconsistencies and even mistakes.

The problem of Slovenising classical Greek and Latin names has long beset the Slovene language and Slovene classical philology with its related disciplines. It continues to be an intriguing and still partly unresolved issue because rules simply cannot suppress time-honoured tradition and established usage.

Gregor Pobežin

Recto nomine nuncupari: ob rob k razpravi o slovenjenju antičnih imen

*Wer ist denn itzund der Teutschen
offentlicher Feind, womit man Krieg führet,
und wie heisset der Oberhauptmann?*¹

*J'ai pris les armes pour la liberté de tous.*²

Pričujoči članek, ki bo ob nekateri drugih prispevkih v tem svežnju bržkone deloval prav neogljenjo kratko (in krotko), naj namesto uvoda pospremita dva pikantna utrinka, ki bosta še kar primerna za takšno priložnost. Ko je namreč nastajal prispevek za nastop na Grošljevem simpoziju na temo slovenjenja antičnih imen, sem na eno uho vlekel zvoke iz televizije in ravno za rep ujel misel, ki jo je vešče skušal povzeti naš znani komik (ali raje komedijant?). Dejal je nekako takole: »Naj zaključim z mislijo, ki jo je zapisal **Horac** ...« Katero misel je zaključeval, ne vem več, a da pohujšanje še ni bilo dovolj veliko, je **Horacu** nato v usta položil Ciceronov vzklik, uperjen proti Katilini: *Quo usque tandem abutere*, [tu je spretno namesto Katiline vstavil ime naslovljenca], *patientia nostra?*

Drugi utrinek je kratek povzetek zabavne anekdote: na neki šolski ekskurziji se je profesor latinskega jezika med vožnjo z avtobusom povsem zatopil v razgovor z dijakom o Ksenofontovi *Kirovi vzgoji*; njegov kolega iz učiteljskega zbora je vlekel na ušesa in se naposled vmešal v pogovor: »Nehaj že govoriti o Kiru! To je bil **Cir!**« Profesor latinščine je odvrnil: »Jaz mu bom rekel Cir, ko boš ti deklamiral **Cyrie eleison!**« Zadeva se je menda končala pri ravnatelju zavoda, ki bo ostal neimenovan.

1 Schottelius, *Friedens Sieg*, 46: »Kdo pa je zdaj najočitnejši sovražnik Nemcev, s katerim bi se vojskovali, in kako se imenuje njihov glavar?«

2 Napis na Vercingetoriksovem spomeniku v Clermont-Ferrandu iz. l. 1903: »Za orožje sem prijel v obrambo obče svobode.«

Prispevek, ki se je razvil iz nastopa na Grošljevem simpoziju o slovenjenju antičnih imen, se tematike dotika zgolj obrobno, in sicer zaradi več bolj ali – še raje – manj tehtnih razlogov, od katerih je morebiti še najpomembnejši tisti, ki bo terjal prostodušno priznanje stališča (ki pa je res zgolj avtorjevo stališče), da z zatečenim stanjem na tem področju v bistvu ni nič narobe in da nova kodifikacija pravil slovenjenja v resnici ni potrebna – ne nazadnje vsaj en področni priročnik problematiko razmeroma zadovoljivo ureja –, oziroma bi tak poskus kaj hitro lahko zašel v pretirano željo po korekcijah, ki bi lahko (tudi v primeru izrazov, ki jih obdelujemo v nadaljevanju) delovale prisiljeno ali vsaj spominjale na neke vrste jezikovno »plastično kirurgijo«. ³ Drugi razlog, ki je še za odtенок tehtnejši od prvega, je, da avtor tega prispevka po svoji osnovni stroki ni prav noben strokovnjak za to področje.

Temu primerno se prispevek ne dotika toliko problematike slovenjenja antičnih imen, pač pa najprej na kratko pregleduje stanje v obstoječih prevodih pomembnejših antičnih zgodovinarjev, nato pa zaide k temi, ki ima vsaj na prvi pogled s tematiko simpozija oz. slovenjenja antičnih imen razmeroma malo skupnega, in sicer h kapaciteti antičnega imenoslovja – in, širše vzeto, antičnega zgodovinarstva – za njegovo sodobno politično (zlo)rabo.

Pogled, ali morda bolje rečeno *prvi* pogled na zgodovino prevodov antičnih zgodovinarjev v slovenski jezik sploh ne daje nespodbudne slike: slovenski bralec lahko seže po prevodih del izpod peresa malodane vseh »pomembnih« grških zgodovinarjev, če imamo v mislih kanon najpomembnejših (iz pozne antike imamo ohranjen seznam desetih najboljših grških zgodovinarjev, in sicer so se nanj uvrstili Herodot, Tukidid, Ksenofont, Filist, Teopomp, Efor, Anaksimenes, Kalisten, Helanik in Polibij, pri čemer so se v celoti ohranila zgolj dela prvih treh in – v okrnjenem obsegu – zadnjega), pa tudi nekaj prevodov del najpomembnejših rimskih historiografov, čeprav tu stanje, kakor bomo videli v nadaljevanju, ponuja že nekoliko manj razlogov za zadovoljstvo.

Katere prevode besedil grških zgodovinarjev ima na voljo slovenski bralec? Prevodi grških zgodovinarjev si po času izida sledijo nekako takole: ⁴

Sovretov prevod izbora Plutarhových življenjepisov *Življenje velikih Rimljanov* iz l. 1950;

Sovretov prevod Herodotovih *Zgodb* iz l. 1955;

Fašalekov prevod Tukididove *Peloponeške vojne* iz l. 1958;

3 Izraz je med razpravo, ki se je razvila med potekom simpozija, posrečeno skoval dr. Brane Senegačnik.

4 Za natančne bibliografske podatke gl. bibliografijo. Posebej naj na tem mestu poudarimo, da so za potrebe pričujoče kratke razprave upoštevana samo tista besedila, ki bi jih lahko umestili v okvir – v odsotnosti boljšega izraza – »političnega« zgodovinarstva. Obravnave biografskega žanra, ki mu v zadnjem času sicer ne manjka pozornosti, se bomo na tem mestu v veliki meri (ne pa povsem) vzdržali, čeprav bi s stališča slovenjenja imen morda predstavljal celo najbolj hvaležno snov.

5 Vsaj bežno se je Tukidida dotaknil tudi Sovre, ki je v svoj izbor *Predsokratikov* (1946) uvrstil tudi prevod Periklovega govora v čast padlih v prvem letu peloponeške vojne.

Sovretov prevod izbora Plutarhovitih življenjepisov *Življenje velikih Grkov* iz l. 1959;
 Gantarjev prevod izbora Prokopijeve *Zgodovine vojn* z naslovom *Pod Justinijanovim žezlom* iz l. 1961;
 Fašalekov prevod Ksenofontove *Anabasis* in *Kirove vzgoje* iz l. 1963;
 Fašalekov prevod Polibijeve *Obče zgodovine* iz l. 1964.

Z zadovoljstvom lahko torej ugotovimo, da so Slovenci že razmeroma zgodaj dobili prevode vseh štirih ohranjenih grških zgodovinopiscev iz prej omenjenega kanona (počakati bomo sicer še morali na prevod Ksenofontove *Grške zgodovine*), da pa je zadnji prevod izšel pred pol stoletja, če ne upoštevamo ponatisa Herodotovih *Zgodb*, ki pa jih je Slovenska matica izdala brez vsake dodatne redakcije.

Kakšno je stanje na strani prevodov rimskih zgodovinarjev? Po času izdaje si sledijo nekako takole:

Doklerjev prevod Salustijeve *Vojne z Jugurto* iz l. 1924;⁶
 Šmidov prevod Svetonijevih *Dvanajstih rimskih cesarjev* iz l. 1960;
 Bradačev prevod Tacitovih *Analov* iz l. 1968;
 Šmidov prevod Salustijeve *Katilinove zarote* in *Vojne z Jugurto* pod naslovom *Vojna in prevrat* iz l. 1968;
 Hriberškov prevod Tacitove *Germanije* iz l. 2004.

Na prevod Livijeve *Zgodovine* bomo, kolikor slišimo, morali še nekoliko počakati, s precejšnjim obžalovanjem pa lahko ugotovimo, da nam manjka tako rekoč celotno poznoantično zgodovinopisje, izvzemši že omenjeni Gantarjev prevod Prokopijevih *Vojn* v izboru, predvsem pa bi si želeli, da bi v slovenskem jeziku dobili prevod *Zgodovine* Amijana Marcelina.

Glavnilno prevodov del antičnih zgodovinopiscev je potemtakem slovenski prostor v malodane »udarniškem«⁷ zagonu dobil v poldrugem desetletju, najintenzivneje pa je prevajanje zgodovinopisja potekalo v 60. letih 20. stoletja, pri čemer lahko slovenske prevajalce, ki so se angažirali v tem žanru, preštejemo na prste ene roke; pri grških avtorjih izstopata Anton Sovre in Janez Fašalek, pri rimskih pa Jože Šmid.

Če pogledamo, kakšno je stanje pri slovenjenju imen, ga lahko povzamemo z izrazom »kaos«, čeprav so, kakor že povedano, prevajalci večidel prevajali znotraj obdobja poldruega desetletja – in čeprav sta vsaj dva prevajalca prevajala v istem času in si je težko misliti, da med njimi ni bilo nobene (strokovne) komunikacije. Še več, celo v različnih prevodih izpod peresa enega in istega prevajalca lahko zasledimo različne rešitve – pri čemer to ne

6 Salustij je bil deležen zanimivo veliko pozornosti; že l. 1910 je Jeršinovič izdal *Salustijev komentar*, l. 1938 pa je v priredbi M. Bajuka in M. Grošlja izšla šolska izdaja besedila *Bellum Jugurthinum* s komentarjem (Bajuk in Grošelj, *C. Sallustius Crispus*).

7 Iz poročila A. Sovreta o delu (16. 3. 1949), v: Movrin, »Yugoslavia in 1949«, 453.

želi zveneti kot kritika, pač pa zgolj kot ugotovitev, da so prevajalci (veliko!) delali tako rekoč brez vsake med seboj usklajene usmeritve.

Čeprav si v pričujočem prispevku nismo zadali naloge natančno popisati stanje slovenjenja imen v prevodih zgodovinopisnih del, naj se za hip vendar opremo na njegov naslov oz. temo simpozija; nadvse zgovoren primer zgoraj omenjenega kaosa so povsem neenotno poslovenjena krajevna imena, pri čemer bomo v bežno ilustracijo navedli samo nekaj najočitnejših nesoglasij:

- Šparta/Sparta
Fašalek v prevodu Tukididove *Peloponeške vojne* dosledno uporablja rešitev **Šparta**, čeprav ga je pripravil komaj tri leta po izidu Sovretovega prevoda Herodotovih *Zgodb*, kjer Sovre uporablja rešitev **Sparta**; v prevodu Polibijeve *Univerzalne zgodovine*, ki je nastal šest let kasneje, tudi Fašalek uporablja rešitev **Sparta**.
- Lakedaimon/Lacedemon
Fašalek v *Peloponeški vojni* uporablja rešitev **Lacedemon** in **Lacedemonci**, v *Univerzalni zgodovini* pa **Lakedaimon** ter **Lakedaimonci**, prav kakor Sovre v prevodu Periklovega govora padlim v prvem letu vojne, pa tudi v prevodu Herodotovih *Zgodb*.
- Lesbos/Lezbos
Medtem ko Sovre v prevodu Herodotovih *Zgodb* uporablja rešitev **Lesbos**, Fašalek v prevodu Tukididove *Peloponeške vojne* dosledno uporablja rešitev **Lezbos**;
- Korint/Korintos
Sovre v prevodu Herodotovih *Zgodb* uporablja rešitev **Korint**, Fašalek v prevodu Tukididove *Peloponeške vojne* prav tako, v prevodu Polibijeve *Univerzalne zgodovine* pa že celo **Korintos** (hudomušno bi ugotovil, da se je tu že otrese Sovretovega vpliva).
- Zakint/Zakintos/Dzakintos
Sovre v prevodu Herodotovih *Zgodb* uporablja rešitev **Dzakintos**, Fašalek v prevodu Tukididove *Peloponeške vojne* **Zakint**, v prevodu Polibijeve *Univerzalne zgodovine* pa **Zakintos**.

In tako naprej. Pri osebnih imenih je nered še večji; na tem mestu naj ta nered ponazorimo s kratkim citatom iz Bradačevega prevoda Tacitovih *Analov* iz l. 1968, ki ta nered kar nekako poudarjeno ilustrira (Tac. *Ann.* 15.71), in sicer odlomek o razmerah v Rimu po Pizonovi zaroti:

Toda kakor je bilo v mestu vse polno pogrebov, tako je bil Kapitol poln klavnih daritev. Eden je zato, ker so mu umorili sina, drugi, zaradi brata, sorodnika ali prijatelja, prinašal zahvalno daritev bogovom, krasil z lovrom hišo, poklekal pred cesarja in ga nadlegoval s poljubi. To ga je radostilo in nagradil je prenagljeno priznanje **Antonia Natalisa** in **Cervaria Prokula** z odpustitvijo kazni. **Milihus**, ki je prejel že kar preveč nagrad, si je nadel ime rešitelja, uporabljajoč za to grško besedo. Izmed tribunov je padel **Gavius Silvanus**; dasi je bil oproščen, si je z lastno roko vzel življenje, **Stadius Proksimus** je z brezkoristnim samomorom spodnesel cesarjevo odpuščanje. Nato so zgubili tribunsko dostojanstvo **Pompeius**, **Kornelius Martialis**, **Flavius Nepos** in **Stadius Domitius**, sicer ne zato, ker so sovražili cesarja, ampak ker se je to o njih mislilo. **Novia Priska** je zaradi prijateljstva s **Seneko**, **Glitia Gala** in **Ania Poliona** zadel izgon, ker so bili bolj očrnjeni, kakor da bi se jim kaj dokazalo. Priska je spremila njegova žena **Artoria Falcila**, Gala pa **Egnatia Maksimila** ...

Bradač, ki denimo v nominativu dosledno uporablja kar delno poslovenjeni latinski nominativ (Nero, Kornelius, Piso, ... – tu denimo Šmid v prevodu iz istega leta **Pizo**, nominative pa okrajša: Gaj Figul, ne Figulus ipd.), si je zgradil svoja pravila za slovenjenje imen, pri čemer za črko c uporablja poklasična pravila izgovorjave (Cervarius, Falcilus), za skupino ti pa ne (Glitia, Domitius), kar najdemo tudi pri Šmidu. V dveh prevodih, ki sta izšla v istem letu, torej vidimo različne rešitve.

Tudi pri osebnih imenih vidimo pri različnih prevajalcih različne rešitve; medtem ko, denimo, Jeršinovič v *Salustijevem komentarju* iz l. 1910 za lat. *Iugurtha* rabi rešitev **Jugurta** – enako pa tudi Dokler v prevodu iz 1924 in Grošelj ter Bajuk v komentarju iz l. 1938 –, Sovre v svojem »Življenju velikih Rimljanov« rabi rešitev **Iugurta**. Prav tako vsi poprej omenjeni v nominativu rabijo za lat. *Marius* slovenjeno obliko **Marij**, Sovre pa v nominativu ohrani latinsko obliko **Marius**, ki jo povsem sloveni le v odvisnih sklonih.

Teh nedoslednosti oziroma odstopanj je dejansko veliko preveč, da bi jih lahko tu našteali in več, kot bi jih bilo sploh smiselno naštevati, kakor tudi bržkone nima pretiranega smisla razpredati o razlogih zanje – morebiti ni povsem brez temelja sklep, da je uredniška politika založb, ki so dela objavile,⁸ te odločitve povsem prepustila prevajalcem.

Pri vprašanju slovenjenja antičnih imen pa se soočimo s še enim odstopanjem med rešitvami prevajalcev, ki ga pričujoči prispevek sicer ne tematizira, in sicer v primeru »tehničnega« izrazja. Čeprav namreč zgodovino pisje skozi vso antiko – in potem seveda skozi srednji vek do moderne dobe – velja za literaturo, je z ustrezno filozofsko podlago razvilo natančno politično terminologijo, od katere resen »politični« zgodovinar noče več odstopati. Dober primer zadrege pri slovenjenju tega izrazja, ki je

8 Z izjemo navedenih del, ki so izšla pred drugo svetovno vojno, je večji del vseh prevodov iz antičnega zgodovino pisja izšel pri Državni založbi Slovenije.

bržkone pogojena s specifičnimi »vsakokratnimi razmerami«, v katerih je kak prevajalec pač delal in jim pustil, da so vplivale na njegovo tolmačenje teh pojmov. Za ilustracijo navedimo *in extenso* odlomek iz Polibijeve *Univerzalne zgodovine* v Fašalekovem prevodu (6, 3–4):

Bilo je tudi več oligarhičnih ustav, na videz podobnih aristokratskim, čeprav so v resnici povsem drugačne od njih. Prav tako je tudi z **demokracijo** [δημοκρατία]. [...] Kjer je od prednikov dalje navada služiti bogovom, spoštovati očeta in mater, čislati starejše in poslušati zakone, in kjer dobi pri ljudstvu veljavo tisto, kar sklene večina – to je demokracija. Zato je šest ustavnih oblik, in sicer tri, ki jih vsi poznajo in ki sem jih prej omenil, in tri sorodne prejšnjim; s tem mislim **samovlado** [μοναρχία], oligarhijo [ὀλιγαρχία] in **ohlokratijo** [ὀχλοκρατία]. Najprvo je nastala sama po sebi in brez urejenih oblik samovlada. Iz te je nastalo in ji je sledilo **kraljestvo** [βασιλεία] z urejeno in boljšo zakonodajo. Ako preide v sorodno slabšo obliko, s čimer mislim nasilje [τυραννίς], se zopet spremeni v **aristokracijo** [ἀριστοκρατία] ...

V nekoliko manj kot dveh poglavjih je prevajalec za zelo natančno terminologijo uporabil, kakor vidimo, več meril; nekatere izraze je smiselno prevedel, pač v korist jasne razlike med urejeno kraljevino (βασιλεία) ter kakršno koli »monarhijo«, kar smiselno prevede kot »samovlada«, a se s tem odpove slovenjenju grškega izraza v obliki tujke, zaradi česar zazija vrzel v Polibijevem procesu *anakyklosis*⁹ – še bolj pa je to očitno v primeru nespecifičnega prevedka »nasilje« za grški izraz τυραννίς. Čudi pa tudi odstopanje med prevodi »demokracija« in »aristokracija« ter »ohlokratija«. Kot medklic naj omenimo, da tudi Sovre v Periklovem govoru padlim v prvem letu vojne dosledno uporablja »demokratija«, v čemer najbrž ne moremo prepoznati zgolj arhaizirajočega oklepanja jezikovne tradicije.

Stvar je namreč zanimiva iz drugega zornega kota; v Polibijevem prevodu iz l. 1964 je Fašalek grški izraz *demokratía* že prevedel kot »demokracija«, povsem drugače pa se je znašel v prevodu Tukididove *Peloponeške vojne*, kjer je za isti grški izraz uporabil nekoliko nelagoden (in zgodovinsko povsem neprimeren) izraz »ljudska oblast«, ki zbujata neprijetne asociacije na »vsakokrat prisotne razmere« – tudi če ni šlo za hoteni učinek.

Daleč od tega, da bi pričujoči prispevek skušal predlagati kako korekcijo prevajalskih rešitev za tovrstno izrazje (v takšnem prizadevanju bi seveda mimogrede tvegala, da zaide na močvirno območje »jezikovne plastične kirurgije«); zadnje razmišljanje marveč zluži kot uvod v drugi del razprave – k zanimivemu primeru »posvojitve« antične zgodovine in njenih specifičnih realij za potrebe že omenjenega ἀεὶ παρῶν τι.

9 Prim. Luthar et al., *Zgodovina historične misli*, 1:119.

Leta 1642 je nemški filolog, pesnik in jezikoslovec Justus Georg Schottelius (1612–1676) na oder postavil prozno trodejanko z naslovom *Friedens Sieg – Ein Freudenspiel*. Delo, ki je bilo ob svoji krstni uprizoritvi deležno velike pozornosti,¹⁰ tematizira Tridesetletno vojno (1618–1648), njene posledice in vzroke, ki jih Schottelius razgrne že v verzificiranem predgovoru (v zgodovinsko podloženem predgovoru k ponatisu iz leta 1648¹¹ je Schottelius svoje poglede na razloge za vojno še dodatno pojasnil). Schottelius jo vidi predvsem kot posledico slepega človeškega pohlepa:¹²

Der Krieg soll hinvergehen, der Fried und Tugend siegen:
Der Menschen blinder Wunsch samt des Weltwesens Schein
Sol samt des Friedens Kraft hie vorgebildet sein ...

Prešla bo vojna: mir, krepost jo bosta strla,
in slep pohlep ljudi zdaj, zdaj bosta zastrla
miru presilna moč, z njo vred svetovna slava ...

Vendar pa je za temo pričujočega članka dosti bolj pomemben poudarek Schotteliusovega predgovora naslednje razmišljanje, ki ga moramo navesti *in extenso*:¹³

Der Griechen Zier ist hin. Es wird itz nicht geacht,
Wie auf den Schauplatz ward der Herr und Knecht gebracht,
Dis meinen wir, man sei so schlecht nicht mehr verbunden
An frömder Völker Art; das Teutsche hat gefunden
Auch seine eigene Zier. Was schreibt Euripides
So wunderreich, was schreibt der slaue Sophocles,
Was Plautus, Seneca, Terentius imgleichen
Nach der Lateiner Kunst mit lust herausser streichen,
Das zwingt uns Teutschen nicht: Man wolle dismal nicht
Von Rom und Griechen Land ersetzen, was gebricht.

Zbledel je grštva lesk. Je komu sploh še mar,
kako na oder vdreta sluga in gospodar?
A kaj s tem mislim? To, da ni nam treba vsak
domislek tuj povzeti; zven ima sladak
domače slovstvo. Ni, da zdaj bi kar počez
zavrgli vse, kar spisal je vrli Sofokles,
Evripid z njim zložil zares prelepega,

10 Smart, »Justus Georg Schottelius«, 86; glavne vloge so odigrali Schotteliusovi učenci, ki jih je poimensko predvidel v posameznih vlogah (Schottelius, *Friedens Sieg*, 14).

11 Koldeweyeva izdaja iz l. 1900, ki je bila uporabljena za pisanje tega članka, vsebuje tudi ta predgovor; vsi citati so prepisani iz gotice v izvorni obliki; številčenje citatov v nadaljevanju upošteva Koldeweyeva paginacijo, v tekstu pa je navedena tudi številka posameznega paragrafa.

12 Schottelius, *Friedens Sieg*, 15.

13 Ibid.

pa v rimskem svetu Plavt, Terencij, Seneka.
 Le to: če zeva nam praznina tu in tam,
 v grškem, rimskem svetu mašil ne bom iskal.

V kulturno-programsko obarvanem odlomku Schottelius sestavi domoljubni *sentiment*, ki je v sozvočju tudi z drugimi njegovimi deli, zlasti z delom *Todesklage, Der Teutschen Sprache Einleitung*.¹⁴ V osrčju Schotteliusovega »kulturnega programa« je obramba nemške kulture, katere temelj je jezik, prav v tem pa Schottelius zaznava, kakor bomo nakazali z naslednjimi citati, bistveni problem – namreč jezik, s katerim se Nemci – *die Teutscher* – ne morejo povsem identificirati, ker je enako razcefran kakor etnična podoba Nemčije, zato se postavi v njegovo obrambo.

V službo te kulturne obrambe pa Schottelius vpokliče nikogar drugega kot germanskega kneza Arminija, zmagovalca nad Varovimi legijami v Tevtoburškem gozdu leta 9. Arminij (vloga je l. 1642 odigral Philip Gans) se na odru pojavi na začetku drugega dejanja, in sicer ga na ukaz *der unsterblichen Götter* pripelje rimski bog Merkur, pridruži pa se mu še legendarni nemški kralj Henrik I. (Henricus Auceps oz. Heinrich der Finkler, 876–936).¹⁵

Arminij (*Harminius*) kar ne more verjeti, v kakšnem stanju je nemška dežela (65).¹⁶

Aber was! Sol dies Land auch wol das Teutschland sein? [...] Die stellungen der Sonnen und des Monden zeigen es ohnfehlbarlich. Ja ich smekke es an der Luft [...] das dieser Erdenstrich muß das alte Vaterland sein. Die Grundfeste aber des Erdreichs wird sich müssen erschüttert und alle Völker verwickelt und vermanget haben. [...] Ich sehe Spanien und Ungeren, Crabaten, Franzosen und Welsche [...] durch und durchziehen.

A kaj je to! Je to sploh še nemška dežela? [...] Po soncu in luni sodeč, že je. Zares, v zraku vonjam [...], da mora biti ta kos zemlje domovina.

A zemlja se je morala v temeljih stresti, da so se vsa ljudstva premešala in prepletla. [...] Vsepoovsod vidim Špance, Madžare in Hrvate, pa Francoze¹⁷

...

Da je zmeda še večja, se Arminiju in Henriku na odru pridružita nemški kmet (*ein Teutscher Baur*) in »kavalir po zadnji modi« Bolderian (*ein alamodo Cavalier*). Jezik nemškega kmeta je nasršen z narečnimi izrazi, da ga Henrik in Arminij ne razumeta (*Kanst du, Kerl, denn nicht recht teutsch reden?*), še slabše pa

14 Za primerjave med *Todesklage* in *Friedens Sieg* gl. Smart, »Justus Georg Schottelius«, 91ss.

15 *Dramatis personae* v drugem dejanju so Merkur, Arminij, Henrik, nemški kmet, Bolderian in Nemec (*Teutscher*).

16 Schottelius, *Friedens Sieg*, 43.

17 V izvirniku nam ne sme uiti svojevrsten *hendiadyoin*, tj. *Franzosen und Welsche*, ki Francoze poleg običajnega imenuje še z izrazito negativnim, porogljivim imenom *Welsch* (prim. Massmann, *Deutsch und Welsch*, 15), s katerim je v ostrem nasprotju poudarjena raba izraza *Teutsch*.

je v Bolderianovem primeru; ta se namreč predstavi kot *ein geborner Teutscher*, njegov jezik pa je nenavadna mešanica nemškega in tujih jezikov (75–76):¹⁸

Vostre tres-humble Serviteur, Monsieurs. *Ich bin commandirt etwa einen Corporall zu avifiren, daß er etzliche Pferde solte recognosciren lassen. Denn es an den Collonellen ist adressiret, daß etzliche Compagnien von fremder Cavalleria heute fürbey marchiret, zu vernehmen, was deren propo sei, oder wo der march intentionire.*

Aber Monsieurs, sie perdoniren meiner curiosität, mich bedünket, sie nicht zu unserer armada gehören, denn die facon und modo ihrer kleidung ist fast unmanirlich.

Vaš ponižni sluga, *Messieurs*. Naloženo mi je bilo, naj obvestim nekega *Corporalla*, da v izvidnico pošlje nekaj konj. *Colonellu* je bilo namreč naznanjeno, da je šlo danes tod mimo nekaj *Compagnons* tuje *Cavallerie*, zato je treba poizvedeti, kakšen je njihov *propos* oziroma kam meri njihov *marche*. A, *Messieurs*, *pardon* moji radovednosti; zdi se mi, da nista iz naše *armade*, kajti *façon* in *mode* vajinih oblačil ni ravno po omiki.

Junaka te jezikovne mešanice¹⁹ ne razumeta (76: *Ich vernehme diesen gleichfalls nicht ganz*²⁰), ne razumeta pa niti spremenjenih razmer – Henrik ugovarja Bolderianovemu nemštvu (*Mein lieber, sagt mir doch: seid ihr ein geborner Teutscher, wie es doch denn immermehr komme, daß ihrn in Teutschland denn nicht recht Teutsch redet ...*), Arminij pa tudi ne razume njegove vloge »kavalirja« (*was es für ein Mann auf teutsch sei, ein Cavalier ...?*). Bolderian, ki v pogovoru z junakoma nastopa vedno bolj oholo in naveličano (78: *Und befinde ich wenig raison und delectament in diesen discoursen*²¹), ponudi razlago, ki je v ostrem nasprotju s krepostmi, ki jih posebljata Arminij in Henrik (84):²²

Ein braver Cavalier, Monsieurs, der bewerbet sich üm die favor der fortun, praesentirt bey allen occasionen seine courage lest den valor seines Degens nicht manquiren, weis eine brave Dame zu courtisiren [...] souhaitiret immermehr die favorisirung einer acceptablen fortun und Successes und hat sich in andere Sachen wenig zu engagiren. [...]

Pravi kavalir, *Messieurs*, ki si prizadeva za *faveur della fortuna*, ob vsaki priložnosti izkazuje svoj *courage*, ne skriva *valeur* svojega meča in zna dvoriti lepi dami. [...] Vedno zasleduje srečno usodo in *succès*, za druge *choses* pa se ne meni dosti [...]

18 Schottelius, *Friedens Sieg*, 47.

19 Takšna mešanica pa za evropski prostor 17. stoletja sploh ni bila edinstvena; o podobni jezikovni situaciji v slovenskih deželah oz. v Bitnjah v 17. stoletju poroča tudi Valvasor (Štih in Simoniti, *Na stičišču svetov*, 87s.).

20 Schottelius, *Friedens Sieg*, 47.

21 Schottelius, *Friedens Sieg*, 51.

22 Ibid.

Jezikovni prepad, ki zeva med nemškim kavalirjem 17. stoletja in junakoma svetle nemške preteklosti, se še poglobi z izpričano kulturno razliko; medtem ko se Arminij sklicuje na krepost in ljubezen do domovine (66: »midva – jaz pred 1600 leti, ti pa več kot 700 leti – sva se že z mlekom napojila kreposti in ljubezni do domovine« – *ich für 1600 Jahren, du aber nunmehr für 700 Jahren mit der Milch die Tugend und die Liebe zum Vatterlande eingesogen*²³), je *alamodo* nemški »kavalir« nasprotje tistega, kar naj bi bil po Henrikovih in Arminijevih merilih *ein Teutscher* in dvojno negativna figura. Navzven²⁴ in navznoter kulturni kolaž tujih vplivov (in po izražanju zelo blizu t.i. *Welsche*) se imenuje *Cavalier*, v bistvu pa je navaden *condottiero* – plačanec, oportun, frivolni koristolovec in zapeljivec, ki zasleduje ugodne priložnosti in ga pri tem ne vodi nesebična *Liebe zum Vatterlande*. Henrikovo in Arminijevo zaprepadenost nad Bolderianovo dekadenco, ki pooseblja stanje v deželi, nazadnje nekoliko poteši šele pojav »nemške figure« – *ein Teutscher* –, ki razloži, kako je do vsega skupaj sploh prišlo (86–91).

Arminij in Henrik kot predstavnika idealizirane – in za potrebe *fabule* privatizirane – preteklosti pa nista Schotteliusova iznajdba, pač pa gre za literarni vpoklic junaških osebnosti, značilen za *Sprachpatrotismus* 17. stoletja,²⁵ pa tudi Schotteliusova drama bi v tem smislu ne izstopala pretirano iz množice podobnih del, ki skozi idealizirano slavno preteklost tematizirajo odpor do prisotnih razmer,²⁶ vendar pa je v Arminijevem primeru tradicija povzročila globlje spremembe, in sicer ne zgolj v rabi literarnega junaka kot emblema tipizirane *Tugend*, pač pa tudi v preoblikovanju – ponemčenju – njegovega imena.

V svojih *Tischreden* (1531–1546) je namreč Martin Luther zapisal med drugim naslednje:²⁷

Lutherus Cheruscus. In chronicis legitur, quod quidam Cheruscus dux, ein Hartzer oder Hartzlander, nomine Hermannus, Romanos strage profligasset, et ex illorum acie 21000 occidisset. Ita nunc Lutherus Cheruscus, eyn Hartzlander, Romam devastat.

Luther, Herusk. V kronikah stoji zapisano, da je neki knez Heruskov s Harškega, Herman po imenu, Rimljane uničujoče porazil in pobil 21.000 njihovih. Tako zdaj tudi Herusk Luther s Harškega pustoši po Rimu.

23 Schottelius, *Friedens Sieg*, 43.

24 O lesorezih, na katerih so upodobljeni prizori iz *Friedens Sieg* gl. Smart, »Schottelius and the Patriotic Movement«, 86; za Bolderianov opis *ibid.*, 93.

25 Stukenbrock, *Sprachnationalismus*, 98–99; Smart, *Schottelius and the Patriotic Movement*, 91.

26 O popularnih junakih (med katerimi izstopa prav Arminij oz. Hermann) gl. Smart, *Schottelius and the Patriotic Movement*, 91.

27 *Tischrede* 3464c; citirano po: Kipper, *Der Germanenmythos im Deutschen Kaiserreich*, 43.

Z osvajalsko in protonacionalno retoriko – pa čeprav v religijskem kontekstu – se Luther na neki način odpoveduje humanistični držbi,²⁸ njegov »Suida«, ki je smiselno blizu temu, kar slabih sto let kasneje o sebi izpove tudi Schotteliusov Arminij (67: ... *den erscreklichen Ort, wo ich die besten Römischen Legionen samt dem Quintilio Varo abgewürget ...*²⁹), pa je morebiti tudi prvi primer literarne tradicije, ki je ime Arminij izenačila s (staronemškim³⁰) imenom Herman,³¹ čeprav za kaj takega ni nobene etimološke osnove.³² Schotteliusov sodobnik Johann Rist (1607–1667) za razliko od Schotteliusa ta etimološki popravek že upošteva; v njegovem delu *Das Friedewünschende Teuschland* iz 1649 med *dramatis personae* nastopa tudi »Heerzog Herman«.³³

Toda če Lutherjev kratki leksikografski zapis celo deluje ironično – Aventinovo preoblikovanje latinskih imen v podobno zveneča nemška pa naivno –,³⁴ sta kulturna posvojitev (povsem izolirane) zgodovinske epizode Arminijeve zmage nad Varom ter Arminijevo imensko preoblikovanje v Hermana ustvarila idealno podlago za bogato literarno tradicijo od von Huttenovega dialoga *Arminius* (1529) prek Schotteliusa ali že omenjenega Rista, pa kasneje denimo Schlegla (*Hermann, ein Trauerspiel*, 1740-41) in Klopstocka (*Hermansschlacht: Ein Bardiet für die Schaubühne*, 1769) do prve polovice 19. stol., ko zgodovinska drama, kakršni sta Kleistova drama *Die Hermansschlacht* (1808) ali istoimenska Grabbejeva drama (1835–36),³⁵ postane eden najpopularnejših žanrov – in seveda še dlje, vse do 30. let 20. stoletja.³⁶ Ta tradicija, v kateri so nemški humanisti odigrali pomembno vlogo,³⁷ je že v 18. stoletju dobila resne politične pospeške,³⁸ v tem smislu je smiselno citirati daljši pasus iz Gottschedovega komentarja k poglavju o sklanjanju tujih imen (»Eines gelehrten Sprachkenners, kurze Anmerkungen über das Decliniren der eignen Namen fremder Sprachen im Deutschen«) v nemškem jeziku, pri katerem nam ne more uiti njegov nacionalni motiv:³⁹

28 Prim. Kittelson, »Humanism and the Reformation in Germany«, 306.

29 Schottelius, *Friedens Sieg*, 43.

30 Prim. Bahlow, *Deutsches Namenlexikon*, s.v. »Hermann«.

31 Münkler in Grünberger (»Von Arminius zum (H)Erman: der Erlediger Teutscher Nation« – non vidi, citirano po: Winkler, *Arminius the Liberator*, 73, op. 41) sta sicer pokazala, da je naivni etimološki most med imenom Arminij in Herman (Erman) verjetno zgradil Ioannes Aventinus v delu *Chronica*.

32 Prim. Timpe, *Arminiusstudien*; Timpe, *Römisch-germanische Begegnung*, 220; o morebitnem rimskem oz. latinskem poreklu imena Arminij kot *nomen gentile* prim. Mertens, *Für oder gegen Rom*, 13; o dvosmerni trdoživosti te tradicije govori tudi to, da si je nizozemski teolog in reformator Jakob Hermanszoon (1560–1609) nadel latinsko ime *Iacobus Arminius*.

33 Poleg Hermana pri Ristu nastopa, podobno kot pri Schotteliusu, tudi Merkur, poleg njega pa še Arioivist (Ehrenvest), Vitekind itd.

34 Winkler, *Arminius the Liberator*, 73, op. 41.

35 O Grabbejevi drami *Die Hermansschlacht* gl. Menshikova, »National myth in German drama«.

36 Prim. Krebs, *A Most Dangerous Book*, 214ss.

37 Mertens, »Instrumentalisierung der 'Germania' des Tacitus«, 99ss.; Benario, »Arminius into Hermann«, 85ss.

38 Herrmann, »Mein Arm wird stark«, 56ss.; Winkler, *Arminius the Liberator*, 77ss.

39 *Neuer Büchersaal* 8 (1749): 464–476.

So wenig es den alten Griechen und Römern bedenklich geschienen, an die Namen ihrer barbarischen Nachbarn, griechische und römische Endsylben anzuflicken: eben so wenig darf es uns beneklich scheinen, nach unser Mundart ihre Endsylben wegzuerwerfen. **Machten sie aus unserm Hermann Arminius, aus Siegvest Segestes, aus Ehrenvest Arioivistus:** warum soltent wir nicht aus Augustus, August, aus Antonius, Anton, aus Pomponius, Pompon, aus Hippokrates, Hippokrat, und aus Galenus, Galen machen? Machen es wohl die Wälschen und Franzosen anders? Und hat nicht seit zweyhundert Jahren D. Martin Luther, [...] dem Deutschen Wohlklange aufgeopfert?

Grki in Rimljani so meni nič, tebi nič imenom svojih barbarskih sosedov dodajali grške in rimske končnice: podobno lahko tudi mi po naši jezikovni šegi njihove končnice brez nadaljnega odstranimo. Oni so iz našega Hermana naredili Arminija, iz Siegvesta Segesta, iz Ehrenvesta pa Arioivista; zakaj ne bi še mi imena *Augustus* skrajšali v Avgust, imena *Antonius* v Anton, imena *Pomponius* v Pompon, imena *Hippokrates* v Hipokrat, imena *Galenus* pa v Galen? Mar Francozi počno kaj drugače? In ali ni že Martin Luther pred dvesto leti [za ta imena] ponudil nemških različic?

Podobno kot drama 18. stoletja, tudi zgoraj izpričana logika prevajanja imen (in ponovnega osvajanja »naših« imen) – ta vsaj v enem momentu zaide v enako porogljivo dikcijo (*die Wälschen*) kot Schotteliusov Arminij – za identifikacijo lastnih kulturnih mehanizmov instrumentalizira (navideznega, a zdaj že tradicionalnega) »sovražnika«⁴⁰ ter njegove »uzurpatorske prakse« – zgodovinsko so to Rimljani in Grki, med sodobniki pa Francozi (*die Wälschen*): *Machen es wohl die Wälschen und Franzosen anders?*

Tako ideološko kontaminirana recepcija zgodovine je imela povsem formativno vlogo v oblikovanju nacionalnih zavesti – seveda pa ne zgolj v nemškem prostoru; jezikovno in mitološko preoblikovana zgodba o Arminiju oz. Hermanu se je nalagala v predmoderne in predpolitične plasti nacionalne eksistence, v kateri se je meja med Arminijevimi Heruski in vestfalskimi kmeti polagoma povsem izbrisala.⁴¹

S to trdoživo tradicijo recepcije zgodovine in njene literarne interpretacije kljub političnim preobratom oziroma političnemu razvoju in modernizaciji v 19. stoletju (predvsem pa pospešenemu znanstvenemu napredku v zgodovinopisju) ni bilo resnega preloma vse do druge polovice 20. stoletja – še več, utrjevala je ideološke poenostavitve kot vezivo med zgodovinsko oziroma mitološko materijo ter »vsakokrat prisotnimi« političnimi temami, zaradi katerih se je recepcija zgodovine sčasoma zlila z nacionalnimi mitomanijami, ki so povsem izgubile stik s prostorsko in časovno stvarnostjo.

40 Herrmann, »Mein Arm wird stark«, 56.

41 Timpe, *Römisch-germanische Begegnung*, 449ss.

BIBLIOGRAFIJA

Prevodi grških zgodovinarjev

- Plutarh. *Življenje velikih Rimljanov*. Prevod Anton Sovre. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1950.
- Herodot. *Zgodbe*. Prevod Anton Sovre. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1953–55. Pponatis Slovenska matica, 2003.
- Tukidid. *Peloponeška vojna*. Prevod Janez Fašalek. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1958.
- Plutarh. *Življenje velikih Grkov*. Prevod Anton Sovre. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1959.
- Prokopij iz Cezareje. *Pod Justinijanovim žezlom*. Izbral, prevedel in spremno besedo napisal Kajetan Gantar. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1961.
- Ksenofon. *Anabasis: pohod v notranjost. Kirova vzgoja*. Prevedel Janez Fašalek. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1963.
- Polibij. *Obča zgodovina*. Prevod Janez Fašalek. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1964.

Prevodi rimskih zgodovinarjev

- Gaj Salustij Krisp. *Vojna z Jugurto*. Poslovenil Anton Dokler. Ljubljana: Zvezna tiskarna in knjigarna, 1924.
- Gaj Svetonij Trankvil. *Dvanajst rimskih cesarjev*. Prevod in opombe Jože Šmit; uvod Anton Sovre. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1960.
- Publij Kornelij Tacit. *Anali*. Prevod Fran Bradač. Maribor: Obzorja, 1968.
- Gaj Salustij Krisp. *Vojna in prevrat*. Prevod, spremna beseda in opombe Jože Šmit. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968.
- Publij Kornelij Tacit. *Pogovor o govornikih; Agrikola; Germanija*. Prevod, spremna beseda, opombe in komentar Matej Hriberšek. Ljubljana: DZS, 2004.

Druga literatura

- Bahlow, Hans. *Deutsches Namenlexikon: Herkunft und Bedeutung von 15000 Vor- und Nachnamen*. Bindlach: Gondrom, 2004.
- Bajuk, Marko in Milan Grošelj, šolska izdaja s komentarjem. *C. Sallustius Crispus: Bellum Iugurthinum*. Ljubljana: Banovinska zaloga šolskih knjig in učil, 1938.
- Benario, Herbert W. »Arminius into Hermann: History into Legend.« *Greece & Rome* 51.1 (2004): 83–94.
- Christou, Miranda. »The Language of Patriotism: Sacred History and Dangerous Memories.« *British Journal of Sociology of Education* 28.6 (2007): 709–722.
- Herrmann, Hans Peter. »Mein Arm wird stark und groß mein Muth [...]: Wandlungen des deutschen Nationalismus im 18. Jahrhundert.« V: *Die Ordnung der Kulturen: Zur Konstruktion ethnischer, nationaler und zivilisatorischer Differenzen 1750-1850*, ur. Hansjörg Bay in Kai Merten, 53–78. Würzburg: Königshausen und Neumann, 2006.
- Jeršinovič, Anton. *Salustijev komentar*. Ljubljana: Katoliška bukvarna, 2010.

- Krebs, Christopher. *A Most Dangerous Book: Tacitus's Germania from the Roman Empire to the Third Reich*. New York: Norton&Co., 2011.
- Kipper, Rainer. *Der Germanenmythos im deutschen Kaiserreich: Formen und Funktionen historischer Selbstthematization*. Göttingen: Vandenhoeck&Ruprecht, 2002.
- Kittelton, James M. »Humanism and the Reformation in Germany«. *Central European History* 9.4 (1976): 303–322.
- Luthar, Oto et al. *Zgodovina historične misli*. 2 zv. Ljubljana: Založba ZRC, 2016.
- Massmann, Hans Ferdinand. *Deutsch und Welsch, oder, Der Weltkampf der Germanen und Romanen*. München: Georg Weis, 1843.
- Menshikova, Mariya Konstantinovna. »National myth in German drama of the 1830–1870s.« *Liberal Arts in Russia* 5/1 (2016): 52–57.
- Mertens, Dieter. »Instrumentalisierung der 'Germania' des Tacitus durch die Deutschen Humanisten.« V: *Zur Geschichte Der Gleichung Germanisch-Deutsch: Sprache Und Namen, Geschichte Und Institutionen*, ur. Heinrich Beck, Dieter Geuenich, Heiko Steuer in Dietrich Hakelberg, 37–102. Berlin, New York: De Gruyter, 2004.
- Movrin, David. »Yugoslavia in 1949 and its Gratiae Plenum: Greek, Latin, and the Information Bureau of the Communist and Worker's Parties (Cominform)«. V: *Classics and Communism: Greek and Latin behind the Iron Curtain*, ur. György Karsai et al., 192–329; 495–511. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Budapest: Collegium Budapest Institute for Advanced Study, Warsaw: Faculty of Artes Liberales, 2013.
- Mertens, Karsten. *Für oder gegen Rom? Germanen in der römischen Armee*. Hamburg: Diplomica Verlag, 2012.
- Schottelius, Justus Georg. *Friedens Sieg: Ein Freudenspiel von Justus Georg Schottelius 1648*. Halle: Niemayer, 1900.
- Smart, Sara. »Justus Georg Schottelius and the Patriotic Movement«. *The Modern Language Review* 84.1 (1989): 83–98.
- Stukenbrock, Anja. *Sprachnationalismus: Sprachreflexion als Medium kollektiver Identitätsstiftung in Deutschland (1617-1945)*. Berlin, New York: De Gruyter, 2005.
- Štih, Peter in Vasko Simoniti. *Na stičišču svetov: Slovenska zgodovina od prazgodovinskih kultur do konca 18. stoletja*. Ljubljana: Modrijan, 2009.
- Timpe, Dieter. *Arminiusstudien*. Heidelberg: C. Winter, 1970.
- Timpe, Dieter. *Römisch-germanische Begegnung in der späten Republik und frühen Kaiserzeit: Voraussetzungen - Konfrontationen - Wirkungen*. München: Saur, 2006.
- Winkler, Martin M. *Arminius the Liberator: Myth and Ideology*. New York: Oxford University Press, 2016.

RECTO NOMINE NUNCUPARI: A NOTE ON THE DEBATE OVER THE SLOVENISATION OF CLASSICAL NAMES

Summary

This paper investigates how Latin or Greek names and expressions have been adapted in the existing Slovene translations of historiographical works written by either Greek or Roman historiographers. The bulk of these oeuvres was

translated in the 1960s mainly by three translators, who presumably all knew each other (and were possibly even associated as professors and students, if not as work colleagues), and published by two major publishing companies. Nevertheless, there are major discrepancies in the solutions employed by individual translators for the same names and expressions. A rough comparative survey of the translated historiographical works has shown that there must have been but little communication between the translators, even though they translated the major texts within the same decade, and that the problem was largely ignored by the responsible editors and publishers.

A twofold research, this paper further investigates the fascinating development of the way in which the name of an ancient chieftain of the Germanic Cherusci, *Arminius*, came to be understood and reinterpreted in 16th and 17th century Germany, which gave birth to a long and productive literary tradition as well as to a long tradition of heavily mythologised reception of history. It was Martin Luther in his *Tischreden* and Ioannes Aventinus, the author of *Chronica*, who possibly first employed the 'Germanised' name *Hermann* instead of the Latin *Arminius*, even though there is no etymological justification for it; Luther in fact employed the name in what can easily be understood as a jest, a *mot desprit*. Unwittingly, they paved the way for the literary exploitation of Arminius' name and his involvement in the Germanic struggle against the Romans. Through a detailed analysis of some passages from the drama *Friedens Sieg*, written by Justus Georg Schottelius, as well as a short excerpt from an 18th century linguistic treatise, this paper outlines how the *Varusschlacht* or the *Hermannsschlacht* became one of the most popular literary *topoi* that helped propel the national (and increasingly nationalist) mythologies, which came to be more and more *Feind*-oriented through the course of the 18th and 19th centuries.

Marko Marinčič

Parménid ali Parmeníd: Pravda, ki sploh ni črkarska

Ta prispevek nima niti empirično znanstvenega niti normativnega namena. Slovenjenje antičnih imen se mi je od nekdaj zdelo ena manj vzemirljivih tem. V klasični antiki je preveč boljših razlogov za navdušenje. Kaj šele, da bi imel o taki temi dogmatična načela ali da bi se želel z »znanstvenimi« argumenti zavzemati za neko normo. Normo, na primer pravopisno, lahko prepričljivo podpirata edino usus in analogija, ne le analogija znotraj grškega in latinskega fonetskega sistema, temveč tudi analogija s slovenščino. Poleg tega je pravopisna in pravorečna norma sama po sebi omejena na splošno, zlasti šolsko, priročniško in publicistično rabo. V leposlovju in v literarnih prevodih bomo Muze, če se nam bo zljubilo, še naprej pisali z veliko, tudi če to ni »družinsko« ime natančno določenih deveterih sester.

V tem prispevku strogo ločujem med običajno vsakdanjo rabo, ki jo je smiselno podvreči normi, in med področjem, ki mu vlada *licentia poetica*. Koristno se mi zdi, da jeziku šole in publicistike vlada uradno veljavna norma, ki išče ravnotežje nad ususom in analogijo. Pravopis ni nepotrebna knjiga, normativna intervencija ne sme biti tabu. Naj Talíja (gr. Θάλεια, lat. *Thalía*) postane Tálíja (z latinskim vokalizmom in z grškim naglasom) samo zato, ker televizijski in radijski novinarji tako radi frazarijo o »Tálíjinem hramu«? Je preveč nedemokratično, če pravopis v takem primeru uporabi načelo analogije in zapove Talíjo? Bi bilo preveč elitistično že to, da bi tako obliko dopustil?¹

V razpravi, ki sledi, se omejujem na slovenjenje in še zlasti na naglašanje *lastnih imen*. Vprašanje je mogoče deloma posplošiti na celotno problematiko slovenjenja in naglašanja besed, prevzetih neposredno iz grščine in latinščine, vendar le *deloma*. Pri tujkah igra usus bistveno večjo vlogo, ker so pač bolj

¹ Gantar, »Nekaj misli«, 543, je bolj naklonjen udomačeni rabi Tálíja. Možen zgodovinski argument v prid Tálíji je zgodnji pojav itacizma pri diftongu ei. Po drugi strani se Bronislava Aubelj, *Antična imena*, xxiv, odloča za latinsko Talíjo, pač po analogiji s podobnimi imeni.

razširjene.² Vprašanje naglasa se mi zdi zanimivo zato, ker se naglas najbolj izmika normativnosti. Razlogi za to so preprosti: naglas ni viden v zapisu in zlahka ubeži vsakršnemu nadzoru, celo uredniškemu in lektorskemu. Če je kje »viden« ali še rajši »slišen«, je to predvsem v metričnih prevodih. A prav ti si glede naglasa jemljejo največjo svobodo.

Največja skušnjava normiranja se seveda pojavi tam, kjer usus odstopa od »avtentične« izreke. Po drugi strani pa je za neuko, laično uho to merilo precej brezpredmetno. Ravno pri naglasu bolj kot kjerkoli drugje vlada usus, ki v slovenščini, nemščini, italijanščini, angleščini in v večini modernih jezikov (tudi takih, ki zgodovinsko niso nikdar prišli v stik z latinščino) v veliki večini primerov veleva latinsko naglašanje grških imen. Odstopanja od te navade so večinoma povezana s fonetskimi analogijami s slovenščino, npr. Meneláj, Ne-reíde, Harpokrát.

V romanskih jezikih in v angleščini je vpliv latinščine še bistveno večji in ni omejen na naglas. Eden pomembnejših prevajalcev Homerja v angleščino o tem razmišlja takole:

It seems likely that the spellings of familiar Homeric names employed by Lattimore and Fitzgerald will prove to have been deviant attempts to liken familiar English names to the Greek. After all, we are translating into English, and none would advocate using the transliterated Greek term 'neus' instead of 'ship' in such a translation. Why, then, use the Grecized term 'Mykênai' instead of 'Mycenae', or 'Akhilleus' instead of 'Achilles'? One recent scholarly observer, commenting on the spelling of Homeric names, called Fitzgerald's spellings 'pedantic'.³

Jordanova reakcija je morda pretirana; tudi sam Zevs ne prevaja z Jupitrom (Jove), kot bi velevala anglo-latinska oz. anglo-romanska klasicistična tradicija. Vsekakor pa njegovi pogledi dokazujejo moč tradicije: dosledno grške oblike se kljub Lattimorovim in Fitzgeraldovim prizadevanjem niso uveljavile.

Slovenščina – po zgledu nemščine – pri fonetskem prevzemanju antičnih imen nekoliko zvesteje sledi grščini. Mikene so Mikene in ne Micene. Toda pri naglasu smo (tako kot Nemci, Italijani in angleško govoreči) večinoma sledili latinščini, deloma neposredno, deloma prek nemškega posrednika.

Pravilo o latinskem naglašanju grških imen ima veliko izjem v vseh jezikih, ki pretežno sledijo latinskemu naglasu. Celotitalijanščina ima veliko odstopanj

2 V tem pogledu se mi zdijo smiselni argumenti Helene Dobrovoljc v tej številki zoper ekskluzivistično kategoriziranje nekaterih izrazov in sintagem kot »izobraženskih« samo zato, ker izhajajo iz klasičnih jezikov (ali npr. iz francoščine). Klasični filologi smo še pred dvajsetimi leti pedantno vztrajali pri obliki *skripta* (neutr. pl.), ki naj bi jo potemtakem sklanjali takole »nimam *skriptk*«, »*skriptom* sem dopisal«, »izposodil sem si *skriptk*« itd. Še preden je komu uspelo kaj takega uveljaviti, so *skripta/skripte* že postala/postale preteklost.

3 http://www.iliadtranslation.com/homeric_names.html (obiskano 1.5.2016). Sam prevod, Jordan, *Homer: the Iliad*, je izšel leta 2008 in je naletel na navdušen kritiški sprejem.

od latinskega naglasa in veliko dublet: že Monteverdi in za njim Gluck imata naglas *Orféo*. Odjip je Ědipo, kljub temu pa: *complesso di Edipo*. Filozofija je *filosofía*, čeprav bi morala biti *filosòfia*. *Akademia* je *accadémia*, čeprav bi morala biti *academía*. *Regia Parnassi*, prozodični slovar latinskih besed iz leta 1679 (številne poznejše izdaje), to zmedo komentira s krilatico: »Graeca per Ausoniae fines sine lege vagantur«.

V italijanščini se naglasi v zadnjem času (še) dosledneje kot prej ravnajo po latinskih: ta težnja je znana pod imenom *lex Perrottæ* (Gennaro Perrotta, 1900–1962). Podobna težnja obstaja tudi v nemščini in angleščini. Zato se je Bronislava Aubelj v slovenskem slovarju antičnih imen dosledno odločila za latinski naglas v vseh primerih, ko ji drugačni usus ni bil »slišen«. ⁴ Najbrž se je tako odločila tudi zato, da znotraj za silo enotnega sistema ne bi zavladal kaos. Kljub temu je dopustila nekatere izjeme, ki sledijo analogiji z imeni v slovenščini in tujkami. ⁵

Možna bi bila tudi drugačna odločitev: uvajati grški naglas povsod tam, kjer latinski naglasni usus »ni slišen«, to pomeni: ko sklepamo, ni bil nikoli *res* slišen ali pa je v zadnjem času manj slišen kot v prvi polovici 20. stoletja. A še preden bi avtor takega pravopisnega priročnika v imenu avtentičnosti začel ustvarjati kaos, bi si moral postaviti vprašanje: kateri usus? Tisti v levem traktu tretjega nadstropja Filozofske fakultete ljubljanske univerze, na Oddelku za klasično filologijo? Že tam ni nobene enotnosti: nekateri rajši pragmatično pristajamo na latinsko konvencijo, drugim je ljubši avtentični zven grščine. Toda je to okolje *res* relevantno? Morda kvečjemu toliko, kolikor smo klasični filologi pripuščeni k pravopisni politiki. ⁶ Sicer je zelo verjetno, da je uho, ki ni kontaminirano z latinščino in grščino, tisto, kar je morebiti slišalo, slišalo drugje. *Parménid* je »tam zunaj« enako eksotičen kot *Parménid*. So potem merilo nekdanji maturanti klasičnih gimnazij? Ta usus je danes omejen na bistveno manjši krog kot je bil pred pol stoletja, je pa empirično preverljiv npr. v združenjih, kot je Društvo klasikov. Če bi preiskovali besedila iz 19. in iz prejšnjih stoletij, bi takoj ugotovili, da latinski naglas močno prevladuje – seveda zlasti pod vplivom nemščine, v določeni meri pa tudi neposredno prek latinskih šol in pouka latinščine. (Tako raziskavo bi zelo olajšala praksa označevanja naglasov.) Nobenega dvoma ni, da so na Slovenskem v cerkvenih

4 Aubelj, *Antična imena po slovensko*.

5 Prav tam, xxiv. Grški naglas zaradi fonetskih analogij s slovenščino upošteva npr. pri imenih, kot sta Polikséna in Demaréta, pa tudi pri imenih na -ίδες, npr. Nereíde. Nepotrebno se mi zdi uvajanje izjem npr. pri imenih na -άδης, -ίδης, -κράτης, -άναξ, -ας, saj to vodi v nesmiselne situacije, ko imata malo znana Poliád in Fejdípíd grški naglas, bolj znana Alkibiád in Bakhílíd pa vendarle latinskega. Latinski naglas tako paradoksalno postane »izjema od izjeme«. Najbrž bi bilo v teh primerih bolj smiselno dosledno vzpostaviti analogijo z latinščino, ali pa povsod dopuščati dublete, npr. Políkrat in Polikrát.

6 Prim. prispevek Kajetana Gantarja v tem zvezku, ki jasno priča o tem, da so avtorji zadnjega slovenskega pravopisa nekatere strokovne sugestije naknadno obšli, vendar ne v imenu obče rabe, temveč z eksotičnimi domačijskimi kapricami, kakršna je svojilni pridevnik *Horačev*. *Patrokles* je bistveno manj moteč.

in humanističnih krogih po latinsko naglašali tudi takrat, kadar so se slučajno v slovenščini pogovarjali o *Orígenu*.

Ker sem do pretiranega pravopisnega normiranja zadržan in na tem področju skoraj povsem nezainteresiran, bom na tem mestu nanizal nekaj povsem subjektivnih vtisov in pogledov. Moj pogled na vprašanje naglasa je pragmatičen, konservativen, morda celo konformističen. Pragmatizem je v tem, da latinski naglas pomeni več reda in manj nepotrebnih dilem – skratka več časa za Parménida ali Parmenída samega. Konservativnost je najbrž v tem, da se z »zahodno« latinsko tradicijo spontano identificiram; tej pripadnosti dajem prednost pred poklicno pedantnostjo. Nazadnje se lahko pohvalim še s konformizmom, saj zaradi ljubega miru še najrajši prisegam na slovar Bronislave Aubelj, ki je kodifikacija zdravorazumskega kompromisa med gramatično analogijo in ustaljeno rabo, upošteva pa tudi analogije s fonetsko logiko slovenščine.

Dodajam zgodovinsko špekulacijo. V 80. letih 20. stoletja je bila izobrazbena vrzel, kar zadeva klasične jezike in klasično-humanistično tradicijo, najgloblja. Če bi priložnost izkoristil pisec priročnika, ki bi razen pri majhnem številu najbolj znanih imen (npr. Homer, Sapfo, Sofokles) zapovedal »avtentični« grški naglas, mu zelo verjetno ne bi uspelo. V najboljšem primeru bi povzročil še večjo zmedo. Parmenid v pravopisih, slovarjih in priročnikih najbrž nikdar ne bo (samo) Parmeníd, Orígen pa ne (samo) Origén, saj bi tedaj tudi Heraklit postal Heráklit – v imenu avtentičnosti bi se oblikoval povsem neužiten latinsko-grški hibrid z latinskim vokalizmom in grškim naglasom. V imenu avtentičnosti?

Kriterij avtentičnosti je na prvi pogled všečen, vendar obenem karseda meglen. Koliko avtentičnega zvena poznamo in koliko smo si ga res pripravljene privoščiti? Ko »metrično« beremo poezijo, sledimo kvečjemu šolski tradiciji, ki zanemarja tonalni akcent in kvantiteto. Poleg tega zanemarjamo aspirirane konsonante; diftonge, še posebno *ei* in *ou*, pa pogosto izgovarjamo zelo po svoje. Še huje: o tem, kako so se ti diftongi v resnici izgovarjali, lahko zgolj približno sklepamo; slutimo lahko, da so se v različnih delih Grčije in v različnih obdobjih izgovarjali različno.⁷

Poleg tega bi odločitve o naglasu grških imen v slovenščini temeljile na arbitrarni presoji o tem, kaj je *znano* in *uveljavljeno* in kaj ne. To bi se končalo z ugibanji o tem, kolikšna je sploh povprečna seznanjenost govorcev slovenščine s klasično antiko. Ko bi pisali tak slovar, bi v imenu avtentičnosti ves čas »lovili« najnižjo spodnjo mejo izobraženosti.⁸ Razmisleki bi potekali približno

⁷ Sidney, *Vox Graeca*, 59–83.

⁸ Možen je seveda ugovor, da sodobni govorec nima več stika niti s tradicijo poimenovanj, ki je v slovenščino pronicala prek nemščine, kaj šele s tradicijo latinskega humanizma in latinskih šol. Toda povprečni govorec slovenščine je imel v 19. stoletju s temi imeni še bistveno manj stika. Abstraktna domneva o »nevednosti« povprečnega govorca, ki (*secundum Kopitar*) določa jezikovno normo, je pogosto izgovor za povsem arbitrarne politične odločitve pravopisnih komisij. Sklanjatev *Sofokles*, *Sofoklesa* ni bila znana, dokler je ni v pravopis vtaknil neznani

takole: Evrípida še za silo poznamo, zato ga naglašamo tako kot Nemci, Italijani in Angleži; Parmenida, Origena in Epikteta pa že nimamo več v ušesu. »Avtentični« (tj. »grški«) naglas bi se okoriščal z vnaprejšnjo domnevo o naši kulturni obrobnosti. Največja ironija je v tem, da se sočasno z upadanjem »klasične« izobraženosti tradicionalni naglasi, ki smo jih nekoč že poznali, neusmiljeno vračajo z »globalno« angleščino.

Vendar ima vprašanje naglašanja grških imen več ravni in kontekstov. Do tod sem govoril o vsakdanjem, nezaznamovanem poimenovanju antičnih ljudi, bogov in mitoloških bitij.⁹ Popolnoma drugačen kontekst je literarni prevod. Pri tem nimam v mislih banalne okoliščine, kot je metrum, in svoboščin, ki si jih prevajalec dovoljuje *metri causa*. Razlogi, da zlasti v prevodih poezije in dramatike naglase variiramo oz. včasih celo sistematično dajemo prednost »neobičajnemu« grškemu naglasu, so lahko veliko globlji.

Dobra ilustracija te težnje »potujevanja« je sprejemanje grških lastnih imen v latinščini. Primeri, ki jih navajam v nadaljevanju, niso omejeni na naglas oz. ga večinoma (kolikor lahko sklepamo) sploh ne zadevajo.¹⁰ Gre za poskuse prevzemanja tujih, v tem primeru grških lastnih imen v njihovi izvorni obliki in zvočni podobi.

O pozitivnem predsodku, ki so ga latinski govorniki v antiki gojili glede blagozvočnosti grščine, najbolje priča Cicero, ko v *Oratorju* razpravlja o zvočnih učinkih govora; pomen teh učinkov zelo poudarja, istočasno pa nakaže razliko med govornikom in pesnikom. Govornik naj zvočnega učinka na emocije ne zanemarja in naj se varuje kakofonije, vendar naj zvočni podobi ne podreja izbire besed. Prav to namreč pesniki pogosto počnejo, ko zaradi zvočne všečnosti kopicijo grška imena:

qua pontus Helles supera Tmolum ac Tauricos
locorum splendidis nominibus illuminatus est versus ... (*Orator* 163)¹¹

qua pontus Helles supera Tmolum ac Tauricos
Ta verz krasijo čudovita imena krajev.

vplivni posameznik, ki še ni velikokrat slišal za Sofokla ali Sofokleja (kot se mu je pri nas od nekdaj reklo). Prav tako Patroklos do leta 2003 v slovenščini ni bil znan kot *Patrokles* (sic!). Uzakonjena nevednost je seveda (tudi prek lektorjev, ki so prav tako »politična« avtoriteta) proniknila v besedila, ki se nato pojavijo v korpusih in nazadnje postanejo empirični (!) argument za novo normo!

9 Glede teh imen se tudi Gantar, »Nekaj misli«, 544–45, zavzema za sledenje latinski tradiciji.

10 Zanimivo bi bilo razpravljati o naglašanju grških besed v latinščini, vendar je gradivo zelo omejeno; prim. Lindsay, *The Latin Language*, 155–56.

11 Značilno je, da se je besedilo na tem mestu do neprepoznavnosti skvarilo: helles AP2 M2, hellus FOP1, hellis M1; supera Baehrens: superat tmolum (Fe, timolum P, Thinolum O), ac (P, at FO) tauricos L, superadmolum adauricos A.

Podoben učinek lahko imajo tudi grške sklonske oblike, npr. v Vergilijevi prvi eklogi: »formosam resonare doces Amaryllida siluas« (v. 5). Vergilijev grški pastir gozdovom izvablja ime ljubljene *Amaryllis*, torej dobesedno »uči gozdove, da odmevajo ime Amarilis«, še bolj dobesedno: »uči gozdove, da odmevajo Amarilido«. *Amaryllida* je grški akuzativ; če ga opisne slovnice omenjajo kot »dovoljeno« pesniško izjemo, s tem površno zmanjšujejo dejansko tujost te oblike. Vergilij je imel možnost uporabiti vokativ in direktni govor: *Amarylli*. Pozneje v pesmi tudi ga (v. 36). Vendar ga tokrat ne, ker želi z grško sklonsko obliko grškemu imenu dati poudarjen grški kolorit. Kaj odmevajo gozdovi? Grško ime v grški obliki.

Manj opazni so genetivi na *-um* namesto na *-orum*, akuzativi na *-as* namesto na *-es* ipd. Tudi to opisne slovnice navajajo kot dovoljene pesniške izjeme. Vendar npr. arhaični genitiv na *-um* pri lastnih imenih o-deklinacije v Vergilijevem času nikakor ni bil »dovoljen«. ¹² Tudi pesnikom ne. V nobenem priročniku ni pisalo, da pesniki to smejo. Bolj kot za arhaiziranje gre za posnemanje grške oblike. To se jasno pokaže že ob prvi uporabi takih oblik v Vergilijevi *Eneidi*:

His accensa super, iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem! (1.29–33)

Nad tem se je razvnela, zato je premetavala po širnem vodovju *Trojce*, preostanek *Danaov* in nemilosrčnega Ahila, in jim branila dostop do Lacija. Dolga leta jih je usoda gnala v njihovih blodnjah širom po vseh morjih. Toliko naporov je bilo potrebnih, da je lahko nastalo rimsko ljudstvo.

Grške oblike zelo jasno evocirajo homersko preteklost, ki rimsko Junono podžiga v njeni jezi.

Še bolj drastičen primer uporabe grške sklonske oblike je eksotični vokativ *Panthu*, ki ga Vergilij uporabi za Apolonovega svečenika, ki je Eneju iz trojanske utrdbe prinesel penate, da bi jih odnesel iz mesta, zapisanega pogubi:

Ecce autem telis Panthus elapsus Achium,
Panthus Othryades, arcis Phoebique sacerdos,
sacra manu uictosque deos paruumque nepotem
ipse trahit cursuque amens ad limina tendit.
‘quo res summa loco, Panthu? quam prendimus arcem?’

12 Povsem drugačen je položaj morfoloških okamnin, kakršne so *nummum*, *denarium* itd. Tudi Leumann, *Lateinische Laut- und Formenlehre*, 428, strogo razlikuje med takimi pojavi genitiva na *-um* in med njegovim pojavljanjem v »stilizirani poeziji«. Prim. tudi Cic. *Orat.* 155–56, in Var. *L.* 8.71, 9.85.

uix ea fatus eram gemitu cum talia reddit:
 'uenit summa dies et ineluctabile tempus
 Dardaniae. fuimus Troes, fuit Ilium et ingens
 gloria Teucrorum [...]' (2.318–26)

Tedaj pa se prikaže Pantus, ki je ušel ahajskim kopjem, Pantus, Otrijev sin, svečenik trojanske trdnjave in Fojba. Nosil je svetinje premaganih bogov, vlekel malega vnuka in brezumno tekel proti vhodu v hišo. »Kje je središče te bitke? Kje bomo našli oporišče?« Komaj izrečem, mi s stokom odvrne: »Dardanija je dočakala poslednji dan, trenutek, ki mu ni mogla ubežati. Trojanci smo preteklost, preteklost je Ilion in mogočna slava Tevkrov [...]«

Pantho-os, »vse-hiteči«, je stranska oseba z močno simbolno vlogo. Prvi spozna tisto, kar bo moral pozneje spoznati tudi Enej. Še več: Troja je za Pantusa že pokopana. Ko se pozneje pojavi na spisku Trojancev, ki so morali pasti, ga Enej (kot pripovedovalec) za razliko od vseh drugih nagovori v apostrofi:

nec te tua plurima, *Panthu*,
 labentem pietas nec Apollinis infula texit.
 Iliaci cineres et flamma extrema meorum,
 testor, in occasu uestro nec tela nec ullas
 uitauisse uices Danaum et, si fata fuissent
 ut caderem, meruisse manu. (2.429–34)

Tebe, Pantus, nista zavarovali niti velika zvestoba niti Apolonova preveza. Bodite mi za pričo, pepel Iiona in poslednji plamen mojih bližnjih: ko ste padli, se nisem izogibal kopjem in zvijačam Danajcev. Če bi mi bilo usojeno, da padem, bi si to prislužil z lastnimi dejanji.

Vsaj tu bi se lahko Vergilij čudnemu vokativu *Panthu* izognil. Vendar se je za apostrofo najbrž odločil *prav zaradi* vokativa. Povsem mogoče, da je ravno zaradi težavne sklanjatve tej osebi namenil vlogo, ki jo v drugi knjigi *Eneide* ima. Apostrofa na umrlega (prim. apostrofo mrtvemu Palinuru 5.870–71) učinkuje kot nekakšna spiritistična invokacija in spominja na rimski obred *conclamatio*, ko so pravkar umrlega še zadnjič poklicali po imenu. Pripovedovalčev klic mrtvemu Pantusu povzema tudi Pantusovo lastno (vnaprejšo) evokacijo Troje kot mrtvega mesta. Pantus je nostalgična sinekdoha, ki pooseblja pokopano (trojansko) preteklost. Da Vergilij te simbolne povezave in časovne prepade ustvarja namenoma, dokazuje anticipacija »nec te ... labentem ... pietas ... texit«: »*pietas* te ni rešila omahujočega [v smrt]« – tj. »ni te rešila, da ne bi omahnil«.

V proznih besedilih bi vokativ *Panthu*¹³ zaman iskali že zato, ker v takih besedilih podobnih patetičnih nagovorov osebam iz grške mitologije praviloma ni.¹⁴ Še posebno ne mrtvim osebam. Pri taki poudarjeni rabi »avtentičnih« grških oblik torej ne gre za težnjo k avtentičnosti, ampak prav nasprotno, za sistematično potujevanje. Ni bistvena pravilnost grških oblik, te so v latinskem besedilu tako in tako tujki. Jasno, da se imena latinijo; če nič drugega, to narekuje pisava. Jezik teh besedil je latinščina, bralci so latinski. Bistvo učinka ni približanje grškemu izvirniku, temveč *odmik* od latinskega jezikovnega sistema. Ta odmik ni povezan z jezikovno pedantnostjo, o kateri govori Jordan, ko omenja Fitzgeraldove poskuse pogrčevanja uveljavljenih imen. Prav nasprotno: gre za zavestne in pomenljive odklone od jezikovne normalnosti.

Skrajne primere oblikoslovnega potujevanja bi lahko našli že v zgodnji rimski epiki, pri Kvintu Eniju, ki se je v uvodnem prizoru *Analov* predstavil kot »reinkarnacija« Homerja. Metaforično sporočilo te reinkarnacije je približno naslednje: homerska duša (jezik) se uteleša v rimskem telesu (rimska zgodovina). »Duša« je kljub menjavi jezika karseda grška; Enij nima v mislih latinščine kot idioma, temveč *kod* epske poezije. Z nasilnim in pogosto nespretnim tvorjenjem latinskih heksametrov, s posnemanjem homerskih formul, sestavljenih epiteto in dikcije, neskladnih z duhom latinščine, si je pri poznejših generacijah prislužil veliko posmeha. Skrajni primer je hibridno sklanjanje latinskega imena z grško končnico; ne le grško, ampak dobesedno homersko! Enij diktatorja Albe Longe Metija ali Meta Fufetija meni nič tebi nič sklanja *Mettoeo Fufetioeo* (*Ann. fr.* 120 Skutsch), samo da bi prišel do homersko zveneče verzne klavzule.¹⁵ Fragment je ohranjen pri Kvintilijanu, *Vzgoja govornika* 1.5.12, ki ob tem govori o »dvojnem barbarizmu«, ki ga Eniju odpusti samo zato, ker je pesnik. Obenem pa Kvintilijan zavrača tudi purizem Julija Cezarja, ki je težil k strogo latinskemu sklanjanju grških imen, npr. *Calypsonem* (prav tam, 1.5.60), in piscem naročal, naj se »še ne slišanim in neobičajnim besedam izogibajo kot čerem« (Avel Gelij, *Atiške noči*, 1.10.4: *ut tamquam scopulum sic fugias inauditum atque insolens uerbum*). Da to vključuje tuje besede, Cezar duhovito namigne z uporabo besede grškega izvora *scopulus* < σκόπελος. Sam bi se tej čeri nedvomno izognil in uporabil npr. latinsko *rupes*. Tudi latinščina je torej pri prevzemanju grških imen poznala dve skrajni težnji, »pesniško« in puristično. Kvintilijan je dober zgled zmernega stališča, ki je sicer naklonjeno latinjenju, a po potrebi da prednost ustaljeni rabi (*consuetudo*), četudi ta sledi grščini:

13 Tudi ko se Pantus v *Eneidi* prvič pojavi, ima v skladu z grško nominativno obliko dolgi *u* (kontrakcija *o + ε*): »Ecce autem telis Panthus elapsus Achium, / Panthus Othryades, arcis Phoeique sacerdos« (318–29).

14 Kakšna bi bila oblika, če bi se v nezaznamovanem proznem kontekstu vendarle pojavila? Morda bi bila tvorjena pravilno, *Panthoe*, ali izhajajoč iz *Panthus* (s kratkim *u*) *Panthe*; v vsakem primeru je sklanjatev lastnega imena po *u*-deklinaciji (?) nenavadna, naj grška kontrakcija še tako sovпада z njo. Wackernagel, *Lectures on Syntax*, 384, kot vzporednico navaja vokativ Ἥησοῦ, vendar opozarja, da gre za tuje ime in tvorbo vokativa razlaga z odbijanjem končnega *-s*.

15 Prim. Ovidijevo parodijo *uinoeo bonoeo* (=uini boni), prav tako izpričano pri Quint. *Inst.* 8.6.33. Eniju je bil morda v oporo obstoj arhaične genitivne končnice *-osio*, izpričane na *Lapis Satricanus*, *CIL* 2832a). Prim. Elliott, *Ennius and the Architecture of the Annales*, 95 in op. 56. Vendar tvorbe, kot je *endo suam do* (*Ann.* 587; cf. *Od.* 1.176: ἡμέτερον δῶ) dokazujejo, da glede prevzemanja homerskih sklonskih oblik ni imel pomislekov.

Mihi autem placet rationem Latinam sequi, quousque patitur decor. Neque enim iam 'Calypsonem' dixerim ut 'Iunonem', quamquam secutus antiquos Caesar utitur hac ratione declinand; sed auctoritatem consuetudo superavit. In ceteris quae poterunt utroque modo non indecenter efferri, qui Graecam figuram sequi malet non Latine quidem sed tamen citra reprehensionem loquetur. (1.5.63–64)

Po mojem mnenju je treba upoštevati latinsko pregibanje, dokler ne postane neprimerno. Gotovo ne bi uporabil oblike *Calypsonem* po zgledu *Iunonem*, čeprav tako sklanja Cezar po zgledu starih piscev; toda jezikovna raba je bila močnejša od njegovega osebnega vpliva. Če bo v ostalih primerih, ko bi se dalo brez pretiravanja povedati na oba načina, kdo raje uporabil grški način izražanja, to sicer ne bo latinsko, a vseeno ne bo narobe. (Prev. Matjaž Babič)

Vrnimo se k naglašanju grških imen v slovenščini. Sam jih povečini rajši naglašam tako, kot sem bil naučen, torej z uveljavljenim latinskim naglasom. Ugaja mi, če vidim, da kateri študent prvega letnika pozna Parmenida, in to s tradicionalnim naglasom. To je morda znak, si mislim v svojem elitističnem ekskluzivizmu, da *summa dies* popolnega barbarstva še ni napočila.¹⁶

Povsem drugačno področje pa so situacije v literarnih besedilih, ko poimenovanja niso samo *označbe* (denotacije), ampak hočejo biti *evokacije* starih bogov, junakov, starih svetov nasploh. Take situacije seveda sovpadajo z visokimi registri, zlasti v poeziji. V besednjaku teorije govornih dejanj bi šlo za razlikovanje med denotativno oz. informativno ter performativno funkcijo poimenovanja.

Najprvobitnejši kontekst performativnega oz. »obrednega« izrekanja imen (besedo uporabjam metaforično in v najširšem smislu) je herojska epika. Epski *kleos* (pa tudi slava, ki jo širijo enkomiji in športni epinikiji¹⁷) je slušna kategorija. Je zvočna ustreznica komemorativnega napisa.¹⁸ Celo nagrobni, votivni in drugi spomeniki govorijo: prek napisov, ki jih mimoidoči naglas prebere, dobijo glas in s tem slišno slavo, *kleos*. Vrsta antičnih nagrobnih spomenikov mimoidočega neposredno postavlja v vlogo slavilca. Najbolj znan je atiški spomenik za zgodaj umrlo dekle Frasiiklejo, ki ga Jasper Svenbro uporabi za izhodišče svojemu znamenitemu delu o antropologiji branja v antični Grčiji.¹⁹

Vergilijev *Panthu* je samo skrajni primer obrednega potujevanja. Tudi dekorativno kopičenje eksotičnih geografskih imen, ki ga omenja Cicero, je

16 Simptom filološkega ekskluzivizma? Vendar ta imena nimajo tako širokega kroga uporabnikov kot tujke. Če naglas normiramo, je edino smiselno, da se opremo na prevladujočo rabo med dejanskimi uporabniki, četudi gre za ozek krog. Zgodovinsko prevladujoči naglas, ki se v slovenščini kot v večini evropskih jezikov ravna po latinščini, daje *vsaj nekakšno* oporo. Vsak drugačen pristop bi pomenil uzakonjanje arbitrarnosti.

17 Pindarjevi epinikiji so *re ipsa* obredna besedila. Nevtralnno informativne različice besed z latinskimi naglasi bi jim to razsežnost odvzele. Zato se je Brane Senegačnik v svojem najnovjšem prevodu (Senegačnik, *Pindar*) smiselno odločil za grški naglas v primerih, ko imena niso splošno znana. Možna in povsem legitimna bi bila tudi odločitev za dosledno potujevanje, ki bi pomenila uporabo grških naglasov tudi pri znanih osebah.

18 Tematika je znana; prim. npr. Ford, *The Origins of Criticism*, 98–101.

19 Svenbro, *Phrasikleia*.

svojevrstna oblika komemoracije ali evokacije tujih *svetov*. Grška imena v Vergilijevih *Bukolikah*²⁰ so sama po sebi, tudi takrat, ko imajo običajne latinske sklonske oblike, evokacija Teokrita in idealizirane Grčije.

Grške naglasne oblike v slovenščini učinkujejo privlačno ravno zaradi svoje tujosti. A kadar jih preveč dosledno uvajamo kot vsakdanjo jezikovno normo, se čar evokativnega obredja sproti razblinja, v jeziku pa se širi nepregledna zmeda. Ne vidim utemeljenega razloga, da bi iz večstoletnih znancev, kot so Parménid, Heraklít, Lízija, Demósten in Epiktét, sistematično delali tujce. Grški naglasi mi pri takih imenih slejkoprej zvenijo afektirano. Afektirano mi bodo zveneli tudi v primeru, če jih bo kakšen onomastični slovar ali pravopis kdaj uzakonil kot »ljudske« in pravilne, skupaj s *Patroklesom* in s *Horačevim* oračem.

Na srečo pa bo (ali »bi bila«) taka politična intervencija neuspešna. Ne zato, ker se za pravopis nihče več ne meni. Tudi ne zato, ker bi izobražena elita, ki je edina sploh še večša artikuliranega pisanja v slovenščini, ohranjala slušni stik s 16. stoletjem. Sploh ne gre za to. Elitistična *consuetudo* latinskih humanistov se bo v slovenščino maščevalno vrnila v najbolj ljudski inkarnaciji, ki si jo je sploh mogoče zamisliti: z *Youtube* angleščino.

BIBLIOGRAFIJA

- Allen, W. Sidney. *Vox Graeca: the Pronunciation of Classical Greek*. 3. izdaja. Cambridge: Cambridge University Press, 1987 (prva izdaja 1968).
- Aubelj, Bronislava. *Antična imena po slovensko*. Ljubljana: Modrijan, 1997.
- Elliott, Jackie. *Ennius and the Architecture of the Annales*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Ford, Andrew. *The Origins of Criticism: Literary Culture and Poetic Theory in Classical Greece*. Princeton: Princeton University Press, 2002.
- Gantar, Kajetan. »Nekaj misli o pisavi antičnih imen in strokovnih izrazov.« *Arheološki vestnik* 25 (1976): 539–549, 30 (1979): 538–548.
- Jordan, Herbert, prev. *The Iliad*. Norman: University of Oklahoma Press, 2008.
- Leumann, Manu. *Lateinische Laut- und Formenlehre*. Handbuch der Altertumswissenschaft II.2.1. München: Beck, 1977. Reprint 5. izdaje iz 1926–28.
- Lindsay, W. M. *The Latin Language: An Historical Account of Latin Sounds, Stems and Flexions*. Oxford: Clarendon Press, 1894. Reprint Cambridge University Press, 2010.
- Regia Parnassi seu Palatium Musarum in quo synonyma, epitheta, periphrases et phrases poeticae [...] ordine alphabetico continentur [...]*. Pariz: apud viduam Claudii Thiboust et Petrum Esclassan, 1679.
- Senegačnik, Brane, prev. *Pindar: Slavospevi in izbrani fragmenti*. Družina: Ljubljana, 2013.
- Svenbro, Jesper. *Phrasikleia: Anthropologie de la lecture en Grèce ancienne*. Pariz: La Découverte, 1988.
- Wackernagel, Jacob. *Lectures on Syntax: With Special Reference to Greek, Latin and Germanic*, ur. D. R. Langslow. Oxford: Oxford University Press, 2009.

²⁰ Mimogrede: to je primer naravne poslovenitve neutr. pl. *Bucolica* po analogiji z romanskimi jeziki. *Bukolike* in *Georgike* bo treba sprejeti v ženskem spolu. Ni razloga, da bi Vergilij v slovenščini zvenel bolj tuje kot Claude Simon.

Marta Kocjan Barle

Sklanjanje starogrških in latinskih lastnih imen moškega spola po prvi sklanjatvi

1. UVOD

V slovenščini se pri prevzemanju tujih lastnih imen, med katera sodijo tudi starogrška in latinska imena, načeloma ravnamo po naslednjih pravilih: imena iz latiničnih pisav po pravilih *Slovenskega pravopisa* 2001 (dalje SP 2001) in slovenske slovnice načeloma ohranjamo v izvorni pisni obliki (SP 2001, § 172) ter jih glasovno in oblikoslovno prilagajamo slovenščini, iz nelatiničnih pisav pa jih prečrkujemo ter pisno, glasovno in oblikoslovno podomačujemo (SP 2001, § 164, 170 in 180). Po spolu so prevzete besede moškega ali ženskega spola in se razvrščajo v moške ali ženske sklanjatve: imena bitij glede na svoj naravni, občna imena pa glede na slovnični spol – to pomeni, da odloča oblika in da zato po potrebi prevzetim besedam v slovenščini spol spremenimo (npr. fr. *la chanson* ž. sp. je v slovenščini zaradi ničte končnice *šanson* m. sp.).¹ Enako velja nasprotno: tuji jeziki naša imena, redkeje občne besede, sprejemajo in preoblikujejo po svojih pravopisnih in slovničnih pravilih. To dokazuje tudi predlog prevajanja oz. polatinjenja naših krajevnih imen v latinščino v diplomski nalogi Renate Hrovatič *Latinska imena slovenskih krajev*. Imena, ki nimajo leksikalnega pomena in se jih ne da prevesti, se glasovno in oblikoslovno prilagodijo latinščini: ohranijo slovensko osnovo, že v imenovalniku dobijo npr. latinski -us (npr. *Ormus* za *Ormož*) in se v latinskem besedilu tudi sklanjajo po latinsko (npr. *Ormus -ii*), ne pa po slovensko (npr. *Ormus -a*).

V 1. moško sklanjatev sodijo samostalniki s t. i. ničto končnico² in nenaglašnim -o (npr. *Kupido -a*), -a (npr. *Séneka -a*, prednostno sicer 2.

1 »Prevod« spola, tj. *šansona* ž. sp., v rabi ni zaživel.

2 V *Enciklopediji slovenskega jezika* je končnica »/m/orfem za sklon /.../« (Toporišič, *Enciklopedija slovenskega jezika*, 85); ničta končnica (zapis \emptyset) je »/k/ončnica, ki se izraža s prazno glasovno množico, ima pa iste lastnosti kakor glasovna« (op. cit., 145).

sklanjatev: *Séneka -e*) in deloma *-e* (npr. *Prenéste -a*) in *-u* (npr. *Papandreou -a*). Ničto končnico imajo samostalniki na končni soglasnik, na nenaglašeni *-i* (npr. *sirtáki -ja*) in naglašene samoglasnike (npr. *ró -ja*) ter dvojnično na nenaglašena *-u* (npr. *Papandreou -ja*) in *-e* (npr. *Prenéste -ja*).³ Nenaglašena *-e* in *-u* imamo za netipično končnico. Končnica v stranskih sklonih se večinoma razlikuje od imenovalniške.

Antična imena so v tiskani (SP 2001) in elektronski izdaji *Slovenskega pravopisa* (dalje 'SP 2003) označena kot grška in rimska; zaradi zapisa ali sklanjanja so omenjena v § 180, 767–770, 779, 783, 785, 786 ter v preglednicah pisav v § 1073 in 1107. Glede na druga tuja imena so posebna po tem, da so izvorni *-as*, *-es*, *-is*, *-os*, *-us*, *-um* tudi v pravopisu ('SP 2003, § 767) izjemoma imenovani končnice, v slovnici pa »stilno zaznamovane končnice« (Toporišič, *Slovenska slovnica*, 282).

Prenova pravopisa terja kritičen pregled posameznih tematskih sklopov, tudi starogrških in latinskih lastnih imen, predvsem tistih, ki bodisi niso zadovoljivo predstavljena bodisi niso dovolj izčrpno prikazana z zgledi, in presojo o tem, kako pravilno poimenovati t. i. končnice. V ta namen je bilo pregledanih 170 poslovenjenih starogrških (dalje st.gr.) in 81 latinskih imen (dalje lat.) moškega spola⁴ v 'SP 2003, in sicer v *Slovarju* in *Pravilih*;⁵ vsa sodijo v 1. moško sklanjatev s sklanjatvenim vzorcem *korák* (Toporišič, *Slovenska slovnica*, 278), tista na končnico *-a* pa tudi v 2. moško sklanjatev s sklanjatvenim vzorcem *vójevoda* (Toporišič, *Slovenska slovnica*, 288). Pozornost v razpravi je namenjena imenom na izvirne končaje,⁶ v pravopisu in slovnici omenjene kot končnice, medtem ko so druga, npr. *Júpiter*, *Cézar*, *Stóbi*, *Pompêji*, *Pánteon*, zaradi neproblematičnosti izpuščena.⁷ Ravno tako so izpuščene poosebitve, npr. *Tánatos* (Smrt), *Fóbos* (Strah), ali skupine mitoloških bitij, npr. st.gr. *Gígantes* > *Gigánti*, in množinski samostalniki (npr. *Délfj*, *Pompêji*).

Vsa imena so primerjana z oblikami v priročniku Bronislave Aubelj *Antična imena po slovensko* (dalje AIS); iz tega dela so dodana tudi nekatera imena, s katerimi je bilo mogoče zapolniti pravopisne vrzeli v sistemskem prikazu končajev. Ker v AIS ni razlag, jih je bilo po potrebi mogoče najti v *Antiki*. Večina imen je osebnih; od zemljepisnih imen so vključena tista, ki so tudi v AIS, npr. *Ródos*, *Sámos*, ne pa *Santorín*.

3 V priročniku *Antična imena po slovensko* (dalje AIS) je samo roditelj *Prenesta* (AIS, XXV); po slovnicih in pravopisnih pravilih je možna tudi oblika *Prenésteja* (prim. »Borghése -a tudi Borghése -ja [borgeze]« v 'SP 2003).

4 Mišljen je spol v slovenščini, ne v izvirnih jezikih: lat. *Saguntum* in *Pantheon* srednjega spola sta v slovenščini moškega spola.

5 V 'SP 2003 jih je mogoče najti z zahtevnim iskanjem. Razlage se v nekaterih primerih med seboj razlikujejo – poleg pridevnikov »grški« in »rimski« je v njih mogoče najti tudi »antični«, »perzijski«, »bizantinski« ali celo »atenski«, nekateri tipi razlag pa se povsem razlikuje od drugih (npr. pri *Dioníziju* je razlaga »tiran iz Sirakuz«, pri *Brútu* »zarotnik zoper Cezarja«).

6 Končaj je »/k/ončni del besede ne glede na morfemskost« (Toporišič, *Enciklopedija slovenskega jezika*, 85).

7 Mišljene so oblike, ne npr. stvarne napake: v geslu *Júpiter*¹ je pomotoma razlaga »grški bog svetlobe in neba«.

Običajno sodobno preverjanje rabe različnih oblik v korpusu *Gigafida* je v primeru antičnih imen le delno koristno, saj je zadetkov (dalje z.) za posamezna imena večinoma premalo; izjema so le pogosto rabljena, npr. *Herkul* (2644 z.) in *Herkules* (987 z.), *Pitagora* (343 z.) in *Pitagoras* (5 z.), *Sofokles* (192 z.), *Sofoklej* (130 z.), za npr. ime *Aristotel/Aristoteles* pa je težje razločiti med oblikama, razen v imenovalniku (*Aristotel* 1767 z.⁸ in *Aristoteles* 178 z.).

Prečrkovanje in prepis v razpravi sta povzeta po AIS – lat. npr. *Saguntum* in ne *Säguntum* –, končaji so zapisani fonetično, ne pa prečrkovano (npr. -is, ne -ys; -us, ne -ous). Razprava se v glavnem osredotoča na imenovalniške in rodilniške oblike v omenjenih priročnikih, ne na podomačevanje posameznih glasov in glasovnih skupin,⁹ zgodovinski pregled problematike, posredno prevzemanje starogrških imen iz latinščine ali morebitna manjkajoča imena; naglasno mesto je omenjeno le v primeru razhajanja med *SP 2003 in AIS. Na stvarne napake je opozorjeno na ustreznih mestih.

V *SP 2003 so antična imena predstavljena tako kot druga (iztočnica v imenovalniku in ob njej rodilniška končnica), le da pogosto z dvojnicami. Iz dvojnične oblike, označene s »tudi«, naslovniku gotovo ni lahko razbrati roditelja. V kakem primeru je mogoče naleteti celo na neskladje med pravilom in geslom v slovarskem delu. Na primer: v § 785 je pravilo, da se s t »podaljšujejo tudi nekatera grška imena z imenovalnikom na soglasnik: *Ksenofon -ta*, *Ajas -anta*. Pri teh imenih je daljša osnova pogostna že v imenovalniku.« Drugi obliki iz pravopisnega gesla »Ksenofónt -a m, im. tudi Ksenofón« bi težko pripisali roditelja *Ksenofónta*, saj bi imenovalniku *Ksenofón* pritaknili zgolj rodilniško končnico in dobili *Ksenofóna*. Če bi ravnali drugače, potem bi morali npr. sklanjati *Sófokles Sófokleja* (prim. geslo »Sófoklej -a m s -em im. tudi Sófokles«).

V AIS je naveden samo imenovalnik, roditelj pa le, če ni tvorjen iz poslovenjene imenovalniške oblike. Na dvojnice in zadrege, povezane z njimi,¹⁰ je opozarjal že Kajetan Gantar, ko je pisal o antičnih imenih v *Slovenskem pravopisu* iz l. 1962 in hkrati svetoval, »naj naš prihodnji pravopis pri antičnih imenih odpravi dublete in naj povsod uzakoni neko enotno obliko antičnega imena. In če je trend uradne slavistike tako usmerjen, naj bo to pač tista oblika, ki je že nekoliko udomačena. Toda poleg te oblike naj bo v oklepaju povsod navedena tudi izvirna oblika v t.i. znanstveni transliteraciji.«¹¹

8 Pogosto je med njimi tudi Onassisovo ime.

9 Pravopisna pravila in pravila v AIS se ravna po načelih o pisanju prevzetih besed iz slovnice, v kateri je omenjeno, da se besede »grško-latinskega izvora« ravna po pravilih za zapisovanje besed iz »neevropskih jezikov« (Toporišič, *Slovenska slovnica*, 132).

10 »Vsekakor se mora za eno od dveh oblik odločiti, kajti vzporedno pojavljanje dveh različnih inačic istega imena v istem besedilu učinkuje nesistematično in neestetsko, lahko tudi neresno. Poleg tega lahko takšno pisanje, kot sem uvodoma omenil, zbudi pri nepoučenem bralcu vtis, da gre za dve povsem različni osebi. Kdor ne pozna jezikovnih zakonitosti, bo le težko uganil, da se za Aisopom in Ezopom skriva ista oseba.« (Gantar, »Nekaj misli o pisavi antičnih imen in strokovnih izrazov«, *Arheološki vestnik* 25, 541.)

11 Gantar, »Nekaj misli o pisavi antičnih imen in strokovnih izrazov«, *Arheološki vestnik* 25, 542.

V razpravi so antična imena razvrščena v dve poglavitni skupini: starogrška in latinska (antična) imena. V vsaki so potem razdeljena glede na starogrške in latinske končaje. Ti so prikazani v kombinaciji različnih skupin glasov (ne črk za te glasove, razen kadar so prekrivni).¹² Zanje so uporabljeni naslednji črkovni simboli: C = soglasnik/konzonant, V = samoglasnik/vokal, Zv = zvočnik/sonant (ZvZv = zvočniški sklop).

2. STAROGRŠKA IMENA

V ^eSP 2003 se večina starogrških lastnih imen moškega spola končuje na ničto končnico in sodi v 1. moško sklanjatev.

2.1. Starogrški končaj -as

V ^eSP 2003 je 9 večzložnih imen s st.gr. končajem -as. Mogoče jih je razdeliti v tri skupine: 1. na st.gr. končaj -Cas (st.gr. *Epaminóndas*, *Leonídas*; *Anaxagóras*, *Pythagóras*, *Protagóras*), 2. na st.gr. končaj -Cias (*Górgias*, *Teiresías*) in 3. na st.gr. končaj -CVias (*Aineías*, *Augeías*).¹³

Zgledi iz prve skupine so v ^eSP 2003 predstavljeni različno: *Epaminóndas* ohranja -as, *Leoníd* ima dvojnico *Leonídas*. Rodilnika teh imen sta *Epaminónnda*, *Leonída*. V AIS tudi ime *Leónidas*¹⁴ ohranja izvorni končaj, rodilnik je *Leónida*. Iz te skupine moramo izvzeti imena na končaj -goras, saj se je ustalila poslovenjena oblika na končaj -gora: imenovalnik *Anakságora* je v ^eSP 2003 enak kot v AIS; *Pitágora* in *Protágora* (taka sta tudi v AIS) imata dvojnici *Pitágoras* in *Protágoras*. Razlike med ^eSP 2003 in AIS so najopaznejše pri končaju -Cias:¹⁵ pravopisnih imenovalniških oblik *Górgij* in *Tejrézjij* (v rodilniku *Górgija* in *Tejrézija*) v AIS ni, tu sta imenovalnika enaka dvojničnim v pravopisu, tj. *Górgias* in *Tejrézias*, razlika med priročnikoma pa je tudi v pisni podobi rodilnika: *Górgija* in *Tejrézija* (^eSP 2003) proti *Górgia* in *Tejrézia* (AIS).

Poslovenjeni obliki iz 3. skupine sta *Ávgij* in *Enêj* (končaj -CVij), tako kot je tudi v AIS.

V AIS je poslovenjeno ime *Arístas* -tea iz st.gr. oblike *Aristéas* (končaj -Céas), v ^eSP 2003 ga ni.

12 Npr.: Za *Pýrrhos* je primeren zapis -VCos (ne -VCCCos).

13 Ta imena moramo razlikovati od tistih na končaj -s (gl. točko 2.7.), katerih imenovalnik tvorimo iz st.gr. rodilniške osnove na -nt- (npr. st.gr. *Aías* > poslov. *Ajánt*).

14 Razlika med AIS in ^eSP 2003 je tudi v naglasu *Leónidas* in *Leonídas*.

15 Zgledov z drugimi samoglasniki v končaju v ^eSP 2003 ni. Iz AIS sodi med končaje -CVas končaj -eas z ohranjenim st.gr. -as kot delom imenovalniške osnove (npr. *Arístas* z rodilnikom *Arístea*).

2.1.1. Predlog za slovenjeni imenovalnik in sklanjanje

- V st.gr. končaju -Cas (razen -goras) dvo- in večzložnih imen st.gr. -as ohranjamo kot del osnove, imenovalniška končnica je ničta: *Mídas > Mídas -a*,¹⁶ *Epameinóndas > Epaminóndas -a*, *Leonídas > Leónidas -a*.
- St.gr. končaj -goras slovenimo v -gora, imenovalniška končnica je -a: *Pythagóras > Pitágora -e* in *-a* (2. in 1. moška sklanjatev).
- St.gr. končaj -Cias slovenimo v -Cij, imenovalniška končnica je ničta: *Gorgías > Górgij -a*, *Teiresías > Tejrézij -a*.
- St.gr. končaj -CVias slovenimo v -CVij, imenovalniška končnica je ničta: *Augeías* (lat. *Augias*) > *Ávgij -a*, *Aineías* (lat. *Aeneas*) > *Eněj -a*.
- St.gr. končaj -Céas slovenimo v -Cej: *Aristéas > Aristej -a*.

2.2. Starogrški končaj -es

V °SP 2003 je 38 st.gr. imen z izvirnim končajem -es, od teh so v izvorni obliki dvozložna štiri (st.gr. *Áres*, *Háides*, *Hermês* in *Thalês*).¹⁷ Po st.gr. končaju lahko večbesedna delimo v dve skupini: 1. na st.gr. končaj -(V)Ces (npr. *Demosthénés*) in 2. na st.gr. končaj -kles, tj. končaj -CCes (npr. *Periklês*). V °SP 2003 so večzložna imena iz obeh skupin poslovenjena neenotno. Pet imen na st.gr. končaj -VCes ali -CCes je bodisi brez st.gr. -es, tako kot je tudi v AIS – *Apél*, *Evklíd*, *Filoktét*, *Parménid*, *Polinějk* –, ali pa sta, kar pri 22 imenih, možni dve obliki: prednostna brez st.gr. končaja -es (*Ahíl*, *Alkibíad*, *Arhiméd*, *Aristófán*, *Aristótel*,¹⁸ *Artaksêrks*, *Demósten*, *Diógen*, *Eratósten*, *Evrípid*, *Ganiméd*, *Hád*, *Hêrkul*, *Hipókrat*, *Láert*, *Miltiád*, *Orést*, *Orígen*, *Praksítel*, *Prokrúst*, *Sókrat*, *Tukídíd*) in možna z oznako »tudi« (*Ahíles*, *Alkibíades*, *Arhimédes*, *Aristófanes*, *Aristóteles*, *Artaksêrkses*, *Demóstenes*, *Diógenes*, *Eratóstenes*, *Evrípidés*, *Ganimédes*, *Hádes*, *Hêrkules*, *Hipókrates*, *Láertes*, *Miltiádes*, *Oréstes*, *Orígenes*, *Praksíteles*, *Prokrústes*, *Sókrates*, *Tukidídes*) – v AIS so vsa brez st.gr. -es.

V AIS je v vseh imenih na st.gr. končaj -kles -es ohranjen, rodilniški končaj je -kla. Tak je v °SP 2003 samo en zgled, in sicer *Empédokles -kla*, štiri imena imajo poslovenjeni končaj -klej (*Dámoklej*, *Hêraklej*, *Sófoklej*, *Temístoklej*) in dvojnico z -es kot delom osnove (*Dámokles*, *Hêrakles*, *Sófokles*, *Temístokles*), samo na -klej je *Pêriklej*, povsem drugačno obliko ima *Pátrokel*, z različico *Pátrokles*, rodilnik obeh oblik je *Pátrokla*.

16 Zgledov za dvozložna imena na -as v °SP 2003 ni, razen imena *Míttra*, ki je v °SP 2003 razložen samo kot »perzijski bog svetlobe«, iz tega kulta pa je izšel tudi grško-rimski kult (st.gr. *Míthras*, v obeh priročnikih *Míttra*).

17 V °SP 2003 je poslovenjena oblika *Táles iz Miléta*, v AIS in leksikonu Harvey, *Antika*, je navedeno samo ime *Táles*.

18 V rabi je tudi sklanjanje *Aristótel Aristótla*, tako kot v °SP 2003 *Pátrokel Pátrokla*.

2.2.1. Predlog za slovenjeni imenovalnik in sklanjanje

- V dvozložnih imenih st.gr. končaj -es ohranjamo kot del poslovenjene osnove, imenovalniška končnica je ničta: *Áres -a*.
- V večzložnih imenih na st.gr. končaj -VCes¹⁹ ali -CCes st.gr. končaj -es opuščamo, imenovalniška končnica je ničta: *Aristótel -a*, *Evklíd -a*, *Orést -a*.
- V st.gr. končaju -kles oz. -ZvZves²⁰ st.gr. -es ohranjamo kot del osnove, imenovalniška končnica je ničta: *Empédokles -a*, *Sófokles -a*, *Pêrikles -a*, *Pátrokles -a*; *Artafêrnes -a*. Zaradi ustaljenega pregibanja teh imen predvsem v strokovnih krogih (npr. *Empédokles -kla*, *Sófokles -kla*, *Pêrikles -kla*, *Pátrokles -kla*; *Artafêrnes -rna*) bi lahko imeli -es tudi za stilno zaznamovano imenovalniško končnico in v pravopisu dvojnico z ustrežno oznako.²¹

Vprašanje je, kaj storiti s tretjo obliko na poslovenjeni končaj -klej, ki je v rabi lahko enako pogosta kot na -kles (npr. *Heraklej* ima v *Gigafídi* 369 (z.), *Herakles* pa 213).

2.3. Starogrški končaj -is

V °SP 2003 so tri poslovenjena dvozložna (*Dáfnis*, *Páris* in *Téspis*) in eno večzložno ime (*Radamántis*); st.gr. končaj -is²² je del osnove (enako v AIS),²³ končnica pa je ničta. Rodilnik teh imen je *Dáfnisa*, *Párisa*, *Téspisa*, *Radamántisa*.

2.4. Starogrški končaj -os

V °SP 2003 je 83 imen na st.gr. končaj -os. Od tega je 15 dvozložnih imen, ki ohranjajo st.gr. -os kot del poslovenjene osnove (*Átos*, *Délos*, *Êros*, *Fóbos*, *Híos*, *Lézbos*, *Mílos*, *Mínos*, *Náksos*, *Pátmos*, *Plútos*, *Ródos*, *Sámos*); dve st.gr. imeni *Pýrrhos* in *Ploútos* sta brez -os (*Pír* in *Plút*²) ali st.gr. končaj ohranjata (*Píros* in *Plútos*), v AIS sta poslovenjeni obliki *Pír* in *Plútos*. St.gr. imeni *Kýrrhos* in *Týros* sta poslovenjeni v *Kír* in *Tír*. Po AIS, XIV, »/o/krajšujemo samo tista dvozložna imena na -es in -os, ki se potem v podomačenih oblikah končujejo na -jt, -nt, -rt, -st in -vt (*Proitos* Projt, *Xanthos* Ksant, *Parthos* Part, *Sestos* Sest,

19 V to skupino sodi tudi zapis enega soglasnika z dvema črkama (npr. st.gr. *Seuthes* > *Sevt*). Prim. tudi op. 12.

20 Ime *Artafêrnes* s končajem -rnes (-ZvZves), ki ima rodilnik *Artafêrna*; rm (med zgledi je navedeno ime z rn *Artafernes*) je v AIS, XIV, »neizgovorljiv soglasniški sklop«. Nobeno od teh imen zaradi soglasniškega sklopa, katerega del je zvočnik (npr. l), ali zvočniškega sklopa rn v izglasju ne bi v slovenščini povzročalo nikakršnih pisnih in izgovornih težav, če bi jih zapisali v skrajšani obliki, npr. **Sofokl* (kot *Trakl*) ali **Artafern* (kot *Saturn*), vendar teh oblik v rabi ni.

21 Med zdaj navedenimi (°SP 2001, XII) bi ustrezala oznaka »in«, ki »uvaja nekoliko manj navadno dvojnico« (°SP 2003, § 1066) ali »izobr.«, tj. izobrazbeno, »knjižna prvina, značilna za ljudi, ki v svojem izražanju kažejo na določeno višjo izobrazbo« (°SP 2003, § 1060).

22 Zapisan je lahko tudi kot -ys.

23 V AIS je oblika brez -is, tj. *Radamant*, kazalka na *Radamantis*.

Seuthes Sevt),²⁴ -jz in -rz (*Kroisos* Krojz, *Tarsos* Tarz), -kh, -ks in -ps (*Bakchos* Bakh, *Xerxes* Kserks, *Thapsos* Taps). Izjemoma se okrajšajo tudi nekatera druga dvozložna imena (*Kýrrhos* Kir, *Pýrros* Pir,²⁵ *Phoibos* Fojb)«. ²⁶ Pravilo je precej zahtevno; poleg tega v njem, kakor je mogoče razbrati iz zgledov v slovarskem delu (npr. *Lýktos* > *Likt* in *Lýndos* > *Línd*), manjkata soglasniška sklopa -kt in -nd.

Precej več (vsega skupaj 64) je v °SP 2003 večzložnih imen na st.gr. končaj -os. Tudi ta so poslovenjena neenotno. V 1. skupino sodi 26 imen (in eden v *Pravilih* °SP 2003), pri katerih st.gr. -os v končaju -Cos opuščamo (*Aristárh*, *Demókrit*, *Dioníz*, *Éfez*, *Éol*, *Epír*, *Epikúr*, *Ézop*,²⁷ *Farzál*, *Halikarnás*, *Heliódór*, *Heraklít*, *Heródot*, *Homêr*, *Korínt*, *Likúrg*,²⁸ *Lízip*, *Lukiján*, *Milét*, *Narcís*, *Olímp*, *Parnás*, *Peloponéz*, *Polifém*, *Titán*, *Urán*¹).

V 2. skupini je 23 imen, pri katerih ga bodisi opuščamo (*Ájshil*, *Darêj*, *Dédal*, *Diófánt*, *Galén*, *Héfajst*, *Heróstrat*, *Heziód*,²⁹ *Hipárh*, *Íkar*, *Kalímah*, *Okeán*,³⁰ *Píndar*, *Plotín*, *Plútarh*, *Príam*, *Sízif*, *Tántal*, *Tártar*, *Télemah*, *Teofrást*, *Tróil*, *Zóil*) ali ga ohranjamo kot del poslovenjene osnove³¹ (*Ájshilos*, *Daréios*, *Dédalos*, *Diófántes*,³² *Galénus*,³³ *Héfajstos*, *Heróstratos*, *Heziódos*, *Hipárhos*, *Íkaros*, *Kalímahos*, *Okéanos*, *Píndaros*, *Plotínos*, *Plútarhos*, *Príamos*, *Sízifos*, *Tántalos*, *Tártaros*, *Télemah*, *Teofrástos*, *Tróilos*, *Zóilos*). Vsa ta imena so v AIS brez st.gr. končaja -os.

Popolnoma drugače sta poslovenjeni st.gr. imeni *Polýkleitos* in *Perikleitos*: *Poliklêj* in *Pêriklej*. V AIS je od *Poliklit* usmerjeno na *Poliklêjt*, od *Periklit* na *Periklêjt*.

St.gr. -os v končaju -VVros je v imenu *Minótauros* v poslovenjeni obliki opuščen (*Minotáver*), v imenu *Epídauros* pa je opuščen (*Epidáver*) ali je del osnove (*Epidávros*). V AIS je v obeh primerih opuščen, *Epidavros* je kazalka. Zgledov na st.gr. končaj -CCros v °SP 2003 ni, v AIS so brez st.gr. končaja -os (npr. st.gr. *Anaxímandros* in *Ménandros* sta *Anaksimánder* in *Menánder*). V zgledih na st.gr. končaj -ZvZvos je v AIS st.gr. -os ohranjen, rodilnik pa je na -ZvZva: *Epidámnos* -mna, *Mimnêrmos* -rma.³⁴

V °SP 2003 je 8 imen na st.gr. končaj -CVos, od tega je le eno na -laos (-ZvVos),³⁵ in sicer v dveh poslovenjenih oblikah: *Meneláj* (poslovenjeni končaj -CVj) in *Meneláos*; druga imajo v končaju samoglasnik i, torej -Cios,

24 Prim. tudi op. 19.

25 V slovarskem delu je ime zapisano s h-jem: *Pýrrhos*.

26 V °SP 2003 je poslovenjeni imenovalnik *Féb* (»Féb -a m, im. tudi Fébus oseb. i. (ε) *Apolon*«) iz lat. *Phoebus* (§ 1073), v AIS je od te oblike usmerjeno na *Fojb* iz st.gr. *Phoibos*.

27 V AIS je naglas na o: *Ezóp*.

28 V °SP 2003, § 1073, je navedeno: *Likúrg*/*Likúrgus* za st.gr. *Lykoúrgos*.

29 V AIS je naglas na i: *Heziód*.

30 V AIS je naglas na e: *Okéan*.

31 V °SP 2003, § 767, je samo oblika *Arhilohos*.

32 Ime je napačno zapisano: st.gr. *Dióphantos* > poslov. *Diófánt* (AIS, 51).

33 V °SP 2003 je pomotoma razložen kot »rimski zdravnik«, od tod tudi končaj -us namesto -os.

34 Zaradi zvočniške skupine bi bili mogoči obliki **Epidamn* in **Mimnerm*; prim. op. 20.

35 V AIS je takole pravilo: »Imena na -laos in -raos podomačujemo s končnima -laj in -raj: *Menelaos* Menelaj, *Amphiaraos* Amfiaraj.« Ni jasno, zakaj naj bi druga imena na -Caos in -Coos (AIS, XIV) prevzemali skupaj s končajem, npr. »*Oinomaos* Ojnomaos, *Peirithoos* Pejritoos, v rodilniku pa imeli *Ojnómaa* in *Pejritoa*, in zakaj ne tako kot tista na -laos in -raos, torej *Ojnómaj* (tako še npr. *Danaós* > *Dánaj*, *Kládaos* > *Kládaj*).

poslovenjen v -Cij (*Apolónij*, *Asklépij*,³⁶ *Dionízij*, *Evezébij*, *Porfirij*); dve imeni poleg podomačene oblike (*Hélij*, *Políbij*) ohranjata v imenovalniku tudi st.gr. končaj -os kot del osnove (*Hélios*, *Políbios*). V AIS so vsa ta imena navedena v podomačeni obliki s poslovenjenim končajem -CVj in -ZvVj.

V °SP 2003 so tri imena na st.gr. končaj -Vios: *Alkaíos*, *Dareíos*, *Ptolemaíos*. Poslovenjeni končaj v imenovalniku je bodisi -CVj (*Alkáj*) ali -ZvVj (*Darêj*,³⁷ *Ptolemáj*) bodisi -CVjos (*Alkájos*) ali -ZvVjos (*Ptolemájos*); eno ime (*Daréios*) ohranja st.gr. končaj kot del poslovenjene osnove.

2.4.1. Predlog za slovenjeni imenovalnik in sklanjanje

- V dvozložnih imenih st.gr. -os v st.gr. končaju -VCCos opuščamo, imenovalniška končnica je ničta: *Proítos* > *Prójt -a*, *Sestós* > *Sést -a*, *Lýktos* > *Líkt -a*, *Líndos* > *Línd -a*.
- V dvozložnih imenih st.gr. -os v st.gr. končaju -VCos ohranjamo kot del osnove, imenovalniška končnica je ničta: *Mínos -a*, *Líkos -a*. Izjemoma ga opuščamo: *Kír -a*, *Pír -a*, *Tír -a*.
- V večzložnih imenih st.gr. -os v st.gr. končaju -Cos opuščamo, imenovalniška končnica je ničta: *Aischýlos* > *Ájshil -a*, *Polýkleitos* > *Políklêjt -a*, *Epídauros* > *Epidáver -vra*.
- V st.gr. končaju -ZvZvos st.gr. -os ohranjamo kot del osnove, imenovalniška končnica je ničta: *Epídamnós* > *Epidámnos -a*, *Mímnernos* > *Mímnêrmos -a*.
- St.gr. končaje -CVos in -ZvVos ter -CVios in -ZvVios slovenimo v -CVj in -ZvVj, imenovalniška končnica je ničta: *Danaós* > *Dánaj -a*, *Peiríthoos* > *Pejrítoj -a*; *Menélaos* > *Meneláj -a*, *Amphiáraos* > *Amfiaráj -a*, *Hélios* > *Hélij -a*; *Alkaíos* > *Alkáj -a*, *Ptolemaíos* > *Ptolemáj -a*.

2.5. Starogrški končaj -us

V °SP 2003 je 11 imen na st.gr. končaj -us; ta je sestavina st.gr. končaja -Ceús. Od dvozložnih v stari grščini je eno ime (*Zeús* > *Zévs*). V petih imenih je st.gr. končaj -Cus poslovenjen v -Cej (*Ántej*,³⁸ *Egêj*,³⁹ *Pelêj*, *Perzêj*, *Pirêj*), pet jih ima poleg oblik na končaj -Cej (*Odisêj*, *Órfej*, *Prometêj*, *Prótej*, *Tezêj*), ki je iz st.gr. rodilnika, še oblike, v katerih je -us del osnove (*Odíseus*, *Órfeus*, *Prometêus*, *Próteus*, *Tezêus*). V AIS imajo vsa ta imena poslovenjeni končaj -Cej.⁴⁰

Od teh imen se razlikuje poslovenjena oblika *Ojdíp*, ki ima dvojnico *Ojdípus*. V AIS je *Ojdípus* kazalka na *Ojdip* (< *Oidípos* / *Oidípous*/).

36 Kazalka na *Eskulap*.

37 Pravilno: *Darêj* (kot *Pirêj*).

38 V AIS je naglas na e: *Antêj*.

39 V AIS je kazalka *Egej* > *Ajgej*.

40 Prim. *Arístes* v op. 15.

2.5.1. Predlog za slovenjeni imenovalnik in sklanjanje

St.gr. končaj -Ceús slovenimo v -Cej, imenovalniška končnica je ničta: *Aigeús* > *Egêj -a*, *Odysseús* > *Odisêj -a*, *Aristeús* > *Aristêj -a*.

2.6. Starogrški končaj -on

V ^eSP 2003 je 24 imen na st.gr. končaj -on.⁴¹ Nobenih razlik pri prevzemanju v slovenščino in pregibanju ni med dvo- ali večzložnimi imeni na st.gr. končaj -Con⁴² (*Drákon*, *Háron*, *Jázon*, *Míron*,⁴³ *Pártenon*, *Píron*, *Pláton*, *Strábon*,⁴⁴ *Plúton*¹, *Trítion*, *Zénon*; *Agamémnon*, *Apólon*, *Lakedemón*,⁴⁵ *Pergamón*,⁴⁶ *Pozêjdon*) ali -CVon (*Oríon*¹, *Pigmálion*), ravno tako ne med ^eSP 2003 in AIS. Drugače je le v primerih, ko imajo st.gr. imena roditeljsko osnovo na -nt-⁴⁷ v slovenjenih oblikah pa naj bi bil -nt tudi del imenovalniške osnove. V ^eSP 2003 je tako zapisan *Anákreont*,⁴⁸ ravno tako so v tej obliki *Kréont*,⁴⁹ *Ksenofónt* in *Laokoónt*, vendar vsi tudi s končajem -on v imenovalniku, tj. *Kréon*, *Ksenofón* in *Laokoón*; pri imenu *Áheron* (st.gr. roditelj je *Acherontos*) je roditelj bodisi *Áherona* bodisi *Áheronta*. Ta imena so v AIS predstavljena enotno: oblike na -on so kazalke na oblike na -ónt.⁵⁰

St.gr. končaj -Vsion je v ^eSP 2003 in AIS slovenjen v -Vzij (*Elízij*). Zgledov na st.gr. končaj -CVion, ki je v AIS poslovenjen v -CVjon (npr. *Pédaion* > *Pedájon*, *Herákleion* > *Heraklêjon*), v ^eSP 2003 ni.

2.6.1. Predlog za slovenjeni imenovalnik in sklanjanje

- V st.gr. končajih -Con in -CVon -on ohranjamo kot del poslovenjene osnove, imenovalniška končnica je ničta: *Jázon* > *Jázon -a*, *Pygmálion* > *Pigmálion -a*.
- Imena, ki imajo v st.gr. roditeljski osnovo na -nt- (razen izjeme *Drákon*), slovenimo tako, da je -nt- del imenovalniške osnove, končnica je ničta: *Achéron* *Achérontos* > *Aherónt -a*, *Xenophôn* *Xenophóntos* > *Ksenofónt -a*.
- St.gr. končaj -Vsion slovenimo v -Vzij, imenovalniška končnica je ničta: *Elýsion* > *Elízij -a*.
- St.gr. končaj -CVion slovenimo v -CVjon, imenovalniška končnica je ničta: *Herákleion* > *Heraklêjon -a*.

41 Kot končnica je omenjena v AIS, XV, in sicer v končajih -aion, -eon, -eion in -ion.

42 Za st.gr. *Gárgaron* je v AIS mogoče najti poslovenjeno obliko *Gárgar* (AIS, XIV in 81).

43 Ime naj bi imelo premični naglas: *Míron -óna*.

44 Ime naj bi imelo premični naglas: *Strábon -óna*.

45 V AIS se imenovalnik glasi *Lakedájmon*.

46 V AIS je naglas na e: *Pêrgamon*.

47 To ne velja za st.gr. ime *Drákon* s st.gr. roditeljskim *Drákontos*.

48 Predvideno je premično naglaševanje, torej *Anákreont -ónta*, v AIS je naglas že v imenovalniku na o: *Anakreónt*.

49 V AIS je naglas na o: *Kreónt*.

50 V slovarskem delu AIS je tako ime tudi *Pteleónt*, ki pa je v uvodnem delu (AIS, XV) navedeno kot *Pteleon* in naštetu med tistimi imeni »na -aion, -eon in -eion ter večin/ol dvo- in trozložnih imen na -ion«, ki ohranjajo »izvirno končnico in se skupaj z njo tudi sklanjajo«.

2.7. Starogrški končaj -s

Čeprav imajo nekatera st.gr. imena pred končnim -s samoglasnik a, i ali u, jih moramo razlikovati od tistih na končaje -as, -is, -us. To velja za tista, ki imajo st.gr. rodilniško osnovo na -nt- (npr. *Aías Aiantos*). V °SP 2003 sta taki imeni samo dve,⁵¹ in sicer *Ajánt* z dvojničnim imenovanikom *Ájas*, in *Atlánt*, na katerega je usmerjeno od iztočnice *Átlas*. Oba zgleđa in še drugi te vrste so v AIS obravnavani enotno, tj. z -nt kot sestavino poslovenjene imenovalniške osnove.

2.7.1. Predlog za slovenjeni imenovalnik in sklanjanje

Imena, ki imajo v st.gr. rodilniku osnovo na -nt-, slovenimo tako, da je -nt- del imenovalniške osnove, končnica je ničta: *Aías* > *Ajánt -a*, *Átlas* > *Atlánt -a*.

3. LATINSKA IMENA

V °SP 2003 se večina latinskih (antičnih) lastnih imen moškega spola končuje na ničto končnico in sodi v 1. moško sklanjatev, šest jih ima končnico -a (*Agrípa*, *Kalígula*, *Karakála*, *Katílina*, *Senéka*, *Súla*) in se sklanjajo po 2. (*Agrípa -e*) ali 1. moški sklanjatvi (*Agrípa -a*), eden se končuje na -o (*Kupído*).⁵²

3.1. Latinski končaj -us

V °SP 2003 je 62 imen na lat. končaj -us. Od dvožložnih imen je v °SP 2003 samo en zgleđ z zgolj ohranjeno lat. končnico (*Jánuš*). Drugih šest jih v imenovalniku bodisi ne ohranja lat. končaja -us (*Bákh*, *Brút*,⁵³ *Fávn*, *Féb*,⁵⁴ *Grákh*, *Plávt*, *Tít*) bodisi ga ohranja (*Bákhus*, tudi *Bákhos*,⁵⁵ *Brútuš*, *Fávnus*, *Fébuš*, *Grákhus*, *Plávtus*, *Títus*). Vsa ta imena so v AIS v poslovenjeni obliki brez -us.

V slovarskem delu °SP 2003 je 22 večžložnih imen na lat. končaj -Cus: 13 jih je tako kot v AIS brez lat. -us (*Diokleciján*, *Domiciján*, *Donát*, *Germánik*, *Hádriján*,⁵⁶ *Neptún*¹, *Oktaviján*, *Palatín*, *Pilát*, *Tácit*, *Úlpijan*,⁵⁷ *Vespaziján*,⁵⁸ *Vulkán*), devet jih je v dveh oblikah: brez lat. -us (*Katúl*, *Lukán*, *Lukúl*,

51 Na -s se končuje tudi ime reke *Stíks*, ki je v slovenščini, v nasprotju s staro grščino, moškega spola.

52 Drugi zgleđi so možni samo kot različice, npr. *Cicero* (prim. točko 3.3.).

53 V razlagi »zarotnik zoper Cezarja« ni besede »rimski«, zato imena *Brut* z zahtevnim iskanjem v elektronskem °SP 2003, v katerem je pogoj rimsk*, ni mogoče najti.

54 Usmerjeno na *Apolon*; prim. op. 26.

55 »Bákh (Bákhos, lat. Bacchus)/, drugo ime (verjetno lidijskega izvora) za grškega boga *Dioniza in njegovo običajno ime v latinščini.« (Harvey, *Antika*, 75.)

56 V AIS je naglas na drugem a: *Hádriján*.

57 V AIS je to ime naglašeno na a: *Úlpijan*.

58 Pomotoma ima ime kratko naglašeni a, v rodilniku premenjenega z dolgim (*Vespaziján -ána*), in odvečno dvojnico z dolgim a (*Vespaziján*).

Navpórt, Rémm, Rómmul, Saturn¹ /končaj -Vrnus/, *Sevèr, Traján*) in z lat. -us kot delom osnove (*Katúlus, Lukánuš, Lukúluš, Naupórtuš, Rémmuš, Rómmuluš, Sevèruš, Satúrnuš, Trajánuš*). V °SP 2003, § 1073, so v poglavju *Latinska pisava* navedeni še *Kvirín/Kvirínuš* in pomotoma st.gr. *Lykoúrgoš* kot *Likúrg/Likúrguš*. V AIS so vsa ta imena brez končaja -us.

Imen na lat. končaja -Cius in -CCius je v slovarskem delu 28, v *Pravilih* pa tri. Vsa, razen imen *Bélizar⁵⁹* in *Merkúr¹* ter *Ovid* in *Vergíl* (kot prednostna različica), imajo poslovenjeni končaj -Cij (*Antónij, Avrélij, Boétij,⁶⁰ Lívij, Márk Avrélij,⁶¹ Svetónij, Teodózij*, v *Pravilih*, § 1073, še *Sékstij*), drugih 12 poleg poslovenjene oblike (*Aétij, Fábij, Flávij, Kásij, Petrónij, Plínij, Salústij, Tibèrij, Vergílij,⁶² Vitruvíj*, v *Pravilih*, § 1073, še *Evgénij, Sékstílij*) tudi lat. končaj -Cius kot del osnove (*Aétiuš,⁶³ Fábíuš, Flávíuš, Kásiuš, Petróníuš, Plíníuš, Salústíuš, Tibèríuš, Vergíliuš, Vitruvíuš*, v *Pravilih*, § 1073, še *Evgéniuš, Sékstíliuš*), imena na lat. -tíuš (razen -stíuš) pa bodisi poslovenjeni -cij (*Lukrécij, Póncij, Propèrcij*) ali poleg te oblike (*Horácij, Teréncij*) tudi dvojnice na -cious (*Horáciuš, Teréncíuš*). Vsa ta imena, razen *Belizárja* in *Merkúrja*, imajo v AIS poslovenjeni končaj -Cij (za -tíuš pa -cij). Lat. ime *Eustachíuš* (končaj -Cius) je v °SP 2003 poslovenjeno v *Evstáhij,⁶⁴* v AIS in v leksikonu *Antika* ga ni.

V °SP 2003 je slovenjeno samo eno ime z lat. pisnim končajem -CVíuš: *Pompeíuš* – *Pompèj* z dvojnično obliko *Pompèíuš*. V AIS je ta končaj poslovenjen v -CVj, torej so to ime in podobna druga (npr. *Caiuš, Cnaeuš /Gnaeuš/, Apuleíuš*) poslovenjena v *Pompèj, Gáj, Gnèj,⁶⁵ Apulèj*.

3.1.1. Predlog za slovenjeni imenovalnik in sklanjanje

- V dvo- in večzložnih imenih lat. -us v končaju -Cus opuščamo, imenovalniška končnica je ničta: *Bacchus* (st.gr. *Bákchos*) > *Bákh -a*, *Quirínuš* > *Kvirín -a*, *Plautuš* > *Plávt -a*.
- Lat. končaja -Cius in -CCius (tudi -stíuš) slovenimo v -Cij in -CCij (tudi -stij), -tíuš v -cij (razen -stíuš) – vsi iz lat. rodilnika –, imenovalniška končnica je ničta: *Vergíliuš* > *Vergílij -a*, *Lucretíuš* > *Lukrécij -a*, *Salustíuš* > *Salústij -a*.
- Lat. končaj -CVíuš slovenimo v -CVj (iz lat. rodilnika), imenovalniška končnica je ničta: *Apuleíuš* > *Apulèj -a*, *Pompeíuš* > *Pompèj -a*.

⁵⁹ V AIS je ime naglašeno na a: *Belizár*.

⁶⁰ V AIS je oblika *Boecij* kazalka, iztočnica je *Boétij*.

⁶¹ Obe imeni, *Avrélij* in *Márk Avrélij*, imata enako razlago: »rimski cesar«.

⁶² Usmerjeno na iztočnico *Vergil*.

⁶³ *Aétij* je po AIS poslovenjen iz st.gr. *Aétios*, ne pa lat. *Aetius*, saj bi končaj -tíuš v tem položaju slovenili v -cij: **Aecij*.

⁶⁴ Mišljen je Makrobijev sin. V AIS in v leksikonu Harvey, *Antika*, 338, je *Makróbij* geslo, v geselskem članku je samo govor o sinu, imena ni.

⁶⁵ Pravilni naglas: *Gnèj*.

3.2. Latinski končaj -um

V °SP 2003 je šest imen z lat. končajem -um, od teh se dve končujeta na -Cum:⁶⁶ eno ohranja -um kot del osnove (*Neviodúnium*), drugo je bodisi brez lat. -um (*Sagúnt*) in z ohranjenim končajem kot delom imenovalniške osnove (*Sagúntum*).⁶⁷ V AIS sta obe imeni brez -um (*Sagúnt* in *Neviodún*). Druga se končujejo na -CVum: lat. *Latium* (končaj -tium) je slovenjen v *Lácij* (končaj -cij), *Capitolium* v *Kapitóľ*,⁶⁸ *Colosseum* v *Kolosěj*,⁶⁹ *Herculaneum* pa v *Herkulánej*. Zgledov za pisni končaj -CVVum v °SP 2003 ni, v AIS je npr. zgled za lat. končaj -Caeum (polatinjeni st.gr. -Caion) ime *Lilybaeum* (st.gr. *Lilybaion*) s slovenjenim končajem -Cej (iz lat. roditeljskega): *Liliběj*.

3.2.1. Predlog za slovenjeni imenovalnik in sklanjanje

- Lat. -um v lat. končaju -Cum opuščamo, imenovalniška končnica je ničta: *Sagúnt -a*.
- Lat. končaj -CVum slovenimo v -CVj (iz lat. roditeljske osnove): *Herculaneum* > *Herkulánej -a*, *Lilybaeum* (st.gr. *Lilybaion*) > *Liliběj -a*; lat. -tium slovenimo v -cij: *Latium* > *Lácij -a*.

3.3. Latinski končaj -o

V °SP 2003 je sedem imen na lat. končaj -o: tri imajo imenovalnik iz lat. roditeljske osnove (*Nero Neronis*), torej se končujejo na -on: *Néron*⁷⁰ ter *Rúbikon* in *Trimáľhion* s premičnim naglaševanjem (*Rubikóna*, *Trimáľhióna*), tako kot je tudi v AIS. Druga tri imena imajo dvojne oblike: slovenjeni imenovalnik iz lat. roditeljske osnove (*Cíceron*, *Káton* in *Scípion*) in končaj -o kot del imenovalniške osnove (*Cícero*, *Káto* in *Scípío*) ter v obeh primerih enak roditeljski in premično naglaševanje (*Ciceróna*, *Katóna* in *Scipióna*).⁷¹ V AIS je samo slovenjena oblika *Káton*, poslovenjeni *Scípion* ima premično naglaševanje, ravno tako *Cícero*, na katerega je usmerjeno od *Ciceron*. Lat. *Cupido* (roditeljski je *Cupidinis*) je v °SP 2001 in v AIS poslovenjen v *Kupído*.

66 V AIS je mdr. zgled z lat. končajem -CCum (natančneje -CZvum), ki v poslovenjenem imenovalniku ohranja lat. -um kot del imenovalniške osnove (*Velabrum*), v roditeljski pa ga zamenjuje s končnico -a (*Velabra*). Po podobnosti s st.gr. imeni na končaj -CZvos (v AIS npr. st.gr. *Anaksímándros*), katerih končaj je poslovenjen v -CeZv (*Anaximánder -dra*), bi tudi lat. končaj -CZvum lahko slovenili v -CeZv: *Veláber -bra*; prim. op. 20 o soglasniških in zvočniških sklopih.

67 V latinščini je to ime srednjega spola, v slovenščini so tuja imena na soglasnik moškega spola. Slovenski roditeljski naj bi se glasil *Sagúnta*; prim. op. 4.

68 V AIS je *Kapitóľ* kazalka, iztočnica za lat. obliko *Capitolium* je *Kapitóľij*, ki je v opombi razložen kot »/n/ajvišja točka Kapitolina s svetiščem, pogosto tudi cel grič« (AIS, 110).

69 V AIS ga ni, v leksikonu Harvey, *Antika*, je.

70 V AIS je napačno naglasno znamenje: *Néron*.

71 O nerodnosti razbiranja roditeljskega iz dvojnic gl. 1. Uvod. V *Novi besedi* je 22 z. za roditeljski *Cicera*, en z. za *Scipia* in nobenega za *Kata*.

3.3.1. Predlog za slovenjeni imenovalnik in sklanjanje

Imenovalnik tvorimo iz lat. roditeljske osnove, končnica je ničta, naglas pa nepremični in tudi premični: *Cíceron -a* tudi *Cíceron -óna*, *Trimálhion -a* tudi *Trimálhion -óna*.

3.4. Latinski končaj -s

V ^eSP 2003 je pet imen na lat. končaj -s: enozložno *Márs*; lat. *Maecenas* je poslovenjen v *Mecén*, ob njem je mogoča tudi oblika *Mecénas*; za dvozložno ime *Nepos* je v *Pravilih*, § 770, rečeno, da »se od roditeljske osnove lahko neobvezno premenjuje (*Nepos Nepota*)«. V AIS sta oba imenovalnika tvorjena iz lat. roditeljske osnove: *Mecenát* (< lat. rod. *Maecenatis*) in *Nepót* (< *Nepotis*). Lat. *Juvenalis* je poslovenjen v *Juvenal*, tako kot v AIS, kjer je tole pravilo: »Imen s samoglasniško osnovo na -is in -es navadno ne spreminjamo; izjeme so le osebna imena na -alis: *Martialis* Marcial.« (AIS, XVI.) Lat. ime *Valens* ostaja v ^eSP 2003 in AIS kljub lat. roditeljski *Valentis* nespremenjeno (*Válens*).

3.4.1. Predlog za slovenjeni imenovalnik in sklanjanje

- Imenovalniška oblika *Mecén* se je, tudi zaradi občnega imena *mecén*, že toliko uveljavila, da je ne bi bilo smiselno samo zaradi systemske rešitve spreminjati. Lat. ime *Nepos* tvorimo iz roditeljske osnove, imenovalniška končnica je ničta: *Nepót -a*.
- Imena na lat. končaj -alis slovenimo v -al: *Juvenalis* > *Juvenál -a*.

4. SKLEP

Prevzemanje antičnih, predvsem starogrških imen, se od prevzemanja drugih imen zaradi zgodovinskih in (jezikovno)kulturnih razlogov razlikuje predvsem v upoštevanju vpliva izvirne sklanjatve na slovensko in možnosti premičnega naglaševanja. Stara grščina in latinščina sta bili v svojem vplivu na slovenščino v primerjavi z drugimi tujimi jeziki, ki imajo sklanjatve in nestalni naglas,⁷² prestižni.

Čeprav je SP 2001 izšel pozneje kot priročnik *Antična imena po slovensko* (AIS), je mogoče s primerjavo imen v obeh delih ugotoviti, da AIS kljub rešitvam, ustrežnejšim za slovenščino, žal ni vplival na prevzemanje antičnih

72 »Pri prevzemanju imen iz teh jezikov /poljščine, makedonščine; op. pis./ ta naglasna mesta ohranjamo, vendar pri prevzemanju besed naglasa ne premikamo: naglašujemo torej *Krákov -a* (ne s Poljaki *Krakóva*), pa *Hájdúk -a* (ne kot v srbohrvaškem knjižnem jeziku *Hájdúk -úka* ali *-a*).« (Toporišič, *Enciklopedija slovenskega jezika*, 306.)

imen v slovenščino v SP 2001. Prenova pravopisnih pravil ponuja priložnost, da sprejmemo ponujene rešitve in tako odpravimo neskladja, neenotnosti in napake ter v duhu predloga Kajetana Gantarja in Bronislave Aubelj izločimo nepotrebne dvojnice in med zdaj ponujenimi izberemo ustrežnejše, pustimo pa samo tiste, ki jih narekuje pogosta raba.

Predlogi slovenjenja v razpravi se v glavnem opirajo na AIS, pri čemer skušajo biti čim bolj sistematični in pregledni, saj se nepoznavalec starogrškega in latinskega jezika v pravilih, zapisanih v AIS, težko znajde. Nekateri, tu predstavljeni v petih točkah, se od AIS vendarle razlikujejo in so potrebni strokovne presoje.

1. Imena na končaj iz samoglasnika in st.gr. -as (-Cias in -Ceús) in -os (-CVos) naj imajo poslovenjeno imenovalniško osnovo in slovensko pregibanje: *Górgias -gia* > *Górgij -a*, *Tejrézias -zia* > *Tejrézij -a*; *Aristéas* > *Aristêj -a*; *Dánaos -aa* > *Danáj -a*, *Peiríthoos* > *Pejrítój -a*.
2. Imena na končaj iz soglasnika in st.gr. -as (-Cas) naj se sklanjajo tako, da v stranskih sklonih ohranjajo poslovenjeno imenovalniško osnovo: *Epaminóndas -da* > *Epaminóndas -a*.
3. Imena na st.gr. končaja -kles in -ZvZves naj se sklanjajo tako, da v stranskih sklonih ohranjajo poslovenjeno imenovalniško osnovo: *Sófokles -a*; *Artafêrnes -a*. Zaradi pogoste rabe drugačne osnove v stranskih sklonih naj bo roditelj tudi na -kla in -rna: *Sófokles -kla*; *Artafêrnes -rna*.
4. Lat. končaj -CZvum naj se posloveni v -CeZv; tako se izognemo posebnosti v pregibanju: *Velábrum -bra* > *Veláber -bra*.
5. Lat. ime *Cícero -óna* naj se ravna po tipu *Nèron* (lat. roditeljska osnova na -n- je slov. imenovalniška osnova), a z možnostjo dvojničnega naglaševanja: *Cíceron -óna* in *Cíceron -a*.

Ker imamo za imenovalniško končnico samo tisti del besede, ki se v odvisnih sklonih zamenja z ustrežno slovensko, bi lahko v primeru st.gr. imen imeli za dvojnično stilno zaznamovano končnico v slovenščini le -es v končajih -kles in -ZvZves (točka 3). Vsa druga imena moškega spola v razpravi imajo v slovenščini bodisi ničto končnico (1. moška sklanjatev) ali končnico -a (2. ali 1. moška sklanjatev).

Predlagana pravila in izbrane zglede je mogoče prikazati v dveh preglednicah (gl. Dodatek); v ležečem tisku so imena, omenjena v sklepnih točkah 1–5.

BIBLIOGRAFIJA

Aubelj, Bronislava. *Antična imena po slovensko*. Ljubljana: Modrijan, 1997.

Gantar, Kajetan. »Nekaj misli o pisavi antičnih imen in strokovnih izrazov.« *Arheološki vestnik* 25 (1974): 539–549.

Gigafida = www.gigafida.net (dostop: 2. 4. 2016).

- Harvey, sir Paul idr., ur. *Antika*. Prevod Ksenija Dolinar, Miriam Drev, Katarina Jerin, Katarina Trojar, Barbara Zupančič. Uredila Seta Knop. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1998.
- Hrovatič, Renata. *Latinska imena slovenskih krajev*. A-diplomska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1993.
- Nova beseda* = http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda.html (dostop: 12. 10. 2016).
- SP 2001 = Jože Toporišič idr. *Slovenski pravopis*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (izd.) in Založba ZRC (zal.), 2001.
- *SP 2003 = Jože Toporišič idr. *Slovenski pravopis*. Elektronska izdaja. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (izd.) in Založba ZRC (zal.), 2003.
- Toporišič, Jože. *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1992.
- . *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja Maribor, 2000.

DODATEK: PREDLOGI ZA SLOVENJENJE IN PREGIBANJE STAROGRŠKIH IN LATINSKIH LASTNIH IMEN MOŠKEGA SPOLA

Preglednica 1: Predlog za slovenjenje in pregibanje starogrških lastnih imen moškega spola

<i>Pravilo o slovenjenju</i>	<i>Starogrški imenovalnik</i>	<i>Slovenski imenovalnik in roditeljska končnica</i>
STAROGRŠKI KONČAJ -AS		
-as ohranjamo v -Cas (razen v -goras)	Mídas, Epameinóndas, Leonídas	Mídas -a, Epaminóndas -a, Leónidas -a
-goras slovenimo v -gora	Pythagóras	Pitágora -e in -a
-Cias slovenimo v -Cij	Gorgías, Teiresías	Górgij -a, Tejrézij -a
-CVias slovenimo v -Cij	Augeías (lat. Augias), Aineías (lat. Aeneas)	Ávgij -a, Eněj -a
-Céas slovenimo v -Cej	Aristéas*	Aristej -a
STAROGRŠKI KONČAJ -ES		
<i>Dvozložna imena (st.gr.)</i>		
-es ohranjamo	Áres	Áres -a
<i>Večzložna imena (st.gr.)</i>		
-es opuščamo v: -VCes -CCes	Aristotéles Eukleídes [euklêjdes] (lat. Euclides), Oréstes	Aristótel -a Evklíd -a, Orést -a
-es ohranjamo v: -kles -ZvZves	Sophoklês Artaphérnes	Sófokles -a tudi Sófokles -kla Artafêrnes -a tudi Artafêrnes -rna
STAROGRŠKI KONČAJ -IS		
-is ohranjamo	Dáphnis, Rhadámantys	Dáfnis -a, Radamántis -a

* Ime je slovenjeno po analogiji z drugimi končaji s samoglasnikom (-CVos in -Ceús); od st.gr. imena *Aristeús* (st.gr. končaj -Ceús, slov. končaj -Cêj) se razlikuje v naglasu (*Aristěj -a*).

STAROGRŠKI KONČAJ -OS		
<i>Dvozložna imena (st.gr.)</i>		
-os opuščamo v -VCCos	Proítos, Sestós, Lýktos, Líndos	Prójt -a, Sést -a, Líkt -a, Línd -a
-os ohranjamo v: -VCos	Mínos, Lýkos	Mínos -a, Líkos -a
-os izjemoma opuščamo v: -VCos	Kýrrhos, Pýrrhos, Týros	Kír -a, Pír -a, Tír -a
<i>Večzložna imena (st.gr.)</i>		
-os opuščamo v -Cos	Aischýlos, Epídauros	Ájshil -a, Epidáver -vra
-os ohranjamo v -ZvZvos	Epídamos, Mímnermos	Epidámnos -a, Mimnêrmos -a
-CVos, -ZvVos, -CVios, -ZvVios slovenimo v -CVj, -ZvVj	Danaós, Peiríthos, Menélaos, Amphiáraos, Hélios Alkaíos, Ptolemaíos	Dánaj -a, Pejrítoj -a, Meneláj -a, Amfiaráj -a, Hélij -a Alkáj -a, Ptolemáj -a
STAROGRŠKI KONČAJ -US		
-Ceús slovenimo v -Cêj	Aigeús, Odysseús, Aristeús	Egêj -a, Odisêj -a, Aristêj -a
STAROGRŠKI KONČAJ -ON		
-on je del imenovalniške osnove v: -Con (izjeme) -CVon -CVion slovenimo v -CVjon	Drákon Pygmálion Herákleion	Drákon -a Pigmálion -a Heraklêjon -a
-on v -Vsion slovenimo v -Vzij	Elýsion	Elízij -a
st.gr. roditeljska osnova na -nt- je slov. imenovalniška osnova	Achéron (Achérontos _r), Xenophôn (Xenophóntos _r)	Aherónt -a, Ksenofónt -a
STAROGRŠKI KONČAJ -S		
st.gr. roditeljska osnova na -nt- je slov. imenovalniška osnova	Aías (Aíantos _r), Átlas (Átlantos _r)	Ajánt -a, Atlánt -a

Preglednica 2: Predlog za slovenjenje in pregibanje rimskih (antičnih) imen moškega spola

LATINSKI KONČAJ -US		
<i>Pravilo o slovenjenju</i>	<i>Latinski imenovalnik</i>	<i>Slovenski imenovalnik in rodilniška končnica</i>
-us opuščamo v -Cus	Bacchus (gr. Bákchos), Quirinus, Plautus	Bákħ -a, Kvirín -a, Plávt -a
-Cius slovenimo v -Cij -CCius slovenimo v -CCij (tudi -stij)	Vergilius Salustius	Vergílij -a Salústij -a
končaj -tius (razen -stius) slovenimo v -cij	Lucretius	Lukrécij -a
končaj -CVius slovenimo v -CVj	Apuleius, Pompeius	Apulêj -a, Pompêj -a
LATINSKI KONČAJ -UM		
-um opuščamo v: -Cum -CZvum	Saguntum _{SR, SP} (Sagunti _R) <i>Velabrum</i>	Sagúnt -a <i>Veláber -bra</i>
-CVum slovenimo v -CVj	Herculaneum, Lilybaeum (st.gr. Lilybaion)	Herkulánej -a, Lilibêj -a
-tium slovenimo v -cij	Latium	Lácij -a
LATINSKI KONČAJ -O		
lat. rodilniška osnova na -n- je slov. imenovalniška osnova	Nero (Neronis _R), Cicero (Ciceronis _R), Trimalchio (Trimalchionis _R)	Nêron -a, Cíceron -óna in Cíceron -a, Trimálhion -óna in Trimálhion -a
LATINSKI KONČAJ -S		
lat. rodilniška osnova na -t- je slov. imenovalniška osnova	Nepos (Nepoti _R)	Nepót

THE FORMS OF GREEK AND LATIN PROPER NAMES ATTRIBUTED TO THE FIRST MASCULINE SLOVENE DECLENSION

Summary

The paper analyses 170 classical Greek and 81 Latin names from the electronic edition of the normative guide *Slovenski pravopis* (*Slovene Orthography*, 'SP 2003), comparing and, where necessary, partly complementing them with the forms and occasionally with the genitives found in B. Aubelj's 1997 handbook *Antična imena po slovensko* (*Classical Names in Slovene*, AIS). The focus is on the nominatives and genitives, particularly in the names retaining their original Greek and Latin endings, and on their Slovenisation. The study discusses by clusters the classical Greek endings -as (and the word-final element -goras), -es (and the word-final element -kles), -is, -os, -us, including combinations with vowels (e.g. -ias, -eus), the endings -on and -s, and the Latin endings -us (including word-final element -ius, -tius), -um (including e.g. word-final element -eum), -o, and -s. The discussion of each cluster offers a proposal for a Slovenised nominative base and a genitive suffix, while the conclusion brings a summary of the proposals requiring new expert assessment, and two tables.

A survey of the examples and orthography rules in 'SP 2003 reveals that the 'Dictionary' part contains too many doublets and inconsistencies within each classical name cluster; moreover, inconsistencies occur between the 'Dictionary' and 'Rules' parts as well. The handbook AIS, by contrast, proposes more consistent, adequate and suitable Slovenisations of proper names, which thus deserve consideration. At the same time, the differences between classical and Slovene philology turn out to be fewer than is usually claimed on the basis of individual examples.

The clusters requiring expert assessment are especially the following:

1. The names ending in a vowel (V) and the Greek -as (-Cias and -Ceús) or -os (-CVos) should be rendered with a Slovenised nominative base and Slovene declension: *Górgias -gia* > *Górgij -a*, *Tejrézias -zia* > *Tejrézij -a*; *Aistéas* > *Aistéj -a*; *Dánaos -aa* > *Dánaj -a*, *Peiríthoos* > *Pejrítoj -a*.
2. The names ending in a consonant (C) and the Greek -as (-Cas) should preserve in the oblique cases the Slovenised nominative base: *Epaminóndas -da* > *Epaminóndas -a*.
3. The names with classical Greek word-final elements -kles and -SC (sonorant cluster) + es should preserve the Slovenised nominative base in the oblique cases: *Sófokles -a*; *Artafêrnes -a*. Due to the frequent use of a different base in the oblique cases, the genitives in -kla and -rna should be permitted as well: *Sófokles -kla*; *Artafêrnes -rna*.
4. The Latin word-final element -CS (sonorant) + um should be Slovenised as -CeS, to avoid irregularities in the declension: *Velábrum -bra* > *Veláber -bra*.
5. The Latin name *Cícero -óna* should follow the *Néron* type (with the Latin genitive base ending in -n- being used as the Slovene nominative base), but with the possibility of variant stress placement: *Cíceron -óna* and *Cíceron -a*.

Helena Dobrovoljc

Slovensko pravopisje in prevzemanje grško-latinskih prvin: med izročilom, prestížem in uporabnikom

UVOD

V prispevku je obravnavano področje prevzemanja jezikovnih prvin iz klasičnih jezikov, kakor so ga v svojih izrecno izraženih načelih predstavljali jezikoslovci, pogosto tudi avtorji kodifikacijskih napotil, in kakor so to prevzemanje uzakonjali normativni priročniki različne veljave v obdobju 20. stoletja. Vrsta slovenskih avtorjev se je ukvarjala konkretno s premostitvijo razkoraka med pregibanjem lastnih imen iz grško-rimskega sveta in slovenskim oblikoslovno-besedotvornim sistemom, le redki se niso zaustavili ob prilagoditvah občnoimenskega izrazja dejanski glasovni realizaciji,¹ kljub temu pa so načela za obravnavanje prvin iz klasičnih jezikov evolucijsko rasla iz priročnik v priročnik in težko bi trdili, da v zadnjem pravopisu nimamo doslej najboljših, četudi še ne povsem idealnih kodifikacijskih pravil za to področje.

S pregledom načelnih odločitev posameznih jezikoslovcev in orisom okoliščin njihovega delovanja želimo prikazati, (1) da so bile jezikovne prvine iz klasičnih jezikov izvzete iz splošne obravnave prevzetih prvin, o čemer pričajo smernice v pravopisih različnih obdobj; (2) da je ohranjanje zakonitosti izvornih jezikov pogosto povezano s položajem družbene prestižnosti, kar se v sodobnih priročnikih ohranja s posebnim leksikalnim klasificiranjem besedja; (3) da je funkcija obravnavanih prevzetih jezikovnih prvin pogosto oddaljena od njihove prvotne vloge, zato ni pravega razloga, da bi tovrstne arhetipe umetno ohranjali tudi v sodobnem pisnem jeziku.

¹ V prvi polovici 20. stoletja se je skorajda vsak slovenistični priročnik ukvarjal s problemom nenotenega zapiranja zeva ali hijata in željo po čim večji doslednosti v okviru iste kategorije.

LATINSKO-GRŠKE JEZIKOVNE PRVINE SKOZI HISTORIAT PRAVOPISNIH POLEMIK

Različna obdobja – različna načela

V slovenskem jezikoslovju, natančneje v pravopisju, katerega naloga je pripraviti kodifikacijska načela za premostitev razkoraka med zakonitostmi knjižne slovenščine in na eni strani govorno vsakodnevno jezikovno prakso, na drugi strani pa se spoprijeti z interferenčnimi pojavi, ki jih opažamo ob stiku z neslovenskimi jezikovnimi prvinami, je obravnava imen iz klasičnih jezikov nihala med različnimi, tudi protislovnimi načeli.

Smernice, ki narekujejo izvzemanje latinsko-grških jezikovnih prvin iz splošne obravnave tujejezičnega, so bile nakazane že v razsvetljenstvu s predlogom Valentina Vodnika, zapisanim kot rezultat ugotovljene rabe tega časa, ki ga je podal v učbeniku *Pismenost in gramatika za prve šole*:

§ 162. Ptuje imena sploh per nas končujemo in sklanjamo, kakor so same na sebi; latinskim in greškim pa večidel konce spremenjamo /podč. HD/, kakor: *Daphnis, Adonis* per nas *Dafnid, Adonid* (po njih rodivnimu) *!.../ Atreus, Andreaa, Ptolemeus, Museum: Atrej, Andrej, Ptolemej, Musej. !.../ Cypros, Oenotrus, Pathmos, Patroclus* (to je imena s' enim glasnikom pred *l, m, n, r* pred koncami opuščajo konec in devajo *e* med soglasnike) tedaj: *Ziper, Zipra* itd. *Enoter, Patem, Patrokel*. Tako *Jupiter, Jupitra* itd. Ker sta dva druga soglasnika pred *us, os, um, on*, opuščamo zgolj konec, kakor: *sakrament, restament; sius* prejde rad v' ž kakor: *Blasius, Ambrosius: Blaž, Ambrož. Anastasius* pa ima *Anastasi. Xius* prejde v' š, *Alexius: Aleš, Alexander* je per nas *Sander. Plato, Cicero* itd imajo: *Plato, Plátona, Zizero, Zizeróna* itd. (Vodnik, *Pismenost in gramatika za prve šole*, § 162-163)

Vodnikova odločitev o spreminjanju končaje latinsko-grškim imenom in ohranjanju zakonitosti izvornih sklanjatvenih vzorcev (*Plato Platona*) je bila zagotovo pogojena s posebnim položajem latinščine, kar potrjujejo tudi zgodovinska dejstva. Ta pričajo, da je kljub jožefinskim reformam, s katerimi so uvedli splošno šolsko obveznost za otroke, starejše od petih let, in kljub prizadevanju Habsburžanov, da bi oblikovali nemški narod, ki govori nemško,² vloga latinščine v jezikoslovnih krogih, predvsem v slovenskem krogu meniških razsvetljencev (Pohlin, Vodnik),³ ostala prednostna. Naraščajoče velikonemške ideje so bile torej v nasprotju s prestižnim položajem latinščine in v protislovju z razsvetljenskimi ideali oziroma željo, da bi omiko razširili tudi med ljudstvo.⁴

2 Nemščina je bila sicer proglašena za edini uradni jezik leta 1784. Prim. Kidrič, *Zgodovina slovenskega slovstva*, 206.

3 Obstajala sva dva krožka, konservativni, »meniški« tip razsvetljenstva, ki ga je uvedel Pohlin, iz njega pa je izšel tudi Vodnik, in »janzenistični krog«, ki ga predstavlja Zoisov krog (Japelj).

4 Gspan, »Razsvetljenstvo«, 365.

Tradicionalnih vzvodov moči, ki so se vzpostavljali skozi ritualne oblike in ki so latinščino ter grščino v stoletjih postavili v vrh sistema vrednot izobražencev, ni bilo mogoče odpraviti čez noč z dekreti in reformami.⁵ Zato je Vodnikovo načelo, utemeljeno na poznavanju izvirnega oblikoslovnega sistema, obstalo: ohranjali so ga slovniciarji 19. stoletja (Metelko, Malavašič, Janežič in Sket) in tudi prvih desetletij 20. stoletja, ki so v slovnica bodisi v poglavju o pravopisu bodisi o oblikoslovju navajali podatke o tem, da na primer »končnice grških in latinskih osebnih imen: as, es, is, os, us, odpadajo po ostalih sklonih, če se niso opustile že v imenovalniku«. Navedek iz ene od izdaj Janežičeve slovnice, ki je izhajala v letih 1854–1911, kaže, da slovnica nagovarja klasično izobraženega uporabnika, ki ne potrebuje dodatnih pojasnil o obravnavanih imenih.

Praksa slovnice in čitank se je na prelomu stoletja preselila tudi v pravopisna določila. Leta 1899 je namreč izšel prvi slovenski pravopis, ki ga je kot avstro-ogrski šolski nadzornik pripravil Fran Levec. Prvi slovenski pravopis je bil individualno delo, pravzaprav srednješolski učbenik, na katerega smernice pri obravnavi tujega izrazja je v precejšnji meri vplivalo jezikoslovno delo Stanislava Škrabca. Levec je v pravopisu objavil kar 28 pravil, kako podomačiti latinsko-grška imena, uvodoma pa je zapisal:

Ker pa slovenščina tujim besedam ni naklonjena, izkušamo tujkam, zlasti kadar so vzete iz starodobnih jezikov, v deblih kakor v končnicah dati kolikor moči domače lice s tem, da jih uravnamo po glasovnih pravilih slovenskega jezika na nastopne načine.

(Levec, *Slovenski pravopis*, § 465)

Levčev pravopis je redko delo, v katerem se podomačevanje imen iz klasičnih jezikov (npr. *Evropa*, *Hefajst*; *Jeremija*, *Menelaj*, *Periklej*, *Atena*, *Demetra*) načeloma ne razlikuje od podomačevanja drugih tujih imen, saj je podobna pravila predstavil za vsa tuja imena brez razlike: pri germanskih in romanskih se je zavzemal za rabo domačih variant (npr. *Inomost* za *Innsbruck*, *Koper* za *Capodistria*), pri španskih, angleških in francoskih imenih pa je dopuščal izvorni zapis le v strokovnih besedilih, medtem ko je v »knjigah, namenjenih preprostemu narodu in mladim ljudem«, priporočal fonetično podomačitev, npr. *Caminha* (*Kaminja*); *Funchal* (*Funšal*); *Marajó* (*Maradžó*); *Queiroz* (*Kejroz*); *Spinoza* (*Spinoza*); *Camoës* (*Kamoenz*)⁶ in *Adamspeak* (*Edemspik*); *Byron* (*Bajren*); *Edison* (*Edizen*); *St. James* (*Sent Džems*) /.../ *New York* (*Novi York*); *Washington* (*Uvóšington*);⁷ *Chicago* (*Šikago*).⁸

5 Na Slovenskem sta latinščina in grščina še na začetku 19. stoletja predstavljali glavna učna predmeta, ki sta prevladovala celo nad matematiko. V naslednjih sto letih pa so – po navedbah Hriberška v delu *Klasični jeziki na Slovenskem* – zmanjšali število ur zlasti grščini in jo omejili na zadnja štiri leta gimnazije.

6 Levec, *Slovenski pravopis*, § 512.

7 Imena so zapisana tako, kot jih je zapisal Levec v navedenih pravopisnih členih.

8 Levec, *Slovenski pravopis*, § 513.

Levec je ob domačenju imen iz »starodobnih jezikov«, kakor jih sam imenuje, imel pred seboj šolsko mladino, ki ji je želel približati občudovano kulturo. S podobno motivacijo so v obdobju na prelomu stoletja slovenili tudi imena vseh avtoritet – evropskih monarhov in svetnikov, papežev in zgodovinskih osebnosti (npr. *papež Leon, Ludvik Štirinajsti, Krištof Kolumb, Marjeta Krivousta*), kar se je ohranilo v slovenskem pravopisu vse do danes.⁹ Zelo povedno pa je, da je na koncu vseh 28 pravil glede antičnih imen postavil še eno pravilo, s katerim je uzakonil tako imenovani »citatni imenovalnik«¹⁰ z naslednjo ubeseditvijo:¹¹

Vobče je končno opomniti, da je najbolje, ako starodobna imena v imenovalniku ohranijo tudi v slovenščini svojo grško ali latinsko končnico, kadar je po naših glasovnih pravilih to sploh dopustno; treba je le, da se po ostalih sklonih uravnavajo po pravilih našega jezika, n. pr.

im. Gaius Julius, Plato, Aias, Salamis,

rod. Gaja Julija, Platona, Ajanta, Salamine

daj. Gaju Juliju, Platonu, Ajantu, Salanini ...¹²

(Levec, *Slovenski pravopis*, § 495)

Za predstavitev evolucije slovenskih kodifikacijskih načel pa je verjetno bolj pomembno izpostaviti Levčevo ločevanje med rabo v strokovnih in nestrokovnih besedilih. Sistem, ki ga je Fran Levec kot dolgoletni urednik Ljubljanskega zvona, dobro seznanjen z realnostjo knjižne slovenščine in zato posvečen v »krojenje in normaliziranje jezika« (Vratuša, *Levec in Ljubljanski zvon*, 62–63), vzpostavil iz lastne uporabne izkušnje, je deloma oprt na Škrabčeve ideje in je izšel iz poznavanja dejanske jezikovne prakse in zmožnosti tedaj v slovenščini pišočių. Njegov »segregacijski« predlog s sociološkega vidika pomeni pravzaprav ločevanje med jezikom višjih in nižjih družbenih slojev (Haugen, »Dialect, language, nation«), ki je v obdobju prvega desetletja 20. stoletja doseglo vrh tudi ob želji po ločevanju na drugih ravneh jezikovne rabe: tako so v ljubljanskem gledališču (1912) v salonskih igratih elkali, v ljudskih pa so namesto srednjega l izgovarjali njegovo dvoustnično varianto.¹³

Dvojni zapisovalni maniri je precej odločno in z argumenti, ki jih bi prav lahko prenesli tudi v sodobno situacijo, nasprotoval Josip Tominšek,

9 Javnost še bolj pa lektorska stroka danes odločno nasprotuje uvajanju imen v izvorni obliki. Prim. polemiko ob kronanju španskega prestolonaslednika *Felipeja* oz. kralja *Filipa* (Dobrovoljc in Weiss, »Ime španskega kralja Felipeja«).

10 Termin »citatni imenovalnik« je sicer iz sodobnega sistema, saj ga je v pravopisna pravila vpeljal Toporišič v prenovljeni izdaji *Slovenskega pravopisa 2001* z zgledom *Rimski-Korsakov Rimskega - Korsakova* (§ 428). Uvedba nestičnega vezaja ob tem imenu kaže na sklonljivost obeh sestavin, kar se je kasneje izkazalo kot neustrezno zlasti v besedilni rabi, v kateri ime nastopa v vseh skladenskih položajih in v vseh oblikah, citatna pa je le imenovalniška, kar v besedilo vnaša zmedo.

11 Levec, *Slovenski pravopis*, § 481, je daljšanje osnove z *j* predvideval tudi pri končnicah *-um, -os, -on* (*Menelaos* → *Menelaj*, *Byzantion* → *Bizantij*, *Capitolium* → *Kapitolij*).

12 Levec je v svojem pravopisu lastnim imenom namenil pozornost, ki je do tedaj niso bili deležna, še pomembneje pa je, da je uvedel svoj sistem, ki se razlikuje npr. od poljskega (popolna fonetična podomačitev) ali češkega, na katerega se je desetletje kasneje oprl tudi Tominšek.

13 Prim. Rupel, *Slovensko pravorečje*.

avtor priročnika *Antibarbarus* (1910). Tominšek ni bil pravopisec in učitelj slovenskega jezika, temveč ravnatelj na klasični gimnaziji v Mariboru, avtor latinske in grške slovnice ter grškega slovarja (SBL; Orel, »Tominšek, Josip«). Po češkem zgledu je sestavil svoja pravila za ravnanje z imeni iz latinščine in grščine, temelječa na ohranjanju tuje končnice v imenovalniku (*Perikles* in ne *Periklej*, *Hades* in ne *Had*, *Juno* in ne *Junona*) in načelu, da za ta imena ne smejo veljati drugačna merila kot za druga neslovenska lastna imena.¹⁴ V *Antibarbarusu* je z avtoriteto svojega položaja zahteval, da mora pri lastnih osebnih imenih »vladati svetovna vzajemnost« (n. d. 48), kar je utemeljeval s tem, da ima »vsaka oseba pri svojem narodu in svojem jeziku neovržno pravico do svojega imena, in sicer v pravopisni obliki, ki mu jo je dala subjektivnost ali družinska zgodovina« (n. d. 48). Tominškova pravila, glede katerih se je zgledoval pri Čehih,¹⁵ temeljijo na (1) citatnem imenovalniku (*Ahiles*), (2) ločevanju grških in latinskih izvornikov (»grške besede se ne prevzemajo polatinjene«), (3) zapisu z izvornim pravopisom oz. grška transkribirana (razen že »udomačenih«, npr. *Karthaginec* in *Karthažan*, *Ptyhagorejec*, *Rimljan*, *Grk* ...); (4) različnemu sklanjanju enozložnih in večzložnih osnov (*Eros Erosa*, *Cicero Cicerona*, *Pelopidas Pelopida*, *Perikles Perikleja*); v dvomnih primerih pa je priporočena uporaba občnoimenskega jedra ob imenu (*najdišče Tiryns najdišča Tiryns*), s čimer se je mogoče izogniti sklanjanju imena ipd. (Tominšek, *Antibarbarus*, 58–59). Tominškovi komentarji, npr. »že prvošolec se nauči grških izvornic« (n. d. 59, opomba) ali »že v ljudski šoli se bo treba teh črk temeljito naučiti« (n. d. 58), nas opozarjajo na klasično izobrazbo Tominškovega naslovnika.

Tominška je podprl pisec naslednjega pravopisa, Anton Breznik, tedaj eden prvih učiteljev na novoustanovljeni škofijski klasični gimnaziji v Ljubljani, ki je naklonjeno sprejel predlog o izvornem zapisu latinskih in grških imen:

Poglavitno vodilo naj bi bilo: latinska in grška imena se pišejo in rabijo v lastni pisavi! Pridrži naj se vse v kolikor mogoče lastni obliki, tudi nominativ naj ostane tuj – izjema bi bila samo za končnico *-us*, ki naj bi se odpahovala */.../*. Pridržala naj bi se tudi končnica ostalih sklonov v tuji, t. j. pristni obliki, tu mislim na primere kakor *Lahes*, *Laheta*; *Ceres*, *Cerere*; *Atlas*, *Atlanta* itd. */.../* Pravilna uporaba se zahteva samo tam, kjer se da po pravici terjati, t. j. od šolanin, in pri teh se da princip brez težave izvajati! Zahteva dr. Tominškova, naj bi grška imena sprejemali v grški in ne v dosedaj navadni latinski obliki, ne spada v ta okvir in je, dokler je vsaj Nemci ne izvedo do konca, za nas preradikalna!
(Breznik, »Dr. Josip Tominšek: *Antibarbarus*«, 79)

Očitno je tudi Breznik sprejel načelo dvojne kodifikacije: za klasično šolane in nešolane. Medtem ko je rabo jezika pri nešolanih prepustil njim

¹⁴ Tominšek, *Antibarbarus*, 55–57.

¹⁵ V opombi navaja: »Glej katerokoli češko knjigo za klasične jezike« (Tominšek, *Antibarbarus*, 57).

samim, pa je njegovo navdušenje¹⁶ nad Tominškovim predlogom zagotovo posledica dejstva, da je kot mlajši profesor začetnik začel predavati na škoifijski klasični gimnaziji v Šentvidu pri Ljubljani in se je kot pedagog že na začetku spopadel z neustaljenostjo rabe in nesistematičnostjo jezikoslovnih določil pri reševanju tega vprašanja. A kljub temu se je desetletje kasneje, ob pripravi svojega malega *Slovenskega pravopisa* (1920), odločil, da lastnih imen ne bo kodificiral niti ni pripravil pravil za ravnanje z njimi. Morda tudi zato, ker je konkretna napotila za lastnoimensko problematiko grških imen ponudil že leta 1913 izdani Doklerjev *Grško-slovenski slovar*, pri katerem je sodeloval tudi sam.

V obdobju 1920–1930 so izhajali le avtorski normativni priročniki, ki so bili pogosto pretirano puristično obarvani, z latinsko-grškim imenskim gradivom so se ukvarjali le obrobno. Koštiál je v svojem *Slovniškem ali slovarskem brusu knjižne slovenščine* (1927) tako opozarjal, da so napake pri rabi teh imen najpogosteje povezane z »nepoznavanjem osnove ali debela«:

Apolova družabnica namesto *Apolonova*; *Hermesova cesta* namesto *Hermejeva*; *nima pravega nosa* za *Juno* namesto *Junono*; *odlitek Venere Milonske* namesto *Melske ali Milske*.

(Koštiál, *Slovniški in slovarski brus knjižne slovenščine*, 24)

Jezikovni uporabniki v tem obdobju torej niso imeli kodifikacijskih napotil glede antičnih imen, ki bi jih pisani jezik učinkovito usmerjale k čim večji enotnosti. Ob izidu Breznik-Ramovševega *Slovenskega pravopisa* leta 1935, prvega pravopisa, ki je izšel pod okriljem slovenske znanstvene ustanove in ki ga je državna oblast¹⁷ uradno proglasila za obvezujočega za javno nastopanje ter šolski pouk, je bila raba neenotna. V tem pravopisu, pa tudi njegovem povojnem nasledniku, SP 1950, je bila v pravilih potegnjena ločnica med tujimi in staroklasičnimi imeni: medtem ko je za prva določena pisna ohranitev izvornika (npr. *Broadway*), je za staroklasična obveljala pisna podomačitev, oblikoslovno pregibanje pa je bilo podrejeno zakonitostim izvornih jezikov:

Staroklasična (grška in latinska) imena pišemo v slovenski obliki, sklanjamo pa jih po osnovi, ki jo imajo v grškem ali latinskem jeziku.

(SP 1935, § 17; SP 1950, § 31).

Medtem ko predvojni pravopis opozarja le na bolj znana imena, pri katerih so se končnice »odpahnile« že v imenovalniku (§ 17), pa je v SP 1950 (§ 31) opozorjeno tudi na možnost dvojnic pri »nekaterih imenih« (*Artemis* ali

16 »Da se je to vprašanje vnovič sprožilo, morajo biti dr. Tominšku hvaležni vsi, kateri imajo s staroklasičnimi imeni kaj opraviti.« (Breznik, »Dr. Josip Tominšek: Antibarbarus«, 79)

17 Z dekretom bana Natlačena, a šele po Šolarjevi uskladitvi rešitev tega pravopisa s šolskimi čitankami; rezultat uskladitve je *Slovenski pravopis* 1937, ki je (žal) ne le usklajen z obstoječimi priročniki, temveč tudi vsebinsko okrnjen (opuščeni so naglasi ipd.). Prim. Dobrovoljc, *Pravopisje na Slovenskem*.

Artemida, Palas ali *Palada*, *Cicero* ali *Ciceron*, *Temistokles* ali *Temistoklej*) oziroma na ohranjanje citatnega imenovalnika pri imenih, ki »se rabijo redko ali samo strokovno« (*Perdikas -ke* in *-ka*, *Perdikov -a -o*) (§ 31).

Oba Breznikova pravopisa (SP 1935, SP 1950) sta prinesla torej novo idejo: ne gre več le za ločevanje na ravni strokovno – preprosto, temveč je blago opozorjeno, da je citatnost pri zapisu imen v imenovalniku dopuščena v strokovnih besedilih in pri imenih, ki se rabijo redko.

V obeh pravopisih pa je bilo posebno določilo uveljavljeno za tuja lastna imena nasploh, in sicer je bilo za »nenavadna ali manj rabljena krajevna imena« dopuščeno, da se sklanjatev kar opušča, npr. v *Karlsruhe*, *pri Waterloo*, v *Peru* itd. (Breznik in Ramovš, *Slovenski pravopis*, § 20; *Slovenski pravopis* 1950: § 39). Čeprav ta posebnost ni neposredno povezana s staroklasičnimi imeni, pa jo navajamo, ker dobro ponazarja duh časa in očitno nemoč jezikoslovcev pravopiscev ob množici prevzetih tujih imen.

Pravopis iz leta 1962 (§ 64), pri katerem se je glede antičnih imen, katerih rabo določa dotlej najobsežnejši¹⁸ nabor navodil, angažiral Anton Sovrè, je namesto razlikovanja med strokovno in nestrokovno rabo uveljavil precej relativno pravilo o splošno bolj znanih imenih na *-us* in *-ius*, ki imajo poleg »izvirne tudi domačo obliko«, npr. *Tibulus* in *Tibul /.../ Mercurius* in *Merkurij* in *Merkur*, *Markus Aurelius* in *Mark Avrelj* in *Mark Avrel* (SP 1962, § 64). Pravila tega pravopisa so združevala oblikoslovne in pomenske kategorije: imena se delijo glede na oblikoslovno pregibanje v odvisnosti od končaja na dve skupini, v okviru teh se nadalje oblikujejo podkategorije glede na končaj in tudi pomen (npr. osebna imena, krajevna imena ipd.). Zdi se, da je poleg zapletenosti pravil za laične uporabnike še več težav povezanih z neimenovalniškimi osnovami in kategorialnimi slovničnimi lastnostmi, ki so izhajale iz teh nenavadnih osnov, npr. *Bog vojne je Mars -rta*, *Martovo polje* (SP 1962, § 64). To dokazuje tudi neenotnost pri domačenju v okviru istih kategorij, kar se je izpostavljalo zlasti v kritikah tega pravopisa:

Grozno me zanima, zakaj *Laeelius* ali *Phoebus* smem pisati *Lelius* in *Febus*, ni pa *Astraie* mogoče podomačiti in pisati *Astraje*.

Kako je v morfološko vedno samo poslovenjenih oblikah od rodilnika ed-nine dalje: ali ima *Plautus*, ker je od rodilnika dalje poslovenjen, samo obliko *Plavta* ali tudi *Plauta*? Napisane so samo oblike *Plautus*, *Plauta* (prim. *Augias* – *Augia*), pač pa pri pridevniku *Augiov* in *Avgijev*.

(Toporišič, »Popravljen slovenski pravopis«, 213)

Po izidu pravopisa 1962 je nastopilo družbeno razburljivo obdobje, v katerem se je bilo pravopisje pod bremenom novega izrazja, nastalega zaradi tehnološkega in napredka in razvoja medijev ter v procesu determinologizacije, prisiljeno metodološko preusmeriti. Že pred izidom SP 1962 so tradicionalno usmerjeni slovenisti opozarjali na umikanje jezikovnega sistema rabi (Bajec,

¹⁸ Gre za pet odstotkov besedila celotnih pravil.

»Pred novo izdajo SP«) in na to, da predvojna metodologija ne zadostuje več za množico novosti, ki sta jih tedaj že dnevno prinašala televizija in radio. Tega so se zavedali tudi sestavljavci in Anton Bajec je kasneje opisal težave, ki jih je imela skupina ob sprejemanju ugotovitev modernega jezikoslovja.¹⁹

Po aferi *bravec – bralec*, ko je bila SAZU prisiljena odvzeti normativno veljavo lastnemu pravopisu, je z vsebinsko kritiko pravil nastopil Jože Toporišič. V akademijski skupini, ki je pripravila pravila za novi slovenski pravopis in v kateri sta bila tudi Anton Bajec ter Jakob Rigler, so ukinili ločeno obravnavo lastnih in občnih, domačih in tujih imen in besed, sploh pa mešanje oblikoslovja s pravopisom, pri čemer so se sklicevali na to, da tudi glavnina pišočih javnosti zahteva poenostavitev pravil. Nova pravopisna skupina je zato predlagala odpravo subjektivnega občutenja, kaj je domače in kaj je tuje, kaj je pogosto rabljeno in kaj ne, zlasti pri občnih besedah. Pri lastnih imenih so uvedli poenotenje domačega in tujega v oblikoslovju, in to v skladu s Toporišičevim predlogom, da se besede – potem ko postanejo del slovenskega jezikovnega sistema – pregibajo po domačih pravilih:

Vsa sklonljiva ženska imena gredo v I. sklanjatev: vseeno je, ali gre za *Julko* ali *Klio*, za *Melpomeno* ali *Lenčko*. /.../ Prav tako so nesklonljiva lahko tuja (*Dolores*) ali domača (*mami*) imena.

(Toporišič, »Popravljen slovenski pravopis«, 210)

Dotedanja oklevanja pravopiscev so bila s to načelno odločitvijo presežena, saj pravopisci niso omahovali le med avtentično in slovenščini prilagojeno podobo imen (Gantar, »Nekaj misli o pisavi antičnih imen«), ampak je pregled razvoja pravopisnih nazorov pokazal, da je bilo nerešenih vprašanj več:

- (a) Ali uveljavljati pravopisne rešitve, ki so bliže ohranjanju avtentične podobe klasičnih imen, tudi v besedilih, namenjenih uporabnikom, ki v latinščini in grščini niso podkovani?
- (b) Ali uveljaviti sistemsko bolj pravilne izvirnike (npr. *Ahilej* namesto *Ahil*; *Aubelj*, *Antična imena po slovensko*, VI) tudi pri uveljavljenih podomačenih imenih?
- (c) Ali podomačiti in s tem spremeniti tudi imena, ki se pojavljajo le v ozkih strokovnih krogih?

Odgovori na ta vprašanja sicer niso bili izrecno predstavljeni, so pa vsebovani v aktualnih pravilih, kjer je očitno, da že ustaljenih klasičnih imen ne bodo spreminjali, odločitve, v kolikšni meri ohranjati posamezne ostanke izvirnega oblikoslovja, pa bodo prepustili uporabniku. Meja med strokovno in poljudno rabo je pogosto zelo nejasna; še tako neznan in od splošnega uporabnika »oddaljeno« ime lahko v času zaradi dogodka, prevoda, predstave, filma postane čez noč del kulturnega okolja širšega kroga naslovnikov, npr.:

¹⁹ Bajec, »Slovenski knjižni jezik«, 72.

Rojstvo je bilo čas nečistosti in nevarnosti, zato so se takoj po porodu na hišni prag ustopili trije moški ter s sekiro, kijem in metlo v rokah niso dovolili noter demonu divjih gozdov, *Silvanusu*; pri tem so na pomoč klicali družinska »duhova«, *Picumnusa* in *Pilumnusa*.

(besedilni korpus Gigafida: Dibie, *Psihologija spalnice*, 1999, podč. HD)

Po dolgotrajni javni razpravi, v kateri so jezikoslovci neslovenisti pravopisecem pogosto očitali nekompetenco in zahtevali zvesto upoštevanje zakonitosti izvirnih jezikov, in po ideološki kritiki posameznih nerelevantnih rešitev so izšla nova pravila, še prej pa *Načrt pravil za novi slovenski pravopis* (1981). V skladu z odzivi javnosti so sprejeli določilo, da se imena grško-rimskega sveta (*Ezop*, *Evipid* – *Plavt(us)*, *Horac(ij)*) ali imena, prevzeta prek latinščine in grščine (*Darej*, *Elija*, *Kristus*, *Jugurta*), podomačujejo (§ 73) po predstavljenih načelih, kakršna veljajo tudi za slovenske besede, npr. *Zevs*,²⁰ *Avlida*, *Ajolos* ipd. (§ 1107). Pri oblikoslovnem pregibanju pa so pisari pravil odločitev o zapisu imenovalnika prepustili uporabniku (§ 767), saj so dopustili rabo citatne imenovalniške oblike kot neprednostne dvojnice, kar je v slovarju (v nasprotju s predhodnima pravopisoma) nakazana izrecneje kot v pravilih: *Plavt* /.../ im. tudi *Plavtus*.

Pri osnovah na samoglasnik so v pravilih ohranili pravilo o podaljšavi z *j*: *Tacit* tudi *Tacitus*, *Avgij* tudi *Avgias*.²¹ Nadalje pa opozarjajo na posebnosti sklanjanja moških imen, npr. sprejetje končnic v osnovo pri nekaterih moških imenih (*Rodos*, *Rodosa*; § 768) in daljšanje osnove – z *j*, *t* ali *n*: tako kot pri *šolar* *šolarja* tudi *Menelaos*/*Menelaj* *Menelaja*, tako kot *France* *Franceta* tudi *Nepos* *Nepota* in *Ajas* *Ajanta*; tako kot *Francelj* *Franceljna* tudi *Kato* *Katona* (§ 783, 785, 786).²²

Pozorno branje kaže, da so pri ubeseditvah teh pravil previdni, saj se izogibajo izrecnim sodbam glede jezikovne pravilnosti in se zatekajo k izrazom »lahko«, »neobvezno«, »navadnejši«, npr.:

Pri prevzetih imenih iz grščine in latinščine se osnova od roditelja naprej lahko ali podaljša (*Juno* *Junone*) ali pa prvotni *s* premeni z *d* (*Artemis* *Artemide*) ali *n* (*Salamis* *Salamine*) ali *r* (*Ceres* *Cerere*); navadnejša je stalna osnova iz roditelja: *Junona*, *Artemida*, *Salamina*, *Cerera*. (*Slovenski pravopis* 2001, § 818, podč. HD)

Pri besedah grškega in latinskega izvora se od roditelja naprej osnova lahko neobvezno premenjuje (*Nepos* *Nepota*).

(*Slovenski pravopis* 2001, § 770, podč. HD)

20 Enotnosti glede podomačitve zapisov, npr. *Eurydike* → *Evrídika*, *Zeus* → *Zevs*, dolgo ni bilo. Celotno SSKJ in SSKJ2 kljub pravopisni kodifikaciji ostajata pri zapisih *Evrídika*, toda *Zeus*.

21 V slovarju, ki je izšel prvič deset let po prvi izdaji slovarja, so bili nekateri predlogi izpeljani manj dosledno in liberalno kot v pravilih. Tako se citatna imenovalniška dvojica pri nekaterih imenih ne uresničuje, pri drugih se

22 Ob tem tudi na možnost obravnave podaljšane osnove kot imenovalniške, npr. *Katona*, *Ajanta*.

Sestavljavci pravopisa so bili zaradi prevladujočega ohranjanja imenovalniške citatnosti deležni zlasti slovenističnih kritik:

Če ne upoštevamo starogrških in latinskih morfoloških zakonitosti, občutimo /.../ končaje /-as, -es, -os, -us, -um/ kot dele osnov, to pa pomeni, da imajo omenjena imena po slovenskih oblikoslovnih pravilih v edninskem imenovalniku ničto končnico in bi jih morali pregibati po zgledu *korak*, torej: *Leonidas – Leonidasa, Tartaros – Tartarosa* ali pa *Leonid – Leonida, Tartar – Tartarja*, se pravi brez starogrškega končaja *-us, -es, -os* itd. že v imenovalniku ednine.

(Majdič, »Na rob načrtu pravil«, 195)

Pravopisci so kljub takim predlogom vztrajali, da »večj/a/ slovenizacij/a/ končnic, kakor je dejansko možna in upravičena«, ni mogoča (Toporišič, »K neki kritiki«, 383).²³

Pravopis iz leta 2001 je pustil nekaj istovrstnih vprašanj odprtih oz. neenotno rešenih, npr. imena s končajem *-kles* v *Damoklej* in *Damokles*, ne pa tudi *Perikles*, temveč le *Periklej* (Kocjan Barle, »Sklanjanje starogrških in latinskih imen moškega spola«); imena s končajem *-es/-os/-us*, npr. *Aristofan* in *Aristofanes*, ne pa tudi *Arhimedes*, temveč zgolj *Arhimed* (Lenarčič, »Čeri v slovenskem pravopisnem morju«). Nenavadno je, da so v SP 2001 prezrli tudi razmeroma poenoten sistem pregibanja imen, ki ga je Bronislava Aubelj predstavila pred izidom pravopisa v monografiji *Antična imena po slovensko* (1997).

Če povzamemo ta pregled, bi lahko rekli, da je zlasti zadnji pravopis pokazal, da je treba – kljub tako odločno zastavljenemu sistemu, ki izenačuje jezikovne prvine v sočasni slovenščini ne glede na izvor – prevzemanje besed dojemati kot jezikovno spremembo, ki poteka postopoma, tako da v jeziku nekaj časa verjetno soobstajajo različne tekmujoče oblike, poleg tega pa so nekatere vedno bolj uveljavljene od drugih in nekatera imena bolj znana od drugih. Navedeno potrjuje tudi dejstvo, da se je v obdobju od prve predstavitve kodifikacijskih načel za staroklasična imena v jezikovni rabi pojavilo več odmikov predstavljenega, kot npr. *Empedokles* (SP 2001, slovar; Aubelj, *Antična imena po slovensko*, 59) proti *Empedokel* po analogiji z *Aristotel*:

V Agrigentu na Siciliji se je rodil filozof Empedokel (okrog 490 pr. n. š. do okoli 430 pr. n. š.). Najprej se je ukvarjal s politiko, kasneje pa se je kot filozof znašel pod Pitagorovim vplivom, kar se je kazalo v primeseh mistike, ki je bila značilna za njegovo učenje. Empedokel je imel srce za središče ožilja in torej tudi za sedež življenja.

(besedilni korpus Gigafida, *Življenje in tehnika*, 2000, podč. HD)

²³ Čeprav v tem sklopu ne smemo izvzeti obravnave občnih poimenovanj, je bilo težav več z lastnimi imeni. Občna so razmeroma hitro prevzela domačo obliko, včasih pa so tujo končnico ohranila tudi v odvisnih sklonih in je ta postala del osnove (*minimum, ciklus, lapsus*). Pomenska razločevalnost tuje končnice je z njeno odstranitvijo povzročila tudi pojav enakopisnosti (*radij* ← *radius* : *radius*). SP 2001, § 768.

Pri prevzemanju gre torej za proces spreminjanja jezika, ki ne poteka samo v odvisnosti od notranjih jezikovnih zakonitostih, ampak so zanje pomembni tudi (1) spremenljivi vplivi tujih jezikov, prek katerih prevzemamo in smo prevzemali grško-latinski imenski nabor, (2) družbeni in (3) psihološki dejavniki, občutek, katero ime govorec čuti kot bolj ali manj domače, in (4) funkcijski kontekst rabe, ki je pogosto drugačna v strokovnem izražanju kot splošnem občevalnem jeziku. Posledično tudi enotne percepcije in bolj homogenega razumevanja norme ni mogoče doseči, pomembneje je, da se doseže soglasje glede temeljnih načel prevzemanja.²⁴ »Bolj ko je ime v splošni rabi, bolj je podomačeno, tako v pisavi kakor v izgovoru«, so zapisali v *Slovenski slovnici*.²⁵ Pojem razširjenosti rabe pa se od okolja do okolja in od uporabnika do uporabnika lahko razlikuje.

Prestižnost klasičnih jezikov

Poleg navedenega pa je pri preučevanju sprejemanja prvin iz klasičnih jezikov treba upoštevati tudi poseben status latinščine in grščine v slovenski jezikovni zgodovini. Pregled zgodovine slovenskega pravopisja in prevzemanja tujejezičnih izrazov ter imenskega fonda nam razkrije, da obravnavamo latinske in morda tudi francoske ter nemške prevzete prvine nekoliko drugače kot sodobne angleške, povezovalna prvina vseh pa je dvojezičnost²⁶ skupnosti slovensko govorečih v različnih preteklih obdobjih. Le redke raziskave evolucijske dinamike slovenskega jezika pa se dotaknejo dvojezičnosti z vidika družbenega statusa jezikov, ki so v stiku. A že površno védenje o zgodovini slovenščine nam ponuja veliko razmislekov o občevalnem jeziku tistega družbenega segmenta govorcev, ki je obvladoval področje družbene moči, kulture, navad, dediščine ... Navadno so tak »ugled« užívali tisti tuji jeziki, ki so bili dosegljivi zgolj privilegiranim v smislu zasebnega poučevanja ali družbenega položaja, najprej npr. latinščina, kasneje nemščina, vmes tudi francoščina, ta seveda v nekoliko drugačnih okoliščinah in pod vplivom razsvetljenskih idealov, ki so pomagali vzdrževati sofisticirani visokokultivirani standard. O dvojnih merilih pri odnosu do prvin iz klasičnih jezikov pričajo tudi navedki, kot je spodnji:

Stritar je bil klasično izobražen človek, dobro je poznal latinsko in grško besedno umetnost, poleg nemške in francoske seveda. Kakor je na eni strani slovenščino brani nepotrebnih novotarij, tako je po drugi strani imel za primerno, da jo bogati z lastnostmi grške in rimske skladnje. Zato je delal silno umetelne zgradbe povedi...

(Toporišič, *Stilnost in zvrstnost*, 115)

²⁴ Za pogovor o tej problematiki se zahvaljujem izr. prof. dr. Jerneji Kavčič.

²⁵ Bajec, Kolarič in Rupel, *Slovenska slovnica*, 60.

²⁶ Kot lingvistični termin je dvojezičnost opredeljena navadno kot »obvladanje (aktivno, pasivno, delno) dveh jezikov /.../ načeloma za vsa funkcijska področja«, in sicer jo Toporišič opisuje kot pojav, opažen pri posamezniku ali skupnosti (Toporišič, *Enciklopedija slovenskega jezika*, 33).

Latinščina je bila v evropski preteklosti že pokopana, pa ponovno obujena (Auerbach, *Literary language and its public*, 121), da je lahko odigrala vlogo jezika uprave, mednarodnega sporazumevanja, izobraževanja, znanosti, teologije in učnega jezika (Kahane, *Decline and survival*, 187). Njen zaton zgodovinarji v večini evropskih jezikov povezujejo predvsem s prodorom masovne kulture, krščanstva ..., sociolingvisti pa povezujejo umikanje prestižnih jezikov predvsem z dejstvom, da so ti v jezikovnih skupnostih Evrope 17. in 18. stoletja predstavljali večinoma drugi jezik, ki se vse od renesanse dalje umika jeziku vsakodnevnega sporazumevanja (n. d. 194). Kot rečeno, pa sta na Slovenskem latinščina in grščina še na začetku 19. stoletja predstavljali glavna učna predmeta (Hriberšek, *Klasični jeziki na Slovenskem*).

Koncept prestižnosti izhaja torej iz latinščine kot jezika samega na sebi, zato je tudi ohranjanje vzorcev izvirnega jezika v slovenščini pričakovan pojav. Druga razsežnost latinščine pa se navezuje na družbene sloje, ki so ta jezik uporabljali nekdanj (liturgija) in ki ga v fragmentih uporabljajo še danes (znanost, zlasti pravo, medicina in zaradi nomenklature biologija). Vse od Levčevega pravopisa se je v pravopisih skrivala razredna distinkcija, ki ločuje med omikanimi, izobraženimi uporabniki in »preprostim narodom« ter mladimi ljudmi (Levec, *Slovenski pravopis*, § 514). Šele pravopis »visokega« socializma je razredno razlikovanje ukinil, v Sovrèetovih pravilih ni bilo mogoče zaznati podobnega izrecnega opozorila, da se latinska imena vedejo drugače v besedilih za izobražene kot v tistih preproste uporabnike, saj je tisti pravopis tudi v jeziku ukinil vse, kar ni utrjevalo egalitarizma, npr. tudi veliko začetnico pri spoštljivem nagovoru v pismih. Vendar se je izobraženska elitna raba latinščine ohranila posredno: v pravopisnih pravilih SP 2001 (§ 867) tako izvemo, da je poleg polcitatnega sklanjanja (*nervus sympathicus*, *nervusa sympathicusa*; *alma mater*, *alme mater*; *curriculum vitae*, *curriculuma vitae*) dopuščena tudi raba citatnih poimenovanj (§ 868), ki jih »sklanjamo in sploh pregibamo kakor v ustreznih tujih jezikih: *alma mater*, *almae matris*; *curriculum vitae*, *curriculi vitae* (rod.); *first lady* (ed.), *first ladies* (mn.)«, kar je »izobrazbeno stilno zaznamovano«. Poleg tega tudi pravopisni slovar prvič oblikuje sklope občnih besed, ki jih označi s kvalifikatorjem *izobražensko*. Dejstvo je vredno pozornosti zlasti zato, ker je *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (dalje SSKJ; 1970–1991; SSKJ2 2014), iz gradiva katerega je občnoimenski fond v pravopisnem slovarju nastajal, označeval staroklasično izrazje in njegove oblikoslovne posebnosti kot *knjižne*. Zoženje socialnozvrstnega polja rabe prvin iz klasičnih jezikov, tj. *knjižno* → *izobražensko*, kaže na večjo stopnjo ekskluzivnosti, pa tudi jezikoslovne natančnosti, saj opisa oznak nista prekrivna:

SSKJ (1970, Uvod § 132): knjiž(no): Beseda, pomen ali zveza, ki se rabi zlasti v leposlovnem ali znanstvenem jeziku. V pogovornem jeziku zveni nenavajno (*brižen, celovit, dasi*).

SSKJ2 (2014, Uvod § 133): knjiž(no): Beseda, pomen ali zveza, ki se rabi zlasti v leposlovnem ali znanstvenem jeziku (*brižen, celovit, dasi, filmoljub, raznočasje*).

SP 2001: izobrazbeno - knjižna prvina, značilna za ljudi, ki v svojem izražanju kažejo na določeno višjo izobrazbo; opazne prvine so lahko tudi citativne: **ántejevski** -a -o ... izobr.; **álias** nač. prisl. ... izobr. drugače, *sicer*, *z drugim imenom*; **vúlgo** nač. prisl. ... izobr. *po domače*; **Cartésius** -a m ... izobr. *Descartes* (podč. HD)

Primerjava med obema izdajama SSKJ kaže na premike v smeri intelektualizacije splošnega občevalnega jezika, kar potrjujejo tudi ugotovitve teoretikov knjižnega jezika, da se ta danes uresničuje v širokem krogu ljudi v sferi naključnega sporazumevanja, torej v neformalnih in nejavnih okoliščinah – pri stikih na delovnem mestu, v zasebnih položajih ipd. (Dolník, *Teória spisovného jazyka*, 21). Tudi zato je ponatančenje kvalifikatorskega označevanja v SP 2001 upravičeno. Z oznako *izobrazbeno* se je v pravopisnem slovarju iz leta 2001 označevalo:

- citativne latinske izraze (*abuzus*),
- pregibanje latinskih izrazov iz izvorne osnove (*unikum unika*, splošno pa *unikuma*),
- ohranjanje izvorne kategorije spola (poleg podomačenega *apelativ m*, ki se v množini glasi *apelativi*, v množini tudi »izobražensko « *apelativa apelativ s*),
- drugo prevzeto izrazje, zlasti iz klasičnih jezikov, ki ga niso zasledili v rabi v neizobraženskih krogih (*akme*);
- poobčnoimenjeno izrazje iz klasičnih jezikov (*avrora* 'zora').

Ob pregledu t. i. »izobraženskih« prvin v sočasni rabi, torej skoraj dve desetletji po izidu slovarja, opazamo spremembe, najpogosteje v dveh smereh: (1) manj znano oz. uveljavljeno besedje izginja, izjeme so tiste posamezne besede, ki se pojavljajo bodisi v lastnih imenih (*karitas*) bodisi se oživi zaradi oglaševanja, blagovnih znamk ipd. (*Triera*, *Telemah*); (2) besedje se v skladijski rabi približuje slovenskemu po načelu analogije oz. se asimilira s sodobnimi analognimi izrazi.

Jezikovni razvoj bo torej ob spremenjeni sociolingvistični situaciji, ki je na začetku 21. stoletja sovpadla z elektronsko revolucijo, vplival tudi na presojo rabe in prestižnosti predstavljenih jezikovnih prvin. Osnovno merilo jezikovne pravilnosti in pokazatelj dejanske norme danes niso več besedila elite, torej kanoniziranih piscev (v praški terminologiji »zgodnih« avtorjev), ki so svoja besedila objavljali v procesu avtor – urednik – lektor – korektor, temveč precej širša skupnost pišočega prebivalstva. Desetkratni porast števila javnih besedil in nepoklicnih piscev ter sprostitev meril za javno objavlanje (Crystal, *Internet linguistics*) so tudi v normativistiki, vedi, ki se ukvarja s standardizacijo in pravopisjem, povečali občutljivost za slogovno raznolikost:

Svet nespreminjajoče se jezikovne odličnosti, ki temelji na sijaju preteklih literarnih oblik, obstaja le v domišljiji. /.../ Edini jeziki, ki se ne spreminjajo, so mrtvi jeziki.

(Crystal, *How language works*, 55)

Jezikovna heterogenost spreminja tradicionalna vodila v smer večje jezikovne strpnosti in sprostitev jezikovne norme, ki pa jo je treba ponovno evidentirati in opisati. Ob prenovi pravopisnih pravil in slovarja bo treba torej ugotoviti tudi, ali so slovarske ugotovitve o ozko knjižnem (SSKJ) oziroma izobrazbenem (SP) značaju značaju prvin, ki so npr. naštetje spodaj, aktualne tudi danes:

demimóndka -e ž, člov. (ô) izobr. |lahkoživka|
 diligénca -e ž, poj. (ê) izobr. *skrbnost, prizadevnost*
 dinírati -am nedov. -ajóč; diníranje (î) izobr. *kósiti, obedovati, večerjati*
 filoméla -e ž (ê) izobr. *slavec*
 firmamènt -ènta m (ë é) izobr. *nebo, nebesni obok*
 florilégij -a m s -em (é) izobr. *cvetnik, antologija*
 fóničen -čna -o (ó) izobr. *glasoven, zvokoven*
 formatíven -vna -o (î) izobr. *oblikovalen*
 fungíbilen -lna -o (î) izobr. *nadomestljiv, zamenljiv*
 grizéta -e ž, člov. (ê) izobr. |lahkoživo dekle|
 hímnus -a tudi hímnus -mna m (î; î) izobr. *hvalnica, himna*
 honéten -tna -o; bolj ~ (ê) izobr. *spodoben, pošten*
 horénden -dna -o (ê) izobr. ~a vsota *zelo velika*
 hórror vácuí -ja ~ [horor vakui] m, prva enota s -em poj. (ô â) izobr. *strah pred praznino*

(Slovenski pravopis 2001, www.fran.si, dostop 20. 5. 2016)

In po drugi strani: ali so naslednje prvine, ki so označene kot izobrazbene, res omejene na tako ozek krog jezikovnih uporabnikov kot zgornje:

álma máter -e ~ ž (â á; â â) izobr. *univerza*
 álter égo ~ -a m (â ê) izobr. *biti pisatelj ~ ~ |drugi jaz|*
 currículum vítae -a ~ [kurikulum vite] m, poj. (î î) izobr. *življenjepis*
 diskréten² -tna -o (ê) izobr. ~e pege na obrazu *ločene, nepovezane*
 diskúrz -a m (û) izobr. *pogovor, razprava*
 égo -a m (ê) izobr. |duševni jaz|
 enfánt terrible ~ -a [anfán teriblə] m, člov. (â î) izobr. |kdor spravlja druge v zadrego|
 êra -e ž (ê) izobr.: v ~i tehnike *v dobi*; leta 479 naše, nove ~e |našega štetja, po našem štetju, po Kristusu|
 gála² -- --; bolj ~ (â) ~ uniforma *slavnostna, svečana*; izobr. ~ film *zelo dober, odličen*

(Slovenski pravopis 2001, www.fran.si, dostop 20. 5. 2016)

Če pojmujeemo jezikovno variantnost kot odraz sinhronne dinamike sistema, potem jezikovne prvine iz klasičnih jezikov, ki ohranjajo slovnične lastnosti izvirnih jezikov, po kategorizaciji zadnjega pravopisnega slovarja izkazujejo variantnost, ki ni razširjena na splošni oz. občevalni jezik, temveč na izobražence, tj. omejeno družbeno skupino govorcev. Vzporedno s prenovo pravopisnih pravil moramo upoštevati, da so na spremembe v jedru nosilcev knjižnojezikovnega standarda oziroma norme vplivale predvsem omenjena spremenjena sociolingvistična situacija na Slovenskem, nov položaj izobraženstva in nastanek novih elit. Ob tem bo treba v slovenistiki odgovoriti na vprašanja, kako je na rabo knjižnega jezika vplivalo redefiniranje družbenih elit, kakšna je socialna razslojenost govorcev knjižnega jezika danes in kdo je danes »visokokultivirani« govorec in vzor knjižne prakse.²⁷

OB PRENOVI PRAVOPISNIH PRAVIL

Sodobno pravopisje se pred prenovo vseh poglavij pravopisa sooča z ugotovitvami, da je normiranje jezika ciklični proces, v katerem se skupni, deloma dogovorni jezikovni idiom in njegova norma uravnavata v krogu načel rabe, izročila in logike sistema sodobne slovenščine.

Pri pravopisnem normiranju staroklasičnih jezikovnih prvin nas bo vodilo prednostno načelo, da (1) ohranjamo ustaljeno in da (2) uvajamo čim manjšo variantnost v okviru iste zvrstne kategorije.

- Ohranjanje ustaljenega pomeni predvsem ohranjanje norme, kjer je že poenotena, četudi danes morda vemo, da so bile normirane v neskladju z izvornikom (npr. razmerje pri zapisu imen s soglasnikoma *k* in *c*; latinska izhodišča grških imen ali sprememba spola ob rabi v slovenskih besedilih, npr. *polis* m/ž in *karitas* m/ž). Še zlasti velja to za skladenjsko močno včlenjene enote, npr. *med Scilo* (*Skilo*) in *Karibdo* (*Haribdo*), *Damoklejev* (*Damoklov*) *meč*, *Avgijev hlev*, ki v posebnih zvezah živijo v prenesenem pomenu. Nekoliko manjša je ustaljenost pregibanja pri sicer uveljavljenih imenih (*Paracelsus Paracelsusa* in *Paracelsa/Paracelza*) in občnih besedah (*lapsus lapsusa*), ob katerih se je ob pregibanju ohranila končnica tudi v neimenovalniških sklonih. Vsekakor je ugotavljanje ustaljenosti v rabi v elektronski dobi lažje kot pri dosedanjih pravopisnih predhodnikih, vendar kaže tudi na nepričakovane oddaljitve (npr. *Sofokles Sofoklesa*) in dvome, ko se tako ime pokaže kot sodobni priimek.²⁸

²⁷ Dobrovoljc, Lengar Verovnik, »Pravopis med stikanji in razpotji«, 16.

²⁸ Nenavaden zgled, ki opozarja na spregledane možnosti aktualizacije staroklasičnih imen: *Proti Tereziji Aristoteles, ženi ljubljanskega trgovca z lesom Jožefa Aristoteles, in vdovi uradnika Ani Riesner, znani tudi po imenu Rižnarca, je na sodišču potekala pravda.* (besedilni korpus Gigafida, Nedelo, 2007)

- Pri normiranju jezikovnih prvin iz staroklasičnih jezikov se že od prvega pravopisa dalje soočamo z dinamičnostjo sinhronega jezikovnega sistema, ki priča o soobstoju vzporednih norm: obče in strokovne (kasneje izobraženske), in sicer tako na izrazni ravni: (a) pri zapisu (*amoniak* – *amonijak*), ki je odvisen tudi od razširjenosti izraza (*olimpijada* – *olimpionik*) in pogosto umetno določenega pomenskega razlikovanja (*instrument* – *inštrument*); (b) kot tudi pri pregibanju leksemov (*Aristotel* im. tudi *Aristoteles*). Drugi tip variantnosti se nanaša na zvrstno kategoriziranje občnega besedja, ob katerem ugotavljamo, da je »jezikovna raba pripeljala do zniževanja standarda v jeziku polizobraženih govorcev« (Lenček 1996: 36). Rabo teh prvin bo treba ponovno preučiti z vidika zvrstnosti.

SKLEP

V procesu sobivanja slovenščine in klasičnih jezikov je bilo v zadnjih desetletjih izpostavljenih več problematičnih vprašanj, kot so jih aktualizirale polemike v 20. stoletju, ko so se soočali z nepremostljivimi ovirami, neenotnostjo, pa tudi deloma protislovnimi kodifikacijskimi napotili, najpogosteje v okviru pravopisna pravila – slovar – dejanska raba. Prevzemanje latinsko-grškega imenskega fonda je bilo tako največkrat vzeto pod drobnogled šele po izidu pravopisnih priročnikov, redkeje ob prenavljanju, kar navaja tudi k sklepanju, da se je glede grško-latinskih prvin v 20. stoletju manj razpravljalo, kot odločalo. Slovenisti so bili prepegosto soočani z očitki, da so jim zakonitosti jezikov, iz katerih slovenščina prevzema, tuje. Navedeno zagotovo botruje dejstvu, da so se posamezna, tudi povsem vzporedna imena in besede, ki smo jih sprejemali v obdobju veljave različnih pravopisov, uveljavila v različnih podobah, neenotna pa je bila tudi njihova oblikoslovna in besedotvorna podomačitev, kar pomeni, da se danes različno vedejo v besedilu.

Ob prenovi pravopisa bo – z upoštevanjem zgoraj navedenih dejstev – treba preseči nasprotja, ki jih je v 70. letih opisal Kajetan Gantar (»Nekaj misli o pisavi antičnih imen«) kot nasprotja med željo po avtentičnem in domačem, in preseči dvojnično kodifikacijo v kategorijah, ki ni potrebna, ohraniti ustaljeno rabo in odpraviti napake, ki jih obdobja, v kateri so hodili po pravopisni poti naši predhodniki, niso omogočala.

Ob očitnem dejstvu, da se je družbeno zaledje nosilcev knjižnega jezika močno razširilo, se bo v ozadje morala nekoliko umakniti težnja po večji statičnosti norme oziroma treba bo dopustiti razumevanje, da tudi slovenski pisni jezik ni monoliten, temveč vse bolj okreten in heterogen, saj omogoča več izraznih možnosti in variante v okviru specializiranih jezikovnih položajev, seveda če to potrjujejo tudi empirične raziskave ustaljenosti rabe, ki relativizirajo kriterij avtoritete.

BIBLIOGRAFIJA

- Aubelj, Bronislava. *Antična imena po slovensko*. Ljubljana: Modrijan, 1997.
- Auerbach, Erich. *Literary language and its public in Late Latin antiquity and in the Middle Ages*. London: R. Mannheim, 1965.
- Bajec, Anton. »Pred novo izdajo SP.« *Jezik in slovstvo* 3, št. 4 (1957/58): 145–148.
- . »Slovenski knjižni jezik.« *Jezik in slovstvo* 13, št. 3 (1968): 69–74.
- Bajec, Anton, Rudolf Kolarič in Mirko Rupel. *Slovenska slovnica*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1956 (1. ponatis 1964, 2. ponatis 1968).
- Breznik, Anton. »Dr. Josip Tomišek: Antibarbarus.« *Dom in svet* 24, št. 1 (1911): 35–37.
- . *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna, 1920.
- Breznik, Anton in Fran Ramovš. *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Znanstveno društvo, 1935.
- Crystal, David. *How language works*. London: Penguin Books, 2005.
- . *Internet linguistics: a student guide*. Abingdon in New York: Routledge, 2012.
- Dobrovoljc, Helena. *Pravopisje na Slovenskem*. Ljubljana: Založba ZRC, 2004.
- Dobrovoljc, Helena in Tina Lengar Verovnik. »Pravopis med stikanji in razpotji.« V: *Pravopisna razpotja*, ur. H. Dobrovoljc in T. Lengar Verovnik, 9–22. Ljubljana: Založba ZRC, 2015.
- Dobrovoljc, Helena in Peter Weiss. »Ime španskega kralja Felipeja.« Jezikovna svetovalnica Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. <http://isjfr.zrc-sazu.si/sl/svetovalnica/ime-spanskega-kralja-felipeja> (dostop 20. 5. 2016)
- Dolnik, Juraj. *Teória spisovného jazyka so zreteľom na spisovnú slovenčinu*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2011.
- Gantar, Kajetan. »Nekaj misli o pisavi antičnih imen in strokovnih izrazov.« *Arheološki vestnik* 25 (1974): 539–549.
- Gigafida, besedilni korpus. <http://www.gigafida.net> (dostop 20. 5. 2016)
- Gspan, Alfonz. »Razsvetljenstvo.« V: *Slovensko slovstvo od srede 18. stoletja do 1809*, 327–424. Ljubljana: Slovenska matica, 1956.
- Haugen, Einar. »Dialect, language, nation.« *American Anthropologist* 68, št. 4 (1966): 922–935.
- Hriberšek, Matej. *Klasični jeziki so na Slovenskem*. Ljubljana: Založba ZRC, 2005.
- Kahane, Henry in Renée. »Decline and survival of western prestige languages.« *Language* 55, št. 1 (1979): 183–198.
- Kidrič, France. *Zgodovina slovenskega slovstva od začetkov do Zoisove smrti: razvoj, obseg in cena pismenstva književnosti in literature*. Ljubljana: Slovenska matica, 1929–1938.
- Kocjan Barle, Marta. »Sklanjanje starogrških in latinskih imen moškega spola po prvi sklanjatvi.« Predavanje na 7. Grošljevem simpoziju. Ljubljana, 1.–3. marec 2016.
- Koštiál, Ivan. *Slovniški in slovarski brus knjižne slovenščine*. Prevalje: Družba sv. Mohorja. 1927 (ponatis 1931).
- Lenarčič, Simon. »Čeri v slovenskem pravopisnem morju.« *Sodobnost* 66, št. 1 in 3 (2002): 31–48, 301–314.
- Lenček, Rado. *Izbrane razprave in eseji*. Ljubljana: Slovenska matica, 1996. (ponatis 1981)
- Levec, Fran. *Slovenski pravopis*. Sestavil Fr. Levec. Dunaj: Cesarsko kraljeva zaloga šolskih knjig, 1899.
- Majdič, Viktor. »Na rob načrtu pravil za novi slovenski pravopis.« *Jezik in slovstvo* 28, št. 6 (1983): 190–200.

- Orel, Tine. »Tominšek, Josip (1872–1954).« *Slovenska biografija*. Ljubljana: SAZU – ZRC SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi708628> (dostop 20. 5. 2016).
- Rupel, Mirko. *Slovensko pravorečje*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1946.
- Slovenski pravopis*. Ljubljana: SAZU in Državna založba Slovenije, 1950.
- Slovenski pravopis*. Ljubljana: SAZU in Državna založba Slovenije, 1962.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: SAZU in Državna založba Slovenije, 1970–1991.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU in Cankarjeva založba, 2014.
- Tominšek, Josip. *Antibarbarus: studije o napakah in pravilih slovenskega pisanja*. Ljubljana: L. Schwentner, 1910.
- Toporišič, Jože. »Popravljen slovenski slovnica.« *Jezik in slovstvo* 10, št. 6/7 (1965): 209–217.
- . »K neki kritiki Načrta pravil za novi slovenski pravopis.« *Slavistična revija* 33, št. 3 (1985): 359–385.
- . *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1985.
- . *Stilnost in zvrstnost*. Ljubljana: Založba ZRC, 2008.
- Toporišič, Jože et al. *Slovenski pravopis*. Ljubljana: SAZU in ZRC SAZU, 2001.
- Vodnik, Valentin. *Pismenost ali gramatika sa perve shole*. Na prodaj v' sholah. V' Lublani. Natisnil Leopold Eger, 1811.
- Vratuša, Anton. *Levec in Ljubljanski zvon*. Ljubljana, 1941.

SLOVENE NORMATIVE GUIDES AND BORROWING OF GREEK-LATIN ELEMENTS: FROM TRADITION TO PRESTIGE AND TOWARDS THE USER

Summary

A historical overview of the principles which guided the 20th century Slovene orthographers, and before them grammarians (Vodnik 1811), in codifying the linguistic characteristics borrowed from the classical languages shows frequent contradictions, which result from the specific social circumstances of the codification. Linguistic characteristics from the classical languages were often excluded from the general discussion on the borrowed characteristics due to the special position of the Latin language. The lack of consistency was noticed by individual orthographers, who managed to overcome it through explanations pointing out the difference between classically educated users and everyone else (Levec 1899, Breznik 1920), or the different treatment of frequent or known and less known linguistic characteristics (Bajec 1950, 1962, Sovrè 1962).

It was not until the last issue of the normative guide *Slovenski pravopis* that the unification of domestic and foreign elements in morphology was introduced, namely in accordance with Toporišič's (1965) suggestion that the

words – after they have become part of the Slovene language system – be inflected according to the domestic rules. In the process three dilemmas occur: (a) Should one enforce orthographic solutions which are closer to preserving the authentic image of the classical names, even in the texts intended for users without expertise in Latin and Greek? (b) Should one enforce the systemically more correct original expressions (e.g. *Ahilej* instead of *Ahil*) together with the already established, adapted names? (c) Should the names be adapted and in this way changed, seeing that they occur only in a narrow professional range?

The answers to these questions can be found in the latest issue of the normative guide (*Slovenski pravopis* 2001), which proposes variation for proper nouns in the nominative case, thus leaving the final decision on morphological inflection to the user.

Borrowing is thus a process of language change. It does not depend solely on inner linguistic regulations: other important influences are the social and psychological factors. Since it is thus impossible to achieve a uniform perception and more homogeneous understanding of the norm, it is more important to reach an agreement about the basic principles of borrowing.

The analysis of the fund of common nouns, as it is found in contemporary dictionaries, suggests that the norms of the original languages are preserved when the language can be connected to social prestige. In contemporary guides, especially in the normative guide issued in 2001, the linguistic characteristics derived from the classical languages are categorised as intellectual. On the other hand, the current material sources show a weakening expertise in Latin and Greek, resulting in the loss of the original language elements, which is likewise the expected development for general language use in Slovene.

Almost two decades after the dictionary release we notice changes, most frequently in two directions: (1) the lexicon is disappearing, (2) the lexicon is assimilating to analogous contemporary expressions. In the changed socio-linguistic situation, which coincided with the electronic revolution at the beginning of the 21st century, the linguistic development shall thus influence the judgement of the usage and the prestige of the linguistic characteristics presented.

The conclusion of the article indicates that the reform of the orthographic rules must consider the tendency towards stability and manageable synchronous dynamism of the system which are enabled through variation. The principles should be coordinated with classical philologists in the very process of making new rules, rather than in discussions after their release.

Prevodi

Hildegarda iz Bingna: *Scivias*

Prevod Doroteja Novak

V zgodovini srečamo zgolj peščico žensk, ki bi tako močno zaznamovale svoj čas in okolje, v katerem so delovale, kot ju je sv. Hildegarda iz Bingna. Renska sibila, kot so jo poimenovali njeni kasnejši občudovalci, je s svojo bogato literarno zapuščino pomembno vplivala na razvoj teologije in mistike 12. stoletja. Tega so se zavedali že njeni sodobniki, ki so ji priznavali avtoriteto tako v cerkveni kot posvetni sferi. Vseeno pa se je kot ženska, ki je posegala na področja, tradicionalno rezervirana za moške, morala soočiti s številnimi preprekami in ovirami. Njeni vsestranski dosežki se lahko po obsegu in kvaliteti primerjajo z dosežki bolj znanih filozofov in učenjakov, ki so jim bile zgodovinske okoliščine morda bolj naklonjene. Njen holistični pristop, ki je viden v vseh njenih delih, z obilico inovativnosti povezuje teologijo, glasbo, medicino, naravoslovje in celo jezikoslovje, v katerih lahko zaznamo vplive antičnih in sodobnih virov, velikokrat pa so njena opažanja plod skrbnega opazovanja okolice, ki je med drugim močno vplivala na razvoj njene misli. Videnja, ki naj bi jih že od zgodnjega otroštva prejemale od Boga, so tako dobila končno podobo v pisni obliki prav v samostanskem okolju, najprej v Disibodenbergu in nato v Rupertsbergu, kjer so najprej nastala njena teološka dela, nato pa so jim sledila še ostala.

Najpomembnejši vir pri raziskovanju Hildegardinega življenja je življenjepis, ki ga je začel pisati njen tajnik Gottfried, dokončal pa ga je Theodoric iz Echternacha. Vendar iz tega besedila žal ni mogoče izluščiti veliko biografskih podatkov, še posebej ne iz otroštva in zgodnje mladosti, saj je biografje očitno bolj zanimalo njeno duhovno življenje.¹ Nepogrešljiv vir biografskih podatkov je tudi Hildegardina obsežna korespondenca, ki je v nasprotju z življenjepisom bolj osebna. Ohranil se je tudi nedokončan

1 Sabina Flanagan, *Hildegard of Bingen, 1098–1179: a Visionary Life* (London: Routledge, Taylor & Francis, 2003), 1.

življenjepisa, ki ga je spisal valonski menih Guibert iz Gembloux.² Nekaj podatkov lahko pridobimo iz samostanskih kronik ter iz *Acta Inquisitionis*, ki so jih sestavili med letoma 1233 in 1237 za potrebe postopka beatifikacije in so za raziskovalce zanimiva predvsem zato, ker je v njih mogoče slediti naraščanju Hildegardine priljubljenosti.

Hildegarda je bila rojena leta 1098 v Bermesheimu v Alzeyu (v današnjem Porenju); po poročilih naj bi bila deseti otrok Hildeberta iz Bermesheima in Mehtilde iz Merxheima, vsekakor pa je bila najmlajša. Dva izmed njenih bratov, Hugo in Roricus, sta kasneje postala duhovnika, njena starejša sestra Clementia pa je vstopila v samostan Rupertsberg. Omenja se tudi ime Drutwin, vendar o njem ni ohranjen noben podatek.

Hildegardina družina je pripadala plemiškemu stanu, čeprav najverjetneje ne najvišjemu. Iz življenjepisa izvemo, da so jo starši že ob rojstvu posvetili Bogu in tako je okoli 1106 vstopila v samostan Disibodenberg, kjer je bila izročena v varstvo plemkinje Jute Sponheimske. Ta je kasneje s svojim asketskim in pobožnim življenjem pritegnila številna dekleta, da so se ji pridružila. Med letoma 1112 in 1115 je Hildegarda prejela večne obljube, po Jutini smrti pa je bila enoglasno izbrana za njeno naslednico in tako dobila naziv *magistra*. Hildegarda si je kmalu zatem začela močno prizadevati, da bi se njena skupnost odcepila od Disibodenberga in postala ekonomsko neodvisna od njega. To je z velikimi napori naposled tudi dosegla. Kasneje se je tako s svojimi varovankami preselila v samostan Rupertsberg, a kot lahko izvemo iz pisem je tudi pri tem naletela na številne prepreke.

Leta 1141 začne Hildegarda s pomočjo meniha Volmarja in Richardis von Stade po božjem ukazu pisati delo *Scivias*. To je bil začetek bogate pisateljske kariere. Sklepati je mogoče, da se je v tem času v Hildegardi odvil premik v razumevanju videnj, ki jih je prejemale. Iz biografskih zapisov je razvidno, da jih je imela v mladih letih bolj za breme kot za dar, saj so jih spremljale številne bolezni in slabosti.³ To se je spremenilo po Jutini smrti, ko je bila izvoljena za magistro. Njena samozavest je naraščala, obenem pa tudi njena slava; ne samo v Rupertsbergu in njegovi neposredni okolici, ampak po zaslugi pridigarških potovanj, na katera se je odpravila že v visoki starosti, tudi drugod po Nemčiji. Iz pisem se lahko poučimo o močnem vplivu teh pridig, še posebej pridige proti katarski hereziji, ki se širila prav v tistem času. Ob tem ji je leta 1165 uspelo na drugem bregu Rena ustanoviti hčerinski samostan Eibingen.

Obe ohranjeni biografiji poročata, da je Hildegarda umrla v enainosemdesetem letu, 17. septembra 1179. Pokopali so jo v samostanski cerkvi v Rupertsbergu. Ko so leta 1632 Švedi opustošili cerkev in samostan,

2 Za kritično obravnavo obeh življenjepisov in vpliv, ki sta ga imela na recepcijo Hildegarde in njenih del, glej Catherine M. Mooney, ur., *Gendered Voices: Medieval Saints and Their Interpreters*, The Middle Ages Series (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1999), 16–35.

3 Fiona Bowie, ur., *Hildegard Of Bingen: Mystical Writings*, Crossroad Spiritual Classics Series (New York: Crossroad, 1995), 10.

so njene posmrtno ostanke odnesli v Eibingen, kjer so ostali do današnjih dni. Obstajajo poročila o čudežih ob smrti in po njej. Znano je tudi, da so kmalu začeli častiti in se ji priporočati v molitvah. Leta 1233 je papež Gregor IX. začel postopek kanonizacije, vendar se je ta kljub številnim poskusom zaradi nepopolnih poročil komisije zavlekel za skoraj 800 let. Zaključil se je šele 10. maja 2012, ko jo je papež Benedikt XVI. Hildegardo uradno razglasil za svetnico in nekaj mesecev pozneje še za cerkveno učiteljico.⁴ Kljub temu je med ljudstvom že za življenja veljala za svetniško figuro, po smrti pa se je kmalu razvil neformalen kult. Pogosto so jo upodabljali z opatsko palico, s knjigo, peresom in odposlancem, ki stoji ob njej in ji izroča pismo. Velikokrat tudi deli miloščino, ob njej pa so upodobljeni trije žareči stolpi. Za zavetnico so si jo izbrali jezikoslovci in esperantisti.⁵

Hildegarda je zapustila obsežen opus, ki se lahko po količini in kvaliteti kosa z deli najvidnejših učenjakov tistega časa. Peter Dronke opozarja, da se Hildegarda tako po obsežnosti kot raznolikosti del lahko primerja samo z Avicenno.⁶ Njeni spisi segajo na različna področjeod teologije, medicine, kozmologije, etike in glasbe do hagiografije in celo jezikoslovja. Tem bolj impresivna se njena zapuščina zdi, če upoštevamo, da začela pisati relativno pozno. Holistično povezovanje področij, ki so bila že v tistem času ločena, tudi sama utemeljuje z božjim učlovečenjem kot ključnim zgodovinskim dogodkom.

Človeški rod je grešen in zato v tem življenju na zemlji potrebuje duhovno in telesno pomoč. Povezava med telesnim in duhovnim za Hildegardina dela značilna. Mikrokozmos je samo posnetek makrokozmosa, človek in stvarstvo sta neločljivo povezana, oziroma povedano drugače, zemeljsko življenje je odsev nebeškega. Tudi za svoje glasbene stvaritve Hildegarda trdi, da so zgolj posnetek nebeške harmonije. Vseprisoten je tudi težko prevedljivi pojem *viriditas*, poleg njega pa še *rationalitas* in *virginitas*. Zelo izvirno je teološko pojmovanje vnaprejšnje božje vednosti, *praescientia*, in božjega delovanja, *operatio*. Hildegarda okrog teh pojmov razvija razmišljanja tudi v delih z neteološko vsebino.⁷

Med njena teološka dela uvrščamo *Scivias*, *Liber vitae meritorum* ter *Liber divinatorum operum*. V vseh treh delih lahko razberemo skupne teološke teme. Med njimi so nauk o troedinem Bogu, stvarjenje, Kristus, zakramenti, kreposti, Cerkev in Marija. Hildegarda je pisala svoje prvo delo *Scivias* približno deset let, med letoma 1141 in 1151. Naslov je skrajšana oblika za *Scito vias Domini*.

4 Za podrobnejši opis celotnega postopka, ki je trajal skorajda osemsto let, glej: Beverly Mayne Kienzle, Debra L. Stoudt in George Ferzoco, ur., *A Companion to Hildegard of Bingen*, Brill's Companions to the Christian Tradition 45 (Leiden: Brill, 2014), 305–317.

5 Smolik, Marijan, ur. *Leto svetnikov*. 2., prenovljena in razširjena izdaja. Zv. 3. (Celje: Mohorjeva družba, 2000), 673.

6 Peter Dronke, *Women Writers of the Middle Ages: A Critical Study of Texts from Perpetua (+203) to Marguerite Porete (+1310)* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), 144.

7 Anton Štrukelj, »Življenje in delo, poklic in poklicanost sv. Hildegarde iz Bingna.« *Tretji dan* 27, št. 11 (1998)«, 112.

Delo je razdeljeno na tri dele, ki odsevajo Sveto Trojico.⁸ Vsaka knjiga opisuje in razlaga videnja, ki jih je prejela od Boga. Vseh videnj, ki se dotikajo teme stvarjenja, odrešenja in posvečevanja, je šestindvajset. Hildegarda najprej opiše videnje, ki ga je prejela po božjem navdihu oziroma »glasu žive luči«, nato pa ga razloži z bibličnimi referencami. Tekst spremlja petintrideset čudovitih miniatur, ki so najverjetneje nastale pod Hildegardinim nadzorstvom v njenem skriptoriju.⁹

Prvih šest videnj, ki sestavljajo prvo knjigo, opisuje stvarjenje sveta, padec angelov in prvega človeka, sestavo vesolja in duše, Sinagogo, ki predstavlja staro zavezo, zaključí pa z opisom hierarhije angelov. Druga knjiga skozi sedem videnj podrobneje govori o Kristusu, Cerkvi, zakramentih, človekovem odrešenju in boju proti zlu. V tretji knjigi najdemo mogočne podobe gradnje in prihoda nebeškega kraljestva, sodnega dne in prihoda Odrešenika. Prvi dve knjigi sta po dolžini približno enaki, medtem ko zadnja knjiga obsega skoraj toliko strani kot prvi dve skupaj. V zadnje videnje tretje knjige je vključenih štirinajst pesmi in del moralitete *Ordo virtutum*, ki je kasneje postala samostojno glasbeno delo. *Scivias* se je ohranil v desetih rokopisih,¹⁰ med katerimi je bil najpomembnejši kodeks, ki je nastal pod Hildegardinim neposrednim nadzorstvom tik pred njeno smrtjo. Do začetka druge svetovne vojne ga je hranila Hessische Landesbibliothek v Wiesbadnu, v času vojne vihre pa so ga odnesli v Dresden. Na žalost se je potem izgubil, na srečo pa so ohranjene njegove črno-bele fotografije, tako da imamo vsaj približno predstavo o njegovem videzu. Prav tako so že med letoma 1927 in 1933 v Eibingenu naredili kopijo kodeksa, ki je edini vir za to, kako so izgledale miniature v barvah.

V predgovoru izvemo, da je Hildegardi božji glas v videnju ukazal, naj piše o svojih izkušnjah in jih deli z drugimi. To se je po njenih besedah zgodilo, ko ji je bilo dvainštirideset let. V tem obdobju je bila Hildegarda že pet let voditeljica oz. *magistra* svoje skupnosti v Disibodenbergu. Ne glede na to, da je imela videnja že od zgodnjih otroških let, po njenih besedah celo od petega leta, je o tem govorila samo z Juto in Volmarjem. Pri dvainštiridesetih letih je zbrala dovolj poguma, da je začela o svojih videnjih javno govoriti. Pred tem je Hildegarda namreč hudo zbolela, kar je interpretirala kot božjo kazen za svojo omahljivost in nezaupanje. V uvodu v *Scivias* podrobno opiše svoje dvome ob

8 Anne H. King-Lenzmeier, *Hildegard of Bingen: an Integrated Vision*. (Collegeville, Minnesota: Liturgical Press, 2001), 31.

9 Barbara Newman, *Sister of Wisdom: St. Hildegard's Theology of the Feminine* (Berkeley: University of California Press, 1997), 17.

10 Bruselj, Kgl. Bibl., Cod. 11568, 3.; Wiesbaden, Hess. LB.; Hs. 2, Riesencodex; Bernkastel-Kues, Cusanusstift, Cod. 63; Oxford, Merton College, Cod. 160 (L.2.9.); Fulda, Hess. LB, Cod. B 6a (J. 10 fol.); Trier, Stadtbibl. Ms. 4° 722/277; Heidelberg, UB, Cod. Sal. X, 16. Città del Vaticano, Bibl. Apost. Vat., Cod. Pal. Lat. 311.; Wiesbaden, Hess. LB, Hs. 1 (original izgubljen po letu 1945, ohranile pa so se fotokopije); citirano iz: Adelgundis Führkötter in Angela Carlevaris, ur., *Hildegardis: Scivias*, Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis 43 ([Turnhout]: Brepols, 1978), XXXII–LII.

začetku pisanja, ki jih je nato premagala. Delo je bilo prebrano tudi na sinodi v Trierju, ni pa znano, ali so pokazali tudi spremne ilustracije ali pa zgolj tekst, ki je bil takrat še nedokončan.¹¹

Hildegardin jezik in slog se navezujeta na Staro zavezo, njena govorica spominja na govorico starozaveznih prerokov, ki so bili politično in družbeno aktivni in so vzpodbujali k moralnemu življenju ter ponujali nasvete.¹² Bog je vseskozi pošiljal izraelskemu ljudstvu preroke, ko so se obrnili proti njegovi besedi, da bi jih opominjali in vrnili na pravo pot.¹³ Tako lahko beremo *Scivias* kot delo, ki usmerja k odrešitvi, ne glede na to, da se Hildegarda obenem ukvarja tudi s pomembnimi teološkimi vprašanji. Pri tem lahko ob pozornem branju zaznamo vpliv nemirnih zgodovinskih okoliščin, v katerih so ta dela nastala. Poskus cerkvenih reform, investiturni boj, križarske vojne in vznik herezij so zgolj nekatere izmed teh.

Drugače kot v teoloških in glasbenih delih v Hildegardinih medicinskih delih ne zasledimo sklicevanja na božjo avtoriteto in videnja, temveč je tokrat njen jezik bolj »tehničen«, saj je namen teh del drugačen, obenem pa opažanja izhajajo iz vsakdanjega življenja in ne iz božjega navdiha. Zato so v novejšem času nekateri Hildegardi odrekli avtorstvo teh del.¹⁴ Kljub temu danes prevladuje mnenje, da je Hildegarda napisala dela, ki so se ohranila pod naslovom *Liber simplicis medicinae* (j znana pod imenom *Physica*), in *Liber compositae medicinae* oziroma *Causae et curae*.

Od njene glasbene zapuščine je poleg moralitete *Ordo virtutum* ohranjen tudi korpus sedeminsedemdesetih antifon, sekvenc, himn, kyrie, aleluja ter nekaj mešanih stvaritev, ki so posvečene različnim svetnikom (npr. Rupertu, Disibodu, Uršuli), Devici Mariji, angelom, apostolom idr. Zbrane so pod skupnim naslovom *Symphonie armonie celestium revelationum* oziroma *Symphonia*. Pomemben del Hildegardine literarne zapuščine sestavljajo pisma, ki jih je pisala med letoma 1146 in 1178. Ohranjenih je približno štiristo pisem v latinščini, ki jih je pošiljala številnim pomembnim osebnostim po vsej Evropi. Povečini imajo poučen ton, Hildegarda največkrat svetuje, tolaži in vzpodbuja ljudi, ki so jo prosili za pomoč, ali pa razlaga teološka vprašanja, ki so bila aktualna v 12. stoletju.

Še posebej težavno je vprašanje Hildegardine izobraženosti. Sama se zmeraj predstavlja kot *indocta, paupercula feminea forma*, v pismih in v biografiji trdi, da ni bila deležna nobene izobrazbe. Ne glede na to, da ni bila izobražena v smislu, da bi končala trivij in kvadrivij, kar je v srednjem veku

11 King-Lenzmeier, *Hildegard of Bingen*, 29.

12 Flanagan, *Hildegard of Bingen*, 61.

13 2 Krn 24, 19: *Vendar je pošiljal mednje preroke, da bi jih spet vrnili h GOSPODU.*

14 Med njimi je bila tudi Irmgard Müller, *Wie authentisch ist die Hildegardmedizin? Zur Rezeption des Liber simplicis medicinae Hildegards von Bingen im Codex Bernensis 525*. Citirano iz: Edeltraut Forster, ur., *Hildegard von Bingen: Prophetin durch die Zeiten* (Freiburg: Herder, 1997), 420–430.

predstavljalo izobrazbeni temelj, je najverjetneje vseeno poznala nekatere razprave in glavne ideje, ki so bile aktualne v tedanjih teoloških razpravah. O tem priča tudi dejstvo, da je prejemale številne prošnje za razlago teoloških vprašanj, ki so zaposlovala celo najuglednejše teologe tistega časa. Tako njene izjave, da je *indocta*, ne smemo jemati dobesečno. S tem zgolj poudarja, da so njena dela napisana po božjem navdihu.

Različni so tudi pogledi na avtentičnost videnj. Njihova jasnost govori v prid avtentičnosti? V 20. stoletju so jih nekateri skušali interpretirati kot posledico migren. S tem so po eni strani skušali najti vzrok, ki bi bil ločen od »božjega navdih«, po drugi strani pa morebitne sledove knjižnih virov, ki bi osvetlili sliko Hildegardine dejanske izobrazbe. Seveda ni potrebno posebej poudariti, da gre pri tem za moderne interpretacije; srednji vek si vprašanja o resničnosti videnj ni postavljaj na tak način.

V delu *Scivias* je vsepričujoč Kristus v podobi troedinega Boga. Osrednja tema, ki povezuje vse tri knjige, je Kristusovo učlovečenje, ki je bilo potrebno zaradi izvirnega greha Adama in Eve in njunega izгона iz raja. Kristus tako postane »novi Adam«, ki je človeštvu prinesel odrešenje, potem ko se je učlovečil po Devici, ki predstavlja »novo Evo«. Podobno velja tudi za Sinagogo, ki jo Hildegarda veličastno opiše kot glasnico Cerkve, ki jo je izpopolnila Kristusova smrt na križu. Predstavljena je kot Kristusova zaročenka, ki je ženinu vdana podobno kot zaročenka v Visoki pesmi. Skozi vsa videnja Hildegarda poudarja deviškost Cerkve, ki jo neprenehoma napadajo sovražniki, zlasti heretiki in neverniki, sama pa kljub temu ohranja devištvo.

V nadaljevanju avtorica predstavi ideal duhovnika, ki s čistim srcem opravlja božjo službo ter pomaga pomoči potrebnim. Njegov trud je upodobljen kot svetloba, ki visi s Cerkve kot bleščeč rokav. Cerkev na zemlji še ni dosegla popolnosti, kar Hildegarda nakazuje s tem, da Cerkev v videnju nima okončin, podoba je namreč brez rok in nog. Ob prihodu Antikrista bo Cerkev utrpela številne rane, kljub temu pa se ji bo uspelo rešiti in bo po krvavih ranah dosegla popolnost, nato pa se bo v nebesih prenovljena združila s svojim zaročencem. Jezik je tu izredno strnjen in poln alegorij. Razlaga sicer ostaja v okvirih tradicionalnega katoliškega nauka, vendar z nekaterimi novimi otenki, zlasti ob temi stvarjenja in padca, ki v celotnem delu igra zelo pomembno vlogo.

V šestem videnju, ki sledi traktatoma o zakramentih in cerkvenih redovih, se ponovno pojavi podoba Cerkve, Kristusa in njune mistične poroke. Hildegarda najprej vidi Kristusa, ki je visel na križu, in Cerkev, ki se mu je približevala. Nato se je Cerkev dvignila k njemu, pri tem pa jo je poškopila kri iz Kristusovega boka. Na ta način se je Cerkev v mistični zaroki združila s Kristusom, za doto pa je prejela njegovo telo in kri. To videnje spremljajo številne svetopisemske reference.¹⁵ Podobno kot Eva je tudi Cerkev nastala

¹⁵ Newman, *Sister of Wisdom*, 211.

iz boka zaročenca, da bi se združila v brezmadežnem zakonu. Takšne ideje srečamo tudi pri Avguštinu, kjer Evino stvarjenje iz Adamovega rebra napoveduje nastanek Cerkev iz Kristusovih ran na boku.¹⁶ V *De Civitate Dei* tako Avguštin Evin nastanek iz Adamovega rebra omenja ob razmišljanju o tem, da je človeška narava enotna in enaka, saj Eva ni nastala iz posebnega kupa zemlje, ampak iz iste »materije« kot Adam. Hildegarda te ideje prevzame, jih še razširi in tako teoriji o komplementarnosti spolov prvič v zgodovini dá teološko podlago. Doto Cerkev, kruh in vino, predstavljata krst in evharistija, ki sta tekla iz Kristusovega boka na križu.¹⁷ Njuna sveta zveza se obhaja vsakič, ko vernik prejme evharistijo.¹⁸ Podobne ideje srečamo pri številnih cerkvenih očetih tako na zahodu kot na vzhodu; primer je Metodij iz Patare iz 3. oz. 4. stoletja.¹⁹

Kljub ugledu, ki ga je Hildegarda uživala že za življenja, so njena dela v poznejših stoletjih nekoliko poniknila v pozabo. Večinoma so jo obravnavali kot mistikinjo, čudodelko in zdravilko. Kljub razširjenosti kulta pa Hildegarda kot teologinja, zdravnica, glasbenica in jezikoslovka ni bila deležna posebne pozornosti. K zatonu njene priljubljenosti sta prispevala tudi nastanek univerz in razmah aristotelizma v 13. stoletju. Vedenje se je iz samostanov preselilo na univerze in se čedalje bolj specializiralo. Tudi zato so bila Hildegardina dela dolga stoletja znana predvsem prek raznih florilegijev, zlasti z odlomki iz teoloških del. Raznolikost in izvornost njene misli tako odkriva šele novejši čas. Eden od razlogov za Hildegardino popularnost je tudi v tem, da njeno življenje močno odstopa od uveljavljene predstave o življenju redovnice v 12. stoletju.

V 90. letih 20. stoletja so torej ponovno začeli odkrivati Hildegardina dela, zlasti teološka in glasbena. Hildegarda je postala »znanilka novega srednjega veka« ter ikona številnih feminističnih in *new age* gibanj. Nastalo je tudi več poskusov izvedbe njenih glasbenih del, ki se skušajo kolikor mogoče približati avtentičnemu zvenu himn in sekvenc v 12. stoletju. Predvsem v nemško govorečem prostoru se je od 70. let 20. stoletja naprej širila tudi t. i. *Hildegard-Medizin*. Hildegardino življenje je upodobljeno v številnih romanih in filmih. Obenem zanimanje zanjo narašča tudi v akademskih krogih, predvsem po zaslugi teorije o komplementarnosti spolov, ki ji je prav Hildegarda prva dala teološko in filozofsko podlago.²⁰

16 *De Civitate Dei*, 22.17, PL 41.778–779; prim. Alcuin Blamires, *The Case for Women in Medieval Culture* (Oxford: Clarendon Press, 1997), 101.

17 Jn 19:34: »Ko so prišli do Jezusa in videli, da je že mrtev, mu niso strli nog, ampak mu je eden izmed vojakov s sulico prebodel stran in takoj sta pritekli kri in voda.«

18 Raz 19:7–9: »Veselimo se in radujmo / ter mu izkažimo čast, / zakaj prišla je Jagnjetova svatba / in njegova nevesta se je pripravila. / Dana ji je bila obleka / iz čiste in bleščeče tančice. Tančica so namreč pravična dela svetih. In rekel mi je: 'Zapiši: Blagor njim, ki so povabljeni na Jagnjetovo poročno gostijo!' Rekel mi je še: 'To so resnične Božje besede.'«

19 Newman, *Sister of Wisdom*, 221.

20 Temeljno referenčno delo o Hildegardini teologiji in o vlogi ženskih figur v njenem delu je Newman, *Sister of Wisdom*.

PREVODI IZBRANIH ODLOMKOV²¹

PRVO VIDENJE (DRUGA KNJIGA)

In jaz, uboga človeška podoba, ki ni izurjena v moči močnih levov niti učena po njihovem zgledu, ampak človeška podoba, ki ostaja v mehкости šibkega rebra, prežeta s skrivnostnim dihom, sem videla nekakšen žareči ogenj, nedoumljiv, neuglasljiv, v celoti živeč, v celoti življenje. V sebi je imel plamen barve neba, ki je z nežnim dihlijajem močno gorel in je bil globoko v žarečem ognju, kot je v človeku njegovo drobno. In videla sem, da se je ta goreči plamen vnel. In glej, nenadoma se je dvignil temen zrak, ki se je obračal z veliko hitrostjo; sam plamen mu je zadajal udarce in v celoti odvedel od njega iskrico, dokler se ta zrak ni dovršil do konca, tako da sta se nebo in zemlja bleščala v polni ureditvi. Nato se je ta plamen v tistem žarečem ognju razširil do majhnega kupa blatne zemlje, ki je ležal na tleh tistega zraka in ga ogreval, tako da sta nastala meso in kri, ga navdihnil z duhom, tako da je nastal živi človek. Potem je bleščeči ogenj s prav tistim plamenom, ki je močno gorel z nežnim dihlijajem, človeku ponudil bleščeče beli cvet, ki je visel na plamenu kot rosa na polju, katere vonj je isti človek zaznal z vohom, vendar njenega okusa ni zaznal z usti, niti se je ni dotaknil z rokami, in tako se je obrnil vstran in padel v gosto temo, iz katere se ni mogel dvigniti. Tema pa se je vedno bolj raztezala in rasla v tistem zraku. Tedaj pa so se tri velike zvezde, ki so se trdno držale v svojem žaru, pojavile v tej temi, in potem še mnoge druge, tako majhne kot velike, ki so se bleščale v obilnem sijaju, nato pa največja zvezda, ki se je bleščala z nenavadno jasnostjo, ki je svoje žarke usmerjala v prej omenjeni plamen. Na zemlji pa se je ta blesk pojavil kot zarja, v katero se je čudežno vsrkal ta plamen, ki pa vendarle ni bil ločen od prej omenjenega žarečega ognja. In tako se je v tistem žaru iste zarje prižgala najvišja volja.

In ko sem si želela bolje ogledati ta prižig njegove volje, mi je v taistem videnju stal nasproti skrivnostni pečat, in zaslišala sem glas iz višav, ki mi je dejal: »Ne boš več mogla dalje zreti v to skrivnost, razen če ti bo to dovoljeno zaradi čudeža verovanja.«

Videla sem tudi spokojnega človeka, ki je prihajal iz bleska prej omenjene zarje, ki je svojo svetlobo izlil v temo, in tako je bil bičan od nje, da se je obrnil v rdečino krvi in belino bledice in s tolikšno močjo odbil prej omenjeno temo, da se je človeka, ki je v njej ležal, dotaknil, da se je pojavil v sijaju, se dvignil in izšel iz teme. In tako se je spokojni človek, ki je izšel iz prej omenjene zarje, pojavil v tolikšnem sijaju, da ga človeške besede ne morejo opisati. Povzpel se je na strme višave brezmejne slave, kjer je žarel v polnosti čudovite rodovitnosti in opojnosti. In slišala sem iz prej omenjenega oživljajočega

21 Prevodi sledijo izdaji Adelgundis Führkötter in Angela Carlevaris, ur., *Hildegardis Scivias*, Corpus Christianorum: Continuatio Mediaevalis 43 ([Turnhout]: Brepols, 1978).

ognja glas, ki mi je dejal: »O ti, ki si nesrečna zemlja, zaradi ženskega imena neuka v učenosti smrtnih učiteljev, to je v branju knjig s filozofsko vsebino, ki pa se te je vendar dotaknila moja luč, ki se te je dotaknila v notranjosti z žarom kot goreče sonce, vzklikaj in pripoveduj, piši o teh mojih skrivnostih, ki jih vidiš in slišiš v skrivnostnem videnju. Ne boj se, ampak povej, kar razumeš v duhu, saj namreč te stvari govorim po tebi, da se bodo sramovali tisti, ki bi morali pokazati mojemu ljudstvu spoštovanje, pa v sprevrženosti svoje nravi nočejo govoriti odkrito o pravičnosti, ki jo poznajo, in se nočejo odtrgati od svojih slabih nagibov, ki se jih držijo kot njihovi učitelji, in ti bežijo izpred Gospodovega obličja, tako kot zardevajo pred tem, da bi govorili resnico. Zatorej, uboga v duhu, ki imaš v svoji globini vedenje o skrivnostnem dihu, čeprav te zaradi Evinega greha tepta moški spol, vendarle govori o ognjenem delu, ki se ti je kar najjasneje pokazalo. Živi Bog je vse ustvaril po svoji Besedi, po isti Besedi, ki se je potopila v temo, da bi nesrečno človeško bitje pripeljala nazaj k zanesljivi odrešitvi. Kaj to pomeni?

1. O božji vsemočnosti

Ta nadvse *žareči ogenj*, ki ga vidiš, simbolizira vsemočnega in živečega Boga, ki ga v njegovi najjasnejši spokojnosti ni otemnila nobena krivičnost. On ostaja *nedoumljiv*, saj ga ni moč razdeliti z nobeno delitvijo, nima začetka in konca in nobena iskrica njegovega stvarstva ga ne more doumeti, saj je on neugasljivi ogenj. Ker je sam tista polnost, ki se je ne dotika noben konec, je v celoti živeči: ker mu nobena stvar ni skrita, da zanjo ne bi vedel, v celoti obstaja v življenju: ker vse, kar živi, jemlje življenje od njega, kot je zapazil Job, ki po mojem navdihu takole govori.

2. Jobove besede o tem

*Katera izmed vseh teh ne ve, da je to naredila Gospodova roka? V njegovi roki je duša vseh bitij, duh slehernega človeškega telesa.*²²

Kaj to pomeni? Nobeno bitje ni tako šibko po svoji naravi, da ne bi vedelo za spremembe svoje polnosti v tistih vzrokih, po katerih ima rodovitnost. Kako? Nebo ima luč, luč zrak, zrak bitja, ki živijo na nebu, in zemlja hrani rastje, rastje sadove, sadovi živali. Vse to priča, da je vse to postavila močna roka, to je največja oblast gospodarja vsega, ki je v možnosti svoje moči vse tako naredil, da jim nič ne manjka za njihovo uporabo. In v vsemočnosti taistega Stvarnika je gibanje vseh živih bitij, ki iščejo zemljo za zemeljske stvari kot drobnica in jih Bog ni navdahnil z razumom, tako kot prebujanje tistih, ki bivajo v smrtnem telesu in imajo um, razsodnost in modrost. Kako?

²² Job 12:9–10.

Duša kroži v zemeljskih vzrokih in se prebija skozi številne spremembe, kot to zahteva mesena nrav. Duh pa se dviga na dva načina, z vzdihom, stokanjem, in si želi Boga, išče gospodarja ali možnost v različnih zadevah, skoraj kot po navodilu, ker ima v svoji razumnosti sposobnost razlikovanja. Torej ima človek v sebi podobnost z nebom in zemljo. Kako? Sam ima krog, v katerem se pojavljajo jasnost, odprti jašek in razumnost, tako kot se na nebu opazujejo zvezde, zrak in bitja, ki živijo v zraku. Ima tudi posodo, ki vsebuje vlažnost, klitje in rojstvo, tako kot zemlja vsebuje rastje, plodovitost in živali. Kaj je to? O človek, ki si ves v celotnem stvarstvu in pozabljaš na svojega Stvarnika. Tvoja pokornost mu je podložna, tako kot je bilo določeno. In ti kršiš njegove nauke?

3. Beseda je bila prej in potem, ko se je učlovečila, neločljivo in večno pri Očetu

Vendar vidiš, da ima ta ogenj v sebi plamen barve neba, ki z nežnim dihlanjem močno gori in je tako neločljivo znotraj v plamtečem ognju, kot je v človeku njegovo drobovje: ker je pred stvarjenjem sveta bila v Očetu neskončna Beseda, ki se je čudežno učlovečila v žaru ljubezni v toku minljivega časa brez madeža in teže greha po svežini Svetega Duha v zarji blažene deviškosti, in kot je pred učlovečenjem bil neločljivo v Očetu, tako je tudi po učlovečenju neločljivo ostal v njem; ker tako kot človek ne obstaja brez življenjskega gibanja v notranjih organih, tako se od Očeta ni mogla ločiti njegova edina Beseda.

4. Zakaj se božji sin imenuje beseda

In zakaj se imenuje Beseda? Tako kot ljudje po krajevni besedi, ki je stvar človeškega prahu in je zato minljiva, dobro razumejo in predvidevajo, kaj pomenijo napotki, tako tudi po Besedi, ki obstaja neodvisno od kraja in je večna v neuničljivem življenju, ki ga živi v večnosti, lahko različne stvaritve sveta v tistem, v čemer so bile rojene in ustvarjene, zaznavajo in razumejo moč Očeta. In kot se človeška moč in čast spoznavata preko njegove slovesne besede, tako se svetost in dobrotljivost Očeta sveti skozi polno Besedo.

5. Po moči božje besede se je dvignilo vse stvarstvo in človek je ponovno oživel v odrešitvi

Vidiš, kako se tisti plamen iskri in blešči: to je, da je goreča božja Beseda pokazala svojo moč, ko je po njej sami vstalo celotno stvarstvo, in skoraj vzplamtela, ko se je učlovečila v beli zarji deviškosti, tako da iz nje kaplja vsa moč v spoznanju Boga, in človek je ponovno oživel v odrešenju duš.

6. O tem, da je nedoumljiva božja moč ustvarila svet in različna bitja

In nenadoma se je dvignil temen zrak, ki se je obračal z veliko hitrostjo: to je snov stvari v še nedovršeni temini, ki je bila brez množice ustvarjenih bitij, in obla, ker je pod nedoumljivo močjo Boga, ni nikoli brez božanske navzočnosti, vendar pa se sama skoraj v hipu dviga v nebeški moči. Na to sam plamen tako kot rokodelec daje neke udarce, ki odbijajo od njega iskricice, dokler se ta zrak ni dopolnil do konca, tako da sta se nebo in zemlja bleščala v polni ureditvi: ker je nebeška Beseda, ki prekaša vse stvarstvo, pokazala, da so ji vsi v stvarstvu bitij podložni in črpajo moč iz njene moči, ko je povedel iz te snovi različna živa bitja, ki se svetijo v čudežnem prebujenju, tako kot rokodelec svoje oblike spretno izdela iz bron, vse dokler se ta ista bitja ne svetijo v lepoti svoje polnosti in nimajo okrasa zgoraj in spodaj ter so popolne v stabilnosti, ker nižji deli osvetljujejo zgornje in višji nižje.

7. Po stvarjenju ostalih živih bitij je bil človek ustvarjen iz kupa zemlje

Nato se je ta plamen v tistem žarečem ognju razširill do majhnega kupa blatne zemlje, ki je ležal na tleh tistega zraka: to pomeni, da je po stvarjenju drugih živih bitij Božja Beseda v močni volji Očeta in nebeški ljubezni zagledala borno in šibko snov, iz katere je nastal šibek in slaboten rod ljudi, tako slabih kot dobrih, ki sedaj leži v globoki nezavesti in obteženosti in ga še ni zbudil dih življenja. In ga ogreval, tako da sta nastala meso in kri, ga navdihnill z duhom, tako da je nastal živi človek: to je, v svežini mu je vlila toploto, ker je zemlja mesena snov človeka, ki ga hrani s svojim sokom, tako kot mati doji svoje otroke. In ga navdihnill z duhom, tako da je nastal živi človek: ker je samo spodbudil po nebeški moči in čudežno ustvaril človeka, ki razsoja v duši in telesu.

8. Adam je sprejel pokornost, vendar po hudičevem nasvetu ni ubogal

Po tem se je ta bleščeči ogenj istemu človeku ponudil preko tistega plamena, ki je močno gorel z nežnim dihlijajem, bleščeče beli cvet, ki je visel na tistem plamenu kot rosa na polju: Ker je Oče, ki je najjasnejša spokojnost, po Adamovem stvarjenju po svoji Besedi dal v Svetem Duhu samemu Adamu sladek nasvet svete ubogljivosti, ki se je držala same Besede v svežini rodovitnosti; ker je po isti Besedi kapljala sladka svežina svetosti od Očeta v Svetega Duha in obrodila bogat sad, tako kot se čista svežina spušča nad ono polje in ga naredi primerno za brstenje. Katere vonj je isti človek zaznal z vonjem, vendar njegovega okusa ni zaznal z usti, niti se je ni dotaknil z rokami: ker je sam poskušal spoznati modrost Zapovedi s svojim razumom kot z nosom, vendar je ni popolnoma prebavil s tem, ko jo je dal v usta, ali jo izpolnil v polnem blagoslovu z delom

svojih rok. *In tako se je obrnil vstran in padel v gosto temo, iz katere se ni mogel dvigniti:* ker je zaradi hudičevega nasveta obrnil hrbet božji zapovedi, je padel v brezno smrti, tako da ni iskal Boga niti v veri niti v delu; zaradi tega se ni mogel dvigniti k pravemu spoznanju, saj je bil obtežen od svojih grehov, dokler ni prišel ta, ki je brez greha in je v vsem ubogal svojega Očeta. *Tema pa se je vedno bolj raztezala in rasla v tistem zraku:* ker se je na svetu moč smrti zmeraj večala s širitvijo greha, se je človeško znanje zapletlo v mnoge različne zmote v strahu pred izbruhom smrdljivih grehov.

9. *Abraham, Izak, Jakob in drugi preroki so s svojimi znamenji pregnali temo s sveta*

Tedaj pa so se tri velike zvezde, ki so se trdno držale v svojem žaru, pojavile v tej temi, in po tem še mnoge druge, tako majhne kot velike, ki so se bleščale v največjem sijaju: te so velike zvezde, ki predstavljajo nebeško Trojico, Abrahama, Izaka, Jakoba, ki so medsebojno povezani eden za drugim tako po zvestem delu kot po krvnem sorodstvu in so s svojimi znamenji pregnali temo s sveta. Njim so sledili številni drugi preroki, manjši in večji, ki žarijo v občudovanja vrednih čudežih.

10. *Znameniti prerok Janez, sijoč zaradi čudežev, je napovedal prihod božjega sina*

Nato pa največja zvezda, ki se je bleščala z nenavadno jasnostjo in ki je svoje žarke usmerjala v prej omenjeni plamen: to je največji prerok, Janez Krstnik, ki se je odlikoval zaradi zvestega in jasnega dela v čudežih in v njih pokazal resnično Besedo, to je resničnega Sina Božjega, ker ni klonil pod krivičnostjo, ampak jo je v pravičnih delih ostro zavračal.

11. *Po učlovečenju besede se je videl velik in častitljiv zbor*

Na zemlji pa se je ta blesk pojavil kot zarja, v katero se je čudežno vsrkal ta plamen, ki pa vendarle ni bil ločen od prej omenjenega žarečega ognja: to pomeni, da je Bog posadil na kraju brstenja mogočno svetlobo žareče luči, v to je z močno željo poslal svojo Besedo. Vendar ta ni bila ločena od njega, ampak je obrodila bogat sad in ga samega postavila za globok izvir, tako da bi vsak vernik lahko pil iz njega in ne bi nikoli več čutil žeje. *In tako se je v tistem žaru iste zarje prižgala največja volja:* ker se je v jasni in žareči svetlobi videla plodovitost velikega in častitljivega zbora, tako da so se vse prej poslane legije čudile temu z žarečim veseljem.

12. *Človek sme preiskovati božje skrivnosti samo toliko, kolikor jih sam Bog želi razkriti*

In tako se je v tistem žaru iste zarje prižgala največja volja. A tebe, človek, ki si želiš bolje spoznati odličnost tega zbora na človeški način, ovira zaprti prostor, ker božje skrivnosti smeš preiskovati samo toliko, kolikor se ti želi razkriti božja vsemogočnost zaradi ljubezni, ki jo čuti do vernikov.

13. *Božji sin, rojen na svetu, je s svojo smrtjo premagal hudiča in svoje izbrance povedel nazaj k svoji dediščini*

Videla sem tudi spokojnega človeka, ki je prihajal iz tistega bleska prej omenjene zarje, ki je svojo svetlobo izlil v temo, in tako je bil bičan od nje, da se je obrnil v rdečino krvi in belino bledice in s tolikšno močjo odbil tisto temo, da se je tistega človeka, ki je v njej ležal, dotaknil, da se je pojavil v sijaju in tako dvignil in izšel iz teme: to je Božja Beseda, ki se je učlovečila v sijaju neoskrunjene in čiste deviškosti, rodila brez bolečine, a se vendar ni ločila od Očeta. Kako to? Ko se je Božji Sin rodil na svetu iz matere, se je pojavil na nebu z Očetom, kjer so angeli vztrepotali in ga v veselju opevali s sladkimi hvalnicami. Ker je bival na zemlji brez madeža greha, je v temo izžareval najsvetlejšo srečo nauka in odrešenja, vendar ga neverujoči niso sprejeli, ampak so ga celo poslali na križev pot, kjer je izlil svojo dragoceno kri ter okusil mračnost človeške smrti. In tako je premagal hudiča in osvobodil iz pekla svoje izbrance, onemogle jetnike, in jih z dotikom svojega odrešenja povedel nazaj k dediščini tistih, ki so jo izgubili v Adamu. Medtem ko so se vračali k svoji dediščini, so se zaslišali bobni, harfe in spev številnih različnih instrumentov, ker je človek, ki je ležal v pogubljenju, vstal v blaženosti in osvobojen s pomočjo nebeške moči ubežal smrti, tako kot sem povedal po svojem sužnju Ozeju.

14. *Ozejeve besede o tem*

Efrájimova krivda je zvezana, njegov greh je skrit. Porodne bolečine so prišle zanj, on pa je nespameten otrok. Zdaj namreč ne bo stal v kesanju otrok. Iz oblasti podzemlja jih bom rešil, iz smrti jih bom odkupil. Tvoja smrt bom, smrt, tvoj ugriz, pekel.²³ Kaj to pomeni? Hudičeva nizkotna pokvarjenost je zvezana v teži okovov, tako da si ne zasluži, da bi jo božja gorečnost osvobodila, ker ga ni nikoli pravično priznala, tako kot tisti, ki ga gledajo in se ga v veri bojijo. Ta se namreč vedno dviga proti Bogu, rekoč: »Jaz sem Bog,« vedno je na krivi poti, ki ni pot blaženega Gospoda, in zaradi njega nasprotuje imenu kristjanov. In njegova zloba je tako zelo prikrita, da si njegov greh, ki ga je v nečisti ošabnosti kruto storil, ne zasluži, da bi ga pokrilo odrešenje z zdravilnim lekem. Zaradi

23 Oz 13:12–14.

tega bo sam prenašal bolečine, tako kot porodnica, ki jo prevzame obup, ko ne zaupa, da bo lahko živela po odprtju maternice. Nesreča bo namreč ostala pri njem, da ga je zapustila blaženost, ker modrost sinov beži od njega, in ni prišel k sebi, tako kot je prišel on, ki se je iz grešnosti vrnil k svojemu očetu.

In zaradi tega ne bo nikoli stal zaupljivo v kesanju, po katerem otroci odrešenja v nebeškem Sinu strejo trdo in nepravično smrt, ki jo je povzročila stara kača, ko je prvemu človeku predlagala prevaro, ki je ni poznal. Vendar ker otroci obsojajo ta strupeni nasvet in iščejo odrešitev, jih bom osvobodil sužnosti malikov; ti lažnivi maliki so namreč v oblasti prevare in zaradi njih neverniki zapuščajo slavo svojega Stvarnika in ujeti v hudičevi pasti opravljajo njegova dela po njegovi volji.

In zato bom duše tistih, ki me ljubijo in me častijo, to je duše svetnikov in pobožnih, odrešil peklenke kazni; nihče se namreč ne more rešiti iz hudičevih okovov, v katerih je ujet v grenki smrti zaradi nepokorščine božjim naukom, razen po odrešenju tistega, ki bo z lastno krvjo odrešil svoje izbranice. Pokončal te bom z uničenjem, o smrt, ker bom odstranil to stvar, za katero misliš, da živiš v njej, tako da se boš imenovala neuporabno truplo, ker boš ležala na tleh na višku svojih moči, tako kot truplo, prepuščeno propadu, leži na tleh, ko ga zapusti duša. Zadušil te bo namreč izvir žive vode, ko se bodo blažene duše po novem človeku, ki ne bo sodeloval v tvoji strupeni prevari, prebudile v usmiljeni nebeški blaženosti. Da te zmedem, bom tvoj ugriz, pekel, ko ti bo moja oblast z veliko močjo odvzela tvoj plen, ki si si ga z zvijačo nagraabil, tako da tudi ti, ko boš pravično oropan, ne boš nikoli več cel in poln bogastva, ampak boš ranjen ležal na tleh v umazaniji in za vedno nosil svojo tegobo.

15. Telo sina božjega, ki je ležalo v grobu tri dni, je ponovno vstalo in človeku pokazalo pot resnice iz smrti v življenje

Vendar kot vidiš, se je spokojni človek, ki je izšel iz prej omenjene zarje, pojavil v tolikšnem sijaju, da ga človeške besede ne morejo opisati. To dokazuje, da se je svetega telesa Sina Božjega, rojenega iz sladke Device, ki je ležalo v grobu tri dni, da bi se potrdilo, da so tri osebe v enem božanstvu, dotaknila božja previdnost, tako da je prejel tudi Duha in ponovno vstal v spokojni neumrljivosti, ki je nihče ne more pojasniti s človeškimi besedami in razumom. Tega je tudi pokazal Oče z odprtimi ranami nebeškemu zboru, rekoč: »To je moj ljubljani Sin,«²⁴ ki sem ga poslal, da bi umrl za človeštvo. Tedaj je v njih vzniknilo tolikšno veselje, ki je nad človeškim umom, ker je bila zločinska pozaba, po kateri se ne spoznava Boga, tako ponižana, da se je človeški razum, ki se je zaradi hudičevega prepričevanja zadrževal pri tleh, dvignil k spoznanju Boga: ker se je človeku po najvišji blaženosti pokazala pot resnice, po kateri je izšel iz smrti v življenje.

²⁴ Mt 3:17.

16. Božji sin je vstal od smrti in se večkrat prikazal učencem, da bi jih utrdil v veri

Tako kot je izraelsko ljudstvo po osvoboditvi iz Egipta štirideset let blodilo po puščavi in nato prišlo v deželo, kjer sta se cedila med in mleko, tako se je tudi Sin Božji po vstajenju od mrtvih štirideset dni prikazoval svojim učencem in blagoslovljenim ženam, ki so ga objokovale in so imele veliko željo, da bi ga videle, da bi jih utrdil v veri, da ne bi dvomili, rekoč: »Mi ga nismo videli, in zato ne moremo verjeti, da je on sam naša odrešitev.« Zato se jim je pogosto razkril, da bi jih utrdil, da ne bi padli.

17. Ko se je božji sin dvignil k očetu, je bila njegova nevesta okrašena z različnim okrasjem

Povzpел se je na strme višave brezmejne slave, kjer je žarel v polnosti čudovite rodovitnosti in opojnosti: to pomeni, da se je Sin Božji dvignil k Očetu, ki je skupaj s Sinom in Svetim Duhom najvišji vrh neizrekljivega veselja in sreče, kjer se isti Sin v polni svetosti in blaženosti prikazuje svojim vernikom v slavi, ki s čistim in preprostim srcem verujejo v resničnega Boga in človeka. Tudi nova nevesta jagnjeta je okrašena z različnim okrasjem, ki jo naj krasi v vsakovrstnih krepostih za hrabri boj vsega vernega ljudstva, ki se bo borilo proti zvijačni kači.

Tisti, ki pa vendarle vidi z budnimi očmi in sliši s pozornimi očmi, med objemi dá poljub mojim skrivnostnim besedam, ki prihajajo iz mene, ki sem živi izvir.

DRUGO VIDENJE (DRUGA KNJIGA)

Nato sem videla jasno luč in v njej človeško postavo v barvi safirja, ki je vsa žarela v nežno rdečkastem ognju. In ta jasna luč je v celoti oblivala žareči ogenj in ta žareči ogenj jasno luč; prav tako sta jasna luč in žareči ogenj v celoti oblivala človeško postavo, tako da je ena luč obstajala v eni moči možnosti. In ponovno sem zaslišala to oživljajočo luč, ki mi je spregovorila.

1. O pomenu božjih skrivnosti

To je pomen božjih skrivnosti, da se razločno zaznava in razume, kaj je ta polnost, katere začetek ni bil nikoli viden, katere najvišja moč, ki napaja vse izvire moči, je brez napake. Če bi bil namreč Bog brez svoje lastne oživljajoče moči, kakšen bi bil potem njegov namen? Zdi se, da brez pomena. In zato se v popolnosti dela razkriva njegov ustvarjalec.

2. Otreh osebah

In zato vidiš *jasno luč*, ki brez sence utvare, napake ali prevare označuje Očeta, in v njej človeško podobo v barvi safirja, ki brez madeža trdosrčnosti, zavisti ali nepravčnosti predstavlja Sina, drugo božjo osebo, rojeno pred začetkom časa, ki pa se je kasneje v času učlovečil na svet; *ki je vsa žarela v nežno žarečem ognju*, ki je ogenj brez sence jalovosti, v umrljivosti in temačnosti predstavlja Svetega Duha, po katerem je bil spočet Edinorojeni Sin v telesu in rojen iz Device v času in napolnil svet s sijajem prave luči. *In ta jasna luč je v celoti oblivala žareči ogenj in ta rdečkasti ogenj jasno luč; prav tako sta jasna luč in žareči ogenj popolno oblivala človeško postavo, tako da je ena luč obstajala v eni moči in možnosti.* Ker Oče, ki je nepristranska pravica, ni niti brez Sina niti brez Svetega Duha, in Sveti Duh, ki vžiga srca vernikov, ni brez Očeta in Sina, ter Sin, ki je polnost rodovitnosti, ni brez Očeta in Svetega Duha, so ti nedeljivi v veličini božanskosti; ker Oče ni brez Sina, Sin brez Očeta, Oče brez Sina in Svetega Duha in Sveti Duh brez obeh. Tako so te tri osebe en Bog, ki obstajajo v eni in celoviti veličini božanskosti. In enovitost božanstva obstaja neločljivo v teh treh osebah, ker se božanskost ne more deliti in zato vedno večno ostaja nedotakljiva brez kakršnekoli spremenljivosti. Vendar se Oče izraža po Sinu, Sin po nastanku stvarstva in Sveti Duh po istem učlovečenem Sinu. Kako to? Oče je tisti, ki je pred veki rodil Sina, Sin, po katerem je bilo vse storjeno od Očeta v začetku stvarstva, in Sveti Duh, ki se je pojavil v podobi goloba pri krstu Božjega Sina ob koncu časov.

3. Človek nikoli ne sme pozabiti goreče klicati enega Boga v treh osebah

Človek naj nikoli ne pozabi klicati v treh osebah mene, edinega Boga, ker sem mu jih zato razodel, da bi me toliko bolj goreče ljubil, ko sem zaradi ljubezni do njega poslal svojega Sina na svet, kot oznanja moj ljubljeni Janez:

4. Janez o božji ljubezni

*Božja ljubezen do nas pa se je razodela v tem, da je Bog poslal v svet svojega edinorojenega Sina, da bi živeli po njem. Ljubezen je v tem – ne v tem, da bi bili mi vzljubili Boga. On nas je vzljubil in poslal svojega Sina v spravno daritev za naše grehe.*²⁵

Kaj to pomeni? Ker nas je Bog ljubil, nam je bilo podeljeno drugo odrešenje, tako kot tisto, ki smo ga imeli ob začetku stvarjenja, ko smo bili dediči nedolžnosti in svetosti. Ker nam je nebeški Oče izkazal svojo ljubezen v naših nevarnostih, ko smo bili zapisani kazni, in je v svoji moči v popolni

²⁵ 1 Jn 4:9–10.

svetosti poslal ljudem v temini vekov svojo Besedo. Tako je Beseda dovršila vse dobro in po svoji dobroti pripeljala nazaj v življenje tiste, ki jih je uničila nečistost greha in se niso mogli vrniti v svetost, ki so jo izgubili. Kaj je to? Iz istega vira življenja namreč izvira materinska ljubezen božjega objema, ki nas je hranila za življenje, in je naša pomočnica v nevarnostih ter brezmejno nežna ljubezen, ki nas pripravi za pokoro. Kako?

Bog se je spomnil v svojem usmiljenju svoje velike umetnine, dragocenega bisera, to je človeka, ki ga je ustvaril iz blata zemlje in mu vdihnil dah življenja. Kako? Tako, da je pripravil življenje pokore, ki mu nikoli ne bo manjkalo učinkovitosti, ker je pretkana kača prevarala človeka z ošabnim prepričevanjem; vendar ga je Bog vrgel v pokorščino, ki izkazuje ponižnost, kakršne hudič ni poznal in uresničeval, ker se ni znal dvigniti na pravo pot.

Tako odrešenje ljubezni ni prišlo od nas, ker ob odrešenju nismo vedeli in bili zmožni ljubiti Boga; temveč je sam Stvarnik in gospodar vsega tako ljubil svoje ljudstvo, da je za njegovo odrešenje poslal svojega edinorojenega Sina, odrešenika vernikov, ki je umil in obvezal naše rane; iz njega izhaja najslajši balzam, iz katerega tečejo vse dobrine odrešenja. In zato tudi ti, človek, razumi, da se nobena sovražna sprememba ne more dotakniti Boga. Bog je namreč Bog, Sin je Sin, Sveti Duh je Sveti Duh in te tri osebe obstajajo neločljivo povezane v enosti božanskosti. Kako?

5. Trojna moč kamna

V kamnu so tri moči, v ognju tri in v besedi tri. Kako? V kamnu je vlažna oživljajoča moč, otipljiva trdnost in žareči ogenj. Ima vlažno oživljajočo moč, da ga ni mogoče raztopiti in zmanjšati, otipljivo trdnost, da lahko ustvari domovanja in obrambne zidove; žareči ogenj pa ima zato, da se ga lahko segreje in s tem utrdi njegovo trdnost. Vlažna oživljajoča moč označuje Očeta, čigar moč se nikoli ne posuši in nima konca. Otipljiva trdnost pomeni Sina, rojenega iz Device, ki se ga je mogoče dotakniti in razumeti. Žareči ogenj označuje Svetega Duha, ki prižiga in osvetljuje srca vernikov. Kaj je to?

Tako kot človek, ki se v telesu pogosto dotakne vlažne oživljajoče moči kamna, zboli in oslabi, tako tudi človek, ki si nespametno želi razmišljati o Očetu, v nestalnosti svojih misli umre v veri. In kot zaradi otipljive trdnosti ljudje gradijo domovanja, da bi se z njimi branili pred sovražniki, tako je tudi Sin Božji pravi temeljni kamen in domovanje vernikov, saj jih ščiti pred zlimi duhovi. In tako kot žareči ogenj osvetljuje temo s tem, da zažge vse, česar se dotakne, tako tudi Sveti Duh preganja nevero in odstrani vso rjo krivichnosti.

Tako kot so te tri lastnosti v enem kamnu, tako je tudi prava Trojica v resnični enosti.

6. Trojna moč ognja

Tako kot ima ogenj v enem žaru trojno moč, tako je tudi en Bog v treh osebah. Kako? Ogenj namreč sestoji iz bleščeče svetlobe, škrlatne moči in ognjenega žara. Bleščečo svetlobo ima, da sveti, škrlatna moč mu omogoča moč, ognjeni žar, da žari. V bleščeči svetlobi spoznaj Očeta, ki z očetovsko usmiljenostjo razliva svojo svetlobo na vernike, in v škrlatni moči, ki pripada temu počelu, v katerem isti ogenj kaže svojo moč, spoznaj Sina, ki je od Device prevzel človeško podobo, po kateri božanstvo razodeva svoja čudežna dejanja. In v ognjenem žaru uzri Svetega Duha, ki gori z vsem žarom v mislih vernikov. Vendar tako kot ni mogoče videti ognja brez bleščeče svetlobe, škrlatne moči in ognjenega žara, tako tudi ni mogoče častiti Očeta, Sina in Svetega Duha, kjer se Boga ne časti primerno. Zatorej tako kot je mogoče opaziti vse tri lastnosti v enem ognju, tako je potrebno razumeti tri osebe v enosti božanstva.

7. Trojna moč človeške besede

Podobno kot je potrebno upoštevati tri prvine v besedi, tako je potrebno tudi razumeti Trojico v enosti božanskosti. Kako? V besedi so zven, izrazna moč in dih. Zven ima, da se jo sliši, izrazna moč, da se jo razume, in dih, da se dopolni. V zvenu prisluhni Očetu, ki z neizrekljivo močjo vse razodeva, v izrazni moči Sinu, ki se je čudežno rodil iz Očeta, in v dihu Svetemu Duhu, ki nežno gori v njiju. Tam, kjer ne slišimo zvena, kjer ne deluje izrazna moč in se ne dvigne dih, besede ne razumemo. Podobno tudi Oče, Sin in Sveti Duh niso ločeni drug od drugega, ampak delujejo skladno.

Zatorej kot so te tri prvine v eni besedi, tako tudi nebeška Trojica obstaja v nebeški enosti. Kot v kamnu ne obstaja in deluje vlažna oživljajoča moč brez otipljive trdnosti in žarečega ognja, prav tako tudi otipljive trdnosti ni brez vlažne oživljajoče moči in žarečega ognja, tako tudi žarečega ognja ni brez vlažne oživljajoče moči in otipljive trdnosti; tako kot v ognju ne obstaja in ne sveti bleščeča svetloba brez škrlatne moči in ognjenega žara, podobno kot ni škrlatne moči brez bleščeče svetlobe in ognjenega žara, ognjenega žara ni brez bleščeče svetlobe in škrlatne moči; in tako kot se v besedi ne razlega zven brez izrazne moči in diha, izrazne moči pa ni brez zvena in diha, tako tudi ni diha brez zvena in izrazne moči, ampak neločljivo obstajajo v svojem delovanju: tako tudi te tri osebe prave Trojice obstajajo neločljivo povezane v božji slavi in se ne delijo druga od druge.

Zatorej, človek, razumi enega Boga v treh osebah. Vendar ti v svoji neumnosti misliš, da je Bog tako nemočen, da ne more resnično obstajati v treh osebah, ampak da sestoji samo iz ene šibke osebe. Kaj je to? Bog je v treh osebah resnični Bog, *prvi in zadnji*.

8. *Enost bistva*

Vendar Oče ni brez Sina, Sin brez Očeta, prav tako tudi Oče ni brez Sina in Svetega Duha, niti ni Sveti Duh brez njiju, ker so vse tri osebe neločljive v enosti božanstva. Kako? Beseda se razlega iz človeških ust, vendar se usta ne razlegajo brez besede, niti beseda brez življenja. In kje ostaja beseda? V človeku. In od kod gre ven? Iz človeka. Kako? Preko živega človeka. Tako je Sin v Očetu, ki ga je Oče poslal na temačno zemljo za odrešenje človeštva, potem ko je bil spočet po Svetem Duhu iz Device. Tako kot je Sin edinorojeni v božanskosti, tako je edinorojeni v deviškosti, in tako kot je edini Očetov, tako je edini Materin; ker tako kot ga je Oče pred veki rodil, tako je deviška Mati rodila samo njega v času, saj je ostala devica po njegovem rojstvu.

Zatorej, človek, razumi v teh treh osebah svojega Boga, ki te je ustvaril v moči svoje božanskosti in te odrešil od pogube. Ne pozabi na svojega Stvarnika, tako kot te prepričuje Salomon, ko piše:

9. *Salomonove besede*

»Spominjaj se svojega Stvarnika v dnevih svoje mladosti: dokler ne pridejo hudi dnevi in se ne približajo leta, o katerih porečeš: 'Niso mi všeč.'²⁶ Kaj je to? S pomočjo uma se spominjaj njega, ki te je ustvaril, ko v dnevih lažne samozavesti misliš, da hodiš po svoji volji, ko se dvigaš visoko in se mečeš v prepad ter stojiš v blagostanju in padaš v nesrečo. Življenjska sila, ki je v tebi, se zmeraj trudi, da bi se dopolnila vse do časa, ko se bo pojavila v popolnosti. Kako? Novorojenček se od svojega začetka dviga do odrasle dobe raste in nato ostane v dovršeni dobi in zapusti nespodobne misli, ki prebivajo v nespametnem značaju, ter v svojih delih toliko skrbneje pazi, na da bo v svojih zadevah mislil na tisto, česar ni delal, ko je bil še v nespametnosti otroštva. Tako naj dela tudi vernik. Naj se otrese nespametnega značaja in se povzpne k polnosti vrlin ter naj v njih tako vztraja v njihovi moči, to je, naj zapusti ponos svoje želje, ki bije v neumnosti greha, in naj v nemirni skrbi razmišlja, čeprav je prej naivno zašel na pota otročjega značaja.

Zatorej, človek, tako objemi svojega Boga v luči svoje življenjske moči, preden pride ura očiščenja tvojih del, ko se bo vse razodelo in se ničesar ne bo spregledalo, ko bodo prišli časi, ki jim v njihovi popolnosti ne bo ničesar manjkalo, o katerih boš v svoji človeškosti šepetal rekoč: Ne ugajajo mi te spremembe, za katere ne vem, ali so mi v korist ali škodo; ker ima človeški um zmeraj te dvome, saj ko dela dobra dela, je v skrbeh, ali ugajajo Bogu ali ne; in ko dela slaba dela, se boji za odrešenje in odpuščanje.

Vendar naj ta, ki gleda s čuječimi očmi in pozorno posluša z ušesi, prejme po teh mojih skrivnostnih besedah poljub in objem, ki izvirata od mene živega.

²⁶ Prd 12:1.

TRETJE VIDENJE (DRUGA KNJIGA)

Potem sem videla podobo ženske, ki je bila visoka kot veliko mesto, na glavi je nosila čudovito okrašeno krono, z rok pa ji je kot rokav visela svetloba, ki je žarela od neba vse do zemlje. Njena maternica je bila natrgana kot mreža s številnimi luknjami, iz katerih je sem ter tja tekla množica ljudi. Ni imela rok in nog, ampak je stala nad svojo maternico pred oltarjem, ki je pred božjimi očmi, in ga z odprtimi rokami objemala ter pozorno gledala po vseh nebesih. Nisem mogla razločiti njenih oblačil, saj je v celoti žarela v bleščeči jasnosti, obdana s svetlobo, na njenih prsih pa se je svetil kot jutranja zarja rdečkasti žar. In slišala sem množico različnih glasbenikov, ki so o njej peli kot o »zarji, ki močno žari«.

In ista podoba je razgrnila svojo bleščečo svetlobo kot oblačilo, rekoč: »Moram spočeti in roditi.« Kmalu je k njej kot blisk pohitela množica angelov, ki so v njej pripravili stopnice in sedeže za ljudi, po katerih se je ta podoba morala dovršiti.

Nato sem videla črne otroke, ki so kot ribe lebdeli v zraku blizu zemlje in vstopali v maternico te iste podobe skozi luknje, kjer je bila raztrgana. Ona pa je vzdihovala in jih povlekla od spodaj gor proti glavi, kjer so šli ven skozi njena usta, medtem ko je sama ostala cela in nepoškodovana. In glej, ista jasna luč in človeška podoba, ki se je v celoti svetila v žarečem ognju, ki sem jo videla že v prejšnjem videnju, se mi je ponovno prikazala in je vsakemu posebej odvzela črno kožo in jo odvrгла. Nato je vse oblekla v bleščeče bela oblačila in jim odprla jasno svetlobo, rekoč:

Sleci staro krivičnost in si nadeni novo pravičnost. Odklenjena so ti namreč vrata tvoje dediščine. Pomisli torej, kako so te učili, da bi spoznaval svojega Očeta, ki si ga priznal. Jaz sem te sprejel in ti si me priznal. Zatorej poglej ti dve poti, eno proti vzhodu in drugo proti severu. Če me boš torej s svojimi notranjimi očmi vneto iskal, kot si se naučil v svoji veri, te bom sprejel v svoje kraljestvo. In če me boš resnično ljubil, bom storil, karkoli si boš zaželel. Če pa se boš v zaničevanju obrnil stran od mene, gledal nazaj in me ne boš želel spoznati in razumeti, čeprav te umazanega z grehi kličem nazaj k čisti pokori, in se boš vseeno vračal k hudiču, kot da bi bil on tvoj oče, tedaj te bo zajela poguba, ker se ti bo sodilo glede na tvoja dela, saj me nisi želel spoznati, ko sem ti izkazoval dobroto.

Otroci pa, ki so šli skozi maternico prej omenjene podobe, so se sprehajali v svetlobi, ki jih je obsevala. In ona se je blagohotno ozrla na njih in jim z žalostnim glasom dejala: »Ti moji otroci se bodo povrnili v prah. Veliko jih namreč spočnem in rodim, ki mene, svojo lastno mater, utrujajo in mučijo na različne načine, napadajo me v krivoverskih, razkolniških in nekoristnih bitkah, z ropi, umori, prešuštvovanji in razuzdanostjo in z drugimi podobnimi grehi. Vendar se mnogi izmed njih ponovno dvignejo v pravi pokori do večnega življenja, spet drugi pa v lažni trdosrčnosti padejo v večno smrt.«

In ponovno sem slišala glas iz nebes, ki mi je rekel: »Polna zgradba živih duš, ki je zgrajena v nebesih iz živih kamnov, okrašena z bogatim okrasjem vrlin v svojih otrocih, ki jih objema kakor ogromno mesto številno množico ljudi in kot široka mreža veliko množico rib, ter cveti v spoštovanju nebeških kreposti, po katerih živi delo vernikov v krščanskem imenu.«

1. O gradnji Cerkve, ki zmeraj rojeva svoje otroke v prenovi po duhu in vodi

Po tem sem videla podobo ženske, ki je bila tako visoka kot veliko mesto: to označuje nevesto mojega Sina, ki zmeraj rojeva svoje otroke v prenovi po duhu in vodi, ker jo je najmogočnejši bojevnik postavil na širini kreposti, da bi lahko zaobjela in izpopolnila veliko množico s svojimi izbranimi. Nje noben sovražnik ne more premagati s sovražnim napadom, saj od sebe odvrta nevero in širi vero okoli sebe, iz česar sledi, da je na smrtnem svetu vsakdo izmed vernikov dolžan dati zgled bližnjemu, da bi sami delali številna dela kreposti v nebesih. Vendar ko bodo pravični prispeli k otrokom luči, tedaj se bo v njih pojavilo dobro delo, ki so ga opravili in se ga ne da spoznati v umrljivosti prahu, ker ga je prikrla senca nemirnosti.

2. Cerkev so v njenih začetkih krasili apostoli in mučeniki

Na glavi pa je nosila čudovito okrašeno krono: ko so jo v njenem začetku vzgajali v krvi jagnjeta, je bila primerno okrašena z apostoli in mučenci in tako bila v pravi zaroki zaročena z mojim Sinom, ker se je v njegovi krvi zvesto oblikovala v verno zgradbo svetih duš.

3. Cerkev krasita duhovniška služba in deljenje miloščin

Z rok pa ji je tako kot rokav visela svetloba, ki je žarela od neba in vse do zemlje. To je delo moči v duhovnikih, ki v čistosti srca in rok v zakramentu telesa in krvi Odrešenika opravljajo presveto daritev nad posvečenim oltarjem v kreposti dobrih del. Tako najslavnejše delo opravljajo tisti, ki izkazujejo usmiljenje, ki v dobrotljivosti zmeraj lajšajo bolečine pomoči potrebnim in s krotkim srcem delijo miloščino med reveže ter v svojem srcu tako govorijo: »To ne pripada meni, ampak tistemu, ki me je ustvaril.« To delo, ki ga je navdihnil Bog, se pojavi na nebu pred očmi njega samega, ko se v nauku Cerkve udejanja na zemlji po vernikih.

4. O materinski dobroti cerkve

Njena maternica je bila natrgana kot mreža s številnimi luknjami, iz katerih je sem ter tja tekla množica ljudi. To je njena materinska dobrot, ki zvito lovi

duše vernikov z različnimi krepostmi, v katerih pobožno živi verno ljudstvo s pomočjo prave in zveste vere. Ta, ki meče svoje mreže, da bi ulovil ribe, je moj Sin, ženin ljubljene Cerkve, ki jo je s svojo krvjo vzel za nevesto, da bi popravil padec padlega človeštva.

5. Cerkev, ki še ni dosegla svoje bleščeče popolnosti, bo ob prihodu sina pogube dosegla popolnost

Ni imela rok in nog: ker še ni dosegla moči svoje vztrajnosti in bleščeče popolnosti; ko bo sin pogube prišel, da bi svet vpeljal v skušnjavo, bo ona (sc. Cerkev) trpela hude ognjene in krvave muke krute izprijenosti v svojih udih in s to nesrečo bo v krvavih ranah dosegla popolnost ter hitro stekla v nebeški Jeruzalem, kjer bo nežno vstala kot nova nevesta v krvi mojega Sina in z žarom vstopila v življenje v polnosti veselja nad svojimi potomci.

6. Kako Cerkev pobožno daruje svoje otroke v čistosti

Ampak je stala nad svojo maternico pred oltarjem, ki je pred božjimi očmi, in ga z odprtimi rokami objemala: ker je Cerkev vedno noseča in vedno rojeva svoje otroke v pravem očiščenju ter jih pobožno ponuja Bogu s pomočjo čistih molitev svetnikov in najslajšega vonja skritih in vidnih skrivnosti, ki se razkrijejo v bleščečem razumevanju oči uma, ko odvrže vso umazanijo pretvarjanja in posvetne slave in se kot kadilo očisti neprijetnega vonja. Takšno dobro delovanje je v božjih očeh najslajša žrtev, s katero si Cerkev pogosto v trudu za obilni sad kreposti goreče prizadeva za nebeške stvari in tako bo s trideset-, šestdeset- in stokratnim sadom gradila visoki stolp nebeškega obzidja.

7. Zakaj Cerkve ne more zasenčiti nobena izprijenost hudičeve pretkanosti

Ter s svojimi očmi pozorno gledala po celotnih nebesih: njenega stremljenja, ki je pobožno usmerjeno k nebesom, ne morejo zasenčiti nobena izprijenost, to je izprijenost hudičeve pretkanosti, noben greh omahljivih ljudi, nobene nevihte, razširjene po različnih koncih zemlje, kjer se nespametni ljudje v neveri svojega besnenja kruto trgajo med seboj na koščke.

8. Zakaj človeški um ne more popolnoma razumeti skrivnosti Cerkve

Nisem mogla razločiti njenih oblacil: ker njene skrivnosti človeški um, obtežen s svojo šibko krhkostjo, ne more popolnoma razumeti, *saj je v celoti žarela v bleščeči jasnosti, obdana s svetlobo:* resnično sonce jo je od vsepovsod navdalo z jasnim dihom Svetega Duha in primernim okrasom kreposti.

9. *Marijino devištvo*

Na njenih prsih pa se je svetil kot jutranja zarja rdečkasti žar: v srcih vernikov nedotaknjenost preblazene Device, ki je rodila Sina Božjega, sveti z gorečo pobožnostjo. *In slišala sem množico različnih glasbenikov, ki so o njej peli kot o »zarji, ki močno žari:* saj, kot lahko razumeš, mora vsak vernik na vso moč častiti devištvo brezmadežne Device v Cerkvi.

10. *O razširjanju zakramentov resnične Trojice*

In ista podoba je razgrnila svoj bleščečo svetlobo kot oblačilo, rekoč, da mora spočeti in roditi: to pomeni, da se v Cerkvi razširja zakrament resnične Trojice, ki je njeno oblačilo za zavarovanje vernega ljudstva, preko katerih se dviga v gradnji živih kamnov, ki se pobelijo v izviru najčistejše kopeli, tako kot sama priznava, da je za odrešenje potrebno, da spočne otroke z blagoslovom in da jih rodi v očiščenju s prenovo v Duhu in z vodo.

11. *Angelska služba je prisotna pri vernikih*

Kmalu je k njej kot blisk pohitela množica angelov, ki so v njej pripravili stopnice in sedeže za ljudi, po katerih se je ta podoba morala dovršiti: ker je pri vsakem izmed vernikov prisotna strah vzbujajoča in izbrana množica blaženih duhov, ki pripravljajo stopnice za vero in počivališča za počitek vernikom, v katerih bo Cerkev dosegla svojo popolno lepoto.

12. *Cerkev v materinski ljubezni prenavlja vernike v veri Svete Trojice in pri tem ostaja nedotaknjena*

Nato sem videla črne otroke, ki so kot ribe lebdeli v zraku blizu zemlje in vstopali v maternico te iste podobe skozi luknje, kjer je bila raztrgana: to označuje črnino tistih neumnih ljudi, ki še niso bili očiščeni v studencu odreditve, ampak ljubijo zemeljske stvari in se ukvarjajo z njimi ter gradijo svoje bivališče na njihovih trhljih temeljih, naposled pa le pridejo k materi svetosti in prevzamejo njene častivredne skrivnosti ter prejmejo blagoslov, po katerem se odtrgajo od hudiča in vrnejo k Bogu. Pri tem vstopijo v urejen cerkveni red, v katerem mora vsak vernik prejeti blagoslov za odrešitev, ko sam pri sebi reče: »Verujem v enega Boga« in ostalo, kar sodi k veroizpovednemu obrazcu. *Ona pa je vzdihovala in jih povlekla od spodaj gor proti glavi, kjer so šli ven skozi njena usta, medtem ko je sama ostala cela in nedotaknjena:* presveta mati vzdihuje v notranjosti, ko se obhaja zakrament krsta z maziljenjem Svetega Duha. Človek je prenovljen v pravi obrezi Duha in vode in tako ponujen Najvišji Blaženosti, ki je glava

vsega, postane del Kristusa, ter po priprošnji Svete Trojice kot preko ust blažene matere prenovljen za odrešenje. Mati pri tem ne utrpi nobene rane, saj ostaja večno nedotaknjena v svojem devištvu, ki je katoliška vera. Ker je vstala iz krvi resničnega Jagnjeta, svojega ljubega ženina, ki je bil rojen brez greha iz nedotaknjene Device. Tako bo tudi njegova nevesta ostala nedotaknjena in noben razkol je ne bo mogel pokvariti.

Večkrat jo bodo mučili zlonamerni ljudje, vendar se bo ona s pomočjo svojega ženina vedno pogumno branila, tako kot devica, ki jo pogosto napadajo skušnjave poželenja po hudičevi pretkanosti in človeškem prigovarjanju, ona pa se s pomočjo molitev, ki jih namenja Bogu, z vso močjo osvobaja skušnjav in tako ohranja svoje devištvo. Tako se tudi Cerkev bori proti pokvarjencem, krivoverskim zmotam kristjanov, judov in poganov, ki jo napadajo in želijo oskruniti njeno devištvo, ki je katoliška vera. Ona pa se pogumno upira temu, da bi jo oskrunili, ker je bila, je in bo za vedno devica, saj resnična vera, ki je njeno devištvo, navkljub grehu ostaja varna pred zablodo in neokrnjena, kot tudi čist čiste device v sramu svojega telesa nedotaknjena vztraja proti vsakemu dotiku poželenja. Tako je Cerkev deviška mati vseh kristjanov, ker jih v skrivnosti Svetega Duha spočne in rodi ter jih daruje Bogu, tako da se ti imenujejo božji otroci. In tako kot je Sveti Duh obsenčil blaženo Mater, da je brez bolečin spočela in rodila, pri tem pa je vseeno ostala devica, tako tudi Cerkev, srečno mater vernikov, razsvetluje Sveti Duh, da brez kakršnekoli pokvarjenosti v preprostosti spočenja in rojeva otroke in ostaja devica. Kako je to mogoče?

13. Primerjava z balzomom, oniksom in diamantom

Kot balzam curlja z drevesa in močna zdravila odtekajo iz oniksove posode, v kateri so shranjena, in kot se razliva najsvetlejša svetloba iz diamanta brez kakršnekoli ovire, tako se je tudi Božji Sin brez kakršnekoli okvare rodil iz Device in tako tudi njegova zaročenka Cerkev brez sovražnosti greha rojeva svoje otroke, pri tem pa ostaja devica v nedotaknjnosti vere.

14. Pri krstu se odprejo nebesa in blažena Trojica se prikaže krščenim ter jim odvzame črnino greha in jih obleče v bela oblačila

In glej, ista jasna luč in človeška podoba, ki se je v celoti svetila v žarečem ognju, ki sem jo videla že v prejšnjem videnju, se mi je ponovno prikazala: to pomeni, da se Sveta Trojica v resnični enosti tebi zdaj razkriva za potrditev vere, kot se ti je prej prikazala v resničnem videnju, to je, presvetli Oče in njegov sladki Sin, ki je bil pred časom v Očetu v božanskosti, nato pa spočet v času v telesu in rojen iz Device. Pri svetem krstu se namreč odprejo nebesa in blažena Trojica se prikaže krščenim, da bi vernik prejel vero, kako naj časti enega Boga v resnični Trojici, ki se je zares prikazala v prvem zakramentu krsta.

In je vsakemu posebej odvzela črno kožo in jo odvrгла. Nato je vse oblekla v bleščeče bela oblačila in jim odprla jasno svetlobo ter vsakemu izmed njih izrekla te besede blažene previdnosti: božja moč se ozre na srca vernikov in v očiščenju krsta usmiljeno odvzame njihove zločine nevere ter odvrže te zločine v stran s poti, ki je Kristus. V Kristusu namreč ni smrti, ampak je v njem samem življenje po čisti spovedi in očiščenju grehov. Po njem samem se vsak vernik oblači v belino odrešenja in po njem se odpre sijaj blažene dediščine, iz katere je bil prej človek izgnan. Vsak pa je opomnjen po besedah resnice, naj odloži staro oblačilo krivičnosti in sprejme novo darilo milosti za odrešenje.

Otroci pa, ki so šli skozi maternico prej omenjene podobe, so se sprehajali v svetlobi, ki jih je obsevala: to pomeni, da tisti, ki imajo po izviru svetega krsta za blaženo mater Cerkev, morajo vztrajati in jo ohranjati po božjem zakonu, ki jo osvetljuje in krasi. Če pa jo v neveri zavračajo, se ponovno umažejo z grehi, od katerih so bili prej očiščeni.

15. Cerkev objokuje grehe svojih otrok

In ona se je ozrla na njih s polno usmiljenja in jim z žalostnim glasom dejala: »Ti moji otroci se bodo povrnili nazaj v prah: blažena mati svoje otroke globoko ljubi in trpi z njimi v svoji skriti notranjosti ter objokuje, da se tisti, ki jih je rodila v očiščenju in prenovi in jih olupšala za nebesa, ponovno umažejo z zemeljskimi zadevami, s tem ko grešijo. Kako to? Mnogi, ki vero sprejmejo od zunaj, se v notranjosti na različne načine bojujejo proti njej in tako stopajo po poti krivice namesto po poti pravice. Mnogi si ponovno opomorejo od slabosti, spet drugi pa vztrajajo v krivičnosti, kot tudi njihova mati dokazuje v svojih besedah, ki so bile malo prej izrečene.

16. Ljudem sta za obrambo dani dve znamenji

Ljudem sta bili po izročilu dani dve znamenji zakona za tiste, ki so bili izbrani, to sta obreza pri starih očakih in krst pri novejših učiteljih. Z njuno pomočjo se obrzda ljudi, tako kot vola z jarmom. Ne glede na to, da se vola lahko obrzda s palico, bi ta vseeno naredil krivo brazdo, če ne bi bil vprežen v jarem. Podobno tudi ljudje ne bi hodili po svojih poteh, če ne bi bili vpreženi v jarem svojih znamenj.

17. Primerjava z mladim možem

To je tako, kot če bi se neki mladi mož odpravljal na pot in bi mu oče rekel: »Hodi po pravi poti,« ampak mu ne bi dal meča ali kakšnega drugega bojnega

orožja, da bi se lahko branil. Kaj bi se zgodilo? Gol bi zbežal, ne bi se mogel in upal braniti pred nevarnostjo, na katero bi naletel, ampak bi se skril, ker ne bi bil oborožen z bojnim orožjem, s katerim bi se lahko branil. Tako bi bilo tudi moje ljudstvo golo, če ne bi bilo krščeno, ko se prikaže njegov grozni sovražnik in ga vidi zapečatenega z zakramentom krsta, s pomočjo katerega se pogumno bojuje proti tistim, ki ga želijo uničiti, pa naj bo to človeška ali hudičeva vojska.

18. Zakaj Adamu ni bil dan dvojni zakon

Vendar Adamu ni bil dan dvojni zakon. Zakaj? Jaz sem mu dal zakon o drevesu, ko me je videl v nedolžnosti svojega srca. On pa me je zavrzel in se pridružil zvijačni kači, kar je bilo tako nevarno, da me nobeno človeško oko ne bo moglo več videti, dokler bo bivalo v tem minljivem svetu. Ker je Adam prekršil mojo zapoved, je bil s svojim rodom brez zakonov vse do tistega časa, ki je oznanjal veličino mojega Sina.

19. Previdnost Svetega Duha, ki se je prikazala noetu, je grozila stari kači, obreza jo je po Abrahamu prebodla v žrelo, Cerkev pa jo je zvezala

Ker je človeški rod drvel proti pogubi, se je previdnost Svetega Duha prikazala Noetu, ko sem dvignil barko nad potop, saj sem že pred časom predvidel, da se bo po tem krivičnem rodu, ki se je popolnoma umazal v črnini greha, moralo dvigniti novo potomstvo. Po Adamovi smrti je njegov rod blodil in ni vedel, da sem jaz Bog, ter je govoril: »Kdo je Bog? Kdo je Bog?« In tedaj je na svetu vzniknilo vse zlo, tako da se je med njimi plazila stara kača s prosto močjo ter jih prepričevala, naj delajo vse po njeni volji. Sama je namreč bila brez okovov in verig, tako da ji pred potopom ni grozila previdnost Svetega Duha; vendar sem ji zagrozil po Noetu, po katerem je nastalo novo potomstvo, ko sem svoje ljudstvo tako podučil, da ne bo moglo pozabiti naukov.

Previdnost Svetega Duha ji je namreč prvič grozila po Noetu, kasneje ji je obreza prebodla žrelo, nato pa jo je Cerkev zvezala v zadnjih dneh, vse dokler ne bo svet preminil na sodni dan. Jaz sem dovolil hudiču, da je uveljavljal svojo moč na svetu pred potopom zaradi starega tekmovanja, v katerem je premagal Adama, dokler si ni napolnil svojega trebuha s truplom vse krivičnosti, in to sem dopustil, ker je moja sodba pravična. Tedaj pa sem dvignil goro potopa in pomoril grešnike, v svoji skrivnosti sem ohranil zgolj Noeta, ki ga Satan ni mogel oropati, ker je bil po moji volji nad potopom. In jaz sem določil v potopu nadvse pravično mladiko, to je svojega Sina, in oznanil novemu rodu, da je tega, ki bo tiho prišel na svet in razodel Sveto Trojico, potrebno resnično častiti. Kako?

20. *Kaj pomenijo tri krila*

Zagledala sem tri krila, ki označujejo Sveto Trojico: po kateri me boš ti, Sinagoga, zavrnila in po kateri me bo tuje ljudstvo sprejelo in po kateri se boš tudi ti, Abraham, poveljal. Abraham, ti si obdan z obrezo, ti si obzidan s staro zavezo in okrašen s sončno zarjo Cerkve. Jaz sem tebi in tvojemu rodu dal obrezo vse do prihoda mojega Sina, ki je javno odpustil grehe človeštva. Tedaj je tudi upadla praksa telesne obreze predkožja, saj je privrel resnični izvir krsta v svetosti očiščenja mojega Sina.

21. *Moški, ki v času obreze niso bili obrezani, so prekršili zakon*

Tisti iz tvojega rodu, ki v času obreze niso bili obrezani, v času, ki jim je bil odrejen, bodisi so bili mlajši ali starejši, so prekršili pogoje moje zapovedi; to pa ni veljalo za ženske, saj obreza pri njih ni potrebna. Ženska ne more biti obrezana, ker se njen materinski tabernakelj skriva v njenem telesu in se ga ni mogoče dotakniti, razen če meso objame meso, zato je pod oblastjo moža, tako kot je suženj pod oblastjo gospodarja.

22. *Tako kot so v Adamovi stvaritvi bila prisotna tri počela, tako so tri počela tudi v moškem, ki spočenja otroke*

Moški ima tri počela v svojem delovanju, poželenje, moč in vztrajnost. Želja podžge njegovo moč in tako je v moškem in delu prisotna vztrajnost ter goreča volja, da bi dokončal delo. Podobno so bila tri počela prisotna pri stvaritvi Adama. Božja volja je v svoji moči oblikovala človeka in ga izpopolnila v neizmernem usmiljenju, ker je človeka ustvarila po svoji podobi. Glej, božja volja je podobna moški želji, božja moč moški moči, božje usmiljenje in moč pa moški vztrajnosti v želji in moči.

Na ta način se po moškem razmnožuje človeški rod iz ženske, kot je Bog ustvaril človeka iz blata zemlje. Kot je zemlja v svoji vlažnosti rodovitna za rast poljskih pridelkov, tako je tudi ženska določena, da rojeva otroke v vlažnosti poroda. Kaj to pomeni? Ženska se občasno zaveda mokrote v sebi, ki se skupaj z vročino pretaka v njej v vlažni rodovitnosti, saj v nasprotnem primeru ne bi prostovoljno sprejela moškega, ampak bi ga zavrnila ter ne bi pristala na njegovo voljo in rodila otrok. Če namreč ne bi čutila vlažne rodovitnosti v vročici, bi ostala nerodovitna kot suha zemlja, ki se ne uklanja nobeni rodovitni uporabnosti. Vendar tudi sama vlažnost rodovitnosti v ženski nima vedno gorečega poželenja, če se je prej ni dotaknil moški in tako pozna strast gorečega in vročičnega poželenja. V njej ni prisotno tako močno in goreče poželenje kot v moškem, ki je močan kot lev v svoji želji po spočenjanju otrok. V njem je torej moč poželenja in delovanja, naloga ženske je torej zgolj, da se podredi njegovi volji; nato se ukvarja s spočetjem otrok, dokler jih ne rodi na svet.

23. *Žensko, ki v ljubezni do Boga ohranja devištvo, Bog neizmerno okrašuje*

Ženska, ki hrepeni po mojem Sinu, in hoče ohraniti svoje devištvo v njegovi ljubezni, je neizmerno okrašena v njegovi poročni sobi, ker zavrača gorečo strast, katere se vzdrži iz ljubezni do njega, in ne želi, da bi jo uničil žar goreče strasti, temveč vztraja v vzdržnosti. V svoji nebeški zaroki zavrača moža iz mesa in krvi in v celoti hrepeni po mojem Sinu ter se odpoveduje misli na zemeljskega ženina. Najdražja mladika, najslajše dišeči in dehteči cvetovi, katerih nežna in krhka narava se kot jutranja zarja dviga k zaroki z mojim Sinom ter ga v čisti ljubezni goreče ljubi. Ona je njegova nevesta, on je njen ženin, saj ga namreč ta rod devic goreče ljubi, zato mora biti okrašen v nebeškem kraljestvu z izbranim okrasjem. Ampak, kaj zdaj?

24. *Moški, ki zavrača zakon zaradi ljubezni do Boga, postane spremljevalec božjega Sina*

Ko moški v svoji moči zavrne zakon z žensko, tako da se moški v sebi zaradi ljubezni do mojega Sina nadzoruje v svoji krepki naravi, ki cveti v brstenju otrok, ampak nadzoruje svoje ude, da si ne želijo mesenih užitkov, kar je meni zelo ljubo, saj moški na ta način premaguje sam sebe. Tako ga bom naredil za spremljevalca svojega Sina in ga postavil kot jasno ogledalo pred njegovo obličje, ker se upira hudiču, ki je privabil človeški rod z umazano in sprevrženo prevaro. Da bi se ta iztrgal iz hudičevega žrela, sem na svet poslal svojega Sina, rojenega iz presladke Device brez kakršnegakoli madeža greha, ki je prinesel izvir odrešenja, ki ga je posvetilo samo nedolžno jagnje, da se je v njem izbrisalo predkožje starega greha. Kaj to pomeni?

Bridko predkožje je zločin Adamovega greha, ki ga je moj Sin odpravil, ko je sam vstopil v izvir odrešenja in posvetil krščansko množico, da bi se stara kača, ki je prevarala človeštvo, utopila v istem očiščenju. Kako? Sin je izpolnil Očetovo voljo in prevzel njegovo dediščino. Kaj je to? Adamov rod je bil izgnan iz raja zaradi njegovega greha in bil nazaj poklican v življenje po mojem Sinu v krstu odrešenja. Kako? Sam je nad neverniki, ki so zavrnili moje zapovedi, izrekel besede blagoslova, tako da so prestrašeni v duhu obžalovanja prosili odpuščanja, kot poroča moj služabnik Izaija o tem, kar je prejel od mene.

25. *Besede preroka Izaije*

K tebi bodo prišli sklonjeni sinovi tvojih tlačiteljev, padli bodo na kolena pred stopala tvojih nog, vsi, ki so te zaničevali.²⁷

Kaj pomenijo te besede? Ti, ki si nebeški mir in najčistejše Sonce! Po tebi bo vzniknila živa korenina, ki je prenova po Duhu in vodi, in tisti, ki so ležali

²⁷ Iz 60:14.

pod težkim prekletstvom v umazaniji grešne nečistosti, bodo večče prišli k spoznavanju tebe. Oni se bodo tako sklonjeni naposled le dvignili k resnici in pravici. Kako? Sesali bodo materinsko sladkost prave vere, čeprav je ne bodo poznali po vidnih znamenjih, ampak jo bodo razumeli po zvestem verovanju. In kdo so ti? Zdi se, da tisti, ki izvirajo iz grešnega roda, ki te nikoli ni videl v goreči ljubezni, ampak te je kruto zavračal in vztrajno zatiral, kot da ne bi bil njihov Gospod, vendar te bodo po dobri presoji vdano ljubili.

In ko bodo tako sledili pravi veri, te bodo sprejeli za kralja in častili kot Gospoda ter bodo hitro tekli na presvete poti, ki si jim jih pokazal, tako da bodo zmeraj z dvignjenimi rokami gledali proti tebi in bili čuječi zate v dobrih delih ter te vztrajno zrl v veri. In to bodo delali oni, ki so te prej nečastno in nespoštljivo razžalili in te v sovraštvu in zavisti razklali, kljub temu pa te bodo nato v ogledalu vere goreče objeli. Kaj to pomeni?

26. Adamov padec je zaprl človeku nebo, ki je ostalo zaprto vse do prihoda Sina Božjega

Adamov padec je namreč zaprl nebo v mojem gnevu, ker me je človek zavrnil in poslušal pretkano kačo, zato je bila zanj vsa nebeška slava zaprta. Ta je ostala zaprta vse do prihoda mojega Sina, ki je po moji volji vstopil v reko Jordan, kjer se je v usmiljenju zaslišal moj glas, ko sem rekel, da je on moj ljubljeni Sin, nad katerim imam veselje; ker sem želel, da bi ob koncu sveta odrešil človeštvo po mojem Sinu, ki se me v svetleči toploti prijema tako kot med satovja. Zaradi tega sem ga poslal v izvir, ki označuje mene, ki sem izvir žive vode, da bi tako on, izvir odrešenja, obudil od mrtvih duše, ki jim bo v vodi po Svetem Duhu podeljeno odrešenje grehov. In zato se je tam prikazal Sveti Duh, ker se vernikom po njem daje odrešenje grehov, in tako se je v mistični skrivnosti mojega Edinorojenega prikazal Sveti Duh v podobi goloba, ki je po naravi preprost in iskren. Sveti Duh je preprost in nadvse dober ter resnica, ki ne pojenja. In to se je spodobilo, saj je bil moj Sin rojen iz Device brez kakršnegakoli madeža greha, da se tudi človek, ki se rodi v grehu iz moškega in ženske, lahko ponovno rodi v sijaju in slavi brez madeža, tako kot je v evangeliju moj Sin rekel Nikodemu.

ŠESTO VIDENJE (DRUGA KNJIGA)

Potem sem videla Sina Božjega, kako je visel na križu, in prej omenjeno žensko podobo (tj. Cerkev), ki se mu je približevala kot žareča svetloba iz starega zbora. K njemu jo je odvedla božja moč in se je dvignila gor, pri čemer jo je poškopila kri, ki je tekla iz njegovega boka. In tako se je po volji nebeškega Očeta združila z njim v srečni zaroki ter za doto prejela njegovo telo in kri.

In slišala sem glas iz nebes, ki mu je rekel: »Sin, ta naj postane tvoja

nevesta za obnovo mojega ljudstva, kateremu naj bo mati in naj očisti duše z odrešenjem po Duhu in vodi.«

In ko je ta podoba rasla v svojih močeh, sem videla oltar, ki se mu je velikokrat približala, pri čemer je vsakič pobožno gledala svojo doto in jo v ponižnosti pokazala nebeškemu Očetu in njegovim angelom. Ko se je duhovnik, oblečen v sveta oblačila, približeval oltarju, da bi tam obhajal nebeške skrivnosti, sem videla, da je nenadoma prišla ogromna mirna luč z angeli, ki je oblila celoten oltar in tam ostala tako dolgo, dokler se ni zaključil obred in dokler se duhovnik ni umaknil od oltarja. Po končanem branju evangelija in daritvi, ki je bila po posvetitvi položena na oltar, je duhovnik odpel slavo vsemogočnemu Bogu, ki je: »Svet, svet, svet si ti Gospod Bog«, in tako začel skrivnost svetih zakramentov. Nenadoma so se odprla nebesa in ognjen žarek neizmerne svetlobe se je spustil nad daritev in jo v celoti oblil s svojo svetlobo, podobno kot sončna svetloba osvetljuje vsako stvar, ki jo prebode s svojimi žarki. In medtem ko jo je tako osvetljeval, jo je nevidno dvignil navzgor k skrivnostim nebes in jo ponovno poslal dol nad isti oltar, tako kot človek vdihne dih v notranjost in ga nato ponovno izdihne ven, in tako je naredil resnično meso in resnično kri, čeprav sta se človeškim očem zdela kot kruh in vino.

In medtem ko sem bila priča tem stvarim, so se kot v ogledalu pojavili prizori rojstva, trpljenja, pokopa, vstajenja in vnebohoda našega Odrešenika, Edinorojenega Sina Božjega, tako kot so se zgodili, ko je bil Sin Božji na zemlji. Vendar se je medtem, ko je duhovnik pel pesem nedolžnega Jagnjeta, ki je »Jagnje Božje, ki odjemlješ grehe sveta«, in se pripravljaj, da bi sam prejel obhajilo, prej omenjeni ognjeni žarek umaknil nazaj v nebeške višave, in ko so se nebesa zaprla, sem zaslišala glas, ki mi je od tam rekel: »Jejte in pijte telo in kri mojega Sina, da bo izbrisan Evin greh in boste tako obnovljeni v pravi dediščini.« In medtem ko so se mnogi ljudje približevali duhovniku, da bi prejeli zakrament obhajila, sem opazila med njimi pet različnih tipov. Prvi so imela svetleča telesa in njihove duše so bile podobne ognju. Drugi so bili blede in njihove duše so se zdele temačne. Telesa tretjih so bila poraščena z dlakami, duše pa so bile umazane, saj so bile polne človeške nečistosti. Četrtri so bili obraščeni s trnjem, duše pa so bile gobave. Peti pa so imeli krvava telesa in njihove duše so bile podobne razpadajočim truplom. Izmed vse teh, ki so prejeli ta zakrament, je nekatere oblila ognjena svetloba, spet druge pa je obsenčil temen oblak.

Po opravljenem zakramentu se je med duhovnikovim umikom od oltarja mirna luč z nebes, ki je, kot je bilo prej rečeno, razsvetlila celoten oltar, ponovno vrnila v nebeške skrivnosti.

De Pegamo et Lambergare

(nuga translatoria a Matthaео Hriberšek Latine reddita
versibusque originalibus pacta)¹

	Tam béli Dunej mi stojí, Na Duneju kaj se godí, Me dobro poslušajte vi.	<i>Vienna alba hic mi stat et quid Viennaе nunc fiat nunc unusquisque audiat.</i>	
5	Je v' srédi mesta trática, Na trati raste lípica, Dunej hladí nje sénčica. Pod sénco miza rúmena, Okoli mize stoli pa, Sedí na stolih góspoda.	<i>In urbe pratum media, in prato crescit tilia Viennaе dans umbracula. In umbra mensa rubea et circa sunt sedilia, sedet aristocratia.</i>	5
10	Méd nimi cesar govori: »Po moji misli se mi zdi, Kraléstvu našmu glihe ni.«	<i>Hos Caesar allocutus est: »Hoc visum mihi certe est: par regno nostro nullum est.«</i>	10
15	Perdirja Pégam in dričí, Ošabno tako govori: »So prazni vaš pogóvori!« Naprej še Pégam govori: »Kar pravim vam, gospodji vi,« – Cesarja vun tud ne spustí – »Imajo velk góspóživó,	<i>Accurrit Pegamus furens superbe eis sic loquens: »Voces inanes vir reddens!« Et addit Pegamus dicens: »Vos alloquor, primorum flos,« – nec Caesari dat exodos – »regimen vobis magnum est; sed nullus vobis nunc subest vir fortis, mihi qui par est.«</i>	15
20	Pa ne junaka pod sebo, Katír bi skusil se z' meno.«		20

¹ Fons: Štrekelj, Karol: Slovenske narodne pesmi. Iz tiskanih in pisanih virov zbral in vredil dr. Karol Štrekelj. Zvezek I. Izdala in založila Slovenska Matica. Natisnila tiskarnica Rudolfa Milica, V Ljubljani 1895–1898, str. 34–38 (Lambergar in Pegam. (Gorenska.) a. Vodnikova redakcija iz l. 1807.)

	Odgovori mu car tako: »Kaj češ prašati me za to? Ga jmam, de ti presédal bo!	<i>Et Caesaris responsio: »Quid haec interrogatio? Est mihi – tibi taedio erit; in Carnis residet,</i>	
25	Na krajnski zemli mi živi, Kér se na Kamnu govori, Se nikdar tebe ne bojí. Kristof Lambergar z' imenam, Na síni skal' prebiva tam,	<i>quo Lapis arx nomen habet, est vir, qui numquam te timet. Christophi Lambergar sonat nomen, in rupe habitat,</i>	25
30	Te v' pest želí dobíti sam.« Prav Pégam: »Pišite mu list, Domá pustí naj vse na stran, Perdirja meni naj v' bran!«	<i>vult: 'Res ad manus veniat!' »At Pegamus: »Da litteras: 'Relinquas res domesticas et contra virum venias!' Caesar iubet, ei scribant ut litteras, invenient ut celerem, qui mox virum assequatur; et vix dictum, apparet iuvenis puer, viro fert eas gaudenter.</i>	30
35	Mu reče cesar pisat list, Človéka berzniga dobít, De more kmal do njega prit. Izgóvori komaj enkrat, Se najde precí pobeč mlad, Kír list ponese njemu rad.	<i>In pulchram fert eas terram, montosam Carnioliam, ad prolem Lambergariam. Viennam reliquit sero, ut actus a diabolo est mane in Foriculo.</i>	35
40	Ponese v' lepo deželo, Goráto kranjsko deželo, Tje Kristofo Lambergarjó. Zvečer je Dunej zapustíl, Letí kob' nega zlod podíl,	<i>Hic nobiles vir expergit et mite eis haec dicit: »Christophus Lambergar vivit ubi?« Iuvenem adorant omnes, mentita nulla dant et arcem digito monstrant. Galero chartam inserit, adorans ad terram vergit et instar fulminis abit.</i>	40
45	Je zjutra že v' Teržícu bil. Gospóde tuki gor budi, Pohlevno nje nagóvori: »Ké Kristoph Lambergar stójí?« Pred njim se vsi perklánajo,		45
50	S njemu nič ne zlažejo, Mu z' perstam grad pokažejo. Za kapo vtakne béli list, Naprot perklone jim se nisk, Gre hitro, ko nebéski blisk.		50
55	V' lini stara mat' stójí, Inu per sebi govori, De to pa že nič prida ni! Do sina teče svojiga, Do Kristofa Lambergarja,	<i>Apud fenestram mater stat et apud se sic murmurat: »Quam res se male habeat!« Ad prolem suam properat, ad Lambergarem Christophum, ut verbum ei det doctum: »Ut avem tu habes equum, qui flavum triticum vorat, rebulam suavem is potat. Septennis praesepi adstat, in solem equus numquam it nec claram lucem iam vidit.« Haec mater ei iam dixit: »O, Christophe, quas dico has res tibi nunc, me audias! Habet diabolos duos hic Pegamus, vinces ambos, at cave hos malos dolos. Extrema capita linquas, si tria forsan videas, et medium percutias.«</i>	55
60	De b' lepó ga podúčila: »Koniča maš, ko tíčico, Zlato zoble všeníčico, Pié sladko rebúlico. Stójí per jaslih sédem lét,		60
65	Na sonce mi nikol ne gré, Nu vidil ni še bélga dné.« Tako še mati rekla je: »O kaj ti pravim, Kristofé, Na te rečí poslušaj me!		65
70	Hudíča ima Pégam dva, Premágal bodeš ti obá, Li glej, da te ne zapelá. Ak bodeš videl tri glavé, Dve krajne njemu pust obé,		70
75	Na srédno naj ti sabla gré.«		75

	Podá se v' svitlo kamrico, Na glavo déne kápico, Perpaše sebi sáblico. Zaséde kónča berzdiga,	<i>Cubiculum clarum intrat, galerum capiti aptat, coxis ensem accomodat. Equum velocem ascendit et matri manum porrigit:</i>	
80	Rokó pa materi molí: »Mat' moja, zdrav' ostante vi!« Mi zdaj pa z' konjam zadriči, Ko stréla hitro mi leti, In se popréd ne vstanoví: 85 Po Duneju mi dirja v' skók, So per kosilu vsi okróg, Pegamu pade žlica z' rók.	»Genetrix nostra salva sit!« <i>Equo admisso utitur fulmineusque vehitur non prius vir subsistitur; Viennam cursu percurrit vulgus hic cenam habuit, Pegamo applar excidit.</i>	80 85
	Mu Pegam tako govori: »Naj preveč teb' se ne mudí, 90 De glave bi ne zgubil ti! Al očes' kaj počákati, Al čes' se precej máhati Nu tvojo glavo vágati?« Je Kristof tako govoril: 95 »Ne bom se dolgo jez mudíl, Na Kranjskim sim še včéra bil.«	<i>Pegamus edit voces has: »Nunc properare caveas, ne tuo capite luas! Vis paulum se reficere aut statim vis conflagere in ultimo discrimine?« At Christophus respondit: »Paulum morari statui; in Carnis heri iam fui.«</i>	90 95
	Ga praša Pegam spét takó: »Kej pa se bo godílo tó? Al tu na terg' širokimo?« 100 Mu pravi Lambergar takó: »Na polju, de vsi vidio, Za najo čast se bíeva.« Nasproti zdaj zadírjata, Za všesmi se oprášneta, 105 Si nič ne sturta húdiga.	<i>Secundum poscit Pegamus: »Sed ubi confligabimus? In foro lato sit locus?« Sic dicit ei Christophus: »Ad laudem nitimur campo nunc omnibus spectaculo.« Rursusque ambo procurrunnt, sed aures solum perstringunt, nil mali tamen faciunt.</i>	100 105
	Takó pa Pegam govori: »Premočniga mi še bilo ni, Te Kristofe to kaj skerbí? Al konjič tvoj bo žaloval, 110 Po polu bode razgatal, Kí gospodarja bo iskal.« Pa Kristof tako govori: »Za drúgiga pa meni ni, Ko to, kar tebe mal' skerbí: 115 Za tojo židano gospó, Kí tako mlada vdóva bo; Ne véš, de men dopadla bo?«	<i>Sic Pegamus ei dixit: »Non erat, qui me vicerit, hic angor, Christophe, an sit? Sed equus tuus gemiscet, per campum hinnitum edet, cum suum dominum quaeret.« Et Christophus responsum dat: »Res nulla me sollicitat quam quae et paulum te turbat: tua uxor venustula, quae erit nova vidua; nescis, quam erit mi grata?</i>	110 115
	Se drugo Pegam zaletí, Se Kristofu pokáže kri, 120 Mu vonder sile ne sturí.	<i>Secundo Pegamus ruit, Christopho sanguis effluit, attamen male nil facit.</i>	120

	Ko v tretje vkúp' zadirjata, Takrat se dobro póčíta, Za vselej boj razlóčíta. Je méril Kristof srédniga, 125 Na stran je pustil krajniga, Udári ravno srédniga. Je njemu pravo glavo vzél, Pa hitro njo na jévca vjel, Ves Dunej je čez to vesél. 130 Dričí na béli Dunej z' njó, Z' junaka Pégama glavó, Jo kaže Dunejcam lepó.	<i>Cum tertio nunc iruunt, tunc bene manus conserunt, ad acta ferro decernunt. Christophus tendit medium, 125 non ei curae extremum, percutit ipsum medium. Verum rapit caput ferro, capit cito manubrio, Viennae magno gaudio. 130 Viennam albam properat et caput Pegami vibrat, Viennae incolis monstrat.</i>	
	Mu reče tako svitli car: »Junák, ti moški Lambergar, 135 Kaj češ iméti za tvoj dar?« Pa Lambergar odgovori: »Na Kranjskim imam tri gradí, De b' moji, prosim, lastni bli!«	<i>Illustris dicit sic Caesar: »Vir fortis, noster Lambergar, 135 qua re donatus esse vis?« At Lambergar respondet his: »In Carnis arces tres mi stant, te oro, ut meae fiant!«</i>	
	Pa cesar tako govóri: 140 »Kar češ imét, nej se zgodí, Kar dolgo li tvoj rod živí!«	<i>Et hoc decretum Caesar dat: 140 »Quae vis habere, nunc fiat et longe tua gens vivat!«</i>	

(Viennae mense Octobri AD
MMXVI)

Izvečki / Abstracts

Kajetan Gantar

NEKAJ ODPRTIH VPRAŠANJ O POUDARJANJU ANTIČNIH IMEN

Pisec uvodoma opiše izkušnje ob nastajanju Pravil slovenskega pravopisa (1987), pri katerem je več let sodeloval in zavzema odklonilno stališče npr. do svojilnih pridevnikov hibridnega tipa Horačev, Properčev (ali Leibničev itd). V nadaljevanju razčlenjuje dileme ob naglaševanju antičnih geografskih in lastnih imen, ki so presenetljivo podobne tistim, s katerimi so se srečevali že antični in poznejši gramatiki ob naglaševanju grških imen v latinščini. V slovenski tradiciji se je namreč tudi pri izvorno grških imenih udomačil večkrat latinski akcent, pri nekaterih pa se je po ovinku prek francoščine ali nemščine ugnezdil akcent, ki nima opore ne v grščini ne v latinščini. Pisec se zavzema za ohranitev ustaljenih akcentov pri pogosto rabljenih, že dolgo udomačenih antičnih imenih. Pri redkejših imenih pa naj bo strokovnjakom dana pravica, da lahko ohranjajo prvotni antični akcent, ne da bi bila taka praksa a priori izključena iz organizma žive slovenščine s slabšalno oznako „citatna“ oblika. Še zlasti pa se zavzema za pravico knjižnih prevajalcev, da v poetičnih prevodih prilagajajo akcent osebnih imen ritmiki in zakonitostim heksametra ali drugih antičnih metričnih obrazcev.

Open Issues of Stress Placement in Classical Names

The paper begins by describing the author's experiences with the Rules of the Slovene Orthography (1987), a project in which he participated for several years, counselling, for example, against such hybrid possessive adjectives in Slovene as *Horačev* ('of Horace'), *Properčev* ('of Propertius'), *Leibničev* ('of Leibniz'), etc. There follows an analysis of the dilemmas raised by stress placement in classical names, both geographical and personal: dilemmas surprisingly reminiscent of those encountered by classical and later grammarians in stressing Greek names in the Latin language. Indeed, the Slovene tradition has sometimes adopted the Latin stress even with names of Greek origin, and in some cases the established stress is grounded neither in Greek nor Latin but rather borrowed from French or German. For frequently used and long-Slovenised classical names, the author advocates the preservation of the established stress. With names more

rarely used, however, experts should be granted the right to keep the original stress without the stigma of 'literalness', which excludes this practice from the living language organism. Above all, the paper argues for the right of literary translators to adapt the stress of personal names in poetry translation to the rhythm and rules of the hexameter or other classical metrical schemes.

Matej Hriberšek

OD MEGISERJA DO SLOVENSKEGA PRAVOPISA 2001:
NEKAJ POGLAVIJ IZ ZGODOVINE SLOVENJENJA
ANTIČNIH IMEN

Problematika slovenjenja starogrških in latinskih imen spremlja slovenščino in slovensko klasično filologijo ter vse njene sorodne discipline že dolgo; tradicija slovenjenja antičnih imen sega vsaj do Bohoričeve slovnice *Zimske urice*, kar pomeni znatno več 400 let v nazaj v preteklost. Slovenjenje antičnih imen je bilo in še vedno ostaja zanimiva tema, ker je to področje kljub nemalo prizadevanjem še vedno precej nedorečeno in ker kljub načelnemu soglasju marsikje obstajajo razlike v pogledih, pogosto že znotraj filološke stroke, kaj šele zunaj nje, zato ostaja strokovni izziv tako za filologe in strokovnjake sorodnih disciplin, kot tudi za sloveniste in druge. Gre za področje, na katerega vpliva več dejavnikov: obstoječa pravila za slovenjenje, tradicija in ustaljena raba, jezikovni čut in jezikovni občutek, analogija ter pričakovanja različnih uporabnikov, tako posameznikov kot strok. Članek, v katerem so predstavljena nekatera najpomembnejša dela in pisci, ki so skozi čas oblikovali to področje, predstavlja nekatera pomembnejša poglavja v njegovi zgodovini.

From Megiser to the Slovene Orthography Guide 2001: Chapters from the History of Slovenising Classical Names

The issue of Slovenising classical Greek and Latin names has long beset the Slovene language and Slovene classical philology with its related disciplines. The tradition of Slovenising classical names goes back at least to the grammar book by Adam Bohorič, *Arcticae horulae*, that is, over 400 years back. The Slovenisation of classical names has been, and continues to be, an intriguing topic, for much remains unresolved in this field despite many efforts; moreover, there are many differences of opinion even within classical philology itself, let alone between classical philology and other disciplines. The issue thus remains a challenge to classical philologists and related experts, as well as to Slovene Studies scholars and others. It is influenced by several factors: the existing Slovenisation rules, tradition and usage, language instinct and sensibility, analogy, and the expectations of various users, including both individuals and whole disciplines. The paper, outlining some of the most influential works and authors who have shaped this issue over time, presents the major chapters in its history.

Gregor Pobežin

RECTO NOMINE NUNCUPARI: OB ROB K RAZPRAVI O SLOVENJENJU ANTIČNIH IMEN

Besedilo tematizira vprašanje slovenjenja antičnih imen v slovenskih prevodih del pomembnejših antičnih zgodovinopiscev, še bolj pa vprašanje razsežnosti njihovega »preoblikovanja« oziroma uporabe v vsakokrat prisotnih političnih razmerah; morda najpomembnejši tovrsten primer je gradnja navideznega etimološkega mostu med imenom germanskega kneza Arminija in sodobnim nemškim imenom Hermann, ki je v povezavi z mitizirano recepcijo zgodovine iz nacionalno motivirane etimološke poenostavitve prerasla v literarni *topos* z močnim političnim nabojem.

Recto nomine nuncupari: A Note on the Debate over the Slovenisation of Classical Names

This paper begins by investigating how Latin or Greek names and expressions have been adapted in the existing Slovene translations of the major historiographical works. It continues by focusing on the adaptability of their use according to the political conditions: the outstanding example may be a specious etymological bridge spanning the name of an ancient Germanic chieftain, *Arminius*, and a contemporary German name, *Hermann*. Boosted by the mythologised reception of history, it expanded from a patriotically motivated etymological simplification into a literary *topos* with a strong political charge.

Marko Marinčič

PARMÉNID ALI PARMENÍD: PRAVDA, KI SPLOH NI ČRKARSKA

Jeziki, ki so grške tujke in imena neposredno ali posredno prevzemali prek latinščine, grška imena praviloma naglašajo po latinsko. Pravilo ima celo v italijanščini veliko izjem, vendar se je v primeru dublet vsaj v akademskih krogih uveljavilo kot norma (t. i. *lex Perrottæ*). Po drugi strani pa je v literarnih prevodih grško naglašanje grških imen pogosto. Prevajalci se h grškemu naglasu ne zatekajo samo *metri causa*. Često gre za zavestno izbiro, za evokativni, komemorativni vpis imena v njegovem izvornem zvenu. Primeri tega so že pri rimskem epiku Eniju. Dilema torej ni samo pravopisna. V duhu teorije govornih dejanj lahko nezaznamovani latinski naglas povežemo z denotativno, grškega pa s performativno, »obredno« rabo. Avtor prispevka meni, da je v vsakdanji, »sekularni« rabi latinski naglas edina zgodovinsko utemeljena zdravorazumska izbira, v literarnih prevodih pa je treba dopustiti večjo svobodo.

Par-MEN-ides or Parmen-I-des: A Controversy Not Limited to the Letter

The languages which adopted Greek words and names directly or indirectly through Latin tend to place the word stress according to Latin rules. While this principle has a number of exceptions even in Italian, it has been established as a norm (*lex Perrottæ*) for doublets, at least in academic circles. In literary translations, by contrast, Greek names often display the Greek stress, not just for metrical reasons but rather as a deliberate choice, aiming at an evocative, commemorative reproduction of the name with its original sound. Examples are found as early as the Roman epic poet Ennius. The dilemma thus transcends mere orthography. In terms of the speech act theory, the – unmarked – Latin stress may be linked to denotative use, and the Greek one to performative, ‘ritual’ use. The paper argues that for everyday, ‘vernacular’ usage, the Latin stress is the only sensible and historically established choice, while literary translation requires more freedom.

Marta Kocjan Barle

SKLANJANJE STAROGRŠKIH IN LATINSKIH
LASTNIH IMEN MOŠKEGA SPOLA PO PRVI
SKLANJATVI

Razprava razčlenjuje 170 starogrških in 81 latinskih imen iz elektronske izdaje *Slovenskega pravopisa* (°SP 2003) ter jih primerja in po potrebi delno dopolnjuje z oblikami in mestoma roditeljskim v *Antičnih imenih po slovensko* (AIS) B. Aubelj iz l. 1997. Osredotoča se na imenovalniške in roditeljske oblike, predvsem na imena na izvorne starogrške in latinske končnice in njim podobne končaje (končne dele besede) ter njihovo slovenjenje. Po sklopih so obravnavane starogrške končnice -as (in končaj -goras), -es (in končaj -kles), -is, -os, -us, tudi v kombinaciji s samoglasnikom (npr. -ias, -eus), -on in končaj -s, ter latinske -us (tudi -ius, -tius), -um (tudi npr. eum), -on in končaja -o in -s. Ob vsakem sklopu je poleg predloga za slovenjeno imenovalniško osnovo tudi roditeljska končnica, v sklepu pa povzetek predlogov, ki terjajo ponovno strokovno presojo, ter dve preglednici.

The Forms of Greek and Latin Proper Names Attributed to the First Masculine Slovene Declension

The paper analyses 170 classical Greek and 81 Latin names from the electronic edition of the normative guide *Slovenski pravopis* (*Slovene Orthography*, °SP 2003), comparing and, where necessary, partly complementing them with the forms and occasionally with the genitives found in B. Aubelj's 1997 handbook *Antična imena po slovensko* (*Classical Names in Slovene*, AIS). The focus is on the nominatives and genitives, particularly in the names retaining their original

Greek and Latin endings, and on their Slovenisation. The study discusses by clusters the classical Greek endings -as (and the word-final element **-goras**), -es (and the word-final element **-kles**), -is, -os, -us, including combinations with vowels (e.g. **-ias**, **-eus**), the endings -on and -s, and the Latin endings -us (including word-final element **-ius**, **-tius**), -um (including e.g. word-final element **-eum**), -o, and -s. The discussion of each cluster offers a proposal for a Slovenised nominative base and a genitive suffix, while the conclusion brings a summary of the proposals requiring new expert assessment, and two tables.

Helena Dobrovoljc

SLOVENSKO PRAVOPISJE IN PREVZEMANJE GRŠKO-LATINSKIH PRVIN: MED IZROČILOM, PRESTIŽEM IN UPORABNIKOM

Prevzemanje imenskih prvin iz latinsko-grškega sveta je bilo v slovenski pravopisni tradiciji obravnavano ekskluzivistično, pospremljeno s pogosto nasprotujočimi si napotili splošnim jezikovnim uporabnikom, ki so izhajali iz različnih oblik socialnega razlikovanja v družbi, medtem ko je bil občnoimenski fond razmeroma hitro fonetično podomačen. Izjemo predstavljajo posamezni izrazi, ki so v jezikovni skupnosti obravnavani kot prestižni, tj. izobraženski, in jih ohranjamo v citatnih oblikah. Sodobni knjižnojezikovni standard je prav zaradi omenjenih dejavnikov na področju kodifikacije latinsko-grške leksike in imen neenoten. V prispevku bodo predstavljena dosedanja načela slovenjenja ob izbrani skupini besedja ter izkušnje, ki nas bodo spremljale v prihodnje.

Slovene Normative Guides and Borrowing of Greek-Latin Elements: From Tradition to Prestige and towards the User

In the normative Slovene tradition, the borrowing of proper names from the Latin and Greek world was treated as exclusionist and often accompanied by contradictory instructions for common language users, who belonged to various levels of social differentiation. By contrast, the fund of common nouns underwent a relatively quick phonetic adaptation. An exception is the individual expressions which are treated in our language community as prestigious, i.e. intellectual, and are thus preserved as direct quotations. It is due to the aforementioned factors in codifying the Latin-Greek lexicon and names that the contemporary standard language norm lacks uniformity. The article presents the existing principles of Slovenisation illustrated by a selected group of words, and the experiences which await us in the future.

